

حکومەتی هەریمی کوردستان — عێراق
ووزارەتی خوێندنی باڵا و توێژینه‌وهی زانستی
زانکۆی سلیمانی
فاکەلتی زانستە مروقاییه‌تییه‌کان
سکۆلی زمان

شیوازی هونراوه‌کانی شیخ نوری شیخ صالح

نامه‌یه‌که

عزالدین صابر محمد

پێشکەشی نه‌ه‌جومه‌نی سکۆلی زمان، فاکه‌لتی زانسته‌ مروقاییه‌تییه‌کانی زانکۆی سلیمانی کردووه
و به‌شیکه‌ له‌ پێوه‌ستنییه‌کانی وه‌رگرتنی پله‌ی ماجستیر له‌ نه‌ده‌بی کوردیدا

سه‌رپه‌رشت

پ.د. محمد احمد سعید

پیشه‌کی

ئەم لیکۆلینە وەهیه، بە ناو نیشانی (شیواز ئە ھۆنراوەکانی شیخ نوری شیخ صالح) ه، ھەوئیکە بۆ بەدەر خستنی شیوازی شیعی شیخ نوری شیخ صالح، ھەوئەمانداو بە پێی توانا سەر جەم سیمماو دیار دەکانی شیوازی شاعیر بخەینە روو.

ھۆی ھە ئێزاردنی بابەتە کە :

ھۆی ھە ئێزاردنی بابەتە کە بۆ دوولایەن دەگەریتەو، یە کەم : ئەم بابەتە واتە بابەتی شیواز و شیوازگەری ئە نیو ئەدەبیاتی کوردیدا تازەییە و لیکۆلینەوێ زۆری ئەسەر نە کراوە، ئەوێ کراویشە بە پەنجەیی دەست دەژمێردریت، دوو ھەم : شیخ نوری شیخ صالح و ھەکو نووسەر و پەخنەگرو شاعیری ناوداری کورد، رۆئی خۆی ھەبوو ئەبەرەو پێش بردنی ئەدەبی کوردی دا، ئەھەمان کاتدا ئەو لیکۆلینەوانەیی ئەسەری کراون، و ھەکو پێویست ھەموو لایەنیکی ئەدەبی و ھونەری شاعیریان نەخستۆتە بەردیدی خۆینەر

رێبازی لیکۆلینەوێ کە :

ئەم لیکۆلینەوێ دە پەیرەوی رێبازی وەسفی و شیکاری کراوە.

گیرو گرتی لیکۆلینەوێ کە :

بێگومان ھیچ لیکۆلینەوێ بەی گرت و تەگەرە نابیت، کارکردنیش ئەسەر بابەتیکی وا فراوان کێشەیی گەرەتر بۆ لیکۆلەر دەخولتینیت، کێشەیی گەرەیی ئیمەش لێرەدا، بەھۆی ھەژاری و کەمی سەرچاوەیی کوردی ئە کتیبخانەکان سەبارەت بەم بابەتە، وایکرد پەنا بۆ سەرچاوەیی عەرەبی ببەین، ئەمیش بەھۆی وەرگیرانییەو، بۆ سەر زمانی کوردی کاتیکی زۆری لێبردین.

پوختەیی لیکۆلینەوێ کە :

ئەم لیکۆلینەوێ ئە پێشەکییە و سی بەش پیک ھاتوو، ئەگەر ئە نجام و نیستی سەرچاوەکان و پوختەییە بە زمانەکانی عەرەبی و ئینگلیزی.

بهشی یه کهم : تاییه تکراره به لایه نی تیوری شیوازو شیوازگه ری و ریپازه کانی , که له سی پار پیک هاتوو , پاری یه کهم بریتیه له مانه : زاروهی شیواز , چه مک و بیناسه ی شیواز , میژووی سه ره له دانی شیواز , پاری دووهم : هوکاره کانی کاریگه ری سه ر شیواز , شیوازگه ری و زمان , په یوه ندی شیواز به ره وان بیژییوه , پاری سییه م : جوړه کانی شیواز , قوتا بخانه کانی شیواز گه ری)

به شی دووهم : له ژیر ناو نیشانی (شیوازی شیعره کانی شیخ نوری شیخ صالح له ناستی دهنگدا) دایه , نه ویش له مانه پیک هاتوو : (ناوازی دهره وه , که له کیس و سه روا پیک دیت , نه و شیوازانه ی کیس مان خستوته روو که شاعیر به کاریهیناون , له وانه کیسی عه روزی کیسی خو مائی (برگه - په نجه) , کیسی تیکه ل , به هه مان شیوه نه و جوړو شیوازانه ی سهرومان خستوته روو که شیخ نوری به کاریهیناون , له وانه : سهروای یه کگرتوو , سهروای هه مه رهنگ , موسته زاد - تیکه ل , ناوازی ناوه وهش له چه ند بابته تیک پیک هاتوو له وانه : دووباره کردنه وهی دهنگ , دووباره کردنه وهی وشه , دووباره کردنه وهی دهسته واژه , دووباره کردنه وهی دیرو نیوه دیر , دیارده ی کرتاندنی دهنگ , دیارده ی دژیه ک , دیارده ی ره گه زدووزی , دیارده ی هیئانه وه .

به شی سییه م : له ژیر ناو نیشانی شیوازی شیعره کانی شیخ نوری شیخ صالح له ناستی وشه دایه , که چه ند باسیک له خوده گریت له وانه : زمانی شیعره , ره مز , نه فسانه , دیارده ی پاش و پیش خستن , وینه ی شیعره .

له کوتايشدا گرینگترین نه و نه نجامانه مان خستووته روو که له لیکوئینه وه که دا پیی گه یشتووین .

بەشى يەكەم

شىۋاز و رۆئى ئەبەرھەمى ئەدەبىدا

پارى يەكەم :

زاراۋى شىۋاز

چەمك و پىناسەى شىۋاز

مىژۋوى سەرھەندان و گەشەسەندى شىۋاز

پارى دوۋەم :

ھۆكارەكانى كاريگەرى سەرشىۋاز

شىۋازگەرى و زمان

پەيوەندى شىۋاز بەرەوانبىزىيەۋە

پارى سىيەم :

قوتابخانەكانى شىۋازگەرى

جۆرەكانى شىۋاز

به شی یه کهم

پاری یه کهم

یه کهم / زاراوهی شیواز :

شیواز له جیهانی نه مړوی هونه ردا وشه یه کی ته واو به ربالاوه، زوربه ی بوار و چالاکیه کانی ژیانی مړوشی له چوارچیوهی زماندا، داگیر کردووه، به وینه ی نوسین، خویندنه وه، وتاریژی، بیرکردنه وه، کارگیری و به ریوه بردن، سیاست و ناموزگاری، کاروباری جهنگ، به کاردیت و رهنگده داته وه، وشه ی شیواز ((له زمانی لاتینیدا پیی دهوتریت (stilus) واتاهه لکولهر، له بواری نویسنیدا به ومانایه دیت که ریگایه که بونوسین و نووسهر، له پیناو مه بهسته نه ده بییه کاندای به کاری دهینیت.))^۱، یان (stilus) له زمانی لاتینیدا، ((به مانای (په، ریش) دیت، به لام دواتر گوزاروا ته وه بو مانایه کی خوازه یی، که بو هه موو نه و تیگه یشتنانه ی که په یوه ستن به شیوازی نووسینه وه به کاردیت، له زمانی عه ره بیشدا، به مانای (الاسلوب) هاتووه))^۲، ههر سه بارت به وشه ی شیواز، همه نوری عومهر کاکای نووسیویه تی ((وشه ی شیواز (style) زاراوه یه کی کونه له سه ره تای لیکولینه وه نه ده بییه کانه وه سه ریبه لداوه، له وشه ی (stylus) ی گریک _ لاتینییه وه، وه رگراوه، له زمانی عه ره بیشدا (الاسلوب) له زمانی فارسیدا (سبک) ده گریته وه))^۳، بیتهر هالبیرک ده رباره ی وشه ی شیواز نووسیویه تی و ده نیت: ((ستایل، له نه ده بدا له وشه ی لاتینی (stilus)، هاتووه، و به مانای (نوج) دیت، که نامه ی پی نووسراوه، یان شیوه ی نامه یه))^۴، نه گهرچی له بنه رتدا، زاراوه ی شیواز بو فورمی ده سنوسی تاکه که سی به کارده ات، به لام له دوایدا گورانی به سه رده ات، قالبی تری وه رگرت، له چونیه تی به کارهینانی تاییه تمه ندی وینه کیشان، وشه نووسینی گرتووه، دواتریش شیواز له نویسنیدا، بو چونیه تی و چیه تی تاییه تمه ندی

^۱ / بیر جیرو، الاسلوب والاسلوبیه، ت، منذر العیاشی، المرکز القومی، بیروت، ۱۹۹۴، ص ۹

^۲ / محمد عین الرفق، الاسالیب فی الاغانی مهیار الدیمشقی، رساله ماجستیر، کلیة العلوم، جامعة الاسلامیة حکومتیة مولانا مالک ابراهیم مالانج، ۲۰۱۰، نایجریا، ص ۳۳

^۳ / همه نوری عومهر کاکای، شیوازی شیعی نووی کوردی-کرمانجی ناوه راست ۱۹۲۰-۱۹۷۰، چاپخانه ی پروون،

۲۰۱۲، سلیمان، ل ۱۸

^۴ / بیتهر هالبیرک، تیوری نه ده بی و شیواز ناسی، و، انور قادر محمد، ج ۲، چاپخانه ی یادگار، سلیمان

، ۲۰۱۰، ل ۱۷۹

دەرپرینی زمان به کار دهات ، به تیپه‌ر بوونی کاتیش ، (شیواز) زیاتر رامانی تری پیکا ، له چوارچیوه کۆنه که هاته‌ده‌روه ، له هه‌ندی بابه‌ت و نووسیندا ، به‌تایه‌تی له چه‌مکی تیگه‌یشتندا ، چه‌مکی خوازه‌یی وهرگرت ، نه‌ویش به‌وه‌ی نه‌گه‌رچی شیواز له بنه‌رتدا بو چۆنیه‌تی ده‌سنووس به‌کارده‌هات ، به‌لام له‌دواییدا هه‌نگاوی نا به‌ره‌و دهرپرینی نه‌ده‌بی و زمانی نه‌ده‌بی ، ((زاراوه‌ی (stilus) له‌زمانی لاتینی‌ه‌وه وهرگیراوه ، نه‌ک له‌زمانی گرییکی ، وشه‌ی (stylus) ده‌لاله‌تی رامان و نامانج ده‌گه‌یه‌نیت ، فۆرمی (style) له‌جیاتی (stil) له‌زمانی ئینگلیزی‌دا به‌کار هاتووه))^٥ ، له‌ زمانی کوردیشدا وشه‌ی شیواز به‌ گه‌لیک واتاو مه‌به‌ست به‌کار هاتووه له‌ وانه ، له‌ فه‌ره‌نگی هه‌نبا‌نه‌ بۆرینه‌ی هه‌ژاری مووکریانیدا شیواز به‌واتای ((شکل ، ته‌رح ، راهاتن ، قیافه))^٦ ، و له‌ فه‌ره‌نگی تریفه‌دا به‌م واتایانه به‌کار هاتووه ((وینه ، ریک ، شکل ، وی‌کچوون))^٧ ، به‌ هه‌مان شیوه له‌ فه‌ره‌نگی نه‌ستی‌ره‌ گه‌شه به‌م مانایانه هاتووه ((الاسلوب ، نه‌ج ، منوال ، قاعده))^٨ ، شیواز له‌ بواری نه‌ده‌یدا ، به‌واتای نه‌و ریگایانه دیت ، که‌نووسه‌ر له‌ نووسینه‌کانیدا ، بو‌ده‌رخستنی هه‌ست و ئاره‌زووه‌کانی ناخی خو‌ی و گه‌یاندنی به‌ خوینه‌ر ، په‌یره‌ویان ده‌کات .

به‌شی یه‌که‌م

دووه‌م : چه‌مک و پیناسه‌ی شیواز؟

دانانی پیناسه‌یه‌کی دیاری کراو بوچه‌مکی شیواز ، کاریکی ئاسان نییه ، چونکه له‌سه‌رده‌می ئیستادا وشه‌ی شیواز بووه به‌ وشه‌یه‌کی هاوبه‌ش و تیکه‌لاو ، له‌ بواره جیا‌جیا‌کانی موسیقاو گۆرانی و وینه‌کیشان و په‌یکه‌رتاشی و بواری سیاسی و ئابوری و مۆدههتد.

هه‌ندی‌ک له‌ زانیان و شاره‌زایان ، نه‌م چه‌مکی شیوازه به‌کارده‌هینن بو نه‌وه‌ی باس له‌ رینازیک له‌ رینازه‌کانی تووژینه‌وه‌ی زانستی پیکه‌ن ، نه‌دی‌یانیش بو هونه‌ری نه‌ده‌بی شیعوو چیرۆک و گه‌توگۆکردن

^٥ /صلاح فضل.(د) ، علم الاسلوب (مبادنه‌ و اجراءتة) ، ط٢ ، الهیئة المصریة العامة للکتاب ، القاہرة ، ١٩٨٥ ، ص٨٢

^٦ / هه‌ژار، فه‌ره‌نگی هه‌نبا‌نه‌ بۆرینه ، فه‌ره‌نگی (کوردی-فارسی) ، چ١ ، تهران ، ١٣٢٩ ، ل ٥٠٢

^٧ / حسین یاره احمد جاف و عثمان علی محمود ، فه‌ره‌نگی تریفه ، ، (کوردی -عه‌ره‌بی -ئینگلیزی) چاپخانه‌ی وقف الحدیثة ، چ٢ ، بغداد ، ٢٠١١ ، ل٢٥٨

^٨ / فازل نیزامه‌دین ، فه‌ره‌نگی نه‌ستی‌ره‌ گه‌شه ، چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده ، ٢٠٠٣ ، چ١ ، هه‌ولێر ، ل٣٦٥

بەکاریدەھيئەن، ھەرۈھەا لەرەگەزەکانی زمانی ئاسان و ئاۋز و دیاریکردنی بیرو ریگای خەيالی جوان و گونجاو، یان ریگای تیکەئکردنی گونجاوی نیوان رەنگەکان بەکاریدەھيئەن، ئەمیش لەریگەي پشت بەستن بەو رایەي کە دەئیت: ((بۆھەر چالاکییەك، شیوازیك ھەيە، وەك شیوازی نووسین، شیوازی سیاسی، کارگیری، شیوازی ئامۆزگاری، ھەئسوکەوت))^۹.

شیواز میژووویەکی کۆنی ھەيە، ھەر لەسەرەتاوہ بەگەئیک ماناو مەبەست بەکارھاتووہ، چونکە شیواز پەییوہندی نیوان نووسەر و دەق دەخاتەرپوو، کە لەئەنجامی بەرھەمیکی ئەدەبیدا دیتەکایەوہ، ناوہرۆکیش خودی خۆی دەقیکە لەریگای شیوازەکەوہ و رەگەزە دیارەکانی نیو تیکستەکە لەلایەن وەرگرەوہ دەستنیشان دەکریت، لەگەئ ئەمەشدا فراوانبونی زانستی شیواز، وایکردووہ چەندین پیناسەي جۆر بەجۆری بۆ بکریت، کەھەندی جار ئەم پیناسانە لەیەك بیرۆکەي سەرەکی و لەیەکتر نزیك دەبنەوہ و جەخت لەسەر یەك لایەنی دیاریکراو دەکەنەوہ، ئەویش پەییوہستن بە شیوازی تاکەکەسی نووسەرەوہ، لەروانگەي خوینەرەوہ ((زانیانی زمان، شیواز، بەھونەر لیكدەدەنەوہ، ئامازە بە پەییوہندی بەھیزی نیوانیان دەکەن، ھەر ئەم روانگەيەوہ، جاحظ وتەي کەسیکی ھونەری بەرییازیکی ھونەری لیكدەداتەوہ، ھەر بۆیە لیروہ و شەي ھونەر ئامازەيە بۆ داھینان و بەتوانایی و لیھاتویی))^{۱۰}.

شیواز، ئەو ھونەر و داھینان و لیھاتوییە، کە لە نووسەری دەق دا بەدیدیەکریت لەلایەن خوینەر و لیکوئەرەوانەوہ درکی پی دەکریت، شیوازە تاییەتییەکەي دیاری دەکریت، ھەر ئەم رووہوہ دەتوانین چەندین پیناسەي تری جۆر بە جۆر بۆ شیواز بخەینە روو.

((لەپەنجاکانی ئەم سەدەيەدا زاراوہي شیواز (stylistics) بەبابەتەکانی شیکاری کارە ئەدەبیبیەکان دەوترا، شیواز بە پیی ریگا کلاسیکییەکەي ناسراوہ بەجیاکەرەوہي نیوان ئەوہي کە دەوتریت، لە دەقە ئەدەبیبیەکاندا، لەگەئ چۆنییەتی ووتنی یان لەنیوان ناوہرۆک و رۆخساردا، وەك پیناسەيەك بۆ شیواز (ابرامز) دەئێ: ((بیری زانستی زمانەوانی تازە، بەکاردیت، بۆ دۆزیینەوہي تاییە تەندییەکانی

^۹ / عدنان علی رضا النحوی، الاسلوب والاسلوبية بین العلمانية والادب المتیزم بالاسلام، دارالنحوی للنشر والتوزیع، مملکة العربیة السعودیة، ریاض، ط ۱، ۱۹۹۹، ص ۷۱

^{۱۰} / محمد کریم الکواز (د)، الاسلوب فی اعجاز البلاغی للقران الکریم، ط ۱، مطبعة لیبیا، بنغازی، ۱۴۲۶ هـ،

شیواز ، یان تاییه تمندیه روخسارییه کان ، که دهوتریت که کاریکی دیاریکراو درده خات ، یان نووسه ریکی دیاریکراو و وچه یه کی نه ده بی یان سه رده میکی دیاریکراو)^{۱۱} ، درده خات .

عبدالسلام المسدی سه بارت به پیناسه ی شیواز ده نیت : (شیواز کومه نیک رهنگه که ووتاری پی رهنگ ده کریت ، بو گه یشتن به یارمه تی نه و به رازی کردنی خوینه ر ، چیژی پی ده به خشیت و سه رنجی راده کی شیت و خه یائی ده جو نیت)^{۱۲} .

شیواز هه موو شتیکی ناساییه ، نه گه ل پیوره گشتییه باوه کاندای چوونیه ک نیه ! نه گه ل نه وه شدا کاتیکی نه نه ده بدا کاری پیده کریت ، نه وکات شیواز به هایه کی نیستاتیکی به رجه سته ده کات ، شیواز ، شیوازی دهر برینی مه به سته کانه ! واتا قسه کهر به شیوه و ریگایه ک ، مه به سته کانی خوی ده گه یه نیت ، بو تیگه یشتنی نه م ریگاو شیوازه ش ده بیت له هه لبراردنی وشه و ده سته واژه و زمان و فورمی رسته کان و هونه ره نه ده بییه کان و کیش و سه روا ، روون و راشکاو بیت ، بیگومان پیناسه یه کی وا پوون و گشتگیر کاریکی ناسان نییه ! .

((به لام ده توانین له دیدگای جیاوازه وه چهند پیناسه یه کی بو بکه یین ، بو نمونه : به پیی ناوی که سه کان ، که شیوازیکی تاییه تیبان هه یه له نویسنه کانیا ندا ، دوا ی خویان ریچکه یه کیان دروستکردووه ، تا که سانی تر درپژهی پیدهن ، وه کو (شیوازی فیردهوسی - حافیز - سه عدی شیرازی) یان به پیی تیگه یشتن له بابه ته که له وانه (شیوازی قورس - ناوه ند - سوک) له نیوان ئاؤزو ساده دا ، به پیی جو ری زمانه که ، وه کو شیوازی شاعیرانه - شیوازی زانستی - روژنامه گه ری ، یان به پیی بابه ت ، وه ک شیوازی سو فیبانه ، شیوازی مه زه بی - شیوازی میژووی - وه له هه مووشیان گرینگتر دابه ش کردنی شیوازه به پیی سه رده م))^{۱۳} .

هه روه ها نه گه ری پیناسه یه کی تری شیواز وهر بگرین لای حه مه نوری عمر کاکای ده نیت : (شیواز ریبازیکی دیاریکراوی دهر برینه ، چ له په خشان و چ له شیعردا ، واتا نووسه ریکی دیاریکراو چون شته کانی خوی راده گه یه نیت ، چون نه و زاراوانه ی درده بریت ، شیکردنه وه و هه ئسه نگاندن شیوازی نوسه ریکی ، یان

^{۱۱} / الاسلوب واللبیان العربی ، دار المصری اللبنانی ، القاهرة ، ۱۹۹۲ ، ص ۱۱

^{۱۲} / عبدالسلام المسدی ، الاسلوب والاسلوبیة ، د . دار سعاده الصباح ، ط ۴ ، کویت ، ۱۹۹۳ ، ص ۸۲

^{۱۳} / سیروش شمیس ، د ، سبک شناسی ، چاپ ۱ ، تهران ، ۱۳۸۲ ، چاپخانه ی امین ، ل ۱۲

رۆبه رۆبونه وهی له چۆنیهتی هه ئبژاردنی وشه کان , یان دهسته واژه کانی جگه له که رهسته کانی جوانکاری و روهوانبیرشی, بۆ نمونه, خوازه و لیکچون, یان شیوهی چۆنیهتی دارشتنی رسته کان , ناخو جوان و تۆکه من و ناسکن یان فش و فۆل و بی رۆحن, جگه له شیوازی په ره گرافه کان, له راستیدا هه موو دیارده و دهسته واژه یه کی زمان ده گریته وه, که نوسهر به کاریده هیئیت)^{۱۴}, هه روه کو پاپشتیه ک بۆ ئه و پیناسه یه ی سهر وه دکتۆر حسن نازم ده ئییت: (شیواز ریگای کارکردنه و نامرازی که بۆ ده برپینی بیر له ریگای وشه و رۆنانه وه)^{۱۵}.

له گه ل ئه مانه شدا شیواز وه کو زاراوه به هیلیکی ستوونی نه مایه وه, به ئکو زیاتر تیکه ئی هیلی ئاسۆی بوو, خالی واتای ده ست پیکردن و ناوینانی, گۆرانی به خویه وه بینی,^۱ که وه ک ناماژه یه ک بۆ جوان نووسین و جوان ده برپین و ده رخستنی ده سه ئاتی زمان هتد .

مه ودا ی تیکه یشتن و چالاکی شیواز لای هه ندیک له لیکۆله ران ته نها فۆرمه, به لام به لای ئه کادیمیه کانه وه شیواز فۆرم و ناوه رۆکیش ده گریته وه. (محمد ته قی به هار له شاره زایانی بواری شیوازه و ده رباره ی پیناسه ی شیواز ده ئییت : شیواز له بواری ئه ده بیاتدا, له ریگه ی ته رتیب و ته رکیب و هه ئبژاردنی چه مک و ده سه ته واژه وه, بریتیه : له شیوازی تاییه تی تیکه یشتن و ده برپینی بیرو را, هه روه ها (ویتا گرادا ف) که یه کی که له شیواز ناسانی رووس ده ئییت : له ئه ده بیاتدا که متر چه مکیک ده دوزیته وه , له چه مکی شیواز, ئا ئۆز تر و زه هنی تر و شاره وه تر بییت)^{۱۶}, واته : شیواز ئه وتوانا و ده سه لاته ی میشکی مرو فه, که له ریگه ی زمانه وه ده ریده بریت.

(شیواز شیوه و شیوازیکی تاییه تیه که نووسه ریان شاعیر, بۆ ده برپینی مه به سه ته کانی به کاریده هیئیت , به واتایه کی تر, نووسه ر ئه وه ی که ده یه ویت, بیلیت, چۆن ده یلیت ؟! له شکلگیری شیوازی

^{۱۴} / حه مه نوری عمر کاکي , شیواز له شیعره کلاسیکی کوردیدا, ۱ج , چاپخانه ی تیشک , ۲۰۰۸ , سلیمانی , ل ۱۸

^{۱۵} / حسن ناظم , د , البنی الاسلوبیة , دار البیضاء , مغرب , ط ۱ , ۲۰۰۲ , ص ۲۱

^{۱۶} / مختار کمیلی . (د) , درامدی بر سبک شناسی اپار قهری سمر قندی , مجله فنون ادبی (علمی بزوهشی)

دانشگاه اصفهان , سال سوم , بهار تابستان ۱۳۹۰ , ل ۷۶

شاعیرانونوسه راندا، چەند ھۆکارێک ئەوانە، گۆرانکارییە کۆمەلایەتییەکان، زەمێنە کەلتورییەکان، بە ھەری خودی نوسەر، گۆیگر، سنوری جوگرافی ((^{۱۷} . کاریگەری خۆیان ھەیە .

((رۆمانییەکان بە تیشکی فەلسەفە و ئاوەزی خۆیان، ئە ئالییکی دیکەووە ئە شیوازیان دەروانی، رەوانبێژی و فەلسەفەیی فۆرم، رۆنبیژی ئە خود، یان گوزارشتکردن ئە خود یان دا ھینان، روخساری جوان و رێک و پێک، روخساری ئەندامی پیکھاتەکانە، کە ئە ئەزموونی داھیناندا، پابەند دەبن و ئە نووسینیشدا یەکیکە ئە سیفەتەکانی کەسایەتی، بەو پێودانگە بۆ بارگە دەلالەتی کەسایەتی نوسەر ئە نووسیندا، چەمکی شیواز چەمکی کۆمەلایەتی، ھەتا شارەزایی و بەناگایی ئە ھەموو دەرەتان و خولگەکانی ئەزموونی داھیناندا، پتر بیّت ((^{۱۸} .

گرنترین شت کە ئەسەر بنیات دەوتریت ئەوھییە کە شاعیریش وەکو ھەموو خەلکی دەدویت و قسە دەکات، بەلام قسە کەسی شاعیر و زمانی شاعیر جیاوازه، ئەو جیاوازییەش شیوازی دەربەرینە کە دەستنیشان دەکات، ! کەواتە شیعرییەت زانستی شیوازی شیعرییەتە .

((راستە زۆر جار شیواز وا دادەنریت کە لادانیکی تاکە، بەو مانایە کە شیوازیکە ئە نووسین و تاییەتە بە ئەدیبییک، (بالی) شیوازی بە رێچکە شکینی دیالیکتیکی تاک داناو، لیۆسپیتزەریش، پیی وایە کە شیواز، ئە چوار چپۆی ھەر بنەمایەک بیّت، لادانیکی تاکە ((^{۱۹} .

((شیوازگەرە ئەوروپییەکان و شروڤە کارانی عەرەب، بەو شیوھییە تەماشای شیواز دەکەن، کە چەمکی زمانەوانییە، ئاماژەییە بۆ زانستیکی نوێی زمان، ئەو سیمو ئەدگارە زمانەوانییانە دەکوئیتەو، کە گوتاریکی ئاسایی، یان ئەدەبی دەکەن، خاوەن تاییەتە ندیبیەکی تەعبیری و شیعری ئە گوتاریکی دیکە یان جودادەگاتەو، ھەر ئەمانیش شیواز بەو پیناسە دەکەن، کە میتۆدیکی زمانەوانییە، ئەو تاییەتە ندیبیە دەکوئیتەو، کە ئاخاوتنی ھونەری، ئە ئاراستەکانی دیکە گوتارو ئە جوورەکانی دیکە

^{۱۷} / محمد رجا نصر اصفهانی و میلاد شمعی : سبک شناسی رمان (جای خالی سلوج) پیر محمزد دولت ابادی ،

فصلنامه علمی - بزوهشی - بزوهشی زبان و ادبیات فارسی ، زماره ۱۳ ، تابستان ۱۳۸۸ ، ل ۱۷۶

^{۱۸} / ازاد احمد محمود (د)، بونیاتی زمان ئە شیعری ھاوچەرخی کوردیدا (۱۹۸۵-۲۰۰۵)، چ ۱، چاپخانەیی حاجی

ھاشم، ھولیر، ۲۰۰۹، ل ۱۱۵

^{۱۹} / جان کوھین : بنیاتی زمانی شیعری، وەرگێڕانی، ازاد عبدالواھید کریم، چاپخانەیی ئارا بھا، چ ۱،

کەرکوک، ۲۰۰۸، ل ۱۷

هونەر جیاده کاته وه)^{۲۰} . د رفیق شوانی سه بارت به پیناسه شیواز ده ئیت : (شیوازی نووسین بریتیه : له و ری و شوین و رهنگ و روخساره کی نووسهر له نووسیندا هه یه تی ، نه و شیوازهش بریتیه : له شیوهی نووسینی نووسهر که ، له جوړی دارشتن و دهر برینی نه و هه ست و نه سته ی به رام بهر به رووداو تاقیکردنه وه دا هه یه تی ، له چوار چیوه ی هه ئبه سته که یدا دهریده بریت ، نجا نه و تاقیکردنه وه و نه زمونه هه ی خودی شاعیره که خوی بیت ، یان هه خه ئکی ، له پیناو ناگادار کردنه وه ی خه ئک و گوینگر له و رووداو ، تا هوشیاریان بکاته وه)^{۲۱} . هه سه بارت به شیواز (د . عبدالقادر حه مه امین) ده ئیت : (شیوازی بریتیه : له و توانایه ی که په یوه سته به تاکی کومه نه وه و ئاره زومه ندانه رسته ی نویی له بونه جیوازه کاندای بهر هه مده هیئیت ، به پیی جیوازی چیژی ره خنه گران ، که سیتی نووسهر له شیوازه دهر ده که ویت ، شیوازی ره وان بیژی به کده گرنه وه و جیوازی شیوان له وه دا ده بینریت ، که ره وان بیژی ، زانستیکی پیوانه ییبه ! شیوازی ناسیش زانستیکی وه سفیه)^{۲۲} .

باشه ! نه گهر شیواز نه و ریگا تاییه تیبیه بیت ، که نووسهر ، ده یگریته بهر بو هه ئبژاردنی وشه و دارشتنی رسته ؟! نه ی چی ؟ دهر باری نه و پرسیاره ی که ئایا ؟! نه و شیوازه ی که له ریگه ی کوکردنه وه و ریگخستنی وشه کان دروست ده بیت ، به پشت به ستن به توانای نووسهر ؟ ئایا ؟! نه مه هه ر له خووه ده بیت ؟ یان له خووه سه ر هه ئده دات و دیته گوړی ؟ هه ئبه ته نه و شیوه تاییه تیبیه ی نووسهر که سوژو توانای خوی تیدا دهر ده بریت ، به رده س و دیدی خوینهر ده که ویت ، بنه ماکه ی ده گه ریته وه ، بو وینه و بیریکی (زهینی) واتا نووسهر پیش نه وه ی وشه و رسته کان دهر بریت ، پیویسته له میشکی خویدا ، نه و وشه و رستانه ، لیکیداته وه و به رام بهریان بکات ، به شیوه یه کی جوان و هونهری دایان بریژیت ، واتا پیویسته بنه مایه کی ژیرانه بو شیوازه که ی دروست بکات ، ئینجا دوا ی نه وه ، نه و شیوه ژیریه دهر بریت ! که له برگه و وشه و رسته دروست ده بیت ، چونکه شیواز دیارده یه کی (زهینی) پوخت و ریخراوه ، پیش نه وه ی بکه ویتنه بوته ی وشه ی ریگه وه ، وه له میشک و هوشه وه په روه رده ده بیت ، و له ریی زمان و پینووسه وه دهر ده بریژیت .

^{۲۰} / فواد رشید (د) ، ده قی نه ده بی (نه دگار — چیژ — به ها) چ ۱ ، چاپخانه ی ناراس ، هه ولیر ، ۲۰۰۷ ، ل ۴۱

^{۲۱} / رفیق شوانی . (د) ، کومه نه و تاریکی نه ده بی ، چ ۱ ، چاپخانه ی وه زارته ی روشنبیری ، هه ولیر ، ۲۰۰۸ ، ل ۵۱

^{۲۲} / عبدالقادر حه مه امین قادر . (د) ، بنیاتی کارنامه یی له ده قی نویی کوردیدا ، چ ۱ ، چاپخانه ی تیشک ،

سلیمانی ، ۲۰۰۸ ، ل ۱۷۴ ، هه روه ها ، بروانه (د . نور الهدی نوشی ، علم الدلاله ، ص ۹۰-۹۱)

حسین که لاری له نامهی ماجستیره کهیدا به ناویشانی (شیواز له هونراوهکانی فههاد شاکه لی دا) نویسیه تی : ((شیواز جوړی دهربرین و دارشتنی بیرو رای نووسه ری دهقه , له ههردوو بواری شیوه و ناوهړوکی دهقدا , مه به استمان له شیوهی دهق , لایه نهکانی زمانی دهق له گه ل دارشتنی دهقه , که له ناواخی بابه تی دهقه نه ده بییه کاندای , بهرجه سته ده بیته , به شیوهیه شیواز چوارچیوهی گشتیه بو شیوه و ناوهړوکی دهقه نه ده بییه که , که لیږده پایوسته بلین هر نووسه ریک , خاوه ن شیوازیکی تاییه تی خویه تی , له دارشتنی شیوه و ناوهړوکی دهقه کهی , به نام زورجار لیچوون به دیده کریت , له نیوان شیوازی نویسینی چنه نووسه ریک))^{۲۳}.

بیگومان نه و بوچوونهی سهروهه جی هه نویسته له سر کردنه ! به تاییه تی نه وهی که په یوه سته به لیچوونی شیوازی نووسه ران , دیاره نیمه پیشتز نه وه مان روونکرده ته وه که شیواز توانا و بیرو ناخی نووسه رده خات , که واته لاسایی کردنه وهی شیواز کاریکی نه وه ندی ناسان نییه , نه گهر جوړیک له نیک نزیکیش له شیوازی نووسه ران دا هه بیته , پیم وایه نه مه رهنگه په یوه ندی به په یوه وکردنی هه ندی ده ستوری زمانی و لایه نی نه ده بییه وه هه بیته , که زور جار نووسه رانی سر به ریازیکی یان قوتا بخانه یه کی نه ده بی په یوه وهی ده که ن , نه که نه وهی که ویچوون له توانا و ناستی بیرکردنه وه یان له چو نییه تی هه لیژاندنی وشه و دروست کردنی رسته و دهر په راندنی هه ست و سوزی ناخی نووسه راندا هه بیته , به لگه شم بو نه م رایه ی خوم نه م پیناسه یه ی (روبیرو مارتان) ه . که ده لیته : ((شیواز ریگای دهر برینی هه موو مروقیکه ! شیواز هینده ی نه و مروقانه هه یه که ده نووسن))^{۲۴}.

نه مه به واتای نه وهی که مروق نه که هه لیچوون له شیوازیاندا به ته واوی به دینا کریت , به لگو هه یه که و خاوه نی تاییه تمه ندی و شیوازی خو یانن , واتا ((شیواز ریگایه کی لاسایی کردنه وه نییه له زمان))^{۲۵}.

^{۲۳} / حسین که لاری , شیوازی له هونراوهکانی فههاد شاکه لییدا , چ ۱ , چاپخانه ی یاد , سلیمانی , ۲۰۱۱ , ل ۲۹

^{۲۴} / روبیرو مارتان , مدخل لفهم الیسانیات , ترجمه , عبدالقادر المهری , منظمة العربية للترجمة , بیروت ,

لبنان , ل ۱۹۰

^{۲۵} / نوسامه حسین رسول , شیوازی له دهقی نه ده بییدا , گوڤاری ناینده , ژماره ۳۵ , ۲۰۰۲ , ل ۶

ئەمەش پەيۋەندى بە بىرو تواناۋ لېھاتويى نووسەرەۋە ھەيە ، ئە درخستن و بنىاتنانى شيۋازى تايىبەتى خۇي . (ھەر بۇيە زۆربەي رەخنەگران و تويزەران لەسەر ئەۋە كۆكن ، كە شيۋاز لە دارشتنيكى پوختەي دەق پيک ديت)^{۲۶} .

واتا زمان لەگەل ئەۋەي دياردەيەكى كۆمەلایەتییە ، نامرازو ھۆكاريكيشە بۇ دەربيرين ، ! دەقەکانى ئەدەببیش لەسەر بنەماي ھەندیک ئە نامرازەکانى ئەم زمانە بنیات نراون ، ! كەواتە دەق بنیاتە ، بۇ ئەۋەي پەيۋەندى ھەمە جور بە ريگا و ھۆكاري روودان ، ھۆكاري دروست نين ، كە ئەدەب ئە دەقدا بەديارى دەخات ، دەق دەبیتە سייەم و ئە ئەدەبدا رەنگدەداتەۋە ، ئەدەببیتیش تايىبە تەندى بەدەقى ئەدەبى دەبەخشیت ، ۋەك تەۋەريكى جياكاريش بەكاري دەھينیت .

(شاعیر ئە پیناۋ گەياندى پەيام و رازەکانى ، دەستەۋ داۋينى شيۋازيكي تايىبەتى زمان و دەر برين دەبیت ، بەم ھەۋئەي چوار چيۋەيەك بۇ بنیاتی شيۋازيكي تیکستی شيعرى دادەريژیت)^{۲۷} .

مەبەستمان ئەۋ زمانەي كە ئە نووسیندا بەكاري دەھينیت و پەيرەۋى دەكات ، بە بى ئەۋەي لاسايى ھيچ نوسەريک بکاتەۋە ، چونكە شيۋاز وینە و نمونەي راستەقینەي خاۋەنەكەيەتى ، جورى بىرو باۋەر و ريگاي دەربيرينى سۆز و بىر و باۋەري نیشانەدات ، ! بە واتا يەكى تر شيۋاز كەسايەتى نووسەرەكەي نیشان دەدات .

(ريشا تير دەبیت : شيۋاز ھيژيكي فشاركەرە ، بال بەسەر ھەستيارى خوينەر دا دەكيشیت ، ئەميش بە ھۆي زەق بونەۋەي ھەندیک ئەۋ رەگەزانەي كە ئە دريژەي ووتارەكەدا ھەستى پيدەكات ، بۇيە گرینگ ئەۋەيە ئە كاتى ليكۆلینەۋەکانى شيۋازگەريدا ، تيبينى ئەۋ كاردانەۋەيە بکريت ، كە ئەلای خوينەرەۋە بەھۆي دەقەۋە دروست دەبیت)^{۲۸} .

^{۲۶} / ازاد احمد محمود ، د ، بونیاتی زمان لە شيعرى ھاۋجەرخى كوردیدا (۱۹۸۵-۲۰۰۵) ، چ ۱ ، ل ۵۳

^{۲۷} / عوسمان دەشتى . د ، ئە بارەي بنیاتی زمان و شيۋازى شيعرى ، چ ۱ ، چاپخانەي حاجى ھاشم ، ھەولير ،

۲۰۱۲ ، ل ۸۱

^{۲۸} / ادريس عبدا لله . (د) : شيۋاز و شيۋاز گەرى ، چ ۱ ، چاپخانەي روزھەلات ، ھەولير ، ۲۰۱۰ ، ل ۱۲

بۆيە شېۋازگەران پېيان وايە كە سيمای جياكەرەوہى ناوہرۆكى شېۋاز ، ئە نيوان زانستى زمان و ئەدەبدا ، ئە ھەردوو ئاستەكەدا ، ئەوہدایە كە ئەركى ئاخوتنى ئاسايى برىتتە ، ئەگەياندن ، كەچى ئەركى گوتارى ئەدەبى برىتتە ئە (گەياندن و وروژاندن) پېكەوہ ، بەلام رەنگە ھېشتا ئەمە خالى جياكەرەوہى يەكجارى نەبېت ئە نيوانياندا ! ، چونكە گومانى تېدا نېيە ، زانستى زمانەوانى و زانستى شېۋازيش ، ئە چوارچېوہى ئەدەبدا ، ئەسەريەك بنەما دامەزراون ، ئەوئيش ھاوبەشى كەرەستەى بەر دەستى خاوەنەكانيانە ، كە برىتتە : ئە (زمان – ئاخوتن) .

شېۋاز ((تەقەلاى نووسەرەكەيەتى بۆ رازيكردى زمان و ئاخوتن ، بەيەكسانى شېۋاز كۆشش و خەباتى نووسەرە بۆ خۆ گونجاندن ، ئەناوپۆلى زمانەوانى ، ھەموو نووسەريەك دەخوازى ، ئەريگاي پېك ھينانى ئاخوتنەكانى خۇيدا ، وتنەكانى خۇى دەربخات ، ! كاتېكيش ئەمە دەكات بەدەنگ فشارەكانى رابردووہ نەبېنراوہكەى دا دە چيەت ! كە ئەو رابردووہ نەبېنراوہ تەقەلا دەدات ، تا خۇى بخزىنيتە نيو گشت زمانەكەوہ ، كە چى ئە ھەمان كاتدا ، دەسەلاتى قەدەرييانەى زمان دەخاتە لاوہ ! كە پرە نسيپى ئەم پېك ھاتنە پېك دەھينيت))^{۲۹} .

ھەر بۆيە شېۋاز گەران پېيان وايە ، كە كەرەستەى ئەدەبى برىتتە ، ئە ئاخوتن دەر بارەى خۇيەتى ، پېيان وايە كە گوتارى ئەدەبى خوتقاندنى زمانىكە ئە زمان ، بۆ نمونە ئە و باوہرەدان كە شيعر برىتى نېە ئە بېرو باوہرېكى تيورى فيكرى !! چونكە ئەگەر وابوايە بۆ ئەم مەبەستە ، رېگايەكى فەلسەفى يان ئۆزىكى پەيرەو دەكرا .

سېيەم : ميژووى سەرھەلدان و گەشەسەندنى شېۋاز

ديارە شېۋاز رېرەو و ئاراستە و دۆخىكى چەسپاو و ديارىكراوى نەبووہ ، بە گوڭرەى فەرھەنگ و زانباريەكان ، ئە دۆخىكەوہ بۆ دۆخىكى تر ، ئەسەر دەمېكەوہ بۆ سەردەمېكى تر ، گۆرانى بەسەردا ھاتووہ و ئەوہش بېگومان شتىكى ئاساييە ! .

((ھەر ئە كۆنەوہ ، زمان كەرەستەى گەياندى بېرو واتا بووہ ، ئە پاشان وەك رووہيەكى ئىستاتىكى ئەدەب ، سەير كراوہ ، ئە زمان و دەريپىنى رەمەكى – گشتى ، جياكراوہتەوہ ، بەلام ھەشبووہ وەك بەر

^{۲۹} / نوزاد احمد سعيد ، شېۋاز چيە ، گۆشارى پامان ، ژمارە ۳۸ ، ۱۹۹۹ ، ھەولئير ، ل ۱۵۹

ھەمگە ئىككى بىر ، ئە شىۋازىيان رۋانىيە ، ئە ھە ئىبىزاردن و ھۆيەكانى زمان و دەرى بىر يىنەو ، شىۋاز دەخەنە بەر باس و تويژىنەو ھە ، جگە ئەمانە بە بۇچوونى ئەدەب ناسان شىۋاز ئە دىيارىكىردنى ، ئەو ھىزو توانىستە شاراۋانە داىە ، كە زمان ئە لاشعورەو دەستىيان دەكات ،^{۳۰} ، كەواتە : شىۋاز مىكانىزىمى چۈنەتە دەرىپىنە ، ((زمانناسانى ئەورۇپى ، ئە سەدەكانى ناۋەندا خۇيان بە ئىكۆلەينەو ھەكانى شىۋاز خەرىك كىردوۋە ئە ئەنجامدا ، تىۋورىكى دابەشكىردىيان بە پىپى پىۋەرى دانوۋ ، ئەوان ۋەك پەلى ئەندازەيى پىۋانەيى كە برىتى بوون ئە (شىۋازى سادە – ناۋەند – بالا) ئەم دابەشكىردنەش ، پەيوەستە بە ئاستى ھۇشيارى و رادەي رۇشنىرى چىن و تويژەكانى كۆمەل ، لاي رەۋانپىژانى رۇژئاۋايى ، وا باۋە كە بازنەي (قىرجىل) بۇ شىۋاز ، ۋەك زاراۋە ، ئە ھەرە بەرايىپەكانەو دەيت ، بەلام ۋەك تىببىنى دەكرىت ،^{۳۱} دواى ئەم ھەنگاۋە ، ھەئويستەيەك ھاتوۋتە پىشەو ، ئىكۆلەينەو ئە بناغە و پىكھاتەي گشتى ، بۇ (چەشەكان) نەكرا ، جۆرە سىرپوونىكى بەخوۋە بىنى ، بەلام دواتر سەرلەنۇي بەجولەكەوتەو ، بە ناۋىكى تازەو (زانستى شىۋاز كەوتەو كار ، شارەزايانى ئەم بوارە ، ھەئوياندا بناغەيەكى تەواۋى كەم و كورى بۇ بنەماي ئەم لايەنە دابىنن ، بەۋنپازەي ھەموو دەرتانەكانى رەۋانپىژى بگىرىتەو)^{۳۲} .

ۋەك پىشتەر ئامازەمان پىداۋە ! سەرەتاي سەرھەئدانى زاراۋەي شىۋازىش ، بۇ ۋشەي (stilus) دەگەرپىتەو ، ھەندىك دەيگەرپىنەو بۇ يۇنانىپەكان و ھەندىكىش بۇ رۇمانىپەكانى دەگەرپىنەو .

((ئەم زاراۋەيەش ئە زمانى ئەۋرۇپىدا مېژۋويەكى نوپى ھەيە ، بە پىشت بەستن بە مېژۋوى ئەدەبى گەلانى ئەۋرۇپا ئە بۋارى ئىكۆلەينەو ھەۋرەخەندا ، ئە رەخەنى ئەئمانىدا ، ئە سەرەتاكانى سەدەي (۱۹) ئە فەرھەنگى (Grimm) دا بەكارھىنراۋە ، بۇ يەكەم جارىش ئە زمانى ئىنگىلىزىدا ، ۋەكو زاراۋە ، ئە سائى ۱۸۴۶ ، بە پىپى فەرھەنگى ئوكسفۇرد بەكارھىنراۋە ، ئە سائى ۱۸۷۲ ، بۇ يەكەمجار ئە فەرھەنگى فەرھەنسىدا ۋەك زاراۋە بە كار ھاتوۋە)^{۳۲} .

^{۳۰} / سلیم رشید صالح ، شىۋاز ئە كورتە چىروكى كوردىدا ، چ ۱ ، چاپخانى ۋەزارەتى رۇشنىبرى ، سلىمانى ،

۲۰۰۵ ، ج ۷

^{۳۱} / صلاح فضل (د) ، نظرية البنائية فى نقد الادبى ، دارالشنون الثقافة العامة ، ط ۱ ، بغداد ، ۱۹۸۷ ، ص ۳۷۵

^{۳۲} / شياۋ رشید ، شىۋاز ناسى ئە رۇمان ۋەك ژانىكى سەردەم ، گۇڧارى پىشكەۋتن ، ژ ، ۱۵۳ ، ۲۰۰۸ ، ھەۋلىپىر ،

((له نيو فھرھهنگى عھرھبېشدا ، نھم زاراوھيھ ، سھرھتا له بوارى رھخنھيى دا بووھ ، له نيو نھدھببىاتى كوردېشدا بھھوى كاريگھرى بھ نھدھببىاتى وولاتانى دراوسى و نھدھببىاتى نھورويى ، بھ شيوھى ناراستھو خو چھمكى شيواز ، ھاتھكايھوھ ، له فھرھهنگى كوردېدا بھ وشھ و زاراوھى جوراوجور خراوھتھروو))^{۳۳}.

((زاراوھى شيواز بو يھكھ مجار ، له نھدھب و رھخنھى رومانھكاندا سھرېھلداوھ ، وهك دھرېرېنيكى مھجازى ، بو تاييھتبيھكانى بونىياتى زمانھوانى بھرھمى نووسھران و شاعيران بھكار دھھات ، (د. فواد رھشيد) ناموزگاربيھكھى ھوراس ، نھوھوھ ھاتوھ ، كھ دھلېت : شيوازھكانتان زوو زوو ، ھھنگېرھنھوھ ، واتا نووسينھكانتان بسرھنھوھ ، ھھروا زوو بھ نووسين و دھرېرېنھكانتان رازى مھبن ، بھردھوام ھھول بھدن پھيش و دھرېرېنى رېك و پېك تر بنوسن ، ليرھوھ دھلالھتى وشھى شيواز (style) له ناميرىكى نووسينھوھ گورا بو كردهى نووسين ، واتا بو نھدگارھكانى زمانى نووسين خو))^{۳۴}.

((له سھردھمى نانتىكدا وشھى ستاييل (شيواز) دارشتنى دھرېرېنى نمونھ ستاييلھكان ، ھھر يھكھ له جورھ رھوانبېرېبيھكان و زمانبيھكانى دھگھياندا ، زانيارى دھربارھى سى ستاييل ، كھ مودھ و نمونھكانى كلاسىزم بوون ، له سھدھى (۱۷) ، ستاييل ، مھودايھكى تاييھت و خھسلھتھكى زمانھوانى بوو ، له سھدھى (۱۸) زاراوھى ستاييل تاييھتھنديھكى فھلسھفى و ئىستھتھىكى پھيدا دھكردوھ ،))^{۳۵}.

((لاي گريكھكان له كونددا ، چھمكى شيواز ، زياتر پھيوھندى بھ بابھتى زانستى رھوانبېرېبيھوھ ھھبووھ ، اتا ھونھرى شيعر ، ھيج ھويھكى ديارو تاييھتھش نھبووھ بو نھم دانھ پائھ رھوانبېرېبيھش تھنھا نھوھندھ نھبېت كھ شيوازيان بھ بھشېك له ھونھرى قايل پېكردن (اقتناع) زانبيھوھ ، له بھر نھم ھويھش بھگشتى باسكردنى شيواز نھگھل بابھتى دواندندا ھاتوھ ، نھرستو نھ ووتارى سبيھم و ھھشتھم بنچينھكانى دواندنى كانتيليان له بابھت رھوانبېرېزى دھلېت : له دواندندا دھبى ناكادارى نھمانھ بين ،

^{۳۳} / نارينا ابراھيم ، شيوازھ نھدھببھكانى روظنامھى خھبات (۲۰۰۳-۲۰۰۶) ، چ ۱ ، چاپخانھى رۇشنبېرى ، ھھولېر ، ۲۰۱۱ ، ل ۵۲

^{۳۴} / فواد رھشيد ، د، دھقى نھدھبى (نھدگار-چيز-بھھا) ، چ ۱ ، چاپخانھى نارس ، ھھولېر ، ۲۰۰۷ ، ل ۴۲

^{۳۵} / بېتھر ھالېرك : تيورى نھدھبى و شيوازناسى ، و ، انور قادر محمد ، چ ۲ ، چاپخانھى يادكار ، سلېمانى ، ۲۰۱۰ ،

یەكەم : ھۆكارو كەرەستەكانى قایل كردن ، دوووم : شىواز يان ئەو زمانى كە بەكاردى ، سىيەم : رىكخستنى وتەكان))^{۳۶}.

((ئە چەرەكانى ناوەندا شىواز ، سىماو بەھايەكى تىرى وەرگرت ، ئە وتارىيىژى و دواندندا ، وەك پىوانەيەكى رەوان خۆى نواند ، ئە سىگۆشەيەكى چەمكى (رەگەز – كەرەستە – وینەو پىكھاتن) ، دواتر ئە سەدەى (۱۸) دا ، ھۆكارە نەگۆرەكانى شىوازى سەدەكانى ناوەندى تىپەراندا و بەرەو تەرزى شىوازى رەگەزە كۆنەكان گەرايەو ، ئە بنەرەتدا زاراوى شىواز ، بۆ فۆرمى دەسنووسى كەسى يان تاكى بەكار دەھات ، ئە دوايدا گۆرانى بەسەردا ھات و قالى تىرى وەرگرت ، چۆنبيەتى بەكار ھىنانى تايپەتمەندى ، وینەكىشان، وشە و نووسىنى گرتەو ، ئە پاشاندا ئامانجى شىواز ، ئە نووسىندا ، بۆ چۆنبيەتى و چىيەتى تايپەتمەندى دەر بىرىنى زمان بە كار دەھات))^{۳۷}.

((وە بە پىي تىپەر بوونى كاتىش زاراوى شىواز پامانى تىرى وەرگرت ، ئە چوارچىو كۆنەكە تراز ، ئە ھەندى بابەت و نووسىندا ، بە تايپەتى ئە چەمكى تىگەيشتندا ، ناوەندىكى خوازەيى وەرگرت ، شىواز يەكە مجار بۆ چۆنبيەتى دەست نووس بەكار دەھات ، وەك ئە دوايىدا بوو پىوانەى دەر بىرىنى ئەدەبى و زمانى ئە دەبى ، وە ئە سەردەمانى رۆمانەكانىشدا وەك خواستن بە كار ھاتوو))^{۳۸}.

وەك ئامازەمان پىي دا ، سەرەتاي دەرکەوتنى زاراوى شىواز بۆ يۆنانىيەكان دەگەرپتەو ، ئەگەرچى ھەندى ئە زانايانىش بۆ ئەدەبىياتى رۆمانىيەكان دەيگەرپننەو ، سەرەتا وەكو لايەنىكى جوانكارى ئە كەلتورى گرىكدا سەريھە ئداو ، زۆرىكىش ئە نوسەرانى يۆنانىيەكان و رۆمانىيەكان پەيرەويان كردوو ، ئەمە ئە كاتىكدا يۆنانىيەكان شىوازيان وەكو لايەنىكى رەوانىيىژى ئە ھونەرى ووتارداندا تەماشايان دەکرد ، بەلام رۆمانىيەكان شىوازيان بەرەو سادەيى زمان برد كە كەسايەتى نووسەرى تىدا دەرەكەويىت. ((ھەندىك ئە لىكۆئەران دەرکەوتنى زاراوى شىواز بۆ سەدەى (۱۵) دەگەرى نەو))^{۳۹}.

^{۳۶} / ھەمە نورى عمر كاكى : شىوازى شىعەرى كلاسىكى كوردى ، ۱ چ ، ۱۴ ل

^{۳۷} يوزيف شتريلكا : الاسلوب الادبى من كتاب منهج علم الادب ، مجلة فصول ، عدد (۱) ، سنة ۱۹۸۴ ، ص ۷۱

^{۳۸} / صلاح فضل. د ، علم الاسلوب (مبادئه واجراته) ، ط ۲ ، هيئة المصرية العامة للكتاب ، القاهرة ، ۱۹۸۵ ، ص

^{۳۹} / احمد درويش ، الاسلوب والاسلوبية مدخل فى مصطلح و حقوق البحث و مناھجہ ، مجلد (۵) ، مطابع هيئة

المصرية العامة للكتاب ، القاهرة ، ۱۹۸۴ ، ص ۶۰

((به لām تیگه یشتن له شیواز له روانگه ی رهوانبیزیدا ، له سه رهتای سه دهی (۱۸) دا ، له سه ر بنه مای جیا کردنه وهی (بابته - روخسار) خرابووه روو ، وهکو زانستیکی سه ربه خو))^{۴۰}

چارلز بانی یه کهم کهس بووه که چه مکی شیوازی له رهوانبیزیی جیا کردو ته وه ، به شیوه یه کی سه ربه خو لییکوئیو ته وه ، ئاشکرا شه سه رهتای ده رکه وتنی شیوازی پهیوه ندییبه کی به هیزی به لایه نی رهوانبیزییبه وه هه بووه ؟ ، که هونه رهکانی بریتی بوون له خوازه - خواستن - درکه - هتد ، که له هونه ری ووتارداندا ده رده که وتن ، به لām له دواییدا ئەم تیروانیینه وورده وورده گۆرانی به سه ردا هات و کۆمه ئیک واتا و مه به ستی جوړاو جوړی له خوگرت ، که بو شیوه ی ده برین و پاشانیش به ره و شیوازی ئەده بی رویش ، به دیاریکراوی له سه دهی (۲۰) ئەو گۆرانکارییه ی به سه ر مه به ستی شیوازا هاتن ، به ره و وه سفی زمان هه نگاوی نا ، ئەمیش پشت به ستن به وهی که ((زمان ته نها وهکو نامرازی ووتن و قسه کردن ، سه یر ناکریت ؟ به لکو وهکو نامرازیکی پهیوه ندیکردن سه یر ده کریت))^{۴۱}

لیروه ده گه یه نه وه راستییبه ی ، که چ ئەده ب و چ شیوازی ، له سه رده میکه وه بو سه رده میک گۆرانی به سه ردا هاتووه ، ئەمیش به کارتییکردنی رهوش و بارودوخی هه ر سه رده میک له چاو سه رده مهکانی تر ، هه ر سه رده م و قوناغیک سیماو تاییه تمه ندی تاییه ت به خو ی پیویست بووه ، هه ر ئەمانه ش ئەو گۆرانکارییه یان به سه ر مه به ست و نه رکی شیوازا هیناوه ، ((به شیوه یه کی گشتی ئەوانه ی سه رنجی شیوازگه رییان داوه ، هه ر له سه ره ئدانییبه وه تا دوا پیشکه وتنهکانی ، له سه رده می نویدا له سه ر دوو راستی وه ستاوه ،

یه کهم : زانستی شیواز ، له گه ل ئەوه ی زانیارییه کی مروقیایه تی کۆنه ، به لām له ویناکردنی سه ره تاییه که یدا نوییه ، به تاییه ت له خولاندنه وه ی مه به ستنهکانی پیکهاته ی میتۆدهکانی

دووهم : زانستیکه ، پی به پی ، له ره گه وه گه شه ی کردووه ، به لām سنوره کاتییه که ی نیوان گۆرانکارییهکانی ، زور خاو بوو ، بویه قوناغهکانی گۆرانکاری له میژووی شیوازگه ری ، له کۆن و نویدا ، پهیوهسته به گۆرانکاری له میتۆدهکانی کارکردن ، به لām میتۆدی شیکارکردن ، له کاری شیوازگه ری له پرووی گرینگییبه وه ، ده بیته هو ی هاتنه کایه ی گۆرانکارییه ک له شیوه ی بیرکردنه وه ی شیواز و جوانکاری به گشتی

^{۴۰} / د. شفیح السید ، الاتجاه الاسلوبي فی النقد الادبي ، ط ۱ ، دار المعارف ، مصر ، ۱۹۶۶ ، ص ۱۰

^{۴۱} / فاروق العمرانی ، تطور النظرية النقدية عند محمد مندور ، ط ۱ ، لبنان ، ۱۹۸۸ ، ص ۱۱۸

ھاوکیشه که شی ئه وهیه ، گۆرانکاری ئه میتۆدی شیکردنه وه ده دۆزیتته وه ، ئه هه مانکاتیشدا ، ئه ویناکردنی سهره تاییه کاندای سهره تاییه کانی ئه ناو ده بات)^{۴۲}.

پاری دووهم

یه که م : ھۆکاره کانی کاریگه ری سه ر شیواز

شیواز وه کو هه ر لایه نیکی تری ئه ده بی چه ند ھۆکاریک کار ده که نه سه ری و ده بنه ھۆی دروست بوونی شیواز ، جا شیوازه که ئه ده بی بیته ، یا نا ، یا شیوازی نوسه ریک بیته یا نا ھی شاعیریکی یا نا ھی رۆژنامه نویکی هتد .

ده توانین ئه و ھۆکار و کاریگه رایبانه ی که ده بنه ھۆی دروست بوونی شیواز ئه مانه ی خواره وه دیاری بکه یین

یه که م / (که سیته نوسه ر) :

ئه مه لایه نیکی گرنگی کاریگه ریه بو دروستکردنی شیواز ، ئه مپیش په یوه ندی به لایه نی هه ست و سۆز و دهروونی نووسه ره وه هه یه ! ((کۆمه ئی بابته ی دهره کی هه ن که نووسه ر ئه ژینگه ی کۆمه لایه تی و سروشتیدا وه ریانه گریته ، به و ھۆیه وه گۆشه نیگای دیاریده گریته ، ئه و لایه نانه ش نووسه ر و په یوه ندی به رۆشنبیری و لانه کۆمه لایه تیه کان و میژوو ، فه لسه فه ، توانای نووسه ر ئه تیکه ئکردنی ئه م که ره ستانه دا ئه چوارچیوه ی داھینانه که یدان))^{۴۳} ، بیگومان ((لایه نی جه سته یی و عه قلی نووسه ر یا نا ئه دیب لایه نی گرنگی دروستکردنی شیوازن))^{۴۴} ، بو نمونه ((کویر هه سته ی رهنه یی لا به هیزه ، به لام

^{۴۲} / ژوان عبدالسلام عزیز گه ردی ، شیواز ئه شیعره کانی کامه ران موکری ، نامه ی ماسته ر ، کۆلیژی په روه رده ،

زانکۆی صلاح الدین ، هه ولییر ، ۲۰۰۸ ، ل ۱۲

^{۴۳} / شیواو رشید ، شیواز ناسی ئه رۆمان وه ک ژانریکی سه رده م ، گۆقاری پێشکه وتن ، ژماره (۱۵۳) ، ۲۰۰۸ ،

هه ولییر ، ل ۱۵۷

^{۴۴} / بروانه ، د. حمید ادم ئه نی ، فن الاسلوب ، ص ۱۶

ناتوانیت و هکو که سیکی ناسایی و هسفی شته کان بکات))^{۴۵} ، واتا نووسه ریکی جهسته ناته اوو باشر دتهوانیت باسی خهم و نانو میدی بکات له نووسینه کانیدا .

دووم / (بابته تی نووسین) :

هوکاری یه که می جیاوازی شیواز ، بابته ، مه به ستیش له بابته ، نه و ژانره یه (هونه ره یه) که نووسه ره ئی ده بژیریت ، که هه تقولای ناخ و دهرونی نووسه ره که یه ، جا ژانره که شاعر – په خشان – چیرۆک ... هتد ، بیت . بویه (د. عبدالقادر حه مه امین) پیی وایه (شیواز و بابته په یوهستی یه کترن ، چونکه نووسه کاتیك ، ههست به فیکره یه که ده کات ، نه و ههست پیکردنه ، له وینه ی وشه کانیدا یه و هه ره نه و وینه ش ده بنه کروکی جه وهه ری شیواز)^{۴۶} ، شیوازی به پیی هه مه جو ری بابته کان ، هه مه جو ره ده بیت ، چونکه بابته ، هو یه کی سه ره کییه له دهر خستنی جیاوازی شیوازا ، نه و هونه ره یه که نووسه به مه بهستی دهر برینی ههست و سۆز و مه بهسته کانی هه ئیده بژیریت ، هه ره هونه ریکیش ، شیوازیکی تاییهت به خو ی هه یه ، که له که ل سروشتی بابته که دا ده گونجیت ، بو نمونه (شیوازی شاعری گورانی جیاوازه له شیوازی شاعری شانوی)^{۴۷} ، له مه وه دتهوانین نه وه بلین که هه مه چه شنی بابته ، ده بیت هه ی جو ره به جو ری شیواز ، چونکه کاتیك نووسه ری که ده یه ویت له سه ره ژانره ریك بنووسیت ، ده بیت شیوازیك به کار بهینیت ! که له که ل سروشتی بابته که دا بگونجیت ، (هه ره ها نه و هوکاره گرینگانه ی کاریگه ری بیان له سه ره چونبیه تی فۆرم و وهر گرتنی ناسنامه ی که سایه تی نووسه ره یه نه مانه ن : (ژینگه – ناین – نه ژاد و ره گه ز – رۆشنبیری) که بیگومان هه ره یه که له مانه کاریگه ری ته واویان له سه ره شیوازی نووسه ره یه)^{۴۸} .

^{۴۵} / بروانه ، احمد شایب ، فن الاسلوب ، ص ۵۴

^{۴۶} / عبدالقادر حه مه امین قادر ، بنیاتی کارنامه یی له دهقی نوئی کوردیدا ، ل ۱۷۵ ، (هه ره ها بروانه ، د. عناد خزوان ، التحلیل النقدي و الجمالی لادب ، ص ۲۲) .

^{۴۷} / په خشان علی احمد ، شیوازی شاعری گوران ، چ ۱ ، چاپخانه ی رهنج ، سلیمانی ، ۲۰۰۹ ، ل ۲۲

^{۴۸} / شعبان شعبان احمد ، شیوازی شاعری جه زیری ، نامه ی ماسته ره ، زانکوی صلاح الدین ، هه ولیر ، ۲۰۰۲ ، ل ۲۴

((ئارنۆلد بېئىت ئەم بارەيە وە دەئىت : شىۋەي نووسىن قەتاو قەت ئە بابەت جودا ناكرىتەو ، چونكە نووسەر كاتىك بىرىكى دەكەوئتە مېشك ئە شىۋەي وشە دا بۆي پەيدا دەئىت ، ئەو شىۋە زەينىيەش بىنچىنەي شىۋەي نووسىنە و ئەژئىر دەسەئاتى بىرو بابەتەكە داىە))^{۴۹} ، ئەمە واتا ھەر ژانەرئىكى ئەدەبى جا ھەر چىيەك بىت كە نووسەر ھەئىبژاردوو ، بە پىي ئەو تەكنىك و رىگا گشتىيەي كە ئەو ژانرە ھەيەتى والە نووسەر دەكات پەيرەوى بكات .

سىيەم / (شىۋازى قۇناغ) :

سەردەمى نووسەر و شىۋازى باوى سەردەم گىرنگى خۇي ھەيە ئەسەر ھەر نووسەرئىك و ئەو شىۋازەي پەيرەوى دەكات ئە نووسىنەكانىدا ، گومانى تىدا نىيە شىۋازى سەردەمىك ، جىاوازە ئەسەردەمىكى تر ، شىۋازى ھەر سەردەمىك خاسىيەت و تايىيە تەندى خۇي ھە يە ! كە جىاوازە ئە ھى سەردەمىكى تر ، ((ھەر نووسەرئىك ئە شوين و كاتىكى دىارىكراودا ، دەئىت و دەوروبەرە كۆمەلايەتتىيەكەي و رۇشنىبىرىيەكەي كارىگەرىيەكى بە ھىزى دەئىت ئە ھەئىبژاردنى بابەت و ژانرى ئەدەبى ،))^{۵۰} .

((نووسەر ئە روانگەي مۇدئىرنى ئەو سەردەمەي كارە ئەدەبىيەكەي تىدا دەنووسىت ، ھەرودەها دىارترىن پەرەسەندىن ئە لىكۆئىنەوۋەي شىۋازى تاكە كەسى دا ، دىرئىبوونەوۋەيە بە تەواۋى بۇ شىۋازى ماوۋەيەكى دىارىكراو))^{۵۱} ، كەواتە ئەم سى لايەنەي كەسىتى نووسەر و بابەت و شىۋازى قۇناغ ، گىرنگىترىن كارىگەرى ئەسەر شىۋازى نووسەر دروست دەكەن ، بەئام شىۋازى نووسىن زۇرترىن كارىگەرى دروست دەكات .

^{۴۹} / شىۋاوشىد ابوبكر ، شىۋاز ئە رۇمانى دواھەمىن ھەنارى دۇنياي بەختىيار على ، نامەي ماستەر ، كۆئىژى زمان ، زانكۆي صلاح الدىن ، ھە وئىر ، ۲۰۰۸ ، ل ۲۱

^{۵۰} / شىۋاوشىد ، شىۋازى رۇمان ۋەك ژانرىكى سەردەم ، گۇقشارى پىشكەوتن ، ژمارە (۱۵۳) ، ھە وئىر ، ۲۰۰۸ ، ل

^{۵۱} / بىروانە ، غراھام ھاف ، الاسلوب والاسلوبىيە ، ص ۵۶

پاری دوووم

دوووم : شیواز گهری و زمان

شیواز ههول و تهقه لای نووسهره بو رازیکردنی زمان و ناخوتن ، ههروهها شیواز کوش و ماندوووونوی نووسهره بو خوکونجاندن له ناو پۆلی زمانهوانیدا ، له نیوان زمان و ناخوتندا قوناغیکی مام ناوهند ههیه که بریتیه له شیواز .

گومانی تیدا نییه که ههموو نووسهریک دهیهوویت له ریگهی پیکهینانی ناخوتنهکانی خویدا ، وتنهکانی خوی دهربخات ، واتا زمان هوی دهرپهراندنی بیرو ههست و سۆزی نووسهره له ریگهی ناخوتنهوه ، ههر بویه (دی سۆسیر ، له دوو روانگه وه له زمان دهروانییت ، لایهنی تاکه کهسی و لایهنی کومه لایهتی)^{۵۲} ، نهگهر پیناسهی زمان بکهین دهتوانین بلیین (زمان ته نیا بریتیه له هویهکی له یهگهگه یشتن یان کومه له ره مزیک له خووه جا نه ره زمانه ههر چۆنیک بیت ، گرنگ نه وه یه کردهی تیگه یشتن نه نجام بدات)^{۵۳} ، چۆمسکیش بهم شیوهیه پیناسهی زمان دهکات و دهلیت : (زمان بریتیه له کومه له رستهی سنور دار و بی سنور)^{۵۴} .

(دی سۆسیر جیاوازی له نیوان چه مکی (زمان و ناخوتن) دا ، کردوووه ، چه مکی زمان به وه دهناسریت ، که په پیره وه ، نه مهش نه وه دهگه یه نییت که جوهره گونجاندنیک ریگ و پیک له نیوان وینهی بیستن و تیگه یشتنی چه مکه کاندایهیه ، له گه له نه مهشدا زمان به دیاردهیهکی کومه لایهتی هاوبهش داده نریت و تاکهکانی کومه نیش نه م یاسایانهی که له پیره وی زماندا هه ن به شیوهیهکی راست و دروست به کاریده هینن ، ههروهها سۆسیر زمان به کوگایهک داده نییت ، که له میشکی مروقدایهیه ، له و کوگایهشدا ، به شهکانی ناخوتن به ریگ و پیک دانراون به پیی یاسایهکی تاییهت ریگخراون ، تا ژینگه که فراوان بیت که رهستهکانی زۆرتتر ده بیت ، که واته زمان هه موو که رهستهکانی قسه کردن و یاساکانی تیدا کۆبووه ته وه)^{۵۵} .

^{۵۲} / منذر عیاشی. د ، الاسلوبیة و تحلیل خطاب ، مرکز الانماء الحضاری ، ط ۱ ، ۲۰۰۲ ، ص ۲۰

^{۵۳} / قیس کاکل توفیق ، ئاسایشی نه ته وهیی و پلانی زمان ، چ ۱ ، چاپخانهی ئاراس ، هه ولیر ، ۲۰۰۷ ، ل ۷

^{۵۴} / سلام ناوخوش ، پوخته یهک دهر بارهی زمانناسی ، چ ۲ ، چاپخانهی کاروان ، ۲۰۰۸ ، هه ولیر ، ل ۶۸

^{۵۵} / جه میله احمد حسین ، شیوازی ووتار له رۆژنامهی کوردیدا ، نامه ی ماستهر ، زانکۆی کۆیه ، ۲۰۰۸ ، ل ۱۲

ھەرچى ئاخوتنە كۆرۈنۈپ كەتكەن كە ، تاكە كانى كۆمەل ، بەكارىدەھىيىن بە مەبەستى گە ياندنى بىرىك
 بە كە سانى بە رامبەر ، واتا ئاخوتن نامرازى گە ياندنى وئىنە و بىرە ، بە گوئىگر ، تواناي ئاخوتنىش
 ئە كە سىكەو ھە بۇ كە سىكى تر دەگۆرپىت و جىياوازىشى ھە يە ، ئە بەر چەند ھۆكارىك كە ئە مانەن
 ۱ / (نا يە كسانى تاكە كان ئە كۆردە ئاخوتندا ، مەبەستمان ئە نا يە كسانى تاكە كان جىياوازى چىنە
 كۆمە لايە تىببە كان و كارو پىشە و ئاستى رۇشنىبىر ، ئە مانە ئە كۆردە ئاخوتندا رەنگە داتەو ھە ،
 ۲ / نا يە كسانى ئە فەرھەنگدا ، لىرە دا پىوانە ئاخوتن بىرىتتە ئە دەوئە مەندى فەرھەنگى
 قسە كەر ، بىگومان كە سە كان چۈنئەك نىن ئە فەرھەنگى زاراو ھە دا
 ئاخوتن جۆرىك ئە ماندوو بوون و كۆشى دەوئە ، ئەم تواناي ئاخوتنەش ئە گۆراندایە ،
 ئە كاتىكەو ھە بۇ كاتىكى تر ئە بۇنە يە كەو ھە بۇ بۇنە يە كى تر ھەر بۇ يە ھەندى جار مۇقۇ باش قسە
 دەكات و ھەندى جارپىش خراب قسە دەكات ، بە گشتى ئاخوتن كە سىتى مۇقۇ دىاریدە كات و شىوازى
 كە سە كە ئە ئاخوتندا دىاریدە كات)^{۵۶} ، (تايبە تەندىبە تاكە كە سىبە كانى كۆردى ئاخوتن
 ھىندە جۇراو جۇرو ناچۈنئەك كە بە ئاسانى نا يە نە ژىر بارى وەسكۆردنەو ھە)^{۵۷} ، ھەر نووسەرىك
 زمانىكى تايبەت بە نووسىنى خۇى ھە يە ، ئە گەل ئە وەشدا ئە وانە يە بە دىرئىزى تە مەنى نووسەر
 چەند زمانىكى نووسىن لاي نووسەر دەربكەون ، ئەو تايبە تىبوونە ئى زمانىش پىي دەوترىت شىواز
 (شىواز بەو پىبە دىار دە يە كى زمانە وانىبە ، تايبە تەندىبە كە ئە تايبە تەندىبە كانى ئاخوتن
 ئەك زمان ، شىوازىش ئە سىماو ئە دگەرە كانى ناوەرۇكى فىكرى و عاتىفى فرىزو دەربىنى گوتراو و
 نووسراو ھە پىكەدەت و دروست دەبەت)^{۵۸} ، بىگومان (شىواز گەرىش ھەوئى شىكۆردنەو ھە شىوازى
 نووسىنى ھەر دەقەكى شىعەرى دەدات ، ئە پىناو شىكۆردنەو ھە ئەو بنىاتە زمانىە تايبە تىبە كە شاعىر
 شىعەرە كە ئە سەر دامە زانندوو ھە ، چۈنكە بنىادى زمانى راستە و خۇ كار ئە واتاي شىعەرە كە دەكات)^{۵۹} ،

^{۵۶} / بىكر عمر على و شىر كۆ ھە مە امين ، زارو شىو ھە زار ، چ ، چاپخانە ئى چوار چرا ، ۲۰۰۶ ، سلیمانى ، ل ۲۸

^{۵۷} / ھ . د . ویدووسن ، سەرەتايەك بۇ زمانە وانى ، و . ھۆشەنگ فاروق ، چ ، چاپخانە ئى خانى ، دھۆك ، ۲۰۰۸ ،

ل ۳۲

^{۵۸} / فواد رشید ، دەقى ئە دەبى (ئە دگار – چىژ – بە ھا) ، چ ، چاپخانە ئى گشتى ھەوئىر ، ۲۰۰۷ ، ھەوئىر ، ل

۴۱

^{۵۹} / محمد عبدالكريم ابراهيم ، پىكەتە ئى زمانى شىعەرى ئە روانگە ئى رەخنە ئى ئە دەبى نوئو ھە ، چ ، چاپخانە ئى

مۆكرىيان ، ھەوئىر ، ل ۱۰۷

شیوازگه‌ری له‌بهر رۆشنایی زمانه‌وانی دروست بووه ، له قوناغیک له قوناغه‌کانیش لقیك بووه له لقه‌کانی نهو زمانه‌وانیییه ، ((یاکۆبسن ده‌لیت : شیوازگه‌ری هونه‌ریکه له‌هونه‌ره‌کانی دره‌ختی زمانه‌وانی نوی . به‌لام بو‌نیستا شیوازگه‌ری پروگرامیکی سه‌ربه‌خوییه ، بویه دوا‌ی یاکۆبسن ، می‌شال ئاریفای دیت و ده‌لیت : شیوازگه‌ری واته وه‌سفی ده‌قی نه‌ده‌بی به پیی هه‌ندیك ریگه‌وه که له زمانه‌وانی نویوه هه‌لکۆزراون ، زمانه‌وانی نوی که هات ، بو‌نه‌وه بوو به‌شیوه‌یه‌کی وه‌سفی له زمانه‌وانی بکۆلیته‌وه ، شیوازگه‌ریش به هه‌مان شیوه وه‌سفی ریگه‌کانی به‌ره‌مه‌ینانی شیوازی زمانی ده‌کات ، که واته له‌م پوهوه هه‌ر دووکیان لیک نزیکن ، به‌لام دیاره زمان به‌ره‌و پیش ده‌چیت و وشه‌و دره‌پرینی لی که‌م و زیاد ده‌کات ، شیوازی هه‌ر وه‌تی نه‌و پیش که‌وتنه‌وه‌وات ، به‌لام به‌ئاراسته‌یه‌کی جیاواز ده‌چیته‌ پێشه‌وه))^{٦٠} ، نه‌میش نه‌وه ده‌گه‌یه‌نیته‌ به‌ره‌و پیش چونی زمان و نه‌و گۆرانکاریانه‌ی به‌سه‌ر زمان دیت ، ده‌بیته‌ هوی گۆرانی شیوازی نووسه‌ره‌که ، به‌هوی وه‌رگرتنی جوهر تازه‌کانی که‌ره‌سته‌کانی زمان چی له‌ ئاستی ده‌نگ – وشه‌ رسته‌ دا . چونکه ، ((زمان مه‌رجی بنه‌ره‌تییه‌ بو‌شیواز ، شیوازی مه‌رجی زمانه‌ بو‌چوونه‌ نیو جیهانی نه‌ده‌ب ، چونکه له‌ نیو زمان و نه‌ده‌بدا بازنه‌یه‌کی پچراو هه‌یه شیواز ته‌واوی ده‌کات ، هه‌ر له‌م باره‌یه‌وه (ستیشن ئولمان) ژماره‌یه‌ک لیکۆلینه‌وه پێشکه‌ش ده‌کات ، له‌م لیکۆلینه‌وه‌یه‌ دا ، هه‌وئی نه‌وه ده‌دات ، پردیک له‌ نیوان لیکۆلینه‌وه‌ی زمانه‌وانی و لیکۆلینه‌وه‌ی نه‌ده‌بی دروست بکات))^{٦١} ، شیوازگه‌ری زانستیکه‌ تاییه‌ته به‌ شیکردنه‌وه‌ی شیوازی نه‌ده‌بی ((چونکه نه‌دیبه‌ تیگه‌یشتنه‌وه‌ زمان به‌کار ده‌هینیته ، به‌ مه‌به‌ستی جوانی له‌ ریگه‌ی وشه‌وه هه‌ر وه‌ک چۆن شیوه‌کار به‌ هوی ره‌نگ و موسقاریش به‌ هوی موسیقاوه ، (بالی) یش ده‌لیت : نه‌رکی شیوازگه‌رانه به‌ دوا‌ی نه‌و ره‌گه‌زانه‌ دا که زمان له‌نا لۆژیکه‌وه به‌ره‌و مه‌نتیق ده‌به‌ن ، واتا تیوره‌ ره‌خنه‌یه‌که‌کان گرینیگی به‌ لیکۆلینه‌وه‌ی نه‌و نه‌دگاره‌ زمانه‌وانییانه‌ ده‌ده‌ن ، که ده‌ق به‌ره‌و نه‌رکیکی نیستاتیکی و نه‌ده‌بیته‌ ده‌به‌ن))^{٦٢} ، به‌ پشت به‌ستن به‌ په‌یوه‌ندی نیوان شیوازگه‌ری و زمان ده‌توانین چه‌ند جوړیکی شیوازگه‌ری دیاری بکه‌ین.

^{٦٠} /ادریس عبدا لله .د. شیواز و شیوازگه‌ری ، چ ١ ، چاپخانه‌ی رۆژه‌لات ، هه‌ولێر ، ٢٠١٠ ، ل ١٢

^{٦١} / په‌خشان علی احمد ، شیوازی شیعی گۆران ، چ ١ ، چاپخانه‌ی ره‌نج ، سلیمانی ، ٢٠٠٩ ، ل ٤٧ ، (بروانه‌، غراهام

هاف، الاسلوب والاسلوبیة، ص ١٠٠-١٠١

^{٦٢} / عبدالقادر حه‌مه‌ امین قادر ، بنیاتی کارنامه‌یی له‌ ده‌قی نوی کوریدا ، چ ١ ، چاپخانه‌ی تیشک ، سلیمانی

، ٢٠٠٨ ، ل ١٧٦ ، (هه‌روه‌ها بروانه‌ : د. ابراهیم خلیل ، النص الادبی ، تحلیله و بنائه ، ص ١٢١) .

۱ / (شیوازگه‌ری ده‌نگسازی : گرینگی به موسیقای شیعر دهدات , له زمانه کی‌ش داره‌که‌ی ده‌کوئیتته‌وه , له روانگه‌ی ده‌نگسازیه‌وه ده‌روانیتته شیعر

۲ / شیوازگه‌ری پیکه‌اته‌یی : گرینگی به لیکوئینه‌وه‌ی نه‌و نامرازانه دهدات که شاعیر به کاری هینانوان له داهینانه شیعرییه‌که‌یدا .

۳ / شیوازگه‌ری نه‌رکی : جوړیکی شیوازگه‌رییه , له کرده‌ی گه‌یاندنی په‌یام و نه‌و ره‌گه‌زانه ده‌کوئیتته‌وه , که که‌سایه‌تی نووسه‌ر زه‌ق ده‌که‌نه‌وه , نه‌م جوړه‌ی شیوازگه‌ری پشت به خوینهر ده‌به‌ستیت , تا بتوانیت هم‌وو ره‌گه‌زه‌کانی نیو ده‌قه‌که کو‌بکاته‌وه و دابه‌شیان بکاته سهر چه‌ند بنیاتیکی دیاریکراو

۴ / شیوازگه‌ری سینتاکسی : نه‌م جوړه له ریگه‌ی زانستی سینتاکسییه‌وه له ده‌قی شیعری ده‌کوئیتته‌وه , دیاره که زمانی شیعری له رووی سینتاکسییه‌وه وه‌ک زمانی ناخاوتن به ته‌واوی په‌یره‌وی یاساکان ناکات , نه گونجانی رسته‌کان له‌گه‌ل یاسا سینتاکسییه‌که له شیعر دا وه‌ک دیارده‌یه‌کی زمانی شیعری ده‌رده‌که‌ویت , به جوړیک له رسته‌ی شیعریدا کو‌مه‌لیک یاسا ده‌رده‌که‌ون , که ده‌کریت به یاسای نوی ناوینرین , نه‌گه‌ر له‌گه‌ل یاسا ریزمانیه‌کان به‌راوردیان بکه‌ین

۵ / شیوازگه‌ری ناماری : نه‌م جوړه‌یان هه‌ولده‌دات له ریگه‌ی زانستی ناماره‌وه لیکوئینه‌وه‌ی وورد نه‌نجام بدات)^{۶۳} .

زمان لای (ریښا تیر , ته‌وژمی ده‌ربرین ده‌گریتته‌وه , شیوازیښ نیشاندانی پله‌ی به‌رزی و ناستی لوتکه‌یی ده‌نوئیت , گشت فوړمه تاکه‌کانی شیواز , وه‌ک سروشتی زمان و سیمای ناخاوتن له خو ده‌گریت , بو دارښتن و به دیارخستنی سیمایه‌کی تاییه‌ت , بوار ده‌ره‌خسینیت بو نه‌وه‌ی نووسه‌ر سه‌بارت به کاریگه‌ری تاییه‌تی له بابه‌تی ده‌ربرین و نه‌ده‌بیدا ره‌گه‌زه‌کانی زمان به‌کار به‌ینیت , له ره‌گه‌زی شیوازگه‌ری نه‌ده‌بیدا , هه‌ر بویه چه‌مکی شیواز لای (ریښا تیر) به نیازی چیژی نه‌ده‌بی , هه‌موو به‌ره‌میکی نووسراو ده‌گه‌یه‌نیت , پاشان پانتایی و قولایی , سه‌رجه‌م (نیشاندان و قه‌به کردن و دننیا‌بوونیک , چ گوزارشتی یان سوزی بیت ده‌گریتته‌وه , که جوانکارییه‌ک بگه‌یه‌نیت و بخریته

^{۶۳} / هیمداد حسین بکر و محمد عبدالکریم ابراهیم , پیکه‌اته‌ی زمانی شیعری له روانگه‌ی شیوازگه‌رییه‌وه به نمونه‌ی شیعری شاعرانی هه‌شتاکانی هه‌ولیر , گو‌فاری نه‌کادیمی , ژماره ۱۴ , ۲۰۱۰ , هه‌ولیر , چاپخانه‌ی حاجی هاشم , ل ۱۹

سەر ئەو زانیارییانی که له لایەن بونیاتی زمانەوه دەگوازییەوه بی ئەوهی کار له واتا بکات)^{٦٤} , دهگهینه ئەو راستییەکی که په یوه نیهکی به هیز له نیوان شیوازو شیوازگهری و زماندا ههیه چونکه نووسەر له کاره ئەدهیبیه کهیدا کاتیک وینهی ژیان دهکیشیت , ئەمه له ریگهی وشه و وینهوه ئە نجامی دهوات , دیت گشت تواناکانی زمان به کاردههینیت , بو ئەوهی ناوه پروک دهوله مهند بکات , ئەمهش له چوارچیوهی رهخه دا هه ئده سهنگیندریت , که واته : شیواز ئە ئقه یهکی تیک ئالای نیوان زمان و ئەدهب و رهخه یه .

پاری دووهم

سییه م : په یوه ندی شیواز به رهوانبیزییهوه

هه ندیک له تویره ران له و باوه ره دان , شیوازو شیوازگهری دریره پیدهری هونه رهکانی رهوانبیزیین , ئەمه ئەگەر له قوناغیک له قوناغه کان بیر و مه به ستیکی نزیک لهم بوچوونه وه هه بووبیت , رهنگه نیستا ئەم تیروانییه ته واو پیچه وانه بییت , چونکه رهوانبیزیی پروگرام و زانستیکی ته واوه و زاراه و دهسته واژه و بهرنامه ی بو سه ده ها شیوهی ده ربیرینی جور به جور هه یه , به لگه م بو ئەم ئەده به که له رۆژئاواو رۆژه لاتیشه وه رهوانبیزیی پیوه ر بو جوانی و به هیزی و شیوازه کان داده نییت , واشی داده نییت که نیستانتیکا بهری ده ستگرتنه به شیوازو رهوانبیزییه کانه وه , له گه ل ئەمانه شدا شیوازگهری پیوه ری دروستکردنی کاریگه ریه له سه ر بو نیردراو , که ئەمیش بهری هه ئبژاردن و لادانه زمانه وانیه کان ده بییت , دیاره یه که م چه مکی شیواز , له چوارچیوهی رهوانبیزییدا په یوه ندی به هونه ری قایلکردنه وه هه بووه , که له سه ر دهستی ئەرستو دا هیئراوه , که له کتیبی هونه ری رهوانبیزییدا باسکراوه , (ئەم تیگه یشتنه لای وتاریبیژ سی بنه ما له خۆده گریت , (جوانی قایلکردن - شیوازو چۆنیه تی زمان به کاره یینان - ریزبه ندی و زنجیره ی به شه کانی ناخواتن))^{٦٥} , (جگه له مه رهوانبیزیی یونانییه کان سی چه شن له خۆده گریت که (گفتوگو و راویژکردن - دادوهی - پیاهه ئدان و زه مکردن) , که لیڕه دا شیواز سی بوچوونی چه مکی ده بییت له وانه , بهرزی هونه ری قسه کردن , فیروونی هونه ری رهوانبیزیی , تیوری قایلبوون و وتاریبیژی))^{٦٦} , حه مه

^{٦٤} / محمد عزام , الاسلوبية (منهجا نقديا) , منشورات وزارة الثقافة , ط ١ , ديمشق , سوريا , ١٩٨٩ , ص ١٤

^{٦٥} / شفيح السيد , الاتجاه الاسلوبي في النقد العربي , ط ١ , دار المعارف , مصر , ١٩٩٦ , ص ٩٠

^{٦٦} / منذر العياشي , د. مقالات في الاسلوبية , المنشورات الاتحاد الكتاب العرب , ديمشق , ١٩٩٠ , ص ١٨

نوری عمر کاکای پیی وایه که : ((چه مکی شیواز زیاتر په یوهندی به زانستی رهوانبیزیه وه هه بووه تا هونه ری شیعر , ده بیټ : هیچ هویه کی دیارو تاییه تیش نه بووه بو نه م دانه پانه رهوانبیزیه ش , ته نها نه وه نه بیټ , که شیوازیان به به شیک له هونه ری قایلکردن زانیوه))^{٦٧} , به لام شیواز له رهوانبیزیدا لای نه وروپییه کان تا سه ره تای سه ده ی هه ژده هم , بریتی بوو له (دابراندنی بابه ت و فورم) نه وه ی گرینگی پیده درا ریک و پیک و به رزی بوو , بویه به شیوازیان دهوت کراسی بیر . ((تیروانینی نه رستو , له باره ی چیه تی و جه وه ره ی شیواز له رهوانبیزیدا گفتوگوو قسه و دواندن ده گریته وه , که ووتاریبیز به مه به ستی قایلکردن به دهستی ده بیټ , چیه تی شیواز هه موو پانتایی یونان و نه وروپای گرته وه , هه روه ک (ئولیفیه ریبول) ده بیټ : چه مکی شیواز له ناو رسته دا له بنه رته دا کو مه له ریکه ستیکه))^{٦٨} , (چه مکی پیوانه یی ناستی کو مه ل له ناوه ندی کو مه لایه تیدا , له رهوانبیزیی کو نی یونانیدا به دیده کریت , به و مانایه ی ناستی رهوانبیزیی و هزی کو مه ل له چه قی شیوازی به ره می نو سه راندا بوو , به لای نه رستو وه پیویسته نه و شیوازه واقعیانه به کاربیت که له گه ل واقعی کو مه لدا ده گونجیت))^{٦٩} , له دوای نه رستوش جوړو چه شنی شیواز په یره و کراوه و دیاریکراوون له (ناوه ند - ساده - بلند) , نه مانه له لایه ک له گه ل چینه کانی کو مه ل و له لایه کی تره وه له گه ل ژانره کانی نه ده ب و له لایه کی تریش له گه ل ریک و ناریکی رهوانبیزیدا ده یان به سه وه به یه که وه , نه م سی چه شنه ی شیواز , بنه ماکه یان لای نه رستو رهنگی دابووه وه , جا نه مه به مه به ست بوو بیټ یان نا , ((له سه ده ی سییه می زاینیدا (ئونجینوس) فه یله سوف و ره خنه گری یونانی تیگه یشتنی شیوازی بو ناسنامه ی دابینکردنی پله ی به رزی خاوه نیټی , شروقه کرد و به کلپه ی خو شی و شادی وه سف کرد , هه ر له به ر رو شنایی نه م بوچوونه دا شیواز بو بیرکردنه وه ی قول و توانستی گوزارشتکردن و دهر برین و کارامه یی زمانناسی له هاوبه ند بوونی وشه و واتادا به کارهاتووه , چه مکی شیواز له باره ی ناسایی و گشتی هو ی به رزو بلندی به ره و ژور تره , هه ستپیکردنه بو چری ناوینه ی نیوان هیزی بیرکردنه وه و بناغه ی پته وی پیکهاتن شیوازی وشه و واتاو پیناسه ی بابه ته کانی داهینانن ,

^{٦٧} / چه مه نوری عمر کاکای , شیوازی شیعر ی کلاسیکی کوردی , ١٧ , چاپخانه ی تیشک , ٢٠٠٨ , ل ١٤

^{٦٨} / عدنان علی رضا النحوی . د . الاسلوب والاسلوبیة بین العلمانیة والادب الملتزم بالاسلام , ط١ , دار النحوی للنشر والتوزیع , ریاض , السعودیة , ١٩٩٩ , ص ٧٦

^{٦٩} / هوراس , هونه ری شیعر , و . حمید عزیز , چیخانه ی الزمان , بغداد , ١٩٧٩ ل ١١

له ويناگردنی ده لاله تی جوانی ریکهستندا ، مه وادی جیاوازییه کانن))^{۶۰} ، له گهل نه وهی ((هه ندی له ره خه گران ده لاین شیوازگه ری نوی ، دریزه پیدهری رهوانبیزی کونه ، هه ندیکیش ده لاین شیوازگه ری بریتیه له ره وانبیزی نوی ، هه م زانستی رهوانبیزی و هه م شیوازیس بریتین له هونه ری زمانه وانی و هونه ری نه ده بی له یه ک کاتدا ، بویه ده وتریت : رهوانبیزی شیوازگه ری شاعیره کونه کانه ، بیگومان زانستی شیواز به رینتر و فراوانتره ، به پیی پیشکه وتنه کانی نه ده بی نوی و نووسینی مؤدیرن ، هاتوته ناراه ، له سه ره تاکانی سه ده ی بیسته م شیوازگه ری له رهوانبیزی جیا بوته وه))^{۶۱} .

بویه به تیروانین له و بیرو بوچوونانه ی پیشه وه سه باره ت به و په یوه ندیبیه ی که له نیوان رهوانبیزی و شیوازگه ری دا هه یه ده گه یه نه وه رایه ی که چ رهوانبیزی و چ شیوازگه ری هه ری که یان سه ره به خون و وه کو دوو زانستی جیا مامه له یان له گهل دا ده گریت ، نه گه ر چی له سه ره تادا شیواز لای یونانییه کان به مه به ستی رهوانبیزی مامه له ی له گهل دا کراوه یان به پیچه وانه وه ، له هونه ری ووتارداندا بویه به کورتی چه ند خانیکی جیاوازی نیوان هه ر دوو زانسته که دیارده که یین :

۱/ ((رهوانبیزی معیاریه و به رده وامییه ، شیوازگه ریش وه سنی و کاتییه

۲/ رهوانبیزی یاساکانی خوی ده چه سپینیت ، بو نه وه ی ده ربرین به جوانییه وه ده ریکه ویت ، به لام شیوازگه ری رهوانبیزی به کارده هینیت ، بو ده رکه وتنی لایه نی نیستاتیکی .

۳/ شیوازگه ری ره چاوی حالته تی ویزدانی ده کات ، نه مپیش له وه وه سه رچاوه ده گریت ، که شیوازگه ری کارتیکراوه به ده رووناسی ، به لام رهوانبیزی کارتیکراوه ، به مه نتیق و له ویوه سه رچاوه ی گرتوه

^{۶۰} / ادونیس المقدسی. د ، الانماط العالمیه فی التعبير ، مجلة العربی ، وزارة الارشاد والانباء بجامعة الكويت ، عدد ۸۶ ، کویت ، ۱۹۶۶ ، ص ۱۲۴

^{۶۱} / نه وزاد احمد اسوه د ، فرهه نگی زاراه ی نه ده بی و ره خه یی ، چ ، چاپخانه ی بینایی ، سلیمانی ، ۲۰۱۱ ،

۴ / شیوازگه‌ری گشتگیره‌و زمانی ناخوتن و زمانی میلی و به‌رزیش ده‌گریته‌وه ، به واتایه‌کی تر شیوازگه‌ری هه‌موو ئاست و لایهن و ره‌گه‌زه‌کانی ناخوتن ده‌گریته‌وه ، به لام ره‌وانبیرژی بو ئه‌ده‌بیاتی به‌رزه و گرینگی به جوړیکی تاییه‌تی ناخوتن ده‌دات ، که ئه‌ویش ناخوتنی ئه‌ده‌بییه ()^{۷۲}.

پاری سییه‌م

یه‌که‌م : قوتا‌بخانه‌کانی شیوازگه‌ری

شیوازو شیوازگه‌ری له بواری لیکۆلینه‌وه دا له چه‌ند جوړو ئاراسته‌یه‌کی جیاواز له هه‌ر ده‌قیکی ئه‌ده‌بیدا به دیده‌کریت ، یان په‌یره‌و ده‌کریت ، ئه‌میش به هوی به‌کاره‌ینانی شیوازیکی په‌سندو دروستی زمانی و لیک جیا‌کردنه‌وهی (واتا و وشه) ، ئه‌مه له‌لایه‌ک له‌لایه‌کی تریشه‌وه هه‌ولدان بو دیاریکردنی لایه‌نی ئیستاتیکی هه‌ر ده‌قیکی ئه‌ده‌بی ، بیگومان هه‌ر رییازیکی شیوازیش بوچوون و ئاراسته‌و تیروانینی تاییه‌ت به خوی هه‌یه ، بو‌گرینگی دان به شیواز ، بویه ده‌توانین دوو رییازی سهره‌کی شیواز دیارییکه‌ین ،

۱ / رییازی ته‌قلیدی (باو)

۲ / رییازی نوئی

((به‌لام پاشان پیشنیاری دابه‌شکردنیکي جیا له‌وهی (بیرجیرو) بو شیوازگه‌ری نوئی کرا ، ئه‌م

دابه‌شکردنه‌ش خوی له دوو رییازی سهره‌کی یان دوو قوتا‌بخانه‌ی سهره‌کی ده‌بینیته‌وه که ئه‌مانه‌ن :

بالی

۱ / قوتا‌بخانه‌ی (رییازی) فه‌ره‌نسی : ئه‌وانه‌ی دژی بالی بوون

۲ / قوتا‌بخانه‌ی (رییازی) ئه‌ئمانی

یه‌که‌م : قوتا‌بخانه‌ی فه‌ره‌نسی : دوو ئاراسته‌ ده‌گریته‌وه

^{۷۲} ادريس عبدا لله . د. شیواز و شیوازگه‌ری، ل ۱۸

• **يەكەم : (بالى) و پەيرەوگەرانى دەگرىتەوہ : بالى شىواز بە ليكۆلئىنەوہ لەسەر چاوەکانى**
 دەربرىنى زمانىكى دىيارىكراو دادەنىت ، زمانى ئەدەبى و ئەو زمانەى بە مەبەستى جوانكارى بە
 كاردىت ئە شىوازى دوورخستەوہ ، بەم جۆرە (بالى) ، شىوازو شىوازگەرى ئە ئەدەب دوور
 دەخاتەوہ، چونكە پىي وايە ھەر وەكو چۆن وئىنەكىش بە ھۆى رەنگەكانەوہ وئىنە دەكىشىت و
 مۇسىقارىش بە ھۆى مۇسىقاوہ ئاواز دادەنىت ، نووسەرىش بە ھۆى بەكارھىنانى بە ئاگايى زمانەوہ
 جوانىيەكى بە مەبەست دروست دەكات)^{۷۳} ، مەبەستمان ئەوہىيە نووسەر شارەزايىيەكى تەواويى ئە
 دەستور وياساكانى زمان ھەيە ، ھەر وھەھا ھەر (چارلز بالى) ى فەرەنسى بوو : (زاراوہى شىوازگەرى
 (stylitics) ى ، داھىنا كە زانستىكە تايىبەت بە شىكردنەوہى شىوازى ئەدەبى ، چونكە ئەدەبى بە
 تىگەيشتنەوہ زمان بەكاردەھىنىت بە مەبەستى جوانى ئە رىگەى وشەوہ)^{۷۴} ، بۆيە دەتوانىن بلىين
 كە ئەم رىيازى (بالى) ، ئە پەيوەندى نىوان زمان و بىر دەكۆلئىتەوہ ، گرىنگى بە بنىاتە
 زمانىيەكان و ئەركە جۆر بە جۆرەكانى دەدات ، ھەر بۆيە ھەندى ئە تويژەران بە رىيازى
 گوزارشتكردنى شىوازگەرى ناوى دەبەن ، ھەر وھەھا بۆچوونى (بالى) ، سەبارەت بە شىواز بە
 شىوہىيەكى گشتى ئەوہىيە (بالى) ، وايدەبىنىت ، كە پەيوەندى ھەيە ئە نىوان دەربرىن و بىرو
 سۆز، ئەو شىوازەش ئە دەربرىن كە بە شىوہىيەكى تايىبەت ئە زمان و ئاخوتندا پىشكەش دەكرىت ،
 ئەوہ ئاشكرا دەكات كە پەيوەندىيەكى شىوازگەرى ئە نىوان شىوازو ئەو ھالەتە عاتىفییەى غەمبار
 بوون ، يا سەرسامى ، يان دلخۆشى ھەيە ، كە شىوازە كە دروستى دەكات ، بۆيە شىوازە
 گوزارشتكەرەكان بە نەزەيەكى عاتفى شاراوہ ئە نىو خويان باركراون ، ئەویش بواریكە ئە
 بوارەكانى ليكۆلئىنەوہى شىوازگەرى)^{۷۵} ، ئەمە بە واتاى ئەوہى كە ئەو بىرەى كە كارىگەرى سۆزى
 لەسەرە ، ئە رىگەى دەربرىنەوہ دەرەبەردىت ، دەكرىت چۆن يەك نەبىت و شىوازى دەربرىنەكەش
 چەند جۆرىك بن و جىاوازىش بن ، بۆ نموونە ، كاتىك كە سىك كارىكى قورس ئە نجام دەدات دواى
 تەواوېوونى كارەكەى و دەست ھەنگرتنى ئە كارەكەى ئەگەر ئىي پېرسىت كاكە چۆنى ؟ رەنگە بە
 شىوہىيەك ئەم شىوانەى خوارەوہ وەلامبەداتەوہ ،

^{۷۳} پە خشان على احمد ، شىوازى شىعەرى گۆران ، ل ۳۴

^{۷۴} / عبدالقادر ھەمە امین قادر ، بنىاتى كارنامەيى ئە دەقى نوئى كوردیدا ، ل ۱۷۶ ، ھەر وھەھا بىروانە (د .ابراھىم

خلیل ، النص الادبي ، تحليله وبنائه ، ص ۱۲۵)

^{۷۵} ادريس عبدا لله . د . شىواز و شىوازگەرى ، ل ۲۶

زۆر ماندووم _____ بەدەنگىكى بەرز

زۆر ماندووم _____ بەدەنگىكى نزم

زۆر ماندووم _____ بەتورەيپەو

زۆر ماندووم _____ بەسۆزەو

ئەمە ئەو دەسەلىنىپت ئەو دەربېرېنەنى سەرەو ، ھەر يەكەيان كاريگەريپەك دروست دەكەن و بەجىدەھيلىن ، بەلام ئەو پېر سۆزترە زۆرتىن كاريگەرى بەجىدەھيلىپت . ((بالى ، وايدەبىنىپت ، كە سروشتى بە سۆز بوونى شىواز رەگەزىكى چەسپاوه ئە زماندا ، بۇ ئەمەش ئەو دەربېرېنەنى بە سۆزەو دەكەونە بەرگوى ، دوو بەشن

پەك : بەشېك ئە خۇيدا شتېك ھەلدەگرېت و ھېچى تېنەخراو ، كە ئەمەش بە شىوہيەكى سروشتى گوزارشت دەكات ئە ھەلچوونەكان ، ئە جۆرى دەركەوتنى دەنگ و شىوازی خستە رووى وشەو دەربېرېنەكان دەردەكەويپت ، بۇ نموونە : ناو بچوككردنەو يان بۇ خوشەويستى يان بۇ شكاندە ، كە ئەمە بەھوى چۆنىيەتى ئاوازی وشەو دەربېرېنە كە دەردەكەويپت

دوو : بەشېكىش بەسۆز ھەلچوونەكان باركراو ، كە ئەمە ھەئويستى چىن و تويزە جياجياكانى كۆمەل^{۶۶} (دەخاتەرپو) ، ئەلايەكى ترەو (بالى) پېي واپە ، كە ئەركى شىوازگەرى دەرختى لايەنى جوانى و قورسكردنى زمانى دەربېرېنە ، بە ھوى دەربېرېنەو شىعريپەت و شىوازی جۆر بە جۆر دروست دەبېت ، بۇيە بالى دەيەويپت ئە ليكۆئىنەو زىماندا جەخت ئە زمانىك بىكاتەو كە دوور بېت ئە زمانى ئەدەبەو ، چونكە پېي واپە زمانى ئەدەب زمانى نووسەرە بەمەبەستى دەرختى جوانكارى و ئەو گۆرانانەنى كە بەسەر زماندا دىن ، واتا بالى ، دەيەويپت ئە رېگەى زمانەو بگات بە ھەست و سۆز بىاندوزىتەو .

• ئاراستەى دووم : ئەم ئاراستەيە تەواو پېچەوانەنى بىرو بۆچونەكانى (بالى) كاريان دەكرد ، ئەمان ئەدەبىيان كەردبوو كەرەستەى تويزىنەوكانيان ، بەئاراستەى ھىنانەوئەى ئەدەب بۇ

^{۶۶} / ادريس عبدا لله . د. شىواز و شىوازگەر، ل ۲۷

نیوتویژینه وهکانی شیواز , له گرینگترین نووسهرهکانیان (ج ماروز Jules Mareazau - کریسوت cressot) بوون)^{۷۷}.

دووهم / قوتا بخانه ی نه ئمانی

کارل فۆسلەر Karl vlossler, لیو سپیتزر Leo Spitzer , و پهیره و کارانیان دهگریته وه , نه م قوتا بخانه یه دوا ی جهنگی یه که می جیهانی دروست بووه , تا دهوریکی کاریگهر ببینیته له چه سپاندنی چه مکهکانی زمانهوانی له نه ده بدا , (فۆسلەر) توانی زمان و هونه ر وهک یهک لیبکات , له لیکوئینه وهی ییگهینانی رسته دا به شیوه یهکی زمانهوانی و لیکوئینه وهی نه ده ب وهکو کرداری تاک , چونکه هر کاتیک , تاکیک سروشتیکی روحی ده رده بریت نه وا دارشتنیکی زمانهوانی دینیته به ره م که خودیکی هونه ری هه یه)^{۷۸} , نه مه بیرو بوچون و هه وئی (فۆسلەر) بوو بو شیواز له چوار چیوهی قوتا بخانه ی نه ئمانیدا , به لام , (لیو سپیتزر) بوچونی جیاوازو نامانج و نه رکیکی جیاوازتری له وهی (فۆسلەر) به شیوازی شیوازگه ری به خشی , به جوریک رهنگه بوچوونی (سپیتزر) ته واو دووربیت له وهی (فۆسلەر) , چونکه (لیو سپیتزر) , (لادانی کرده بناغه و پیوه ر بو ده ستیشانکردنی تاییه ته ندی شیواز , که نه مه ده بیته هویهک بو خه ملاندنی قول و چری شیوازهکان و پله ی سه رکه وتنیان)^{۷۹} , ناشکرا کردنی هه موو نه یینییه شاره وهکانی دهق و هوکاره پالنه رهکانی پشت نه م کارانه بو شیوازگه ری (سپیتزر) ده گه ریته وه , بویه به لای (سپیتزر) هوه نه و شیوازانه , شیوازی ته واو و جیی بایه خن که به ری لادانیکی هونه ری و سه رنج راکیشن , چونکه نه م پیی وایه که ته نها نه م جو ره شیوازانه ده توانن کاریگه ری ته واو دروست بکه ن و نه ده بیک یان هونه ریکی داهینراو به ره م به یینن , (بو پراکتیککردنی نه مه) (لیو سپیتزر) دیت , کو مه لیک ده ربهرین دینیته و به وه به راوردیان ده کات , که ناوی ناون (بلیمه تی داهینه رانه لای نه دیب) , نیتر (سپیتزر) وای ده بینی که شیوازگه ری راقه ی به کاره یینانی نه و ده ربهرین و ره گه زه تاییه تی یانه ی زمانه , که له ریگه ی زمانی ده قه وه پیمان ده گه ن)^{۸۰} , دیاره (نامانجی) (لیو سپیتزر) , نه وه بوو که پردیک یان په یوه ندییه ک له نیوان زمان و میژووی نه ده ب دروست بکات , نه م ریچکه نوییه ی شیوازگه ری

^{۷۷} په خشان علی احمد , شیوازی شیعی گۆران , ل ۳۴ (بروانه , د. محمد عبدالمطلب , الابلاغه و الاسلوبیة , ص ۱۲۱-۱۲۴)

^{۷۸} / سه رچاوه ی پیشوو , ل ۳۵

^{۷۹} ادريس عبدا لله . (د) : شیوازی و شیوازگه ری , ل ۳۲

^{۸۰} / سه رچاوه ی پیشوو , ل ۳۳

دهكریت به شیوازگه‌ری بۆچوونگه‌رای (انتیبیعی) ناو بېریت , ئەمەش به هۆی ئەوهوه یه که هه‌موو یاسا ریزمانییه‌کانی (قواعد) ی ئەم رێچکه‌یه , چ تیورییه‌کان یان پراکتیکییه‌کان نوقمی خودی شیکردنه‌وه بوون)^١ , بیگومان بنه‌مانی شیوازگه‌ری (لیۆ سپیتزهر) (میتۆدی ئەم رێپازه شیوازگه‌رییه چه‌مکی) تاکایه‌تی و پێوانه) یش له خۆده‌گریت , شیوازگه‌ری تاکایه‌تی و راقه‌کردن پێوانه‌یی : له تیروانیی لیۆکۆئینه‌وه و گه‌ران به دواى ناوه‌رۆکی ده‌قده دا به یه‌کتر ده‌گهن , به مه‌رجیک زمان و سیسته‌می ناوه‌وه‌ی زمان پێرهو بیت و له ژێرده‌سه‌لاتی زماندا , مه‌ودا‌کانی تیکه‌ل بوون قائب بکریت , سه‌ره‌رای ئەمانه‌ش ئەم شیوازگه‌رییه به چه‌مکی (به دوا‌چوون) یش , ناوی دیت , چونکه گشت رێساو ما‌که‌کانی ئەم رێپازه چ تیوری و چ مه‌شکاری له ناو بۆته‌ی شیکردنه‌وه‌دا نوقم بوون , وه قوتا‌بخانه‌ی (بالی) یش ده‌کاته کۆله‌که‌ی پشت پێبه‌ستن)^٢ , که‌واته هه‌ردوو شیوازگه‌ری (بالی) پرۆگرامی وه‌سفی و شیوازگه‌ری (لیۆ سپیتزهر) پرۆگرامی چینی فیلولۆجی , هه‌ردووکیان واتا هه‌ردوو شیوازگه‌رییه‌که‌ی (بالی – لیۆ سپیتزهر) له گه‌ران به دواى بنیاتی زمان و ئەرکه‌کانی ئەو بنیاته زمانیه له ناو سیسته‌میکی زمانیدا , یه‌که‌ه‌گه‌ر نه‌وه , هۆکاره‌که‌شی ئەوه‌یه که هه‌ردووکیان کاریگه‌ری قوتا‌بخانه‌ی (دی سۆسیر) یان , له‌سه‌ره .

• شیوازگه‌ری ئاماری

ئەوه‌ی په‌یوه‌سته به‌بابه‌تی ئامارو شیوازی ئاماری له لای زۆریک له زانیان بۆته جیگای مشت و مر , چونکه هه‌ندیکیان پێیان وایه که ناکریت ئاماره شیواز بخریته ناو چوارچێوه‌ی شیوازی ئەده‌ببیه‌وه , ئەوانه‌ی که ئەم ره‌خنه‌یه ده‌گرن , پێیان وایه که به‌ره‌مه ئەده‌ببیه‌کان زاده‌ی هه‌ست و سۆزن و له‌گه‌ل هاوکیشه ماتماتیکییه‌کاندا یه‌کنا‌گه‌ر نه‌وه , چونکه ئەمان پێیان وایه هه‌ست و سۆزی مرۆف به‌رده‌وام چون یه‌ک نیه و گۆرانی به‌سه‌ردا دیت ! که چی هاوکیشه ماتماتیکییه‌کان شتیکی جیگه‌رو نه‌گۆرن , له‌گه‌ل ئەمانه‌شدا هه‌ندیکی تر له زانیان پێیان وایه که (ئامار) (ئاماره شیواز) , ده‌کریت بکریته ناو چوارچێوه‌ی شیوازی ئەده‌ببیه‌وه و سوود و رۆئی خۆی ببینیته ! , چونکه ئەمان پێیان وایه (ئامار) که له نیستادا زۆربه‌ی لایه‌نه‌کانی ژیا‌نی گرتوه‌ته‌وه , ئەمیش به هۆی به‌کاره‌ینانی کۆمپیوته‌ره‌وه‌یه , بۆیه دانان و جیکردنه‌وه‌ی (ئاماره شیواز) له چوارچێوه‌ی لیۆکۆئینه‌وه‌ی شیوازگه‌ریدا به کاریکی ته‌واو گونجاو

^١ / حه‌مه‌نوری عومه‌ر کاکي , شیوازی شیعی نوێی کوردی- کرمانجی ناوه‌راست ١٩٢٠-١٩٧٠ , ل ٣٧

^٢ / ازاد احمد محمود , د , بونیاتی زمان له شیعی هاو‌جهرخی کوردیدا (١٩٨٥-٢٠٠٥) , ل ١٢٦

دهزانی ، چونکه به بهکارهینانی نامار دهتوانین شیواز و ریژهی بهرز و نزمی دیارده جیاوازهکانی دهقی نهدهبی دیاریبکهین، ((تویرهان و لیکوئهرانی بواری شیوازو شیوازگه‌ری له لیکوئینه‌وه‌کانیاندا گرتگیان به رهه‌ندیکی سهرکی و بهربلاو داوه که نه‌ویش رهه‌ندی (لادان) ه ، له نۆرم ، گومان له‌وه‌دا نیه که لادان له نۆرم ، نه‌گهر به شیوه‌یه‌کی هونه‌رمه‌ندانه و شاره‌زایانه نه‌بیئت ، به شیوازی هونه‌ری و دروست دانانریئت ، له‌به‌ر نه‌مه تویره‌ینه‌وه‌ی ناماری بو نه‌م مه‌به‌سته به که‌لکه‌و سودی هه‌یه ، لیکوئینه‌وه‌ی ناماری بو لیك جیاکردنه‌وه‌ی لاری تاکره‌وی ناوئینراو (الانحرافات) به که‌لکه ، له‌گه‌ل نه‌و لادانه‌ی که خوی له دوره په‌ریزییدا ده‌بینیته‌وه ، چونکه وه‌ک پیشتز باسکرا هه‌موو (لاریه‌ک - لادانیك) به‌خه‌سه‌ت و تاییه‌تمه‌ندی شیواز ناژمیردریئت ، به‌کارهینانی نامار له لیکوئینه‌وه‌ی زمانه‌وانیدا به دوو قوناغ تیده‌په‌ریئت ، قوناغیك که تویره‌ینه‌وه‌ی تاییه‌تمه‌ندییه گشتییه هاوبه‌شه‌کانی تییدا کراوه و قوناغی‌کیش که تویره‌ینه‌وه‌ی تاییه‌تمه‌ندییه جیاکه‌ره‌وه‌کانی تییدا کراوه))^{۸۲} ، نه‌مه ده‌مانگه‌یه‌نیته نه‌وراستییی لیکوئینه‌وه‌ی ناماری لکوئینه‌وه‌یه‌کی دولایه‌نه‌یه ، نه‌میش به‌وه‌ی

یه‌که‌میان : گوزارشتکردنه له رووداو

دووهمیان : گوزارشتکردنه له وه‌سف

مه‌به‌ست له‌وه‌ی یه‌که‌میان نه‌و کردارانیه‌یه که گوزارشت له‌رووداو ده‌که‌ن و نه‌وه‌ی تریشیان مه‌به‌ست نیی نه‌و وشانه‌یه که ناوه‌ئناون و وه‌سفی ناوه‌کان ده‌که‌ن ، لیروهه لیکوئهر دیت هه‌موو رسته‌کانی ده‌قه که دینیئت و ژماره‌ی ته‌واوی کرداره‌کانیش ده‌ژمیریئت و پاشان دابه‌شیان ده‌کاته سهر جوهره تاییه‌تییه‌کانی کردار ، هه‌روه‌ها ژماره‌ی ناوه‌ئناوه‌کانیش ده‌ژمیریئت و به‌سهر جوهره‌کانی ناوه‌ئناودا دابه‌شیان ده‌کات ، دواتر به‌راوردیك له نیوان ژماره‌ی ناوه‌ئناو و کرداره‌کاندا ده‌کات نه‌گهر هات و ژماره‌ی ناوه‌ئناوه‌کانی زیاتر بوون نه‌وه به‌لگه‌ی نه‌وه‌یه که شاعیریکی وه‌سفییه ! وه به پیچه‌وانه‌شه‌وه ،

^{۸۲} / همه‌نوری عومهر کاکي ، شیوازی شیعری نویی کوردی-کرمانجی ناوه‌راست ۱۹۲۰-۱۹۷۰ ، ل ۴۲ ، پروانه : د .

عدنان علی ، الاسلوب والاسلوبیه بین العلمانییه والادب الملتزم بالاسلام ، ص ۱۷۵

((نەگەر شیواز لادان بیټ نه باو نهوا نامار نهو زانسته یه که نه لادان دهکوئیتتهوه , نهویش به تییینیکردن و پیوانه کردن و لیكدانه وه))^{۸۴} , ههئبهته دهتوانین گرنگی کاری ناماری بگه پینینهوه بو چهند زانیارییه کی وورد به ژماره و ریژه بو چهند سیمایه کی زمانه وانی جوړاو جوړ نه وانه :

((۱ / ریژهی به کارهینانی یه که ی فەر ههنگی جوړاو جوړ (lexems)

۲ / زیادوکه م واتا ریژهی به کارهینانی هه ندیک نه پیکهاته کانی زمان وهک (ناوه ئناو – کردار- ناوه ئکار- نامرزی په یوه ندی – هتد

۳ / ریژهی به کارهینانی دریژی و کورتی وشه کان .

۴ / ریژهی به کارهینانی دریژی و کورتی رسته کان .

۵ / ریژهی به کارهینانی رسته وهک (رستهی ناوی – رستهی کاری – رستهی ساده – رستهی لیكدراو – رستهی دارپیژراو – رستهی هه وائی) .

۶ / ریژهی پیکهاتن و به کارهینانی هونه رکانی ره وانبیژی .

نهو سیمایه زمانه وانیانه کاتیك به شیوه یه کی به رفروان دووباره ده بیته وه , نهوا بهو شیوه یه واتاکه ی تهواو دهکات ده بیته تاییه تمه ندییه کی شیواز گه ری به شیوه یه کی چر نه دهقه نه ده بییه کاندای به دیارده که ویت و دابهش ده بیته به شیوه یه کی جیواز, که به هوییه وه ده توانریت شیوهی نووسه رکه دیاریبیکریت و بناسریت))^{۸۵} , دهکریت بنه ماکانی تیوری ناماری بو شیواز نه مهسه نه یه کی ساده کورت بکه یینه وه , نهویش نه وه یه که ده شیت شیواز چه مکیکی (احتمالی) بیټ ! , (چه مکی (نه وانه یی) یش واتا : ده شیت هه ر دیارده یه ک به بوونی مه رجیکی دیاریکراو , به ریژه یه کی نه وانه یی (احتمالی) دیاریکراو روو بدات , دیارده یه کی دیکهش به احتمالی دیکه روو بدات و بهم شیوه یه دهکریت لیكوئینه وه نه ته وه قوعی هه ر دیارده یه ک نه و دیارده

^{۸۴} / په خشان علی احمد , شیوازی شیعی گوران , ل ۳۶

^{۸۵} / ژوان عبدالسلام عزیز گه ردی , شیواز نه شیعه کانی کامهران موکری , ل ۴۵

لەگەڵ بوونی مەرجی دیاریکراو بە یارمەتی دابەشکردنی احتمالی بکریت ، دابەشکردنی احتمالییش
نەوومان بۆ رووندەکاتەوه که تەوهقوعی روودانی هەر دیاردە یەک بکە یەن)^{۸۶}.

لەگەڵ ئەو لایەنە باشانەیی که باسمانکرد و ئەرك و مەبەستی (نامار) ئە پرۆسەیی لیکۆئینەوهی
شیوازگەریدا ، دەکریت هەندی لایەنی خراپی ناماریش بخەینە روو که ئە هەندی لایەنی شیوازگەری دوور
دەکەوێتەوه ئە ئەدەبیبەتی دارشتن و شیعریبەتی دەق ، ئەویش ئەوێه که ئە دەقدا چیژو کاریگەریبەکانی
پیشکەش بە خوێنەر ناکات ، چونکە (هەندی خالی جەوهەری هەیه که ئە بایه خە رییازی ناماری که م
دەکاتەوه ، ئە لیکۆئینەوهی شیوازیدا و سوودەکهی دیاریدەکات ، ئەوانە گرینگترینیان

۱/ جیهانی زمان پەییوەست دەبیت بە جیهانی هەستەکان ، رییازی ناماریش پیویستی بە هەستیاریبەکی
تەواو هەیه بۆ دۆزینەوهی هەندی تیبینی وورد ئە شیوازدا وەک سببەرەکانی وویژدان و دەنگدانەوهی
ئیحابەخش و کاریگەریبە ووردهکانی ریتەم

۲/ زۆرەیی کارە ناماریبەکان ترسی دەست بەسەردا گرتنی چەندیتی ئەسەر چۆنیتی ئە نیو دوو تووی
خویدا هەئەگرتیت.

۳/ پشت بەستن بە لایەنی ناماری ئەدەب بە زمانیک دەبەستیتهوه ، که نامۆیه پیی ئە دەرەوهی ریگای تیگە
یشتن و شیکار کردنیتهی.

۴/ زانیاریبە ژمارەبەکان ، ئەوانەیه بە ووردی رییازە که هەئەبەتینن ، ئە کاتی وەرگرتنی کارە
ئەدەبیبەکاندا ، ووردیبەتی ساختهو هەئەتینەری بخاتە سەر ، چونکە دیاردەکان بە شیوهبەکی وا
چوونەتە ناویەک ، بە جۆریک زۆر گرانه ناماری بەکیکیان بە تەواوی بکریت.

۵/ رییازی ناماری بەم هەئەشانندنەوهی ژمارەبەیی دەقی ئەدەبی دەبیتە مایهی رەچاو نەکردنی
کاریگەری سیاقی دەق ، که پیویستیبهکی گرینگە ئە پیو یستیبهکانی شیکاری شیوازی ، که داواکاریبە که
گشت توێژەران جەختی ئە سەر دەکەنەوه .

۶/ هەندی مەسەلە نادیارو رێژەیی هەیه وەکو ناوازه سۆزدارەکان و ریتەیی لیکدراو ، ئەوانیش مەسەلە
نەرمەن ئە بەرامبەر ووردی رەخنەیی ناماری بەرامبەر ملکه چ بوونی بۆ شارەزاییه زمانەوانیبەکان .^{۸۷}

^{۸۶} / ادريس عبدا لله . د. شیواز و شیوازگەری ، ل ۴۹

ههروهه ها يه كيک له وه ههولانهي که له ريگه يه وه ههولني نه وه درا که له ريگه ي زانستي ناماره وه لکولينه وه ي وورد نه نجام بدات ، شيوازي زانستي له شيوازي نه دهبي جيا بکاته وه نه ميس هر بو نه وه مه به سته ي که بريار دان له سهر شيواز سيمايه کی زانستي وه برگریت ، هاوکيشه يه کی بيرکاري هه يه پيي دهوتریت هاوکيشه ي (بوزيمان) که دانه ره که ي زاناي نه ثمانی (ا . بوزيمان - A Bu se ma nn) ه ، له سالی ۱۹۲۵ له سهر چه ندهه قیکی نه دهبي نه ثمانی جی به جیی کردوه . (هاوکيشه ي (بوزيمان)) (نه وه هاوکيشه يه به کاردیت بو پيوانه ي نه وتاييه تمه نديبانه وه دهست نيشان کردنی زمانه ي نه دهبي ، که دهست نيشان کردنیکی چه نديتييه و ناسراوه به هاوکيشه ي (بوزيمان))^{۸۸} ،

بوزيمان يه که م کهس بوو ، که له م بواره دا هاوکيشه يه کی دانا له سهر دهقی نه دهبي نه ثمانی پراکتيزه ي کرد له سالی ۱۹۲۵ دا ، (نه م هاوکيشه يه له سهر ديار يکردنی گوزارشتکردن به رووداو Active A spect ههروهه ها بو گوزارشتکردن به وه سف Qualita tive A spect دهه سته ي ، بوجيکردنه وه ي دهقی نه دهبي له ميانه ي نه م هاوکيشه يه وه .

رووداو

،^{۸۹} ((

ريژه

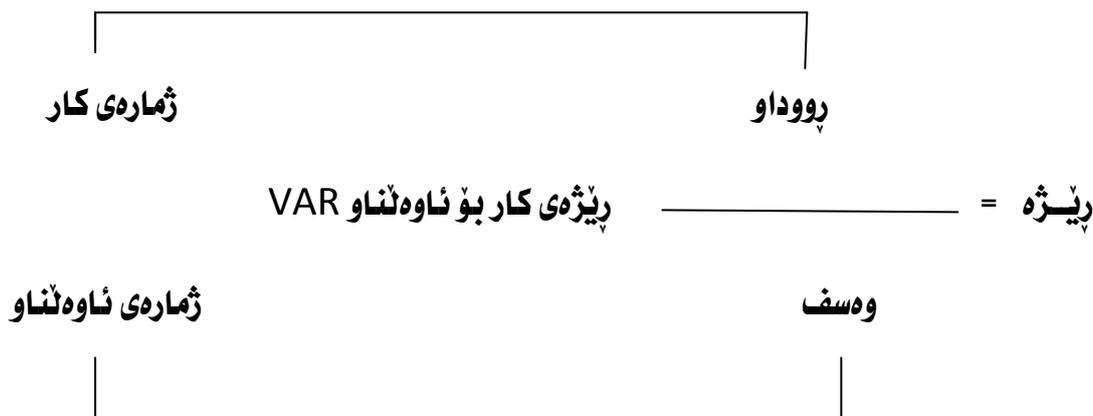
وه سف

^{۸۷} / سردار احمد گهردی ، رينبازه کانی شيکاري شيوازي ، گوڤاري زمانناسی ، ژماره (۷) ۲۰۱۰ ، هه وئير ، ل ۱۴۳

^{۸۸} / سعد مصلح د . الاسلوب (دراسة الغوية الاحصائية) ، ط ۳ ، دار العالم الکتب ، القاهرة ، ۱۹۹۲ ، ص ۳۳

^{۸۹} / په خشان علی احمد ، شيوازي شيعری گوران ، ل ۳۸

به لآم دواتر ئەم هاوكيشه يه گۆرانكارى به سه ردا هيئرا ، ((زاناي دهروونناسى ئەئمانى) (ف . نويباوهر - v.Neubawer) له گه ل ئيگۆنهر (ا . شليتزمان انسبروك - Aschlitzmann of insbruck) پهره يان به بيروكه كه ي بوزيمان دا ، ئاسانكارىيان بو كرد به به كارهيئانى (ژماره ي فه رمانه كان (كار) Number of verb له جياتى پرسى رووداوه كان (A ctive sta tnents) ، به به كارهيئانى ژماره ي ئاوه ئناوه كان (Number of A djectivs) له جياتى وه سفكردن ، واتا هاوكيشه كه ئەم شيوه يه ي وه رگرت ،

دياره ئەمه ش به كار ديت بو جيا كردنه وه ي

١/ زمانى ئەدهبى له زمانى زانستى

٢/ جيا كردنه وه ي زمانى شيعر له زمانى په خشان

٣/ جيا كردنه وه ي زمانى به كار هاتوو له ره گه زه كانى ئەدهب

جيا كردنه وه ي دهقى ئەدهب له دهقه كانى ديكه ، ده وه ستيتته سه ر راده ي ريژه يي له نيوان چه ند وشه يه ك كه ده برين له رووداو (كار) ده كات ، له گه ل چه ند وشه يه ك كه ده برين له وه سف (ئاوه ئناو ده كات)^{٩٠} ، ئەمه ئەوه ده گه يه نيبت كه هه ژمار كردنى ئەو ريژه يه يان هه تا ريژه ي كردار يان رووداو زور بيت ئەوا سروشتى زمان نزيك ده بيته وه له شيوازى ئەده بيه وه ، به لآم ئەگه ر كه ميش بكات واتا (كردار) كه مبات نزيك ده بيته وه له شيوازى زانستى .

^{٩٠} / ژوان عبدا لسلام عزيز گه ردى ، شيواز له شيعره كانى كامه ران موكرى ، ل ٤٦

لهمهوه دهگهینه نهو راستییی که شیوازگه‌ری ناماری هم لایه‌نی باش و گرینگی هه‌یه و ده‌کریت سوودی لیوهر بگریت هه‌م لایه‌نی نیگه‌تیقیشی هه‌یه ، هه‌ر وه‌کو چون هه‌ندیك له زانیان پییان باشه و گرینگی پیده‌دهن ، هه‌ندیکیشیان پییان وایه ناکریت له چوار چیه‌وی شیوازی نه‌ده‌بیدا پشتی پیببه‌سرتیت .

• قوتا بخانه‌ی نه‌رکی یاکوبسن

بیگومان نه‌میش جوړیکی شیوازگه‌ریییه ، که له کرداری گه‌یاندنی په‌یام و نهو ره‌گه‌زانه ده‌کو‌لیتته‌وه که که‌سایه‌تی نووسه‌ر ده‌رده‌خه‌ن ، هه‌روه‌ها نه‌م قوتا بخانه شیوازگه‌ریییه پشت به‌خوینه‌ر ده‌به‌ستیت له‌وه‌دا که هه‌وئی نه‌وه‌ده‌دات که هه‌موو ره‌گه‌زه‌کانی نیو ده‌قه‌که ، کو بکاته‌وه و دابه‌شیان بکاته‌سه‌ر چه‌ند بنیادیکی دیاریکراو ، له کاتی دووباره‌کردنه‌وه و دووباره‌بوونه‌وه‌ی نه‌و بنیاتانه‌ی شیوازی شاعیره‌که ده‌رده‌که‌ویت ، نه‌مه‌سه‌رباری دوزینه‌وه‌ی لادان له سیاقی شیوازی دا ، واتا دوا‌ی دوزینه‌وه‌ی بنیاتی شیوازه که هه‌وئی دوزینه‌وه‌ی لادان له سیاقی شیوازه که ده‌دریت ، که هه‌ندی جار له نیو ده‌قی نه‌ده‌بیدا دووباره‌ده‌بنه‌وه و شیوازی شاعیری پی ده‌ناسریتته‌وه .

دامه‌زینه‌ری نه‌م قوتا بخانه‌ییه (رومان یاکوبسن – Roman Jakobson) ه ، که هات هه‌ندی لیکو‌لینه‌وه‌ی پیشک‌ش کرد ، (قوتا بخانه‌ی شیوازگه‌ری نه‌رکی وای ده‌بینی که ، سه‌رچاوه‌ی راسته‌قینه‌ی دیارده‌ی شیوازگه‌ری ته‌نها له زمان و جوړه‌که‌یدا نییه ! به‌لگو له وه‌زیفه و په‌یوه‌ندییه کانیدایه ، بویه ناتوانین پیناسه‌ی شیوازگه‌ری له ده‌روه‌ی گوتاری زمانه‌وانی بکه‌ین وه‌کو وه‌سفیک که ته‌نها نامه‌یه ، هه‌روه‌ها پیشی ده‌لین ، میتودی بونیاتگه‌ری (دی سو‌سیر) یش ، یه‌کیکه له رابه‌رانی نه‌م قوتا بخانه‌ییه ، پیی وایه ده‌رکه‌وتنی دیارده‌ی شیوازگه‌ری بیجگه له زمان و جوړه‌کانی ، له وه‌زیفه و جوړی په‌یوه‌ندییه کانیشی دایه)^{۹۱} .

نه‌م پرؤگرامه یان نه‌م میتوده له سه‌رچاوه‌وه بو ده‌ق ده‌روانیت ، که بریتیه له : (شیوه – نه‌رک – سیاق) ، بیگومان نه‌میش چه‌مکیکی سی ره‌ه‌ندییه ، له‌روانگه‌ی نه‌و زمانه‌ی که شیکاری ده‌قی نه‌ده‌بی پی ده‌کریت^{۹۲} .

^{۹۱} / ژوان عبدالسلام عزیز گه‌ردی ، شیوازی له شیعره‌کانی کامه‌ران موکری ، ل ۴۰

^{۹۲} / بروانه / یوسف مسلم ابو‌العدوس ، الاسلوبیة رؤیة والتطبیق ، ص ۸۹

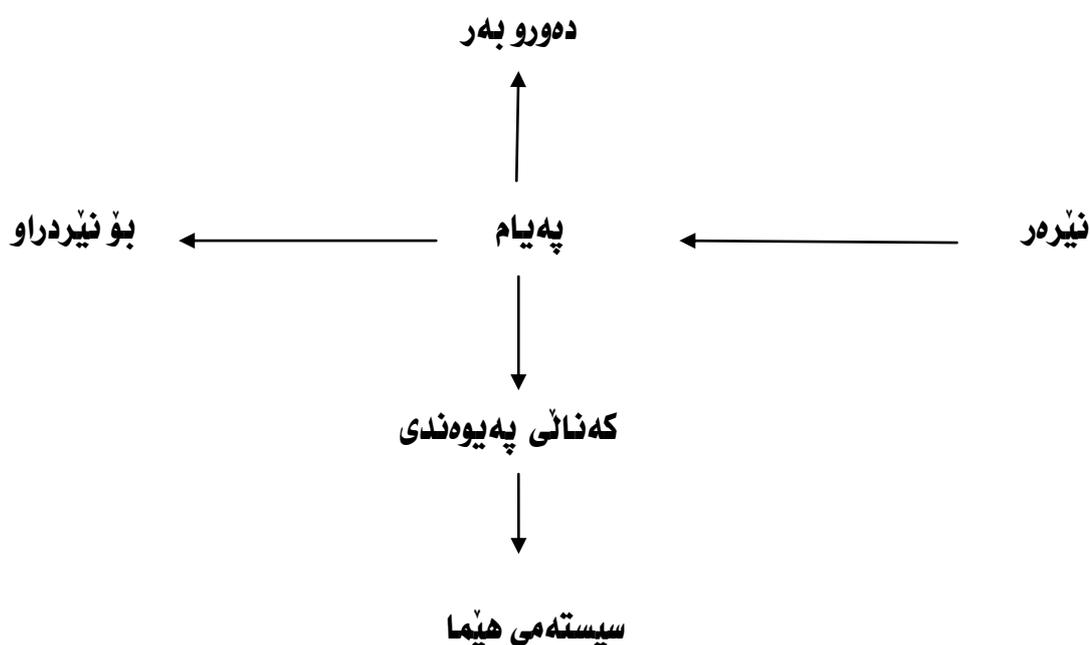
نیمه له و روانگه یوه قسه له سهر تیوری گه یانندن و بهره وومی بکه یین که یاکو بسن قسه ی له باره وه
 کردووه ((یاکو بسن – له و تیوره دا جه خت له سهر بیروکه ی زانستی په یوه نندی ده کاته وه، که له چوارچپوه ی
 لیکوئینه وه کانی نه ندازیار شانون shanon خوی ده بینیته وه ، که پسپور بووه له بواری ته له گرافدا ، که
 لیوردا په یوه نندی واتایی گه یانندن زانیاریه به یارمه تی په یامنیوره کان له ریگه ی شیوه جوړاوجوره کان
 وه کو شه پوئی دهنگی ، له ره له ره ی کاره بایی ، شیوه کانی بیستن له نیوره ی نیو نامه ده سنووسه کان))^{۹۳} ،
 له گه ل نه مانه شدا لیکوئینه وه کانی یاکو بسن له چاره سهر کردنی پرسی زمان و گه یانندن (پستی به
 بیروپراکانی (بوهلیر Buhler) به ستبوو ، که خالیکی زور گرینگی هینا یه کایه وه له پیشکه وتنی
 لیکوئینه وه که په یوه سته یه ک دروست ده کات له نیوان زانستی زمانه وانی و دهقی نه ده بیدا ، که له
 لیکوئینه وه که ییدا له سهر زمان جه ختی له سهر پرسی گه یانندن کردووه ته وه))^{۹۴} ، دواتر یاکو بسن تیوری
 گه یانندن بو نیو زمان گواستوته وه ، به وه سفی نه وه ی سیسته میکه له به لگه کان که مروف دهر برینی پی له
 بیروکه کانی ده کات ، له نیوان تاکه کان و گروه زمانه وانی یه کان له دوو توئی مهرجه کومه لایه تییه کان
 وه کو (دی سو سیر) نماژی پیده کات ، که واته : چه مکی گه یانندن بریتیه له : دهر برین به وشه جا گوتراو
 بیت یان نووسراو ، واتا به هو ی وشه وه ته واو ده کریت ، نه ویش به هو ی چالاکی زمانه وانی گه یه نهر (
 قسه کهر) و وهرگر پستی پیده به ستیت ، ((یاکو بسن ، پیدا ده کریت ، له سهر نه وه ی شیوازگه ری له
 لیکوئینه وه ی تیگستی نه ده بیدا ره ه نندیکی زمانیه ! چونکه ته نیا له ریگه ی دارشستن و ریگستی نه وه
 زمانه وه نه بیت ناتوانیت له ره ه نندی راستی نه و تیگسته بگه یین ، له راستیدا نه و شش ره گه زه (نیور –
 بو نیوردراو – په یام – ده ورویه ر – سیسته م – که نالی په یوه نندی) به شیوه یه کی گشتی له گه ل هه موو
 شیوازیکدا ده بینرین ، نه و نه رکانه ی بو هه ره گه زیکی دانا بوو ، بریتی بوو له و نه رکه به یه کدا چووانه ی
 که په یوه نندیان له ناویه کدا هه بوو ، له بهر نه م هوکاره ش بوو که نه رکی (په یام – به ره م) ی به نه رکی
 شیعی ناو ده برد ، نه رکی شیوازگه ریش به لای یاکو بسن ، هوه ، بریتی بوو له نه رکی به شیعر بوون ، واتا
 یاکو بسن تیوره زمانه وانی یه که ی له سهر بنه مای تیوری هه لبراردن و میکانزمی دواندن بنیات ناوه))^{۹۵} ،
 ((یه که میان هه لبراردن که قسه و دهر برینه کانی له فهره نگی زمان وهرده کریت ، دووه میشیان : پیکه اته و

^{۹۳} / ادريس عبدا لله . د. شیواز و شیواز گه ری، ل ۳۸

^{۹۴} / پروانه ، موسی سامح ربابعة ، الاسلوبية ، ص ۱۳

^{۹۵} / ژوان عبدا السلام عزیز گه ردی، ل ۴۱

دانان (ترکیب) ، که تا رادهیهك پیوستی ههیه به یاسای ریزمانی و ریگه پیدانی یهکتری، نهرووی دانان و گونجاندنهوه ، نه نیو وشهکانی دهقی نهدهبی که دهبیته هوی نال و گورکردنی نیشانهکان یان یهکه زمانیهکان نه پرۆسهی نهفراندنی نهدهبیدا)^{۹۶} ، بیگومان (هه موو پهویوهندی و نهیهگه یشتنیکی زمانی ، نهو شهش رهگهزه پیکدیت که هه رهگهزیک نهو شهش رهگهزه نه رکیک نه شهش نه رکه که ی ناخاوتن دهگه یه نیت ، بووونکردنهوهی نهو شهش رهگهزه بروانه نهو هیلکارییهی خوارهوه

بهه شیوهیه رهگهزه پیک هینه رهکانی په یوهندی لای یاکۆبسن بریتیه نه : (نیرهه بو نیردراو – په یام) ، نهو سی رهگهزه به رهگهزی سههکی ههژمارده کرین)^{۹۷} ، به لام نهو سی رهگهزه تر دهکریت ، وهکو هۆکاریکی کاریگهه نه پرۆسهی به رهه مهینانی نهدهبی ههژمار بکرین ، که نهوانیش پیکهاتون نه (دهورو بهر – سیسته م – که نالی په یوهندی) هه ره موویان بهیه که وه ، واتا هه ره شه شیان کرداری که یاندن

^{۹۶} / عبدالقادر حه مه امین قادر ، بنیاتی کارنامه یی نه دهقی نوئی کوردیدا ، ل ۱۷۷ ، ههروهه بروانه (عدنان بن ذریل ، النص و الاسلوبیه بین النظریه و التطبيق ، ص ۴۰)

^{۹۷} / ژوان عبدالسلام عزیز گهردی ، شیواز نه شیعهه کان کامهران موکری ، ل ۴۲

له بارودوخه جياوازه كاندا دروست دهكهن . بويه به تيروانينمان بو نهركي ههريه كه يان له خوارهوه ديارى بكهين

١/ په يام نيير : (نييرهر — قسه كهر) نهرك و كارى دهربرين به نه نجام دهگه يه نييت , واتا په يام ناراسته ي وهرگر دهكات

٢/ وهرگر , نهرك و كارى نه ميان برىتبه : له وهرگرتن و تيگه يشتنى په يامى نييرهر (قسه كهر)

٣/ سياق , نه م نهركى سهرچاوه يي ده بينييت .

٤/ كه نالى په يوه ندى , نهركى به ناگابوون دروسته كات و داده پيژييت

٥/ كوډ , نه م رهگه زه نهركى پشت زمانى دروست دهكات , واتا نهركى فه رهنگى

٦/ په يام , نه م نهركى شيعرى فه راهه م دهكات , كاتييك له ريگه ي نييره وه ناراسته ي وهرگر دهكريت .

سهرجه مى نه م نهركانه له هه رده قيكدا به ديده كريت , نه گهر چى هه نديك له شاره زايانى بوارى شيوازگه رى له گه ل نه م بوچوونه ي ياكوبسن دا نه بوون , چونكه پييان وابوو كه زمانى ناسايى نه م نهركانه له خوناكريت و جياوازه له گه ل زمانى شيعريدا , نه وان پييان وابوو زمانى ناسايى يان زمانى ناخاوتنى پوژانه به راورد ناكريت له گه ل زمانى شيعرى شاعيردا , به لام ياكوبسن پيداگرى له سه ر بوچوونه كانى خوى كرده وه و پيى وا بوو هه ر په ياميك جا بو هه ر مه به ستيك كه ناراسته دهكريت هه نگرى نهركى نه ده بييه به لام به پله و ريژه ي جياواز .

پارى سييه م :

دووه م : جوړه كانى شيواز

ليكوته ران و شاره زايان له وياوه ردان كه شيواز رهفتارى مروقه , ژيان و گوزهران و نه و ژينگه يه ي كه تييدا ژياوه بارى نابورى و ژينگه كو مه لايه تيبه كه و كه سييتى , ره گدانه وه ي ديارو ناشكرايان له سه رى ده بيت , له هه مان كاتدا شيواز نه رهنگه و نه جوانكارى و نه داهينانيكى ته كنيكى و نه ندازه بييه , به لكو تيروانينيكه په رده له سه ر جيهانيكى تاييه ت راده مائييت , كه هه ر تاكيكى نه و جيهانه به

شیوهیهکی جیاواز له تیروانیی تاییهتی خویهوه دهییینیت ، (هەر نووسینییک بو نووسهریک دهگهپیتتهوه و نهو نووسهرهش پهروهدهی کومهنگاو نایدولۆژیایهکی تاییهته ، شیوازی نووسینهکهی به پیی جۆری تاییهت و ئاستی زانیاری و نایدولۆژیایهکی دهگوریت ، بهلام سهرباری نهمانه زمانیکی پاراو و شیوازیکی باش له خهسلتهکانی نووسینی سهرکهوتوووه)^{۹۸} ، نهمه دهمانگهیهنیتته نهو راستیهی که مروف ناتوانیت شیواز وهربگیریت ، بهئکو نهوه شیوازه که کهسیتی نووسهر دیاری دهکات ! چونکه نهمه تاییهتمهندیهکه ناتوانیت لهبهکارهینانی زمانیدا دووباره بکریتهوه ! واتا شیواز بهوه ناسراوه کهتاییهته به خودی نووسهرهکه بیرو باوهپ و ههست و سۆزو نهاندیشهی خاوهنهکهی دهردهخات ، ههر بویه بو دیاریکردنی جۆرهکانی شیوازی جۆر دیاریکراوه که نهمانه

۱/ شیوازی تاکه کهسی

۲/ شیوازی سهردهم

۳/ شیوازی نهتهوهی

یهکهه : شیوازی تاکه کهسی

بهکارهینانی دانهو کهرهسه زمانهوانییهکان له لایهن نووسهرهوه ، وهکو مه بهستیکی هونهری له نووسینی دهقهکانی نووسهرانی تری جیا دهکاتهوه و بهو هویهوه شیوازی تاییهتی نووسهرهکه دهردهکهویت ، واتا (شیوازی تاکه کهسی نهو جۆره شیوازه یه که بایهخ به لیکۆلینهوهی نهو دهقانه دهدات که له گوشه نیگای نهوپه یوهندیانوه که بهداهینه ره که یهوه ههیهتی به ره مهینراون ، ههروهها هۆکارهکانی به ره هم هینانی نهو دهقهو له گهه نهو بارودوخهی که تییدا سهری هه لداوه ، شیوازی تاکه کهسی کاردانهوهی شیوازی دهرپراوه ، که بایهخ به وتراو (المحکی) زمانی دهرپراو (منطوق) دهدات ، نهه جۆره شیوازه له نووسینی تاکدا رهنگه داتهوه ، له نووسینی که سیکدا که به هندی دهسته واژهی تاییهت که به زۆری له لای نه وکهسه به کاردیت ده توانیت نووسینه کهی بناسریتتهوه و له نووسینی که سیک تر جیا بکریتهوه ، به واتایهکی تر هه موو نووسهریک خاوهن شیوازیکی تاییهته ، که خوینهری به سه ليقه به ئاسانی ده توانیت ههست به وجیاوازییه بکات و نووسینه کهی بناسریتتهوه ، ههر بویه (دی لۆقهه) ده لیت (شیوازی تاکه کهسی راسته ، چونکه نه گهر

^{۹۸} / که یوان نازاد انور . د ، ریپازی لیکۆلینهوه و ریپازی لیکۆلینهوهی میژووی ، چ ، چاپخانهی روون ، سلیمانی ،

كەسبىك شارەزايىيەكى كەمبىشى ھەببىت ئە تۈنلەيدايە بىست دىر ھۇنراۋە بىناسىتە ۋە)^{۹۹} ، سەرنجدان ئە شىۋازى تاكە كەسى بۇ ھۆى ئەۋەى ھەۋئەبدرىت ئە رىگەى پۈلئىنكردنى خاسىيەتە دىيارەكانى كەسەكەۋە شىۋازەكەى دىيارى بىكرىت ، بۇ نەمۇنە شىۋاز ھەيە پەيۋەستە بە ئەدبىيىكى دىيارىكراۋ ، ((ۋەك شىۋازى (ھۇمىرىۋس) كە ئامازەيە بە شاعىرى كۆنى يۈنانى (ھۇمىرىۋس) و شىۋازى (مىلتۈنى) كە ئامازەيە بە شاعىرى گەۋرەى ئىنگلىزى (ۋىيام شىكشپىر) ، بەلام ئەۋانەيە بۇ نووسەرئىكى دىيارىكراۋ كارىگەبىيەكى گەۋرەى ھەببىت كاتىك ناۋەكەى دەبەستىتەۋە بە دوو جۇر شىۋازەۋە ، كە جۇرىكىيان پەيۋەستە بە شىۋازى نووسەرەكەۋە بەگشتى جۇرەكەى تىران پەيۋەستە بە كۆمەئە سىفاتىكى دىيار ئە شىۋازەكەيدا))^{۱۰۰} ، ئەمە ۋادەكات كە ئەم شىۋازەى نووسەر ھەندى جار بىيىتە مايەى ئەۋەى كارىگەرى ئەسەر نووسەرانى سەردەمەكەى خۇى دروست بىكات ، بە جۇرىك جارى ۋا ھەيە شىۋازەكەى ئە بەرھەمى نووسەرانى سەردەمەكەيدا رەنگدەداتەۋە ، ۋاتا دەبىتە سەرچاۋە بۇ نووسەرانى تر .

دوۋم : شىۋازى سەردەم

بىگومان ئەۋ بابەتەى كە ھەر نووسەرئىك دەينووسىت و پىشى پى دەبەستىت يان ۋەرىدەگرىت و دايدەرپىزىت ، چ ئە رۋوى ناۋەرپۇك و چ ئە رۋوى رۋخسارەۋە ، فۇرپىكى گىشتى و بەرجەستەبۋوى بابەتەكە دەبىت ، كە ئەركى جوانكارى و بەخشىنى چىژو رىكخستنى شىۋاز دەبىنىت ، سىما تايىبەتايىەكانى شىۋازىش ، ھەموو بىنەماكانى بەرھەم ھىنان و چىژ ۋەرگرتنى تىكىستە ئەدەبىيەكە دەگرىتە خۇى ، ۋەك راستى و دروستى رۋونى و ۋوردى يان ئەۋەى شارەزايان ۋەكوسى بىنەماى گىرنگ بۇ شىۋاز دىيارىانكردۋە كە خۇى ئە (يەكىتى بوون – پلان – رىك و پىكى) دەبىننەۋە ، ئەمانە ئە پال زىرەكى و شارەزايى نووسەرەكە دا ، ((ئەۋ تايىبەتەندىيەى دەقىكى سەردەم ئە ۋىنەۋ ھەئىزاردە زمانىەكە دا دەرىدەكات ، كە نووسەر ئە بابەتەكەيدا پىشكەشى خۋىنەرى دەكات ، شىۋازىكى تايىبەت دروست دەكات ، دىيارىكردنى شىۋازى سەردەمىكى ئەدەبى يان قۇناغىك يەكىكە ئەۋ بابەتەنەى كە شىۋاز ناسى گىرىنگى پىدەدەن ، چۈنكە ھەر نووسەرئىك ئە شوئىن و كاتىكى دىيارىكراۋ دادەزىت و

^{۹۹} / جەمىلە احمد حسين ، شىۋازى ۋوتار ئە رۇژنامەى كوردىدا ، نامەى ماستەر ، زانكۆى كۆبە ، ۲۰۰۸ ، ل ۲۴

^{۱۰۰} / پەخشان على احمد ، شىۋازى شىعەرى گۇران ، ل ۴۱

ده‌وروبه‌ره رۆشن‌بیرییه‌که‌ی کاریگه‌ریه‌کی به‌هیزی ده‌بیټ له‌هه‌ئبژاردنی باب‌ه‌ت و ژانری نه‌ده‌بیدا ، نووسه‌ر له‌روانگه‌ی مۆدیرنی نه‌و سه‌رده‌مه‌ی کاره‌ نه‌ده‌بیبه‌که‌ی تیدا ده‌نووسیټ ، هه‌روه‌ها دیارترین په‌ره‌سه‌ندن له‌لیکۆلینه‌وه‌ی شیوازدا درێژ بوونه‌وه‌یه‌ به‌ته‌واوی بو‌ماوه‌یه‌کی دیاریکراو ، نه‌م باب‌ه‌ته‌ش ته‌نگ و چه‌ته‌مه‌ی زۆر دینیته‌ پێشه‌وه ، له‌کاتی‌دا لیکۆلینه‌وه‌ له‌ کاری یه‌کیک له‌ نووسه‌ره‌کان ده‌کریت ، نه‌گه‌ر که‌ره‌سته‌یه‌کی دیاریکراویش هه‌بیټ بو‌جی به‌جیکردنی ، به‌لام که‌ کاره‌که‌ بو‌قوناغیکی ته‌واو درێژ کرایه‌وه ، نه‌وه‌ که‌ره‌سته‌ی زیاتری ده‌ویټ))^{١١}، بو‌یه‌ ئی‌مه‌ کاتی‌ک له‌ به‌ره‌مه‌ی کۆمه‌له‌ نووسه‌ریک ده‌روانین ، که‌ هی سه‌رده‌میکی دیاریکراوی میژوویی بن ، هه‌ست به‌ له‌یه‌کچوون و ئیک نزیکیه‌ک ده‌که‌ین له‌ به‌ره‌مه‌کانیاندا ، چ له‌ رووی به‌کاره‌ینانی نه‌و وشه‌ فه‌ره‌ه‌نگیانه‌ی که‌ به‌کاریان هیناوه‌ یان په‌یره‌و کردنی نه‌و یاساو ریسایانه‌ی که‌ له‌سه‌رده‌مه‌که‌ دا باو بووه‌ و نووسه‌ر پێوه‌ی پابه‌ند بووه ، چونکه‌ هه‌ر سه‌رده‌می‌ک له‌گه‌ل سه‌رده‌میکی تر جیاواز بووه‌ و نووسه‌رانی هه‌ر سه‌رده‌می‌ک پابه‌ندی یاساو نه‌ریتی رییازی سه‌رده‌مه‌که‌ی خویان بوونه ، جیاوازی له‌ شیوازی سه‌رده‌می‌ک له‌چاو سه‌رده‌میکی تره‌وه‌ به‌ روونی به‌دیده‌کریت ، بو‌ نمونه‌ نه‌گه‌ر به‌راوردی نیوان نووسه‌ریکی سه‌رده‌می کلاسیکی بکه‌ین ، که‌ نووسه‌رانیان زیاتر زمانی عه‌قل و مه‌نتیقیان په‌یره‌و کردووه ، نه‌مه‌ له‌ کاتی‌دا نه‌گه‌ر ته‌ماشای نووسه‌رانی سه‌رده‌می رۆمانسیه‌ت بکه‌ین ، ده‌بینین زیاتر زمانی هه‌ست و سۆزو خه‌یال به‌ به‌ره‌مه‌کانیانوه‌ دیاره ، بو‌یه‌ نه‌و وشه‌ و زاراوانه‌ی له‌و سه‌رده‌مه‌ دا به‌کار هاتوون جیاوازه‌ له‌و وشه‌و زارانیه‌ی له‌ سه‌رده‌می پێشووتر به‌کار هاتوون ، که‌ بو‌ هه‌مان مه‌به‌ست و واتا به‌کار هاتوون ، که‌ واته‌ شیوازی هه‌ردوو سه‌رده‌مه‌ که‌ جیاوازن له‌یه‌کتر ، نه‌و دانه‌ وشه‌ییانه‌و وینه‌و بنیاتنانی رسته‌و رپژه‌ی ناو بو‌ سیفه‌ت و ده‌سته‌واژه‌ی ناوی بو‌ کار هه‌موو نه‌مانه‌ له‌ پیناوه‌ نه‌وه‌ دا ده‌کریت ، تا‌کو چیژتیکی زیاتر و جیاواز تر ، بد‌ریت به‌ شیوازی سه‌رده‌م .

^{١١} / شیواو رشید ابوبکر ، شیواز له‌ رۆمانی دواهه‌مین هه‌ناری دونیای به‌ ختیار علی ، ل ٢٢

سێیه م : شیوازی نه ته وهی

((نه گهر شیوازی نووسین هه رگیزاو هه رگیز له بابته جودانه کریتته وه , نه مېش به هوی نه وهی که نووسهر کاتیک , بیریک له مېشکی دا له شیوهی وشه دروست ده بیت و ده که ویتته جوته , نه و شیوازه زهینیه ش , بناغه ی شیوازی نووسینه و له ژیر ده سه لاتی بیر و بابته که دایه))^{۱۲} , به واتایه کی تر , نه گهر شیوازی تاکه که سی و شیوازی سه رده م بوونیان هه بیت , نه وه که س ناتوانیت نکۆلی له بوونی شیوازی تاییه تی نه ته وهی بکات , چونکه زۆربه ی نه و هه ولانه ی بو دۆزینه وهی شیوازی نووسهریکی دیاریکراو له قوناغیکی دیاریکراو ده کرین , ده کریت راستی بوون و دروستی شیوازی نه ته وهی بکات بوون بکاته وه , هه روه ها هه موو نه و هه ولانه ی بو دۆزینه وهی شیوازی سه رده م بکات له سه رده مه کان کراون , نه مه زیاتر هه ولدانیک بووه بو دیاریکردنی شیوازی نه ته وهی , ((له بواری شیوازاناسیدا وه کو فۆرمالیسته کان ئاماژه یان پیداو ده دانی یاسایه ک بو هه ئسه نگاندنی شیوازه مه حاله , له بهر نه وهی یاسایه کی زانراوی راسته قینه له شیوازا نیه , به لکو بو سنور دانی په یوه ندی نیوان ره گه زه کانی زمانه وانی و نه رکه کانی شیوازی نووسهریکی دیرین , ده بیت یاسا گشتیه کانی به کار هینانی نه م وشه یه , یان نه و رسته یه له سه رده می نووسهره که دا بزانیته))^{۱۳} , که واته : کاتیک لیکۆلینه وه له به ره می نووسهریکی به نمونه کورد ده که یان له سه رده م بکاتی دیاریکراو دا , ده گه یه نه وه راستیه ی که کورد بوونی نووسهره که به شیوه یه کی جیاواز ده گه ریتته وه بو گیانه نه ته وه یه که ی , زیاتر له وهی بگه ریتته وه بو لیها تویی نه ده بی , که واته : ((نا بیت گومان له هه بوونی شیوازی نه ته وهی بکه یه , به تاییه تی پاش نه و هه وله باشانه ی که نه ئمانه کان داویانه بو گواستنه وهی شیوازی نه ته وهی بو ناوبواره هزرییه کان , نه مېش له به ره مه کانی (فۆسله ر و کریتۆس) و هه ندی جاریش لای سپیتزه ر یش ده بینریت))^{۱۴} , ئیمه نه گهر نمونه یه ک وهر بگرین وه کو نه ده بی فه ره نسی ده بینن گیانیکی فه ره نسی تیدایه و له کاتی خویندنه وهی به ره مه کانیدا نه و شیوازه فه ره نسیانه مان بو ده رده که ویت , ((نه گهر بگه ریتته وه بو سه ده ی (۹) ی , ز , کاتیک نه ده بی فه ره نسی سه رییه لدا

^{۱۲} / ئارنۆلد بینیت , چه شه ی نه ده بی , (و) عه زیز گهردی , چ , چاپخانه ی جامعه , بغداد , ۱۹۸۷ , ل ۵۹

^{۱۳} / شیوا رشید ابوبکر , شیوازه له رۆمانی دوا هه مین هه ناری دونیای به ختیار علی , ل ۲۱

^{۱۴} / په خشان علی احمد , شیوازی شیعی گۆران , ل ۴۳ , (بروانه غراهاو هاف , ت : کاضم سعدالدین , ص ۵۷

شيعريش لايه نيكي گرینگی نه و نه ده به بوو , ده بينين دوو جور شيعر هاته کايه وه , يه که میان : شيعری ليریکی و دووه میان : شيعری چيروک ناميز بوو , چوار شيوازو ريبازی له خوده گرت , نه وانه هونراوهی داستانی (پويه م) , که سه رگوزشته و داستانه کانی شهر و قاره مانیه تيه کانی ده گيرايه وه , به ناوبانگرترينيان گورانی (پلان) بوو , له سه دهی (۱۲) دا شيوازه کانی تريش چيروکی خه یائی و رومانسی , که بریتی بوون له چيروکی دريژ , که پری بوو له سه رکيشی نه ندیشه ناميز , شيوازه که ی دیکه ش چيروکی شيعری کورت و چيروکی نه فسانه یی بوون)^{۱۰} , نه مه له کاتيکدايه رهنگه شيوازی نه ته وه یی نه ته وه یه کی تر به جوریکی تر و شيوازیکی تاييه ت به خوی هه بیته .

^{۱۰} / به هادین جلال , ميژووی نه ده بی فهره نسی له سه دهی ۹ز- تا کو تایی سه دهی ۲۰ , گو فاری کاروان , ژماره

۲۴۳ , ۲۰۱۰ , هه و لیر , ل ۴۷

بەشى دووھم

شېۋازى ھۆنراۋەكانى شېخ نورى شېخ صالح ئە ئاستى دەنگدا

پارى يىكەم

*ئاواز

ئاۋازى دەرھوھ

۱/ كېش

• كېشى عەروزی

• كېشى بىرگەيى

• كېشى تىكەن

۲/ سەروا

• سەرواى يەكگرتوو

• سەرواى مەسنەوى

• سەرواى موستەزاد

• سەرواى كۆپلەى چواری

• سەرواى كۆپلەى پېنجى

• سەرواى كۆپلەى شەشى

پارى دووھم

• ئاۋازى ئاۋوھ

۱/ دووبارە كىردنەۋەى دەنگ

۲/ دووبارە كىردنەۋەى وشە

۳/ دووبارە كىردنەۋەى دەستەۋاژە

٤/ دووباره کردنه‌وی دیرو نیوه دیر

• دیاردهی کرتاندنی دهنگ

• دیاردهی دژیهك

• دیاردهی رهگه زدۆزی

• دیاردهی هینانه‌وه

بەشى دووهم

پارى يەكەم

شىۋازى ھۇنراۋەكانى شىخ نورى ئە ئاستى دەنگدا

ئاواز :

مۇسقىقا لايەنىكى گىرنگ و ھەرە كارىگەرى شىعەرە و لىيى جىيا نابىتەۋە , ھەر بۇيە ۋەكو رەگەزىكى سەرەكى شىعەر دادەنرىت و كارىگەرى ئەسەر خوئىنەر دروست دەكات , دەبىتە ھۇى ئەۋەى چىژى پىببەخشىت , شىعەر بەبى مۇسقىقا ۋەكو لاشەيەكى بى گيان وايە , ئەمانا و مەبەستى شىعەر دەكەۋىت , چونكە ھەر مۇسقىقاي شىعەرىيە جۇرە ئاھەنگىك ئە ناخى مروقت دەسازىنىت .

((ھەرۋەكو چۇن جولانەۋەى مېژوو و ژيان , جوانى بى ئىقاع نابىت , ھەرۋەكو چۇن گەردونەكە , ئىقاعىكى بى بن و بى كات و بى كۆتايىبە , ئاۋاش شىعەر ! شىعەرى بى مۇسقىقاۋ ئىقاع , ۋەكو شەۋى بى خەۋ , ئەشى بى خوئىن , ژيانى بى بە ھار , دلدارى بى دلبەر , وايە .))^{۱۰۶} ,

مۇسقىقا ۋەكو ھونەرى ھۇشيارى و ژىرىبە و ئوتكەى بىرە , شىركۆ بىكەس دەربارەى بەھىزى پەيوەندى نىۋان مۇسقىقاۋ شىعەر راي وايە كە : ((ئەگەر مۇسقىقاۋ ئاھەنگى رستەۋ وشەۋ بىرگەۋ ھەنگاۋەكانى ئە شىعەر دەربەينىن , سەر ئە نجام شىعەرەكە ئە شىعەر دەكەۋىت , ئە شتىكى رەق و تەق بەۋلاۋە ھىچى تىرى لىئامىنىتەۋە))^{۱۰۷} ,

مۇسقىقا دەرخەرى جوانى و چىژى شىعەرە و بە شىعەر نامۇ نىبە , چونكە ((مۇسقىقا ھەستكردىن خوئىنەرە يان گونىگرە بەۋ ئاۋازانەى كە دەنگەكانى وشەكان و جۇرى ھەست و سۆزى دەروون و ماناى وشەكان ئە ئە نجامى تىرپەى بىرگەكان و پىكھاتنى پىببەكان دا بە كىشى ھەئبەستەكەى دەدەن))^{۱۰۸} ,

((بەۋ پىببەى ئاۋاز ۋەك رەگەزىكى ديارو ئاشكرای ديوى دەرەۋەى ھەئبەست رەنگدانەۋەى ئەۋ سۆزە ھەئچۈەيە كە تاقى كردنەۋەكانى شاعىر بەرپاي دەكەن))^{۱۰۹} , ئەمە دەمانگەيەنىتە ئەۋ رايەى

^{۱۰۶} / محمود زامدار , ئە بانىژەى شىعەرەۋە , بغداد , ۱۹۸۱ , ۳۲ل

^{۱۰۷} / شىركۆ بى كەس , ئەزموون . (۱۹۸۵_۲۰۰۰) كوكردنەۋەى ياسىن عمر , سەردەم , سلىمانى , ۲۰۰۱ , ل ۱۲۱

^{۱۰۸} / عبدالرزاق بىمار , كىش و مۇسقىقاي ھەئبەستى كوردى , چ ۱ , ۱۹۹۲ , چاپخانەى (دارالحرىه) بغداد , ل ۱۱

^{۱۰۹} / دلشاد على . د , بنىاتى ھەئبەست ئە ھۇنراۋەى كوردىدا , چ ۱ , چاپخانەى رەنج , سلىمانى , ۱۹۹۸ , ل ۸۶

که یه کیك لهو ریگیانهای که کار دهکاته سهر ههست و چیژ دهبه خشیت مۆسیقاو ریتمی شیعییه , چونکه ههر کاتیك وشهیهك له میشکدا سهرهه ئبدا ت مۆسیقاییهکی له گهل دروست ده بیت , نه مهش به لگهیه بۆنه وهی که مۆسیقای شیعره که هیچی که متر نییه له دهر برینی وشه که .! بی هیزی و لاوازی مۆسیقاش ناهاوسهنگی و کهم و کورتی بۆ دهر برینی وشه که دروست دهکات .

نه مهش نهو راستیه روون دهکاته وه که ((مۆسیقای شیعر له ته عبیری وشه که که متر نییه , بگره زیاتریشه! چونکه مۆسیقای شیعر نهو کهش و ههوایه دروست دهکات که بیرو ماناکه ی تیدا دهرده که ویت, ههر مۆسیقاشه سیبهری فیکری و سۆزداری به واتا دهبه خشیت و نهو سیبه رانه له واتاکه له دهر وونه وه چالاکتر و پتهوتر دهن , جا بویه لاوازی مۆسیقا که مۆکورتییه کی زۆر بۆ ته عبیره که دروست دهکا))^{۱۱۰}.

جیی خویه تی لیهدا رایه کی شیخ نوری شیخ صالح وهکو پائپشتی بۆ نهو رایه ی سهر وه بهینی نه وه سه باره ت بهو په یوه ندییه ی نیوان مۆسیقاو وشه و دهر برینه کان کاتیك ده ئیت : ((نه گهر فیکریکی جوان به ته رزیکی ناهه نگدار به یان و نیفاده بکهین , لهو روحی قارئین یا خود سامعین دا , دوو نوع تاسیر حاصل نهکا , یه کیکیان نه ساسه ن نهو فیکره جوانه یه که له روحدا هه یه جانی به دیعی حاصل نهکا , نه وه ی تریشیان نیفاده ی نهو فیکره یه یه که چهند که لیمه یه کی مهوزون و قافیهدار و ناهه نگدار به یانی نه کهن , که نه مه یان عه ینه ن وهکو مۆسیقا له روحی نهو سامعه دا ته نسیریکی به دیعی حاصل نهکا))^{۱۱۱}.

له گهل نه مانه شدا پیویسته ناماژه به وه بکهین , که ههر میله تیک له گهل نه وه ی خاوه نی نه ده بی تاییه ت به خویه تی, شیعریش وهکو به شیکی گرنگی نهو نه ده به , لای ههر میله تیک شیعر مۆسیقای دیاریکراوی خوی هه یه که به پیی خاسیه ت و سیسته مه تاییه ته کانی نهو زمانه دیاری ده کریت .

^{۱۱۰} / عثمان الوافی د , فی النظرية الادب , دار المعرفة الجامعية , اسکندرية , مصر , ۱۹۸۴ , ص ۲۳۷

^{۱۱۱} / م . نوری , نه ده بیاتی کوردی , رۆژنامه ی ژیات , ژماره (۵۹) ۲۴/۳/۱۹۲۷ , ل ۲

ئاوازی دەرەوہ

یەكەم : كیش

كیش رەگەز و بنەمایەکی گرنگی شیعرە ، رۆئیکی گەورە ئە پیکهینانی موسیقای دەرەوہی شیعدا دەبینیت ، ھەر ئەکۆنەوہ کاتیک ئەدەب دابەشکراوہ بەسەر شیعرۆ پەخشاندا ، کیش وەکو خالی گرنگی جیاکەرەوہی نیوانیان دانراوہ ، کەواتە کیش ((ئەھەر زمانیکدا بریتییە : ئەچوارچێوہی گشتی دەرەوہی ئاوازی شیعرۆ بۆ تەواوکردنی موسیقای شیعرە))^{۱۱۲} ، ھەر بەرھەمیکیش ئەگەر رەگەزەکانی بیرو ھەست و سۆز و خەیاڵی تیدا بوو ، بەلام بی کیش و سەرۆا بوو ئەوہ بە شیعر دانانریت ، ھەر بۆ ئەم مەبەستە گۆران دەئیت : ((مەرگی ھەئەست تەنھا کیش و قافیە نیە ، بەلام ھەبوونی موسیقاییەکی رەوان و جوړە کیش و قافیە یەك ، بەتایبەتی کیش ھەرە گرنگی پێویستیەکانی ھەئەستە))^{۱۱۳} ، ئەمەوہ دەگەینە ئەو رایەکی کە کیش ھەم پێویستیەکی گرینگ و لایەنیکی جیاکەرەوہی شیعرۆ پەخشانەو ھەم رەگەزیکی گرنگ و کاریگەری شیعریشە . کەواتە : مەبەست ئە کیش ((ئەو دەنگە (برگە) ، ھاوسانانەن کە بینای ھەنگاو و نیوہ دێرۆ دێرەکانی ھەر پارچە شیعیکی ئەسەر دادەمەزیت ، بەشیوہیەکی رەھا ژمارەکی ئەو دەنگە برگەبیانە ئە نیوہ دێرۆ ھەنگاوی دێرەکاندا وەك یەك بیت بەبی زیاد و کەم ، کیش ئە شیعدا تەرازوہ و شیعر ئە ئەنگی (نەنگی) رزگار دەکات ، کیش دەستوریکی بنەرەتییە ئەدەستورەکانی شیعر ، ئەگەر ئەو دەستورە لادرا ، ئەوہ ئاوازی شیعر ناسازدیتە گوئی و ئەجیاتی خوشی و ھەژاندن گۆرژبوون و بیزاریمان تیدا دروست دەکات))^{۱۱۴} ، ھەر سەبارەت بە کیش شیخ نوری شیخ صالح دەئیت : ((ئاساری ئەدەبییە بە ئیعتیباری شکل بە دوو قسەم جیا ئەکریتەوہ . (۱ / ئەزم ۲ / نەسر) ئەزم : بەو تەرزکی بەیانە ئەئین کە موزەین بی بەووزن و قافیە ، نەسریش بەو ئەسەرانی ئەئین کە موقەیید نەبن بە قیودی ووزن و قافیە بەئکو سادەو موافیقی قاعیدەکی نحو ترتیب کرابی ، ئەم تعریفەوہ وا دەرەگەوئیت کە بەو ئاساری ئەدەبیە ئەئین مەنزومە و مەنسورە))^{۱۱۵} .

^{۱۱۲} / عەزیز گەردی ، کیشی شیعی کلاسیکی کوردی ، چ ۱ ، چاپخانەکی وەزارەتی رۆشنبیری ، ھەولێر ۱۹۹۹ ، ل ۷۳

^{۱۱۳} / گۆران ، کیش و قافیە ، ر . ژین ، ژمارە (۱۷) ، سالی یەكەم ، ۷ / ۴ / ۱۹۷۱ ، ل ۷

^{۱۱۴} / جمال حبیب الله (بیدار) ، دەرۆزەکی شیعر ناسین ، چ ۱ ، نارین ، ھەولێر ، ۲۰۱۳ ، ل ۷۱

^{۱۱۵} / م . نوری ، ئەدەبیاتی کوردی ، ر . ژیان ، ژمارە (۲۷) ، ۵ - ۸ - ۱۹۲۶ ، ل ۲

ئەفلاتونىش سەبارەت بەكەش پىيى واىە كەش و مۇسقىق شىعر بەهەيرىكى كارىگەر دادەنىت وەكارىگەرى كەشى شىعرى دەگەرىنىتەو بو بوونى جوړه ئەفسونىك كه ئەمەسە ئەى كارتيكردن و تەئسىرى شىعر بەسەر خەلك رەنگدەداتەو، ئەفلاتون دەئيت : ((ئەوئەفسونەى ئەكەش و رىتمەكەدا هەيه وا دەكات وا بزائىت كه باسىكى لەبارەى شەر.... يان هەر بابەتتىكى هونەرى تر دەكات جا ئەگەر ئەو قابەت ئە شىعرەكە دامائى بىگومان دواى گورانى بو پەخشان دەتوانىت حەقىقەتەكەى ببىنىت))^{۱۱۶} ، ئەفلاتونىش بناغەى جياكردەوئەى شىعر ئە پەخشان بو كەش و رىتم دەگەرىنىتەو . هەر ئەم روائگەيهو كەمەران موكرى سەبارەت بەكەش دەئيت : ((ئەوئەى كه پىويستى بەزانىنە ، ئەوئەيه كه ئەبى سنورى هەبى بو هونراو بو ئەوئەى ئە پەخشان جياكرىتەو ، چونكه ئەگەر هاتوو ئەو سنوره ئەما ، ئەوا ئەو دوو بەشەى دىر تىكەل ئەبن بەيهكتر و ئەيهكتر جياناكرىنەو و ئەو سنورهش تەنھا كەشە))^{۱۱۷} ، بەلاى شىخ نوريەو (كەش تەرازووى ئاھەنگە ، خودى ئاخاوتن خوئى ئەكاتى ئە نجامداندا جوړه ئاھەنگىكى هەيه ، هەر كاتىك ئاھەنگى وشو و بىژەكان بەشىوئەيهكى موئەناسىب وړىك وگو نجاو دووبارە بوئەو كەش دروست دەكات))^{۱۱۸} ، هەئەتە پەيرەو كردن و بەكارهينانى كەش ئە زمانىكەو بو زمانىكى تر شىوئەى بەكارهينانى جياوازه،و هەر شاعىرىكەش جوړ و شىوازى خوئى بەكاردەهينىت ، ئەم تايىبەتتەيهى شىوازى بەكارهينانى كەش لاى شاعىر هەندى جار پەيوئەندى بە سەردەمەكەى شاعىرەو هەيه بەوئەى چ جوړه كەشيك باوو بەكارديت ، يان هەندى جاريش كارىگەرى نەتەو دراوسىكان ئەسەر يەكتر دروستى دەكەن ، يان هەندى جار بەهوئى كارىگەرى دەروونى و هەست و سوؤزى نووسەر خوئى دەبىتە هوئى جوړبە جوړى كەش و جوړبە جوړى مۇسقىق شىعر، چونكه ((كەش جوړىكە ئەرىكخستن ، ئەم رىكخستنەش بەهوئى درك پىكردى يەكىتى نيوان چەند پارچەيهكى جوړاوجوړ دەبىت كەبە پىي كات ئە نجام دراو))^{۱۱۹} .

ئەشىعرى كوردبىدا دوو جوړ سىستەمى كەش بەشىوئەيهكى گشتى بەكارهاتوو، ئەم رووئەو گوران دەئيت : ((ئەھەئەستى تازەى كوردبىدا دوو رىچكەى جياوازى كەش هەن : رىچكەى يەكەم : ئەو بوئزانەى

^{۱۱۶} / بەرىز ساىر ، رەخەى ئەدەبى كوردى و مەسەئەكانى نوئىكردەوئەى شىعر، چ، ۱، چاپخانەى ئاراس، هەولئير

، ۲۰۰۶، ل ۳۵۲، (بروانە جەھورىيە افلاتون، ص ۵۵۶

^{۱۱۷} / نەرخەوان ، خوئەويست ، چاپخانەى راچەرىن ، سلېمانى ، ۱۹۷۲ ، ل ۵۰

^{۱۱۸} / عوسمان دەشتى ، شىعرى ناوچەى موكرىيان ، چ ، ۱ ، چاپخانەى رەنج ، سلېمانى ، ۲۰۰۹ ، ل ۱۶۱ ، بروانە)

فرهنگ اصطلاحات ادبى ، ص ۵۱۸

^{۱۱۹} / دئشاد على ، د ، بنياتى هەئەست ئەھونراوئەى كوردبىدا ، چ ، چاپخانەى رەنج ، سلېمانى ، ۱۹۹۸، ل ۱۱۹

لهسەری ئەرپون که په پیرهوی بویژه کۆنه‌کانمان ئەکەن که لهسەردەمی زۆر کۆنەوه له‌ریگەیی وێژە فارسییه‌وه هەندی دەریایان له‌کیشی عەرۆزی عەرەبیه‌وه وەرگرتوو، رێچکەیی دووهم : رێچکەیی بویژه تازەکانەوه له‌سەر بنەرەتی ژمارەیی برگە ئەرپا ()^{۱۲۰} ، به‌پێی ئەو رایەیی سەرەوهی گۆران تەنها قالیبەکانی هەر دوو کیشی عەرۆزی و برگەیی کوردییان بەکار هێناوه ، نیمه جۆری ئەو کیشانە و قالیبەکانیان دەخەینه‌روو، که شیخ نووری شیخ صالح له‌شیرەکانیدا بەکارهێناوه .

کیشی عەرۆزی عەرەبی

کیشی عەرۆزی عەرەبی که له‌لایەن خەلیلی کوری ئەحمەدی فەراهیدییه‌وه دۆزراوه‌تەوه، کوردیش له‌ریگەیی شیعری فارسییه‌وه وەرگرتوو و بەکارهێناوه ، به‌لام شیخ نوری ناماژە به‌وه دەکات که شاعیرانی کورد ئەم کیشەیان کاتیکی وەک شتیکی تازە وەرگرتوو و بەکاریان هێناوه ، نه‌یان‌توانیوه ، یان سەرجه‌می کیشه‌ عەرۆزییه‌ عەرەبیه‌که‌یان بەکار نه‌هێناوه ، به‌لکو تەنها ئەو کیشانەیان بەکارهێناوه که له‌گەڵ سروشتی زمانەکه‌ماندا گونجاوه ، شیخ نووری دەئیت : ((له‌بەر ئینقیلاباتی تەئریخی قەومی کورد دانیمن مەدەنیەتی عەرەب و عەرەبی ته‌قلید کردوو به‌تولی زەمان ته‌حوالاتیکیان داوه به‌ئسلوب و ناهەنگی زبانه‌که‌ی خویان له‌بەر ئەم جیهه‌تانه‌ شاعیره‌کانمان وه‌زنی هێجانیان تەرك کردوو و وه‌زنی عەرۆزیان ئیستعمال کردوه))^{۱۲۱} ، که‌واته‌ شاعیرانی کورد له‌گەڵ ئەوه‌ی کیشه‌ عەرۆزییه‌که‌یان بەکارهێناوه و وه‌ریان گرتوه به‌لام سەرجه‌میان نا ، چونکه‌ له‌ بنەرەتدا کیشی عەرۆزی عەرەبی به‌پێی خاسیه‌تی زمانی عەرەبی دانراوه ، له‌گەڵ سروشتی زمانی کوردی ناگونجیت ، هه‌لبه‌ته‌ ((زاراوه‌ی زانستی عەرۆز ته‌رازوی شیعەر ده‌گه‌یه‌نیت بۆ هه‌سه‌نگاندنی کیشی شیعەر به‌کاردیت و سنوری کیشی شیعەر دیاریده‌کات و زیحاف و عیبله‌کان روون ده‌کاته‌وه و خراپی له‌رووی کیشه‌وه پێی جیا ده‌کرێته‌وه))^{۱۲۲} ، ئەو کیشه‌ عەرۆزیانه‌ی که به‌شیوه‌یه‌کی دیارو بلاو به‌کار هاتوون بریتین له‌ : (هه‌زه‌ج – ره‌مه‌ل – موجته‌س) هەندی کیشی تریش زۆر به‌که‌می به‌کارهاتوون وەک (ته‌ویل – مه‌دید – وافی – موخته‌زه‌ب و مونسه‌ریخ ..)

^{۱۲۰} / گۆران ، کیشی هه‌لبه‌ست له‌زمانی کوردیدا ، ر. ژین ، ژماره‌(۱۹) ، ۲۲- ۱۹۷۱ ، ل

^{۱۲۱} / م . نوری ، ئەده‌بیاتی کوردی ، ر ، ژیان ، ژماره‌ (۲۸) ۱۲- ۶- ۱۹۲۶ ، ل

^{۱۲۲} / اسماعیل ابراهیم سعید ، ئەسیری شاعیری نه‌ته‌وه‌ خوازی کورد ، چاپخانه‌ی ارا بخا ، که‌رکوک ، ۲۰۰۶ ، ل ۱۷۰

((له ناوئه و كيشانه دا به تاييه تي هه زه ج و رهمه ل زورتر په يره وكراون به تاييه تي كيشي هه زه ج زورتر ده گونجيت له گه ل خه سائيسي فونه تيكي زماني كورديدا , كه واته هه زه ج كيشيكي سوک و گورج و به ناوازه , بويه ئه م كيشه , له كيشه هه ره باو بلاوه كانه له شيعري كورديدا , رهنكه هوي بلاويشي له ناو كورد دا نه و به بيت كه له گه ل خاسيه تي زماني كورديدا ده گونجيت))^{١٣٣}.

((شيخ نوريش به شيوه يه كي گشتي (٢) جور كيش و (٣) شيوازي به كارهي ناني كيشي له لاده رده كه ويت به م شيوه يه ي خواره وه :

١/ كيشي عه روزي عه ره بي

٢/ كيشي خومائي

٣/ تيكه لكردي كيشي عه روزي عه ره بي و كيشي برگه ي خومائي

ئه وه ي په يوه سته به كيشي عه روزيه وه شيخ نوري چه ندين كيشي عه روزي تاقى كردوه ته وه و (١٣١) هونراوه ي به كيشي عه روزي جيا جيا نوسيبوو

١/ هه زه ج ٦٤

٢/ رهمه ل ٣٢

٣/ موزاربع ١٦

٤/ موجته س ١٢

٥/ خه فيف ٥

٦/ ره جه ز ١

٧/ سه رباع ١ ((^{١٣٤},

^{١٣٣} / عه ريز گه ردی , كيشي شيعري كلاسيكي كوردی ل ١٣٧

^{١٣٤} / ناسو عمر مسته فا , به ها نيستاتيكيه كاني شيعري لاي پيره مي رده و شيخ نوري شيخ صالح و گوران , نامه ي

ماستهر , ز, صلاح الدين , ٢٠٠٧ , ل ٧٥

ئەمانە ئەوجۆر شىۋازانەى كېشەن كە شىخ نورى ئە شىعرەكانىدا بەكارىيەناون :

۱/ كېشى ھەزەج :

ئەمە يەككە ئەو كېشانەى زۆر بەكارھاتووە, ھۆيەكەشى دەگەرپىتەوہ بو ناھەنگدارى و سووكى كېشەكە بەناسانى ئەگەل سىستەم و تايپە تەندىبەكانى زمانى كوردىدا دەگونجىت ((كېشەكە چونكە گورج و سووك و بەناھەنگە پەسندكراوہ))^{۱۲۵}, ((كېشى ھەزەج بۆيە وای پى دەوترىت چونكە ئەرانەوہى دەنگ دەكات , واتە ئە ئەرانەوہى زايەئەى دەنگ دەچى , چونكە دوو سەبەبى سووكى ئەدوای يەكتى ئەدوای پايەى يەكەم ھەيە , كە وەتەدە , ئەمىش يارمەتى درىژبوونەوہى دەنگ دە دات, يان دەئىن ئەمە ئەرىنەوہى گورانى تىدايە و ھەزەجىش جوړەگورانىبەكەيە))^{۱۲۶}.

ئەوقائە كېشانەى كە شىخ نورى بەكارىيەناون ئەمانەن

۱/ (ھەزەجى ھەشتى تەواو)

قائىبى كېشەكە بەم جوړەيە :

(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن × ۲)

شىخ نورى ئە شىعەرى (وەرە بادەى صەبا) دا , دەئىت :

وەرە بادى صەبا تو قاسىدى من بە بە مەردانە

ئە پاش ەرزى دوعا گووى, بلى بەم ئەھلى كوردانە (ديوان - ل ۳۹)^{۱۲۷}

۲/ ھەزەجى ھەشتى ئە خرەبى مەكفوفى مەحزوف :

^{۱۲۵} / عبدالرزاق بىمار , كېش و موسىقاى ھەئبەستى كوردى , چ ۱, چاپخانەى دارالحرىە , بغداد , ۱۹۹۲, ل ۶۷

^{۱۲۶} / ەزىز گەردى / كېش ناسى , چ ۱, چاپخانەى نارىن , ھەولئىر , ۲۰۱۴ , ل ۶۳

^{۱۲۷} / تىبىنى : سەرجمە نمونەكان ئە / ديوانى شىخ نورى شىخ صالح , كۆكردنەوہى , ازادعبدالواھىد, بەرگى

يەكەم - بەشى دووہم , چاپخانەى جاحظ , بەغداد , ۱۹۸۵

قائبي کيشه که به م جوړه يه :

(مفعول مفاعيل مفاعيل فاعولن ×۲)

شاعير له شيعري (پرووتبه ي عه زه مت) دا , ده ئيت :

پروته به ي عه زه مه ت لائيقى زاتي که بزاني

وهك خوشي ده زاني و بزاني که ده زاني (ديوان ل ۱۱۱)

۳/ هه زه جي شه شي مه حزوف :

قائبي کيشه که به م جوړه يه :

(مفاعيلن مفاعيلن فاعولن ×۲)

شيخ نوري له شيعري (خودا مه هيله بو وهخت و زه ماني) دا , ده ئيت :

خودا مه هيله بو وهخت و زه ماني

له سهر که س بيمه باريکي گراني (ديوان . ل ۳۲۷)

۴/ هه زه جي هه شتي نه خره بي مه كفوفى مه قسور :

قائبي کيشه که به م جوړه يه :

(مفعول مفاعيل مفاعيل فاعولان ×۲)

شاعير له شيعري (شوشه) دا , ده ئيت :

(شوشه) چ به شوشه , قه دي شوشه وه کو شمشال

چاو مه ست و ده ه نده خونچه و پر عيشوه و ليو نال (ديوان . ل ۳۲۸)

۵ / ھەزەجى ھەشتى موسەببەغ :

قائىبى كېشەكە بەم جوړەيە :

(مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلن مفاعيلان ×۲)

شاعىر ئە شىعەرى (ئە دنياڧا گەر لاي توۋبى ئىڧراک و تىفکرىن) دا , دەئىت :

ئە دنياڧا ئە گەر لاي توۋبى ئىڧراک و تىفکرىن

گە مارۆت گەر بىدەن عالەم ھە موو دل ئە بوغزو کىن (دىوان . ل ۱۶۰)

۶ / ھەزەجى شەشى مەقسور :

قائىبى كېشەكە بەم جوړەيە :

(مفاعيلن مفاعيلن فعولان ×۲)

شاعىر ئە شىعەرىڧا كە بوۋ دوستىكى قەدىمى نووسىوۋە دەئىت :

بەرم بوۋكى سكالاي دل ئە دەس توۋ

مەگەر ھەر بىبە مەلای دل بەرى خۆم (دىوان . ل ۳۷۲)

۷ / ھەزەجى ھەشتى ئە خەربى ئەبتەر :

قائىبى كېشەكە بەم جوړەيە :

(مفعول مفاعيلن مفاعيلن فع ×۲)

شىخ نورى ئە شىعەرى (ئەى كاتىبى) دا , دەئىت :

ئەى كاتىبى ھەرفى ئەوحى پىشانى من

(دىوان . ۳۲۵)

وھى پەردە گوڭشاى رازى نىھانى من

۸ / ھەزھى ھەشتى ئەخرەبى مەجبوب :

قائىبى كىشە كە بەم جوړەيە :

(مفعول مفاعىلن مفاعىلن فعل ۲×)

شاعىر ئە شىعەرى (خوڭگە) دا , دەئىت :

خوڭگەم بەوھ , بى وھ جاخە ئەولادى نىبە

(دىوان . ل ۳۲۵)

ھەرگىز ئەزەمانە دادو بىدادى نىبە

دووھم : (كىشى رەمەل) ئەم كىشە يە كىكە ئە كىشە بلاوھكان لاي زۆربەى شاعىرانى كورد ئە بەكارھىناندا

((بە پلەى دووھم دىت , كە بەرئىژەى .% ۳,۹۳ ى كىشە عەروزيبەكان بەكارھاتووه))^{۱۲۸} ,

شىخ نورىش ئەم كىشەى بە چەند قائىبىكى جىاواز بەكار ھىناوھ بەم شىوانەى خواریوھ :

۱ / (رەمەلى ھەشتى مەحزوف)

قائىبى ئەم كىشە بەم جوړەيە :

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلن ۲×)

شاعىر ئە شىعەرى (گلەيى) دا , دەئىت :

^{۱۲۸} / جبار احمد حسين , نىستاتىكاي دەقى شىعەرى كوردى , دەزگاي چاپ و پەخشى سەردەم , چ ۱ , ۲۰۰۸ , سلیمانى

دیتھ بیرت ئەو دەمەی تۆرووت ئە رووی پەیمانە بوو

(دیوان . ل ۳۶۸)

من دل و خوینی دلم بو تۆمەی و مە یخانە بوو

۲/ (رەمە ئی هەشتی مەقسور)

قائلی کیشە بەم جوړەیه :

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاتن فاعلان ×۲)

شاعیر ئە شیعی (خوشە دەرخەن) دا , دەئیت :

خوشە دەرخەن هەر وهکوو ئاوینە عەبیت پوو بەروو

(دیوان . ل ۳۲۴)

نەك ئە پشتی سەرتهوه وهك شانە دەرینن زبان

۳/ (رەمە ئی هەشتی مەخبونی ئەسلەم)

قائلی کیشە کە بەم جوړەیه :

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فع لن ×۲)

شاعیر ئە شیعی (موی سپی و پشتی خەمیدەم) دا , دەئیت :

مووی سپی و پشتی خەمیدەم ووتی بەسیه گروگال

(دیوان . ل ۱۵۶)

پیرم وئیستە هەموو شەو کچی رەز ناخوایم

۴/رەمە ئی هەشتی مەخبونی مەقسور :

قائلی کیشە کە بەم جوړەیه :

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاّن ۲×)

شاعیر له شیعیریکدا که بو علی کمالی نووسیوه ، دهئیت :

نامه که ت گه بییه دهس فه خری هه موو نه هلی وولات

بوو به شانامه یی هه ر مه جلیس و به زم و جه فلات (دیوان . ل ۳۶۵)

۵ / (رهمه ئی هه شتی مه خبونی مه حزوف) :

قائبی کیشه به م جوړه یه

(فاعلاتن فعلاتن فعلاتن فعلاّن ۲×)

شیخ نوری دهئیت :

چون نه بی یه بی له بازاری مرووت مه ندان

قیمه تی یوسفی میسری و غولامی جه به شی (دیوان . ل ۱۸۳)

۶ / (رهمه ئی شه شی مه حزوف) :

قائبی کیشه که به م جوړه یه

(فاعلاتن فاعلاتن فاعلاّن ۲×)

شاعیر له شیعیری (هیمه تی پیران) دا ، دهئیت

نه و موعه محایه که سی حه رفه به ناو

وهک موالییده شموونی که وته ناو (دیوان . ل ۱۸۶)

سپیه م : (کیشی موزاریع) : ئەم کیشەش بەهۆی ئەباری و گونجانی ئەگەل سیستەمی دەنگ و زمانی کوردیدا ئە شیعری شاعیرانی کورد دا بەکار هاتوو ، ((وشەئ موزاریع ئە عەرەبیدا بەمانای پی چون هاتوو وەک زاراویە کیش بو ئە و کیشانە بە کاردی ئە بەزەئە چوارەمدا یە))^{۱۲۹} ،

شیخ نوریش دوو قالبی ئیی بەکار هیناوه که ئەمانەن :

۱/ موزاریعی هەشتی ئە خرەبی مە کفوفی مە حروف :

قالبی کیشە که بەم جوړیە :

(مفعول فاع لات مفاعیل فاعلن ۲×)

شاعیر ئە شیعری (کردەووی چاک) دا ، دەئیت :

واتی مەگە که کردەووی بەد ئەگەر بکەئ

گەردوون ئەداستانی زەمان ئەیسرنیتەوه (دیوان . ل ۳۲۳)

۲/ موزاریعی هەشتی ئە خرەبی مە کفوفی مە قسور

قالبی کیشە که بەم جوړیە :

(مفعول فاعلات مفاعیل فاعلان ۲×)

شاعیر دەئیت :

ئیمرو که چواردهیە ئە تە مموز جەیشی بی ئەمان

نارزانه هاته کایهوه وەک کیوی پر ئە گیان (دیوان . ل ۳۰۹)

^{۱۲۹} / عەزیز گەردی ، کیشی شیعری کلاسیکی کوردی ، ل ۱۸۳

چوارەم : (کیشی مچتت) : (وشەى موجتەس ئەعەرەبیدا بەمانای لیبچراو یان ئی کراوہ ہاتووہ)^{۱۳۰} ,
ئەم کیشەش ئە شیعەرەکانی شیخ نوریدا بە چوار قائبی جیا بەکار ہاتووہ بەم شیوازانی خوارووہ :

۱ / موجتەسی ہەشتی مەخبونی ئەسلەم

قائبی کیشەکە بەم جوړہیہ

(مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلن × ۲)

شاعیر ئە شیعری (بەہار) دا , دەئیت :

بەہارە دل ھەووہسی گەردشی گوستانە

(دیوان . ل ۲۰۵)

چەمەن سروور و فەرچە بەخشی بەزمی مەستانە

۲ / موجتەسی ہەشتی مەخبونی ئەسلەم موسەببەغ :

قائبی کیشەکە بەم جوړہیہ :

(مفاعلن فعلاتن مفاعلن فعلان × ۲)

شاعیر دەئیت :

غەمی زەمانە وەکو پردە , وا دئی پۆشیم

(دیوان . ل ۱۸۳)

بەغەیری غوسسە و گریان و غەم , نەما خویشیم

^{۱۳۰} / عەزیز گەردی , کیشی کلاسیکی کوردی , ل ۱۹۲

۳ / موجته سی هه شتی مه خبونی مه حزوف

قائبی کیشه که به م جوړه یه :

(مفاعن فعلاتن مفاعن فعلن ۲×)

شاعیر ده ئیبت :

له ناو شه پوئی خه ما , سه ره نگوون و بی نارام

به کیوی سه ختی ژیا نا , به پی و چنگه رنی (دیوان . ل ۲۲۹)

۴ / موجته سی هه شتی مه خبونی مه قسور :

قائبی کیشه که به م جوړه یه :

(مفاعن فعلاتن مفاعلین فعلان ۲×)

شاعیر له شیعری (ویژدان) دا , ده ئیبت :

نیه نیشانه یی حیسی , که پیی نه ئین و یجدان

وهیا شعوری که وا ناوی لی نراوه زه میر (دیوان . ل ۱۵۷)

پینجه م : کیسی خه فیف : نه م کیشه ش لای شاعیرانی کورد به کار هاتووه , به لام به ریژه یه کی که م , شیخ

نوریش دووقائبی ئیی به کار هیئاوه به م شیوازه ی خواره وه

۱ / خه فیفی شه شی مه خبونی مه حزوف :

قائبی کیشه که به م جوړه یه :

(فاعلاتن مفاعن فعلن ۲×)

شیخ نوری له شیعرى (بو ئیسلامى ناوی قوله) دا ، ده ئییت :

سه د شوكر وا له مه نتيقه ی پشدر

هاته وه رانیه ، هومای نهوجی زه فەر (دیوان . ل ۳۹۴)

۲ / خه فیفی شه شی مه خبونی نه سلهم موسه بیه غ :

قالبی کیشه که به م جوړه یه

(فاعلاتن مفاعن فعلا ن ۲×)

شاعیر له شیعرى (گریه ی خوسران) دا ، ده ئییت :

بگری نه ی شاعیری ناته وان بگری

مرد له روچی منا هه موو نامال (دیوان . ل ۲۱۶)

شه شه م : کیشى ره جهز : یه کیکه له کیشه سوک و ناسانه کان ، شیخ نوری ته نها یه ک قالبی به کار هیئاوه

به م جوړه

۱ / ره جهزی هه شتی مه خبوون

قالبی کیشه که به م جوړه یه

(مفاعن مفاعن مفاعن ۲×)

شاعیر ده ئییت :

به من بلی چ میله تی له مه قبه ری مه ماته وه

له مه حوو و ئینکیساره وه ، له ده وره یی نه هاته وه (دیوان . ل ۹۹)

حهوتهه (كيشى سهريه) : (وشهى سهريه له زمانى عه ره بيدا به ماناي له زوخيراوه هاتووه وهكو زاراوويهكى عه روزيش بو نهو كيشانه به كاردى كه له بازندهى چوارده مدياه و پييه كاني بريتين : له مستفعلن مستفعلن مفعولات ٢×)^{١٣١} , شيخ نوريش ته نها يهك قالبى لى به كار هيناوه بهم شيوه يهى خواره وه :

• سهريه شه شى مه طوى مه كشوف : قالبه كهى بهم جوړه يه (مفتعلن مفتعلن فاعلن ٢×)

شاعير له شيعرى (نيمه كه شافهى كوردين) دا ده لىت :

نيمه كه شافهى كوردين هه موو

خاديمى ملك و وه ته نين روو به روو (ديوان . ل ٣٥)

((لهم خشته يهى خواره ودا جوړى كيش و قالبه كان و ژماره ي شيعره كان خراوته روو

ژماره	كيش	قالبى كيشه كان	ژ. شيعره كان	ر. سهدى
١	هه زه ج		٦٤	٤٨,٨٥٤٪
	أ	هه زه جى هه شتى ته واو	٢٥	٦٢,٣٩٪
	ب	هه زه جى هه شتى نه خره بى مه كفوفى مه جزوف	١٢	٧٥,١٨٪
	ج	هه زه جى هه شتى موسه ببه غ	٦	٩,٣٧٥٪
	د	هه زه جى شه شى مه قسور	٦	٩,٣٧٥٪
	ه	هه زه جى هه شتى نه خره بى مه كفوفى مه قسور	٦	٩,٣٧٥٪
	و	هه زه جى شه شى مه جزوف	٤	٦,٢٥٪
	ز	هه زه جى هه شتى نه خره بى نه بته ر	٣	٦,٦٨٧٪
	ح	هه زه جى هه شتى نه خره بى مه جبوب	٢	٣,١٢٥٪
٢	ره مه ن		٣٢	٢٩,٤٢٧٪
	أ	ره مه نى هه شتى مه جزوف	١٤	٤٢,٧٥٪
	ب	ره مه نى هه شتى مه قسور	٧	٢١,٨٧٥٪
	ج	ره مه نى هه شتى مه خبونى نه سلهم	٤	١٢,٥٪
	د	ره مه نى هه شتى مه خبونى مه قسور	٤	١٢,٥٪
	ه	ره مه نى هه شتى مه خبونى مه جزوف	٢	٦,٢٥٪
	و	ره مه نى شه شى مه جزوف	١	٣,١٢٥٪
٣	موزاربع		١٦	١٦,٢١٣٪

^{١٣١} / عه زيز گه ردى , رابه رى كيشى كلاسيكى كوردى , چاپخانه ي ديكان , سليمانى , ٢٠٠٣ , ل ١٧٢

۲۱۳, ۶۲٪	۱۰	موزاریعی هه شتی نه خه ربی مه کفوفی مه حزوف	أ		
۳۷, ۵٪	۶	موزاریعی هه شتی نه خه ربی مه کفوفی مه قسور	ب		
۱۶۰, ۹٪	۱۲			موجته سی	۴
۳۳, ۳۳٪	۴	موجته سی هه شتی مه خبونی نه سلهم	أ		
۱۶, ۱۶٪	۲	موجته سی هه شتی مه خبونی نه سلهم موسه ببه غ	ب		
۲۵, ۲٪	۳	موجته سی هه شتی مه خبونی مه حزوف	ج		
۷۶۳, %	۱	موجته سی هه شتی مه خبونی مه قسور	د		
۸۱۶, ۳٪	۵			خه فیف	۵
۸, ۱, %	۴	خه فیفی شه شی مه خبونی مه حزوف	أ		
--- %	۱				
۷۶۳, %	۱			ره جهز	۶
___ %	۱	ره جهزی هه شتی مه خبون	أ		
۷۶۳, %	۱			سه ریع	۷
-	-	سه رییعی هه شتی مه توی مه کفوف	أ		

((۱۳۲ .

به کارهینانی کیشی عه روزی , بهم شیوازانه ی خستمانه روو , بو شیوازی تاکه که سی شیخ نووری ده گهریتته وه , واته : مه رج نییه هه موو شاعیرانی کلاسیک , بهم شیوازانه شیعره کانیبیان هونیبیتته وه .

کیژی برگیی

شیخ نوری له پال نهوهی که پیشتر باسماں کرد و خستمانه روو، له بهکارهینانی کیشه عهروزییهکاندا، کیژی تریشی بهکار هیناوه، لهوانه کیژی برگیی (په نجه) شیخ نوری له پیناسهی کیژی برگییهیدا دهلیت: (وهزنی هیجائی به عیبارهتیکی موسهلسهل نهئین که خرابیته شکلیکی مهوزونهوه و وهقتی که پارچهکانمان جیاکردهوه عهدهدی هیجائی مهصرهعی سانیدا مساویه بهقهدهر یهک بن کهوا موافقی وهزنی هیجائی لهمهصرهعیکیدا چهند هیجابی لازم نهکا لهمهصرهعهکهی تریشدا نهوهنده هیجابی... لهوهزنی هیجائییدا دائیما ئینسان نهتوانی که عهدهدی هیجائی مهصرهعهکان به نهموست بزمیری، بنائی علیه بهم وهزنه حیسابی نهموستیشی پی نهئین))^{۱۳۳},

به پیی نهه رایهی شیخ نوری لهکیژی برگییهیدا پیویسته ژمارهی برگیهکان له نیوه دیری یهکهما یهکسان بیته به نیوه دیری دووهم، نهه کیژی برگییه به کیژی رهسهنی کوردی ناو دهبات، لهگهل نهمهدا دهتوانیت نهوه بخهینه روو که کیژی خومالی برگیی په نجه، لهشعیری زوربهی شاعیرانی شیوه گوران دهبنیریت، گشت شیعرهکانی مهولهوی لهسهه نهه کیشه نووسراوتهوه، لهدوایشدا لهلایهن زوریک له شاعیرانی نویخواز وهکو (پیره میرد و گوران و جگهرخوین و شیخ نوری و دلدار وهتد، بهکارهینراوه.

فریدون عبدال برزنجی له باسی کیژی خومالییدا دهلیت ((سهیرکردنیکی هونراوهی نوی کوردی نهوهمان بو دردهخات که جورهها کیژی خومالییمان ههیه کهبریتین له (۵-۶-۷-۸-۹-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۱۴-۱۵-۱۶-)) برگیی، که نهشی شانزه برگییهکه دوو کیژی ههشت برگیی بن، یان ۱۵ برگییهکه کیژی (رههلی عهههه بیته))^{۱۳۴}، نهوهی جیی تیرامانه، لهه پیناسهیهی، د. فریدوون، دیاریکردنی کیژی (۵) برگییه، که نهه له نیو شاعیرانی کوردیدا، بهدهگهمن بهرچاو دهکهویته، ((بهکارهینانی نهه کیشانه بهسافی واته له نیوه دیری یهکساندا لهشعیری ههشتاکاندا دیاردهیهکی دهگهمنه بهزوری بهتیکشکای یان لهگهل کیژی تر دهبنیریت، نهههیش، چونکه شاعیرانی نهو ماوهیه

^{۱۳۳} م. نوری، نهدهبیاتی کوردی، پ. ژیان، ژماره ۲۸، ۱۲-۸-۱۹۲۶، ل ۴

^{۱۳۴} / فریدون عبدال برزنجی، هونراوهی نازادی کوردی دهکهوتن و خوگرتنی، مجله افاق الجامعیه (اسوی

زانکو)، ژ. ۳۰، ۱۹۸۱، ل ۹۰

پشتیان له شیعرى ستونى کردوو و شیعرى نازادیان نووسیوه)^{۱۳۵}، ئەووی په یوه سته به شیخ نورییه وه ، له سه رتادا هه وئیداوه کیشی عه روزیه که به تیکه ئکردنی له گه ئ کیشی خوما ئیدا به کار بهینیت ، یه که م شیعریشی ئەم رووه وه به ناوی (دلاوه ران) هه ، بووه ، ئەمیش به ئگهی ئەوه یه که شیخ نوری یه کیکه له و شاعیره پیشه نگانهی که له گه ئ نو یخو ازیکردن له رووی ناوه پوکه وه ، له رووی کیشی شه وه نو یخو ازیکردوو ه ! هه ئگاوی باشی ناوه ، بو یه شیخ نوری که باسی کیشی هیجائی ده کات سی کیشی ناوه یناوه ئەوانیش کیشی جهوت برگه یی هه شت برگه یی نو برگه یین ، ((شیخ نوری یه کسانى برگه کانی له هه ر دوو نیوه دێردا ده کاته مهرجى بنیاتنانى کیشه که ، ئینجا جوړی کیشه کان له سه ر بناغهی ژماره ی برگه کانی دێرئیک دیاریده کات ، ئەم نمونه یه ی بو کیشی نو برگه یی هیناوه ته وه :

چونکی ئیوه جه سوور ئە بینم -----

نامینی نازاری بـرینم -----

ئەم مسره عانه هه ریه کی موره که به له نو هیجا ، دواى ئەوه دیته سه ر کیشی جهوت برگه یی و هه شت برگه یی و ئەم نمونه ی هیناوه ته وه :

هه ر له ئیستاوه به مرن -----

کفن بوخوتان به رن -----

ئەم مسره عانه دا عه ده دی هیجا (٧) ه ، له گورانی کوردیدا به عزی ئە شعاری موته داوله موافقی وه زنی

هیجائی یه ، میسال

کەس نازانی بو بی رهنگم -----

گیرۆده ی دهستی فه رهنگم -----

عه ده دی هیجای ئەم مسره عه ئە گه ر بیژمیبری ئە زانی که عددی هیجا کانی (٨) یه)^{١٣٦}

به هه مان شیوه د. مارف خه زنه داریش که له کیشی شیعرى نو ی ده کو ئیته وه ، کیشی شیعرى نو یی کوردی

دابەش ده کاته سه ر دوو به ش ((یه ک : کیشی خوما ئی و کیشی خوما ئی ره نگا وره نگ))^{١٣٧} ، له باره ی

^{١٣٥} / محمد عبدالکریم ابراهیم ، بیکهاته ی زمانى شیعرى له روانگه ی ره خنه ی نو یوه ، چ ، چاپخانه ی موکریان ،

هه وئیر ، ٢٠١٢ ، ل ١٠٠

^{١٣٦} / م. نوری ، ئە ده بیاتی کوردی ، ر. ژیان ، ژماره (٢٨) ١٢-٨-١٢٩٦ ، ل ٣

^{١٣٧} / د. مارف خه زنه دار ، کیش وقافیبه له شیعرى کوردیدا ، متبعه الوفا ، بغداد ، ١٩٦٢ ، ل ٤٤

فراوان به کارهینانی کیشی (حهوت و برگهیی وههشت برگهیی و ده برگهیی) له نیو شیعی کوردیدا
 نامازه بهوه دهکات که له نیو شیعی شاعیرانی نهم سهدهیهدا واته سهدهی رابردوو به کاردیت ,
 هه موو نهو کیشانهی که شیخ نووری , له چوارچیوهی کیشه برگه بیه کهدا به کارهینان ده خهینه
 روو بهم شیوانهی خوارهوه :

یه کهم : کیشی حهوت برگهیی : یه کیکه لهو کیشانهی له شیعی شاعیرانی نویدا به کارهاتووه ,
 بریتیه له دوو ههنگاو : ههنگاوی یه کهم : چوار برگه یه و دووهمیش : سی برگه بیه , واتا (۳+۴) ,
 بهلام د. دئشاد عهلی ده ئیت : ((تنها دهسته پیی (۳+۴) یان لیی دیاریکردوو , نهمه له کاتیکدا
 که گه لی هه ئبهستمان له سنوری نهم کیشهدا دهسته پیی (۵+۲) یان (۲+۵) شیان تییدا
 به کارهاتووه))^{۱۳۸} ,

((شیخ نوریش کیشی حهوت برگهیی به شیوهی (۳+۴) هونیه تهوه ,))^{۱۳۹} , وهکو لهم نمونه یهدا
 دهرده که ویت :

خۆزگه نه مزانی تو بو ۳+۴-----
 واخوت نه که ی ره نه چه رو ۳+۴-----
 په پوله ی بال هه ئوه ریوو ۳+۴-----
 به تیشکی گر دارزیوو ۳+۴-----

(دیوان . ل ۳۳۵)

	خۆز	گه	نهم	زا	====	نی	تو	بو
۱	۲	۳	۴			۵	۶	۷

	وا	خوت	نه	که ی	====	ره ن	جه	رو
۱	۲	۳	۴			۵	۶	۷

^{۱۳۸} / د. دئشاد عهلی , بنیاتی هه ئبهستی له هونراوهی کوردی دا , ل ۱۳۹

^{۱۳۹} / اسو عمر مستهفا , بهها نستاتیکیه کانی شیعی لای پیره میرو شیخ نوری شیخ صالح و گوران , ل ۷۸

((شېخ نوری له شیعره کانیدا کیښی خومالی برګه یی به کارهیناوه, شاعیر له شیعره کانیدا به زوری
 قائله کانی (حهوت برګه یی شه پوئی (۳+۴) و ههشت برګه یی شه پوئی (۴+۴) و ده برګه یی شه پوئی
 (۵+۵) به دیده کرین و کیښی ده برګه یی به زوری به کارهیناوه))^{۱۴۰}

چهند نمونه یه کی تری کیښی حهوت برګه یی لای شېخ نوری

شه بهق ئه دا بــــــــــــــــه یانی

له گوئی جوګه و ســــــــــــــــه رکانی

ئه گهری تا ئه تــــــــــــــــوانی

هیچ ماندویتی نــــــــــــــــازانی

(دیوان . ل ۳۳۶)

شه	بهق	ئه	دا	=====	به	یا	نی
۱	۲	۳	۴		۵	۶	۷

ئه	ګه	ری	تا	=====	ئه	توا	نی
۱	۲	۳	۴		۵	۶	۷

دووهم : کیښی ههشت برګه یی : نهم کیښه یه کیکه لهو کیښانه ی به شیوه یه کی به ربلاو لای
 شاعیرانی کورد به کار هاتووه, (ههردی) دهرباردی نهم کیښه ده ئیت : ((ئه وهنده ی ده برګه یی باوی
 هه یه , بګره زورترینی ګورانییه خوشه کانی فولکلوری له سر نهم کیښن))^{۱۴۱}, کیښی ههشت برګه یی
 جګه له شه پوئی (۴+۴) چهند شه پوئی کی تری هه یه که ئه مانهن (۵+۳) (۳+۵) (۶+۲) (۴+۲+۲)
 (۲+۶) (۲+۴+۲) (۲+۲+۲+۲).

^{۱۴۰} / سه رچاوه ی پیشوو / ۷۹

^{۱۴۱} / ئه حمد ههردی , عهرووز له شیعری کوردیدا , ل ۱۰

شیخ نوریش به شیوازہ ئەم کیشەى بەکار هیناوه :

کلۆنى جیگایه بگری ----- ۴+۴

(دیوان . ل ۲۲۷)

میروو له بان ئەگری ئەفری ----- ۴+۴

ك	نۆ	لى	جى	=====	گا	یه	بگ	رې
۱	۲	۳	۴		۵	۶	۷	۸

مى	روو	له	بان	=====	ئەگ	رې	ئەف	رې
۱	۲	۳	۴		۵	۶	۷	۸

یان شاعیر له شیعری (خوله پیزه) دا , دەئیت :

خوله پیزهى چهتهى مه شهوور

(دیوان . ل ۲۸۳)

جوتیارى بوو له شه ربه دوور

خو	له	پى	زهى	=====	چه	تهى	مهش	هوور
۱	۲	۳	۴		۵	۶	۷	۸

جوت	يا	رې	بوو	=====	له	شهر	به	دوور
۱	۲	۳	۴		۵	۶	۷	۸

سپیهه كیشى نۆ برگه یی : شیخ نورى ئەم کیشەى بە کارهیناوه هەر خۆى نمونهى زیندووی بۆ

هیناوه تهوه

چونکه نیوه جه سوور ئەبینم

دیوان . ل ۳۳۵

نامینی نازاری برینم

چون	که	ئی	وه	جه	سور	ئه	بی	نم
۱	۲	۳	۱	۲	۳	۱	۲	۳

کیژی دهبرگهیی : ئەم کیشە یەکیکە ئەو کیشانەی کە زۆر باوە ، زۆر بەی شیعرەکانی شیوەزاری گۆران و فۆلکلۆری کوردی پێ هۆنراوەتەوه ، بەشیوەیهکی بەربلاویش شاعیرانی نوێش بەکاریان هیناوه ، عیزەدین مستەفا رەسوڵ دەربارەی ئەم کیشە دەئیت : (زیاترین کیش کە ئەو شیعی کوردیدا بەکارهاتبێ کیشی (۱۰ برگه ییه) (۵+۵) .^{۱۴۲}

شە پۆل و دەستە پێ کانی ئەم کیشە تەنها (۵+۵) نین ، بەئکو چەند شە پۆلیکی تریشی هەن و شاعیران بەکاریان هیناوه ئەوانە ، (۵+۳+۲) (۵+۲+۳) (۵+۳+۵) (۲+۳+۵) (۶+۴) (۲+۳+۲+۳) شیخ نوریش ئەم کیشە بەم جوۆرە بەکار هیناوه :

بولبول فیداتم بولبول فیداتم

(دیوان . ل ۱۹۳)

حەیرانی سۆزو دەنگ و سەداتم

بول	بول	فی	دا	تم	بول	بول	فی	دا	تم
۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵

حەیی	را	نی	سو	زو	دەن	گو	سە	دا	تم
۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵

^{۱۴۲} / عیزەدین مستەفا رەسوڵ ، ئەدەبیاتی نوێی کوردی ، چاپخانەی فیرکردنی بالا ، هەولێر ، ۱۹۹۰ ، ۱۴۵

شاعیر له شیعی (ناچم بۆ به غدا) دا ، ده ئییت :

هه تا پییم بکری ناچم بۆ به غدا

(دیوان . ل ۴۱۲)

له به غدا دئم هیج نا کریته وه

هه	تا	پییم	بک	ری	نا	چم	بۆ	به	غدا
۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵

له	به	غدا	د-	ئم	هیج	نا	کری	ته	وه
۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵

دیسان شاعیر له شیعی (بۆ بی کەس) دا ، ده ئییت :

جه ژنی نه ورۆز بوو له گردی یاره

(دیوان . ل ۳۴۹)

کۆبوو بوونه وه نه هلی نهم شاره

جه	ژنی	نهو	رۆز	بوو	له	گر	دی	یا	ره
۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵

کۆ	بوو	بوو	نه	وه	نه	هلی	نهم	شا	ره
۱	۲	۳	۴	۵	۱	۲	۳	۴	۵

٣/ کیشی تیکه‌ل: مه‌به‌ست لیی تیکه‌ل کردنی دوو کیش یان زیاتره , بیگومان نه‌مه‌ش ده‌گه‌ریته‌وه بو سرده‌م و قونای گواستنه‌وه و نویکردنه‌وه, نه‌میش به مه‌به‌ستی نه‌وه ده‌گریت که خوینهر له بیزاری به دست یه‌ک ئاوازییه‌وه دوور بخریته‌وه, له‌لایه‌کی تریشه‌وه بو ده‌وله‌مه‌ندکردنی ئاوازی هونراوه‌که و نیشان‌دانی تواناو لیهاتویی شاعیر به‌سه‌ر کیشدا درده‌خات.

د. دلشاد علی پپی وایه: شاعیر به‌مه‌به‌ستی به‌خشینی ئاوازی نوی به‌شعیره‌که‌ی نه‌م کاره نه‌ نجام ده‌دات, له‌وباره‌یه‌وه ده‌لیت: ((دیارده‌ی به‌کار هیانی چهند کیشیک له‌بنیاتی هه‌ئبه‌ستی‌کدا به‌ ئامانجی پیکه‌ییانی ئاوازی نوی و داهینهر که‌م وزور له‌هه‌ئبه‌ستی کوردیدا به‌دی ده‌گریت))^{١٤٣}, نه‌م هه‌نگای تیکه‌ل‌کردنی کیشانه‌ پێشتر له‌ شاعیری شاعیران ((نه‌ده‌ب))^{١٤٤} و ((صافی و ناری))^{١٤٥} ده‌بینین, به‌لام نه‌مه‌ ته‌نها له‌و شاعرانه‌دا به‌کاره‌ینراوه که به مه‌به‌ستی گورانی دایان ناوه, بویه نه‌گه‌ر ته‌ماشای بکه‌ین ده‌بینین شیخ نوری شیخ صالح یش دوو کیشی تیکه‌لی به‌کاره‌ینراوه, ((شیخ نوری له‌ شاعیری (دلاوه‌ران) دا, کیشی عه‌روزی و کیشی خومالی به‌یه‌که‌وه به‌کاره‌ینراوه, کیشه‌ عه‌روزییه‌که‌ کیشی هه‌زه‌جی هه‌شتی نه‌خره‌بی مه‌کفوفی مه‌حزوف و (مه‌قسوره), و له‌هه‌ندی پارچه‌دا کیشه‌که‌ به‌ (مه‌حزوف-فعولن) کو‌تایی دیت))^{١٤٦}.

نه‌گه‌ر ته‌ماشای نه‌م نمونه‌یه بکه‌ین ده‌بینین نه‌و تیکه‌ل‌کردنه‌ چونه:

له‌م وه‌ضمه‌ گه‌ر نه‌ی دوشمنی کورد ئیوه نه‌ پرسن

نه‌م هه‌مه‌یه‌مه‌یه‌ میله‌ته‌ هه‌ئساوه‌ بترسن (دیوان . ل ٦١)

له‌م/وه‌خ/ته‌/گه‌/ره‌ی/دوش/م/==/نی/کورد/ئی/وه‌/نه‌/پر/سن

مفعول مضاعیل مضاعیل فعولن

^{١٤٣} / دلشاد علی (د): بنیاتی هه‌ئبه‌ست له‌هونراوه‌ی کوردیدا, ل ١٤٦

^{١٤٤} / گیوموکرپانی, دیوانی نه‌ده‌ب, ج ١, چاپخانه‌ی هه‌ولێر, ١٩٦٦, ل ١١٠

^{١٤٥} / محهمه‌دی مه‌لا مسته‌فا, دیوانی صافی, چاپخانه‌ی (و) په‌روه‌ده, هه‌ولێر, ٢٠٠٤, ل ٢٠٨

^{١٤٦} / کو‌نیستان جمال سه‌لام, ده‌وری شیخ نوری له‌نویکردنه‌وه‌ی شاعیری کوردی دا, نامه‌ی دکتورا, زانکوی صلاح

الدین, هه‌ولێر, ٢٠٠٤, ل ١٤١

نەم/هەم/هە/مە/یە/میل/ئە/==/تە/هەن/سا/وہ/ب/تر/سن
 مفعول مفاعیل مفاعیل فعولن

• نەم نمونە یەش بۆ مەقسور :

نەولادی وەتەن ئیئمە کەوا میللەتی کوردین

بۆغایەیی ئاسایشی میللەت هەموو گوردین (دیوان . ل ۶۱)

نەو/لا/دی /==/وہ/تەن/ئى/مە/==/کە/وا/میله/ئە/تى / کور/دین
 مفعول مفاعیل مفاعیل فعولان

بۆغایە/یە/==/ی/ئى/سا/ی/شى/میل/ئە/ت/هە/==/مو/گور/دین

یان نەم نمونە یەدا :

شیرانە ئەوا مەعرەکە ئارایی وەغا بووین

---ب/ب/ب-ب/ب-ب-ب/ب-ب-ب

بۆرشتنی خویناوی عەدوو حازری راه بووین (دیوان . ل ۶۱)

---ب/ب- -ب/ب- -ب- -ب

• شیوازیکى تری ئەو کیشە تیکە ئە لای شیخ نوری ئە کیشە خۆمائیه کە نەم جورانە ی ئە کیشە

عەروزیە کان هیناوەتەو

۱/ حەوت برگەیی : (۳+۴)

ئە پیشمانەو هەرwa

(دیوان . ل ۳۳۷) بەیداخی ضەفەر ئەروا

له	پیش	ما	نه	=====	وه	ههر	وا
۱	۲	۳	۴	=====	۱	۲	۳

بهی	دا	خی	ضه	=====	فهر	نهر	وا
۱	۲	۳	۴	=====	۱	۲	۳

۲/ کیشی نو برگه یی : نه میس شیوازیکه تره لای شیخ نوری

شاعیر ده ئیت :

ریشه ی عه دوو با دهر بینین

حهق به دهستی خو مان بستینین

(دیوان . ل ۶۱)

ری	شه	یی	عه	دوو	با	دهر	بی	نین
۱	۲	۳	۱	۲	۳	۱	۲	۳

حهق	به	دهس	تی	خو	مان	بس	تی	نین
۱	۲	۳	۱	۲	۳	۱	۲	۳

نه مانه نهو شیوهو شیوازانه ی کیش بوون که شیخ نوری شیخ صالح له شیعره کانیدا پهیره وی کردوون و به کاریهیناون و به هویانه وه ناوازی شیعره کانی پی رازاندوه ته وه .

دووم : سه روا

سه رواش هاوشيوهوى كيش بنه مايه كى گرنكى شيعره , روئيكي گرنك له دروست بوون و پيكيه ينانى موسيقاتى دهره وهدا ده بينيت , سه روا به هوى دووباره بوونه وهوه دروست ده بيت , دووباره بوونه وهوى ده نكيك يان چهند ده نكيك كه له كوئايي دييره كان يان نيوه دييره كان داده بيت , واتا سه روا جوهره دووباره بوونه وهيه كى تاييه تى دهنگه له شيعردا , يان : ((سه روا برى تيه له وه دهنگه , يان كومه له دهنگه كى كه له كوئايي وشه سه روا داره كاندا دووباره ده بنه وه , نه مه به تاييه تى له كوئايي نيوه دييره يان دييره شيعرو هه ندى جار له ناوه راست دى , ههروه كو ده شيت له په خشانيشدا هه بيت , به تاييه تى له كوئايي فاسيله كاندا))^{۱۴۷} , بيگومان سه روا جوړيك له سه رنج راکيشانى خوينه رو گوښگر دروست ده كات , نه ویش له ريگه كى نه و ناوازه كى شاعير له ريگه كى دهر برى شيعره كه يه وه دروستى ده كات , ((به شيوه يه كه خوى پابه ند ده كات بو نه وهى جوړيك له ريگه كى و گونجاندى موسيقاتى له نيوان وشه دوا دييره كاندا دروست بكات))^{۱۴۸} , له گه له نه مانده دا گرينگى و بايه خى سه روا له نه ته وه يه كه وه بو نه ته وه يه كى تر ده گوړيت , وه به پي سيستم و تاييه تمه ندى زمانى هه نه ته وه يه كيش سه روا جوړاو جوړو جياواز ده بيت , به جوړيك كه رهنگه سه روا مهرجى بنه ره تى شيعر نه بيت , لاي هه ندى نه ته وه , لاي هه ندى كيش جى گرينگى و بايه خ زور بيت , وه كو عه ره به كان ! به لاي هه ندى نه ته وهى تره وه رهنگه زور به كه مى به كارها تبيت ! , ((چونكه له شيعرى زمانه هيندونه وروپيه كونه كانى وه كو سانسكريتى و يونانى ولاتينى و زمانه ئيرانيه كانى وهك : نافيستايى و پارسى و به هله وى و زمانى ئينگليزى كوندا سه روا نه بووه ! به لكو , جوړيك له ريگه كى وتنى پيته كان (دهنگه كان) هه بووه !))^{۱۴۹} , به واتايه كى تر زور گوښان به سه روا نه داوه و حيسابيان بو نه كرده وه , شاعيرى نويخوازى فارس (پيمان) ده بيت : ((نرخی قافیه نه وه يه كه موسيقاتى شيعر ته واو ده كات , به لام پيوست ناكات هه ميشه كه لكى ليوه رېگرين , له هه شوينيك كه بابته ته واو بوو ,

^{۱۴۷} / عهزیز گهردى , سه روا , دهزگای ناراس , هه وئير , چ , ۱۹۹۹ , ل ۲۶

^{۱۴۸} / شعبان صلاح , موسيقى الشعر بين الاتباع والابتداع , دار الغرب للتباعة والنشر والتوزيع , القاهرة , ۲۰۰۵ ,

۱۱ ل

^{۱۴۹} / پرويز نائل خانلى , اوزان الشعر الفارسى , ت . د . محمد نورالدين عبدالمنعم , مكتبة الانجلومصرية , ۱۹۷۸

ص ۱۰

ویستمان بچینه بابەتیکی دیکه که ئەک ئەقافیە وەر دەگرین) ^{۱۵۰}، شیخ نوریش ئە پیناسە ی قافیەدا دەئیت : ((قافیە ئە نیهاییەتی هەموو مەسرەعیەکاندا ئە بەینی هیجای ناخیریدا بە ئیعتیباری تەسەووت عیبارەتە ئە موتابەقەت)) ^{۱۵۱}، بە پێی ئەم پیناسەییە شیخ نوری سەروا ئەو دەنگە بە یە کەدا چووویە کە ئە کوتایی بەیتە شیعرییەکاندا دەبێنریت ، ئینجا باسی لایەنیکی تری قافیە دەکات و دەئیت : ((کە وابوو ئە نیهاییەتی مەسرەعەکاندا هیجاکانی ناخیری ئەگەر مالکی عەینی تەرزێ تەسەووت بوون، ئەو تەنازوووری کە ئە بەینی ئەسواتا حاسل ئەبێ ، سامیعە ئەواز ئەبێ)) ^{۱۵۲}. بە پێی ئەمە شیخ نوری ئە باسکردنی سەروادا (وەرگری، ئەبەر چاوگرتوو و ئەو کاریگەرییە دیاریکردوو کە مۆسیقای قافیە کە دە یخاتە سەری.

بەلام رای کامل حسن بەسیر سەبارەت بەم پیناسەییە شیخ نوری ئەوویە کە دەئیت : ((ئەم پیناسەییە ئەگەر پوو نکرده وەکانی نووسەرە کەمان ناشرایە کە بەووردی باس ئەسەروا ئەکراو، بەلام ، ئەهەمان کاتدا بۆمان هەیه سەرنج بۆ ئەو رابکیشین کە شیخ نوری ئەم کارەیدا لاسایی پیناسە ی سەروای ئەعەروزی عەرەبیدا ئەکردۆتەو ، بەئکو روانیویەتیە گەوهری ئەرکی سەروا و پەییوەندی ئەگەر خوینەر و گوینەر ئەهە ئبەستدا ! ئەمیش هە ئبەت ئاکامیکی گرینگە ئەگەر ئاکامەکانی لیکۆئینە وەکە ی دەرباری کیشی خۆمانی و کیشی عەروزییدا یەک دەگرنەو)) ^{۱۵۳}.

د. مەرف خەزەندەداریش بەم جۆرە پیناسە ی سەروا دەکات ((دێرە شیعرەکانی شیعر بە وشە یەک دوا بیان دیت ، ئەم وشانە ئە لایەن کیش یان ئاوازەو ئە یە کتری ئەکەن ، وە بە لای کە مەو ئەبێ تییی دوا یی هەموو ئەم وشانە ی دێرە شیعرەکان یەک بن ، ئەم وشانە قافیە یان پی ئە ئین ، ئەمە بە نیسبەت ئەو شیعرە ی یەک قافیە ی ئەبێ ، بەلام ئەگەر هاتوو ئە شیعرێ کەدا قافیەکان گۆران ، ئەو کاتە هەر بەشە قافیە ییکی ئە یەک چوو ئەو وتە ییە ی سەرەووی بەسەردا تەتبیق ئەبێ)) ^{۱۵۴}، سەبارەت بە پیناسە ی سەروا مامۆستا عە لائەدین سجادی دەئیت : ((سەروا بریتیه ئەو پیتانە ی بە دەنگ بی یان

^{۱۵۰} / ناز احمد سعید ، لادن لە شیعی لە تیف هە ئەتدا ، چاپخانە ی بینایی ، چ ، ۲۰۱۳ ، سلیمانی ، ل ۱۳۷

^{۱۵۱} / م. نوری ، ئە دە بیاتی کوردی ، ر. ژیان ، ژمارە (۳۲) ، ۹-۱۹۲۶ ، سائی یە کەم ، ل

^{۱۵۲} / سەرچاوە ی پیشوو، ل

^{۱۵۳} / کامل حسن عزیز بصیر ، شیخ نوری شیخ صالح ئە کۆری لیکۆئینە ووی و یژە یی و رەخنە سازیدا ، چاپخانە ی

کۆری زانیاری عیراق ، بغداد ، ۱۹۸۰ ، ل ۴۱

^{۱۵۴} / معروف خەزەندەر ، کیش وقافیە لە شیعی کوردیدا ، چاپخانە ی الوفا ، بغداد ، ۱۹۶۲ ، ل ۵۶

بى دەنگ ، كه ئاوازەكانيان وەكو يەكەو كەوتوونەتە دوايى ھەردوو نيوە ھۆنراوەكەو ، ئەمە ئەكاتىكدا وايە كە سەرتاپاي دەستە ھۆنراوەكە دوو تاكى ... بى ... خو ئەگەر دوو تاكى . نەبوو، ئەو دەيارە دوايى دوو نيوە ھۆنراوە يەكەم و دوايى نيوە دوومى ھۆنراوەكانى تر ھەموو ئەم سەروايە دا وەكو يەكەنەن)^{۱۵۵} ، بېگومان سەروا ((ئەتواناي ھەموو زمانىكدا ھەيە كە ئەو مۇسقىقاو رېتىمى تايىبەتى ئە خو بگرىت ، كە ئە ئە نجامى دووبارەكردنەو يەكە رېك و پېكى دەنگىك يان زياتر ئە دەنگىك ، ئە دېرېك يان زياتر دروست دەبىت))^{۱۵۶} ، ديارە ئەمەش بۇ فەرھەنگى شاعىرو تواناو ئىھاتويى شاعىر دەگەرپتەو ، كە بە پىيى سروشتى زمانەكەى چۆنى بىھوى مەبەستەكەى پى بېپىكىت ، كاتىك دەنگەكانى دووبارە دەكاتەو و سەروايەك دەھىنىت و شىعرەكەى دەكاتە خواھن مۇسقىايەكى تايىبەت ، جىيى خويەتى بېرسىن ؟ كە ناخو! دەكرىت شىعر بى قافىە بىت يانا؟ ((شاعىرى بەناوبانگ زەھاوى ئە وتارىكى خويىدا ئەژىر ناونىشانى (شىعرى بەرەلا) ، واتا ئەو شىعرەى كە كىشى ھەيەو قافىەى نىبە ! ئەم وتارەيدا راي وابوو كە شىعر پىويستى بە قافىە نىبە ! و دەبى وازى ئىبھىنرىت ، ئەم چەشنە بانگەوازەشى بۇ شىعرى بەرەلا ئەو سالانەدا دەنگى دايەو و شاعىران و نووسەرانى ئەو سەردەمەى بەسەر دوو دەستەدا دابەشكرد ، دەستەيەكەيان پشتگىريان لىكرد و دەستەيەكەيشيان دژى وەستانەو))^{۱۵۷} .

ھەئبەتە شىعر بەبى قافىە نابىت و پىويستىەكى گرنكى شىعرىشە بۇ دروستكردنى زۆرتىن كارىگەرى و بەخشىنى چىژى زياتر بە خويىنەر .

سەروا ئە شىعرى نويى دا رۆئى بەھىزكردنى ئاوازي گشتى شىعرو دەستنىشانكردنى كۆتايى نيوەدېرەكانى ھەيە ، چونكە ئە شىعرى نويدا درېژى نيوە دېرەكانى بە قەدەر يەك نىن ، سەروا بەتايىبەتى ئە شىعرى ئازاد دا ، ديارىكردنى كۆتايى نيوەدېرە ، خويىنەر يان گوئىگر ئە كۆتايى ھاتنى دەستەواژەيەك يان پارچە دەستەواژەيەك ئاگاداردەكاتەو ، ((ئەبەر ئەو سەروا ئە شىعرى كلاسىكدا قورسايى وئەركىكى زۆرە بۇ شاعىر ، شاعىر ھەول دەدات ئەو كۆتە رزگارى بىت ، زۆر شاعىر ھەوئىيان داوھ

^{۱۵۵} / علاءالدين سجادی ، نرخ شوناسى ، چاپخانەى معارف ، بەغدا ، ۱۹۷۰ ، ل ۱۰۳

^{۱۵۶} / جوزيف ميشال شريع ، دليل الدراسات الاسلوبيه ، المؤسسة الجامعيه للدراسات والنشر والتوزيع ،

بيروت ، ۱۹۸۷ ، ص ۸۳

^{۱۵۷} / د. د. شاد على ، ديلان و تاقى كردنەو شىعرى ، چ ۱ ، چاپخانەى دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم ، ۲۰۰۷ ،

سليمانى ، ل ۲۱۶

واز له سه روا وپهیره وکردنی سه روا له کوتایی هه موو دیریک یان نیوه دیریک بهینن ، به تهنه به ناوازی ئیقاعه که ی واز دینن که له یه کسانی برکه کانی دیره شیعر و جه وهه ری ئیقاعی دوو برکه یی داوی یه ک پیك دی ، دیاره نه وانیه داوی سه روا ی نازاد ده کهن مه به ستیان نه وه نیبه به یه کجاری واز له سه روا بهینن ، به لگو ده یانه وی نازاد بن له مامه نه کردن له گهل سه روا دا ، نه میش به مه به ستی زیاتر ده و له مه ند کردنی ناوازی شیعر) ۱۵۸ ،

شیخ نوریش له به کارهینانی سه روا دا ده ست کراوه بووه و چه ند جوړو شیوازیکی به کارهینانی سه روا لای شیخ نوری ده بینن ، ده توانین له مانه ی خواره ودا شیوازه کانی دیاریکه یین .

یه که م : سه روا ی یه کگرتوو

ناشکرایه به شی زوری شیعی کلاسیکی کوردی به سه روا ی یه کگرتوو هونراوه ته وه ، که تیایدا هونراوه که له سه ره وه تا خواره وه به شیوه یه کی یه کگرتوو هاتوته خواره وه ، شیخ نوریش شیعره سه ره تاییه کانی به م شیوازه هونراوه ته وه ، بونونه شیخ نوری له شیعی (گریه ی خوسران) دا ، ده ئیت :

A	بگری نه ی شاعیری ناته وان بگری
A	بگری نه ی رۆحی غه منیشیان بگری
A	بگری چهره خه زان بگری
A	بگری نه ی ناله و فوغان بگری
A	بگری نه ی نه بری بی نه مان بگری

دیوان . ل ۲۱۶

ده توانین بلینن نه و شیعرانه ی شیخ نوری له ژیر کاریگه ری کلاسیکدا نووسیووه ، سه روا که یان سه روا یه کی یه کگرتوو .

دووم : سه روا ی مه سنه وی (جووت سه روا)

مه به ست له سه روا ی مه سنه وی (جووت سه روا) نه وه یه که دوو نیوه دیری شیعیک یه ک سه روا یان هه بییت ، واتا (شیعی جووت قافییه ، یا خود (مزدوج) بریتیه : له و شیعه ری هه موو دیره شیعیکی

قافیەییەکی تایبەتی ئەبی، واتە ھەر دوو دێرە شیعری بەیت لەسەر یەک قافیە ئەبن^{۱۵۸}، مەبەست لە جوت سەروا ھەردیاریکی ھۆنراوە خاوەن سەروای خۆبەستی و جیاپە لەسەر وای دێرەکانی تر، شیخ نوریش شیوازیکی تری سەروای شیعەرەکانی بریتییە لە بەکارھێنانی سەروای مەسنەوی، (جووت سەروا) بە تایبەتی ئەو شیعرانەی کە بە کیشی خۆمائی نووسیونی.

ئەگەر تەماشابکەین شیخ نوری لە شیعری (بولبول فیداتم) دەلیت:

A	دەمیکە مەیلی لای یاران ئەکەم	
A	تاسە ی دیدەنی، نازداران ئەکەم	
B	بدە لە شەقە ی بائی نەرم و سوک	
B	برۆ تاجە می خاسە ی ناو کەرکوک	
A	لەویو بە خچە ی خانە قا دیارە	
ل ۱۹۳	A	میر غوزاریکی، تەرۆ ناودارە

یان دەبینین شاعیر لە شیعری (بو میژوو) دا، دەلیت:

A	کلۆنی جیگایە بگری	
A	میروولە ی بال ئەگری ئەفری	
B	شیری ئەبی بەمام ریوی	
B	تولە ئەوهری بەخیوی	
A	پەسمایە بەرز ئەکاتەو	
(دیوان . ل ۲۵۷)	A	دوینی خوی بیر ئەباتەو

سەروای چوارینەکان:

شیخ نوری بە شیوہییەکی گشتی شیوازی سەروای چوارینەکانی بەم شیوازانە ی خوارەوہییە:

^{۱۵۸} / معروف خەزەندەر، کیش و قافیە لە شیعری کوردیدا، چاپخانە ی الوفا، بغداد، ۱۹۶۲، ل ۶۳

A A A A

A A B A

A A B B

A A A B

A B A B

A B B B

A B B A

A B C B

۱/ شیخ نوری له شیعری (تاریخی وهفاتی قادر اغا) دهئیت : نه مه (چوارینی دوو مه سنه وی) یه :

A کۆچی (قادر) بوجیهانی ماتهم وره نجوری یه

A پر له نیش و سوئی برین و شیوهنی مه جبوری یه

B له فزو مه عنای شیعره کانم شین و نازاری دله

B سائی مهرگی بویه (شیعری ناته وانای نووری یه) (دیوان . ل ۱۳۶)

۲/ چوارینی خه ساو : سیسته می (AABA) :

شاعیر له شیعریکی تردا دهئیت :

A گهر رووی زه مین به جاری تو بونیادکهی

A ناگاته نه وهی دئی زه بوونی شادکهی

B گهر شه خسی به مهرحه مه ت بکه یته به نده

A چاتره له وهی , که به نده یه نازاد کهی (دیوان . ل ۸۷)

۳/ شاعیر ئەم چوارینە تەواوە دا ، دەئیت :

(سیستەمی (AAAA)

A تینوم و دەستم بە جامی ئەگەیی

A پیی سستی تەمەنناش بەمەقامی ئەگەیی

A هیندەما یەو دەل بە حەسرەت و ناکامی

(دیوان . ل ۹۱) A تا (عافیە الامر) بە کامی ئەگەیی

۴/ شیخ نوری ئەم سیستەمی (ABAB) شی ، بە کار هیناوە ، که چوارینی شکسپیریشی پیدەئیت

A گەر ئاو بدریم و بە شەفیقانه بکیریم

B پشکوتنی گۆبکە ی ئەمە ئەم حازری ئانه

A ئەوخە ئەفە ئەمامە ی ، نق و پۆپ ناسک پیرم

(دیوان . ل ۳۰۰) B بی ئاویبە ئە سبابی بە هارم که خەزانە

۵/ (چوارینی پترکی) (شاعیر سیستەمی (ABBA) ، ئە شیعەرەکانیدا بە کار هیناوە ، ئەم جۆرە

سەر وایە ئە سەر دوو سەر وادروست بوون و نیووە دیری یە کەم و چوارەم سەر وایان یە کە و نیووە دیری دووهم

و سیبەمیش سەر وایان یە کە .

A هیلانە کە ی هەموو رووخا بە گەر دەلوی خەزان

B مە جالی هیندە ئە دا ، هیلکە ئیکی هە ئیینی

B بە نوکی جوانی دەنووک ، ئاوودانی بوینی

(دیوان . ل ۲۲۱) A بکە ونە بائە فری و سەرچلی ئە خەم رەخسان

۶/ (سەر وای بالاد) ، (سیستەمی (ABCB) : ئەمیش یە کیکە ئە و سیستەمانە ی ئە شیعەرەکانی شیخ

نوریدا دەبینریت ،

شاعیر دەئیت :

- A خودا گەر بە دلما تیبەر بیی هەر خە یالاتی
- B ئە عەزەت نییسی سەخت و کلپە ی دلما واپە شیواوم
- C بە لوتفی خوت مەگەر بروانی یە کرداری ناریکم
- B ئە سەجلی نائومیادی بیسری تو ، کردەووە ناوم
- (دیوان . ل ۳۲۷)

۷ / سیستەمی (ABBB) : ئەمیش یەکیکە ئەو شیوازانی شیخ نوری ، هەرچەندە ئەم سیستەمە زۆر کەم پەیرەو کراوە ، بەلام شیخ نوری لیزانانە بە کاری هیناوە ، شیعی (گریبیەیی خوسران) کە پینج چوارینە یە وکۆتایی بە پینجینە یە ک هاتوو ، خوی ئە کوکردنەووی نیوەدییری یە کەمی هەموو چوارینەکانی پێشەو بە مەش بوو بە پینجینە ی هاسەر و شیخ نوری ئەم سیستەمی لە شیعیکی تورکییەو راستەوخو گواستۆتەووە بو ناو شیعی کوردی ، لە شیعیکی توفیق فیکرەت وەرگرتوو ، ئە حمەد تاقانە دەئیت : (ئە نیو شیعرەکانی شیخ نوریدا چوار شیعرمان بەرچاو دەکەوێت کە ئەک هەر شیعی توفیق فیکرەت کاری تی کردوون ! بە لکو دەگاتە رادە ی گۆرینەووی دەقاو دەقی زۆر لایەنی و لیوەرگرتنی زەق و دیار)^{۱۵۹} ،

ئەم نمونە یەش بو ئەو سیستەمی سەرەو ، کە شیخ نوری لە شیعی (گریبیەیی خوسران) دا ، دەئیت :

- A بگری ئە ی شاعیری ناتەوان بگری
- B مرد لەرۆحی منا هەموو ئامال
- B (بیخودانە کفن بدوش ملال)
- B ئە گەری سەر سەری پەری خە یال
- (دیوان . ل ۲۱۶)

سەر وای موستەزاد

ئەمیش ئە لایەن هەندیک ئە شاعیرانی کلاسیکی و دواتریش شاعیرانی نوێخواز بە کارهاتوو ، بەلام شاعیرانی نوێخواز تارادە یە ک گۆرانکاریەکیان تیدا کردوو ، ئەمیش ئەو یە ئە گە یە نیت (شاعیرانی کلاسیکی لیڕەدا بە شیوێ زیاد کردنی نیو دییریکی کورت بو نیو دییریکی درێژ ، بەلام

^{۱۵۹} / ئە حمەد تاقانە ، توفیق فیکرەت و شاعیرە نوێخوازەکانی کورد ، چاپخانە ی پەرورە ، هەولێر ، ۲۰۰۱

شاعیرانی نوځواز به لایانه وه مه رج نیه که نه و زیادکردنی نیوه دیره راسته و خو دواى نیوه دیریکى تر بیت ، به ټکو دهشیت دواى دوو دیر یان زیاتر بیت)^{۱۶۰} ،

به شیوه یه کی گشتی شیخ نوری نه رووی به کار هیڼانی سهروای موسته زاده وه نه م قالبانه ی به کار هیڼاوه ..

AA	(۱) دیریکى دریزو دیریکى کورت
AB	
AAA	۲/ دوو دیری دریزو دیریکى کورت
ABA	
AAB	
ABB	
ABBB	۳/ سی دیری دریزو دیریکى کورت
AAAAA	۴/ چوار دیری دریزو دیریکى کورت
ABABB	
ABABB	۵/ چوار دیری دریزو دوو دیری کورت
AAAAAA	۶/ پینج دیری دریزو دیریکى کورت
ABAAABB	۷/ شش دیری دریزو دیریکى کورت
ABCACBB	
ABABCCC	(^{۱۶۱})

شیخ نوری نه شیعری (نه شیخ نوریه وه بو زیوه ر) دا ، ده ټیت:

A	نه ی بادی سه با ! په یکی خه یالاتی نه دییان
B	نه ی میروه حه یی فینکی زامی دئی سوتساو
A	نه ی بادی خه راماڼ

(دیوان . ل ۱۰۳)

^{۱۶۰} / پروانه ، عه زیز گه ردی ، سه روا ، ل ۲۵۱

^{۱۶۱} / ناسو عمر مسته فا ، به ها نیستاتیکیه کانی شیعری لای پیره میردو شیخ نوری شیخ صالح و گوران ، ل ۸۶

لیړه دا ده بینین سهروای پارچه که وه کو سهروای نیوه دیری یه که می پیشه وه ی لیها توه .

به لام نه گهر ته ماشای نه م شیوازه بکه یین ده بینین سهروای پارچه که نه گه ل سهروای نیوه دیری دووه می
پیش خوی یه کی گرتوه وه توه !

شیخ نوری ده لیت :

A نه م نامه یه جوان بگره به ده سستیکی بلورین

B رازاوه توه ، چونکه به میهرو مه هو نه خته ر

B عه یینن وه کو نه فسر (دیوان . ل ۱۰۴)

• لیړه شدا نه گهر ته ماشا بکه یین سهروای پارچه که وه کو دوو نیوه دیری پیش خوی لیها توه ، واته
پارچه که و ههر دوو نیوه دیره که ، یه ک سهروایان هه یه ..
شیخ نوری ده لیت :

A سهیری بکه بنواره به شارو به که نارا

A ده وری بده نه ختی له ده می صوبجی به هارا

A نه ی بادی دلارا (دیوان . ل ۱۰۴)

دیاره نه مانه نه وه درده خه ن که شیخ نوری نه شیوازیکه وه بو شیوازیکی تری به کار هیانانی سهروای
موسته زاد چووه و خوی به یه ک جوړه وه په یوه ست نه کردووه . .

- نه گهر سهرنجی نه م نمونه یه بده یین

A روتبه ی عه زه مه ت لانیقی ذاتیکه بزانی

A وه ک خوشی ده زانی و بزانی که ده زانی

A نه ک لانیقی شه خصیکه ، نه زانی ونه زانی

A نازانی نه وه خوشه به لای خه لقی جیهانی

A بی سودوزیانی (دیوان . ل ۱۱۲)

ده بینین سهروای پارچه که نه گه ل سهروای موسته زادی دیره کاندای یه کی گرتوه توه .

- سیسته می (ABABB) نه میس شیوازیکی تره لای شیخ نوری شاعیر ده ئیت :

A (بی) تانه نه گهر شه ککه رو شه هدی به سه راکه ای
 B نه شنه ی نیه , هه رسوا نه ته سه د پربی له باده
 A چیلکه چیه ؟ باکورت ته کی سه وزی به به راکه ای
 B گهر عاقلی له م ژینه بی قیمه ته لاده
 B نه م کیبره به باده (دیوان . ل ۱۱۲)

- شیوازیکی تر لای شیخ نوری ده بینین له پاش یه کی له چوارینه کان (چوارینه ی دووهم) له جیاتی زیاد کردنی یه ک پارچه , شیخ نوری دوو پارچه ی زیاد کردووہ ؟

A نابی مونه وهر به گوئی یه خه یی چاکه ت
 B عومانی سه راب , بوونی به ده ریچه مه حائه
 A زهرد رووکه شی زیویشی بی , نایه ته قیمه ت
 B نیعلانی عه واریض , وه کو نیسنادی خه یائه
 B تابع به زه وائه
 B وه ک شوقی ته پائه (دیوان . ل ۱۱۱)

سه روای کوپله ی پنجی : نه و سه روا یانه یان که شیخ نوری له کوپله پینجه ییبه کانیدا به کاری هیئاون

بریتین له مانه ی خواره وه

۱/ قائلی (AAAAA)

A وا موبه ده ل بوو به خوشی ده وری نیضمیالی کورد
 A خاتیمه ی هات و نه ما , نه یامی نیستیزلالی کورد
 A بوگه یشتن به م ده مه به م رۆژه بوو , نامانی کورد
 A حه مدبی حه ددبوو , خودا دیم رۆژی نیستقلالی کورد
 A پر ضیاو ره خنده هه له ات که و که بی نیقبالی کورد (دیوان . ل ۳۱۲)

۲ / سیستەمی (AAAAB)

- A نەمرو رۇژىكى بلندو گەورەو ذى قىسمەتە
A يارو ياوەرمان بەبى شىك رۇجى پاكى حەزرەتە
A رۇژى نازادى ھەموو كوردانە ، جەژنە ، شادىيە
A جەژنى ئىستىقلالە ، ئەمجا نوبەتى نازادىيە
B مورشىدان ، ئەى ئەو خەلىفانەى ، تەرىقەت دا ئەدەن
(ديوان . ل ۳۱۴)

۳ / سیستەمی (AAABA)

- A بەسىيەتى ئەى مەنمور ، ئىتر باسى مەعاشم بۆمەكەن
A بۆوتەن ، بۆدىن ومىللەت ، بىن نەسىجەت دابدەن
A بۆتەرقى مىللەت ، ئىوہ بابكەن سەرفى بىكەن
B سەدشوكرلا چوولە ئاوينەى دلا ، رەنگى مىجىنەت
A بەسىيەتى دەردى نىفاق و شورش و بوغزو فىتەن
(ديوان . ل ۳۱۴)

۴ / سیستەمی (ABBA)

- A سبەىنى ئەم تەجەدودە بۆتۆيە ئەى شەباب
B بۆتۆيە ئەى ئومىدى وەتەن ، خادىمى دىيات
B ئەى ئافتابى فەجرى ئەمەل ، ماىيەى نەجات
A صوبجى سەعادەتتىكى عەجەب پاك و بى سەحاب
A ھەر چاوەروانى تۆيە ، دەسافرصەتە ئەى شەباب
(ديوان . ل ۱۶۳)

۵ / سیستەمی (ABBAC)

- A ئەى فەجرى بى غوبارو كەدەر ، عالەمى ئەمەل

- B چاوی له تویه ، توکه نومیدی هه موو که سی
- B نه لجهق عیلاجی دهردی دهوائیکی نه وره سی
- A هیئنده چاوه ری بوو چاوی ، هه تا پی گه یی سویل
- C فهرموو دره نگه ، وهختی طئوعیکه بی حیجاب
- (دیوان . ل ۱۶۳)

۶ / سیستمی (ABABA)

- A له بهرده میشیه وه تاریکه سیبه ریکی وه ها
- B هه تا کو چاوپرئه کا ، توندو تال و بیم ناوهر
- A نه دا به لایه وه ، نه خنیته وه به ئیستیها
- B هه ول نه دا که بچی بیگری به لام سیبهر
- A چلون نه گیری ، به هیزی شه ئکی بی سه روپا
- (دیوان . ل ۲۳۰)

۷ / سیستمی (ABCAB)

- A زه بوون و ری هه نه بووی دهشتی چول و هوئی به لا
- B شکسته بال و شپروهی به لاری دهستی قه دهر
- C نه دهست گیری له لاوه دهسی بداته په لی
- A نه هاودمی خه فه تی خوئی له لا دا به هه وا
- B به لایه کا نه یه وی تیپه ری ، نیه ره بهر
- (دیوان . ل ۲۲۹)

۸ / سیستمی (AABBB)

- A موته فه کر له جیهان ، گوشه نشین ، مات و خه موش
- A له پرا یادی نیگاری ، دئی هیئنه امه خروش
- B ههروه کو پیری مورغان ، مهست و سه بووی بهردووش
- B (سرخوش ازکوی خرابات گذرکـردم دوش
- B به طئبکار ترسا بچه ی باده فـروش
- (دیوان . ل ۳۳۹)

بەم شىۋەيە دەتوانىن سەر جەم قالدەكان بەم جۆرەي كە بە نمونەو دەستتېشاشانمان كرد وەكو شىۋازىكى
تايىهەتى لاي شىخ نورى بە پىي ئەم خستە يە ديارى بكەين

AAAAA /۱

AAAAB/۲

AAABA /۳

AABBA /۴

ABBAA /۵

ABBAC /۶

ABABA/۷

ABCAB/۸

AABBB/۹

• سەرواي كۆپلەي شەشى : شىخ نورى ئەو شىعرانەي كە بە شىۋەي كۆپلەي شەشى نوسىۋىهەتى ئەم
قالبانەي سەرواي تىدا بەكارهينانە.

۱/ قالبى (AAA AAA)

شاعىر ئە شىعەرى (دلى من) دا , دەئىت :

A ئەو رۆژەو تۆي دىۋە پەرىشانە دلى من

A سەودا زەدەو بى سەروسامانە دلى من

A بىشەي خەفەت وشىۋەن و گىرانە دلى من

A گاۋىلى كەژو كىسو و بىابانە دلى من

A گادەربەدەرى كوچەي شارانە دلى من

A سەرسامى يەك و بەردى منالانە دلى من (دىوان . ۱۶۷)

۲ / قالبی (AAAAAB) هاوسه روا له سه ر شيوه ی بينجی ته واوه .

- A نهم ناھو نه نینی دله گیانه به شکایه ت
A هه به ردی سه ری ریته هه تا رۆژی قیامه ت
A تۆتیمه گه , نه فسانه یه کردوو یه به عاده ت
A هه رخاکی به ری پیته به شهوق و به شه تاره ت
A بی به خشه که خنکاوه به لافاوی نه دامه ت
B هه رچه نده که لاساره , به سه زمانه دلی من
(دیوان . ل ۱۷۳)

۳ / (شه شینه ی پتراکی) , قالبی (AAAABB) :

- A له فواره ی دل له به رچی خوینی گه ش نه پژیته سه رچاوم
A له به رچی سور نه بی داوینی به دبه ختی به خویناوم
A که من زانیم نیتر مه ره م نیه بو جه رگی سوتناوم
A نه نالینم له دوری تو , نه لیم شه رته هه تـاـماوم
B نه سیری خاکی گۆرو نه وجه وانی پر له مه لالم رۆ
B عه زیزم رۆ , عه زیزم رۆ , عه زیزی پر له نه ونیه انم رۆ
(دیوان . ل ۱۱۹)

۴ / قالبی (AAA BBB) شاعیر له شیعری (ساقیا نه و به هاره) دا , ده ئیت :

- A ساقیا ئیمرو جه ژنی نه ورۆزه
A جه ژنیکی قه دیم و پیرۆزه
A جه ژنیکی موباره کی هۆزه
B وهره گه ردووش پیا له پرشکه له مه ی

چونکه بیستومه نه نائیه نهی

B

(ومن الماء كل شيء حي)

B

(دیوان . ل ۱۹۶)

نه گه ل نه و نمونانهی که وه کو شیوازی به کارهینانی سه روا لای شیخ نوری شیخ صالح هینامانه وه ,
به شیوهیه کی گشتی شیخ نوری نه م قالبانهی سه روای نه کوپله شه شیبه کانیدا به کارهیناوه

AAA AAA/۱

AAA AAB /۲

AAA ABB /۳

AAA BBB /۴

.ABCBCB /۵

به شیوهیه کی گشتی ده توانین بلین , نه و شیوازانیه کیس و سه روا و شیوه جیا جیاکانی هونراوهکانی که
شیخ نوری شیخ صالح به کاری هیناون بو دروست کردنی ناوازی شیعرهکانی نه مانیهی خواره وه کورت بکهینه وه
و بیخهینه روو...

• کیس و سه روا

۱/ نه به حره عه روزیه کاندا شیخ نوری ده له مه نده , جهوت به حری عه روزی به کارهیناوه

۲/ نه کیسه خوماییه کاندا هه موویانی به کارهیناوه , جهوت و ههشت و ده برگهیی و کهرتهکانی

۳/ نه کیس و قافیه دا , به شیکی زوری ده نگهکانی نه لف و بیی عه ره بی و کوردی به کارهیناوه , وه کو (أ-

ع-خ-د-ر-ش-ع-ف-ك-ل-م-ن-و-وو-ؤ-ه-ه) (ی-ی)

۴/ شیعی جووت قافیه (مه سنه وی) نه به ره مه کانیدا زوره ,

۵/ نه و وشانهی نه پاش قافیهی شیعرهکانیدا بهرچاو ده که ون (نه کا-بی-تیناگه م-من-منه-بگری-دینی-

نه یزانی-که ی-ترین-شهراب-منم-که یین-نه گه یی-بوو-نه گری-نه که ی-کورد-که-بکه-نه مرؤ-دل-که م-

بکه م-نه که م-چه مه نه-منه-شه و-کوردستان-نه بوو-خوم-مووه زه ف)

۶/ زۆرتترین شیعیی به حره عه روزییه کانی شاعیر به پیی دهستوری کلاسیکی یه کیتی قافییه هه یه , نه گه ل
نه وه شدا به شیکی زوری نه م بابه ته شیعیی له رووی جوت قافییه وه یه

۷/ له دیوانی شیعییه که ییدا به ره میکی زوری هه یه که به کیشی خومالی نوسراون

دووهم : لیریکی و قه سیده : بیگومان شیخ نوری له هه ر دوو بابه ت شیعیی عه روزی و کیشی خومالی لیریکی و
قه سیده ی هه یه , لیریکی له قه سیده زیاتره , له لایه کی تره وه ده توانین قه سیده کانی به چیرۆکه شیعی
بژمییرین , له وانه (کاروانی ژیان - له خه وما - خوله پیزه - ده سه لاتی عومهر علی ... هتد

سییه م : ته رکیب به ند : شیخ نوری ته رکیب به ندیکی هه یه له چوار به ند پیکهاتووه , هه ره ندی هه شت
دیرو له سه ر کیشی یه کیتی قافییه , ته رکیبه که , واتا دیری دوا ی هه موو به نده کان , دیریکی دیاریکراوی
نیه ,

چوارهم : چوارین : شیخ نوری خاوه نی چه ندین چوارینه ی خویه تی و چه ند چوارینه یه کی (عومهر خه یامی)
وه رگیپراوه بو کوردی.

پینجه م : تاک : له باره ی تاکه وه له دیوانی شیخ نوریدا کو مه لیک ده ورده کاته وه ژماره یان ده گاته نزیکه ی
(۲۰) دانه . ۱۶۲

نه مانه جو رو شیوازه کانی شیعیی و کیش و سه روا بوون له شیعییه کانی شیخ نوریدا .

پاری دووهم

ئاوازی ناوه وه :

دیاره مه به ست له ئاوازی ناوه وه نه وه یه که له ریگه ی دوو باره بونه وه ی ده نگ و وشه و ده سته واژه و دیرو
نیوه دیروه دروست ده بییت , موسیقای ناوه وه لایه نیکی گرنگه و رۆئیکی گرنگ له رازاندنه وه ی شیعیردا
ده بینیت , کاتیکی له ریگه ی دوو باره بونه وه وه ریتهم و ترپه دروست ده بییت , بویه موسیقای ناوه وه گرنگی و
بایه خی خوی هه یه له پال موسیقای ده ره وه دا , (ئاوازی ناوه وه له نه نجامی ریکه ستنی ورد و جوانی وشه و

۱۶۲ / بروانه , مارف خه زنه دار. د. میژووی نه ده بی کوردی , به رگی شه شه م , ده زگای ناراس , هه ولیر , ۲۰۰۶ .

دهسته‌واژه‌کافی ناو دیره شیعر په‌یدا ده‌بیټ ، به‌جوړیک که په‌یوه‌ندی به‌یه‌که‌وه گونجان له نیوان ده‌نگه‌کان، یان پټه‌کافی دواى وشه‌کافی هه‌بیټ ، نه‌مه‌ش هه‌ندی جار شاعیر به‌مه‌به‌ست هه‌وئی ریڅخستیان ده‌دات ، هه‌ندی جاریش به‌ریکه‌وت دروست ده‌بن))^{۱۶۳} ، ناوازی ناوه‌وه که بڼه‌مایه‌کی جیگری نیه ! ((چه‌ندین دیارده ده‌بڼه هوی دروست بوونی ، به‌لام نه‌مانه‌ش روئی گرینگ و کاریگه‌ریان هه‌یه ، له‌پروسه‌ی دروست بونی ده‌قی شیعریدا هه‌چه‌نده زاراوه‌ی ریتمی ناوه‌وه نوی یه ، له‌به‌ره‌مه‌مه ره‌خنه‌ییه کونه‌کاندا به‌دی ناکریت ، نه‌گه‌ر هه‌ندی دیارده‌ی ریتمی ناوه‌وه‌ش هه‌بوو بیټ ، له‌ژیر نه‌و ناو‌نیشانه‌دا نه‌بووه ، شاعیره نو‌یخوازه‌کان زیاتر گرینگیان به‌م ریتمه‌ داوه ، که پییان وابووه کیش و سه‌روا به‌ته‌نھا ریتم و موسیقای شیعی دروست ناکه‌ن))^{۱۶۴} ، به‌تکو ((له‌پالی دا ، ناوازیکی دیکه له‌نارادا ده‌بیټ ، که ناوازی ناوه‌وه‌ی هه‌نښه‌سته‌که‌یه ، نه‌م ناوازه‌ش بریتیه: له‌نه‌غمه‌ی ده‌نگه‌کان وه‌لیکدان و پیکه‌وه گونجان‌دنیان ، پاش و پیش خستنی به‌کاره‌یانی هه‌ندی له‌نارازه‌ زمانیه‌کان به‌جوړیکه‌ی نه‌وتو که زورجار له‌کیشه‌کان کاریگه‌تر ده‌بن))^{۱۶۵} ، یان به‌مانیه‌کی تر ((ریتمی ناوه‌وه ، نه‌وه‌یه که هه‌سته‌کافی شاعیر به‌رامبه‌ر به‌به‌یت و وشه هه‌ستیکی تایبه‌ته ، به‌واتایه‌کی دیکه هه‌ست کرده به‌نیستاتیکی زمان و به‌های ده‌نگی و ناویته‌ کردنی ، نه‌ویش نه‌وه ده‌گه‌یه‌نیټ که نه‌م جوړه موسیقایه پشت به‌وینه‌ی کاتی (تفعیلیه) نابه‌ستیټ))^{۱۶۶} ، هه‌ر سه‌بارت به‌ناوازی ناوه‌وه ، د. نه‌رسه‌لان بایز نو‌وسیویه‌تی : ((ناوازی هه‌نښه‌ست جگه له‌دیوی ده‌روه‌ی که یاساکانی عه‌روز و قافیه دیاریان کردووه ، هیشتا به‌ته‌واوه‌تی ده‌ست نیشان نه‌کراوه ، چونکه له‌ودیوی نه‌و ناوازه‌ نا‌شکرایه‌ی که نه‌و یاسایانه دیاری ده‌کهن ، ناوازیکی شراوه هه‌یه ، که له هه‌نښاردنی وشه‌کان و له‌په‌یوه‌ندی و پیکه‌وه گونجان‌دنی نیوان بیټ و ده‌نگه‌کانیانه‌وه هه‌نده‌قوئی، هه‌ر نه‌م ناوازه‌شه که پله‌ی به‌راوردی نیوان شاعیران دیاری ده‌کات))^{۱۶۷} ، ریتم په‌یوه‌ندی به‌باری ده‌رونی و هه‌ست و سوژی شاعیره‌وه هه‌یه ، هه‌ر نه‌میشه‌ وای لی‌ده‌کات له‌کاتی ده‌رپرینی هه‌ست و

^{۱۶۳} / حسین عبود/ الطبيعة في الشعر العربي المعاصر ، رسالة ماجستير ، جامعة بصره ، ۱۹۸۴ ، ص ۲۹۰

^{۱۶۴} / ناز احمد سعد، لادان له‌شیعی له‌تییف هه‌نمه‌ت ، ج ۱، چاپخانه‌ی بینایی ، سلیمانی ، ۲۰۱۳ ، ل ۱۴۲

^{۱۶۵} / د. دښاد علی ، بنیاتی هه‌نښه‌ست له‌هونراوه‌ی کوردی ، ل ۸۹

^{۱۶۶} / سامان عیزه‌دین ، بنیاتی هونهری له‌شیعه‌کافی (له‌تییف هه‌نمه‌ت) ، نامه‌ی ماسته‌ر، زانکوی به‌غدا ، ۲۰۰۶ ،

بلاونه‌کراوه ، ل ۲۵۸

^{۱۶۷} / نه‌رسه‌لان بایز نیسماعیل ، سیمای شیعی دواى را په‌رین (۱۹۹۲-۲۰۰۲) ، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م ،

سلیمانی ، ۲۰۰۳ ، ل ۱۹۶

بروانه (شوقی ضیف ، الفن و مذاهبه في الشعر العربي ، ص ۸۰

سۆزى خۇيدا ئەو مۇسقىقا تايىپە تىپە وەرىگىرىت ، كەواتە ئاۋازى ناۋەوۈ باشترین رېگايە بۇ دەرىپىنى ھەست و سۆز ، وە پىۋىستە ئەم ھەست و سۆزەش لەسەر بىنەماي مۇسقىقاي ناۋەوۈ لىي بكوئرىتتەوۈ ، چونكە ھەست و سۆز تاقى كىردنەوۈكەنى شاعىر بەھۇي ئاۋازەوۈ دەردەپرىن ، ئەمىش پەيوەندى بەتواناۋ دەسلات و بەھرى شاعىرەوۈ ھەپە ، سەبارەت بەوۈدەنگ و وشانى كەبەكارىيان دەھىنن لە پىرۇسەي داھىنان كارى شىعدا و چۆنىپەتى زالبون بەسەرىدا ، ھەرۈھا چۆنىپەتى بەكارھىنانى شىۋە و جۆرى دووبارەكىردنەوۈكەنى دەنگ و وشەو دەستەواژە...ھتد، ھەئبەتە ئەمەش لە شاعىرىكەوۈ بۇ شاعىرىكى تر دەرونىپەوۈ ھەپە ، ھەر ئەمىشە دەبىتتە ھۇي ئەورېگايەي كەشىۋازى شاعىرەكەي بەھۇپەوۈ پى دەناسرىتتەوۈ ، شاعىرانى نوپخۋازىش شان بەشانى ھەولدان بۇگۆرىنى ئاۋازى دەروۈ ھەولئى گۆرانكارىيان لەئاۋازى ناۋەوۈش داۋە لەنىۋ دەقە شىعەرىيەكانىاندا ، بەشىۋەپەكى ھونەرى رازاندوۋىانەتەوۈ بەم جۆرە مۇسقىقاي ناۋەوۈ ، كە لە ئەنجامى دووبارەكىردنەوۈ دروست دەبىت ، لەبەر ئەوۈي جەختكىردنەوۈپە لەلایەنىكى گرینگ لەدەستە واژەكەدا ، كە شاعىر لەلایەنەكەنى ترزىاتر گرنگى پى دەدات ، كە ئەمەش بەلای رەخنەگرەوۈ كاتىك دەقەكە شىدەكاتەوۈ و ھەئىدەسەنگىنىت ، شىخ نورىش زۆر لىزانانە ئاۋازى ناۋەوۈ شىعەرەكەنى لەرېگەي دووبارەكىردنەوۈ دەنگ و وشەو دەستەواژە و دىرو نىۋەدېرو تەنانت بەھۇي ھەندى ھونەرى جوانكارى وەكو (دژىك و ھىنانەوۈو رەگەزدۆزى ...ھتد) ، دىاردەي كرتاندن و پاش و پىش خستن دروست كىردوۈ و شىعەرەكەنى پى رازاندوۈتەوۈ ، دەست رەنگىنى خۇي سەلماندوۈ ، دەتوانىن ئەو لەلایەنەنە بىخەپنە روو كە شىخ نوری لەرېگەيانەوۈ ئاۋازى ناۋەوۈ شىعەرەكەنى دروست كىردوۈ .

يەكەم : دىاردەي دووبارە كىردنەوۈ دەنگ

دىارە مەبەست لە دووبارەكىردنەوۈ دەنگ ئەوۈپە ، كە شاعىر لەرېگەي چەند جار دووبارەكىردنەوۈ دەنگەوۈ ، مۇسقىقاي ناۋەوۈ شىعەرەكەي پى دروست بكات ، ئەو دووبارەكىردنەوۈپەي دەنگەكانىش دەبىتتە ھۇي دروست بوۋنى ترپەي جۆرەجۆر و جىاۋاز، (دووبارەكىرنەوۈ دەنگ يان فونىم (phoneme)) ، لە سادەترین جۆرى دووبارەكىردنەوۈپە ، كە لە دىرەكەدا ئاۋازىكى مۇسقىقى نزم دروست دەكات ، ئەوۈندە نزمە فونىمە دووبارەكان وەلامى يەكتر دەدەنەوۈ ، بى ئەوۈي ئەستەمىپەك دروست بکەن ، بەشىۋەپەكى ھەرەمەكى ، بەبى ئاگايى شاعىر دروست دەبن ، بەلام ئەوۈي بەشىۋەپەك جەختى لى دەكات بەقەد خۇي

دهنگه که دووباره دهبیتهوه ، بو نهوهی جهخت له مهبهستیك بکاتهوه ، که له پشت گوتنه که یهوه
هیه))^{١٦٨} بیگومان نه میش چند جوریکی هیه له وانه :

١// دووباره کردنهوهی دهنگی نه بزوین : لیله دا شاعیر چند جاریک دهنگی نه بزوین دووباره دهکاتهوه
، له کۆپله شیعیکیدا یان دیره شیعیکیدا که به هویهوه ناوازیکی جوان و ناسک دروست دهبیته ، له سه رهتادا
نهم کرداری دووباره کردنهوهی دهنگی نه بزوینه ، بریتی بوو له دووباره کردنهوهی هه مان دهنگ له سه رهتای
وشه نهمهش ، ((سهروای سه رهتا یان سهروای سهروهه یان پی دهوت ، به لام دوایی ورده ورده گۆرانی
به سه ردا هات ، وای لیله ات دووباره بونهوهی دهنگی له یهک نزیکه وهک : (س-ز) و (ش-ژ) یش بگریتهوه ، جا
له ههر شوینیکی وشه دا بیته ، بیگومان نهم دیاردهیه لای شیخ نوری زورجار بهرچاو دهکهوئیت ، وهکو
لایه نیکی شیوازی شیعه کانی شیخ نوری داده نریت ،

شیخ نوری له شیعی (مه قبه ر) دا ده لیته :

بروانه گه ردوون پوچی رهوانم

نایه ئی بزیم ، دهردی گرانم

(دیوان . ل ٥٣)

لیله دا ده بینین شاعیر (٧) جار دهنگی (ر-ر) ، دووباره کردوتهوه ، له وشه کانی (بروانه - گه ردون-
پوچ- رهوان ، دهردی ، گریان) که به هویهانهوه ناوازیکی ناسکی پی دروست کردوهه .

یان شاعیر له شعری (نافرته به منالهوه) دا ، ده لیته :

یاران ره فیقان و دلپرویه ئی کوردان

شه ره ژنی هه موومانه برۆین بو صه فی کوردان

(دیوان . ل ٦٣)

له گه ر و رد بینه وه نهم دیره ، ده بینین شاعیر (٧) جار دهنگی نه بزوینی (ن) ، دووباره کردوتهوه ، جو ره
ریتمیکی جوانی پی دروست کردوه له پال کیش و سهروای شیعه که دا .

^{١٦٨} / مختار سویلم ، التکرار اللفظی فی الشعر النقائض جریرووالفرازدق (الروایة الاسلوبیة) ، رساله ماجستیر ،
جامعه قاصدی مربع ورقلة ، ٢٠٠٩ ، ص ٥٩

یان نه گهر ته ماشای نه م شيعره بکەين نه و دياردهيه بهرونی دهبينين :

نه کوپوه , بوچ ناما نجیکه نازانم , که چی هاتم
که چاوم کردهوه , ریم گرتنه بهر , چه شنی خه یالاتم
نه بینم ری و نه روم بو خوم نه گهر دلخوش نه گهر ماتم
نه کوپوه هاتم و نه م ریگه یه بو کوی یه تیناگه م
(دیوان . ل ۶۵)

شاعیر لیبره دا : (۱۳) جار دهنگی (م) ی , دووباره کردووتهوه , ئاوازیکی جوانی له ناوهوهی شيعره که دا
دروست کردوه , نه مه له پال نه و ئاوازی که به هوئی کیش و سهروای شيعره که وه له دهرهوهی شيعره که دا هه یه .

شیخ نوری له (شیوهنی زیوهر) دا , ده ئیبت :
نازانم بینوسم بو هه رکه سی من , عه رزی حال نه مرؤ
له عه رزی حالی خوم دامام و صاحب جه لال نه مرؤ
(دیوان . ل ۱۷۵)

شاعیر لیبره دا (۳) جار دهنگی (ل) ی چه ند جاریک دووباره کردووتهوه له وشه کانی (حال — — جه لال)
له پال (عه رزو حال) دا , ئاوازیکی جوانی له ناوهوهی شيعره که دا دروست کردوووه . ههروهه دهنگی (م) ی
(۶) جار دووباره کردووتهوه .

ديسان شاعیر له شيعری (غه می زه مانه) دا ده ئیبت :
غه می زه مانه وه کو پرده , وادئی پو شیم
به غه ییری غوصه و گریان و غه م نه ما خو شیم
(دیوان . ل ۱۸۳)

لیبره دا ده بینین شاعیر له پال ئاوازی دهرهوهی شيعره که ی , له ریگه ی دووباره کردنهوهی دهنگی (غ) , که (۴)
(جار له وشه کانی (غه م — غه ییری — غوصه — غه م) جوانیه کی تر و ئاوازیکی تر و جوانی به شيعره که ی
به خشیوه .

دووم : دووباره‌کردنه‌وهی دهنگی بزوين و نيمچه بزوين : نه‌ميش بریتیه : له‌دووباره‌کردنه‌وهی دهنگی بزوين , له پارچه‌یه‌ك يان دیريك دا , كه به‌هویه‌وه موسیقای ناوه‌وهی شیعره‌كه دروست ده‌بیت , يان بریتیه له‌وهی كه دوو وشه بزوينی سهره‌كییان یه‌ك بیت , گرینگ نه‌وهیه دهنگه دووباره‌كان له‌ته‌ك یه‌ك بن يان نزیکي یه‌ك بن , نه‌گهرچی نه‌م دیارده‌یه هینده‌ی دووباره‌بونه‌وهی دهنگی نه‌بزوين به‌كاردیت , به‌لام کاریگه‌ری كه‌متره , ((به‌رزی و نزمی ناوازه‌كەش به‌پیی دهنگه بزوينه‌كان ده‌گوریت , بۆ نمونه : نه‌گهر بزوينه‌كاني (ا-وو-ۆ-ی-ئ) , زور دووباره‌ببنه‌وه , جوړه هیور بونه‌وه‌یه‌کی موسیقی يان خاوبونه‌وهی بره‌گه‌كان روده‌دهن , به‌لام بزوينه‌كاني (ه - و) دووباره‌کردنه‌وه‌يان ئیقاعی شیعر توند ده‌كان , چونكه گۆکردنیان كه‌م ده‌خایه‌نیټ , هه‌رزوو ده‌گوازرینه‌وه بۆ بره‌گه‌ی داهاتوو , له‌چاو بزوينی دريژ , چونكه كاتی زیاتری ده‌ویټ))^{۱۶۹}.

شیخ نوریش نه‌م دیارده‌ی دووباره‌کردنه‌وهی دهنگی بزوينه‌ی له شیعره‌كانیدا به‌كار هیناوه به‌م شیوازه‌ی خواره‌وه :

شاعیر له شیعی (له شیخ نورییه‌وه بۆ زیوه‌ر) دا , ده‌نیټ :

گه‌ر تۆ نه‌ه‌بوی , نه‌ی نه‌سه‌ری قودره‌تی لاهووت

چۆن بی نه‌كه‌نی خونچه‌ ده‌می صوبجی به‌هاران

نه‌ی نه‌ی زه‌نی بیسان (دیوان . ل ۳۷۸)

لیزه‌دا ده‌بینین شاعر (۱۰) جار ده‌نگی بزوينی (ی) دووباره‌کردنه‌وه , له وشه‌كاني (نه‌ه‌بوی نه‌ی نه‌سه‌ری - قودره‌تی - نه‌كه‌نی - ده‌می - صوبجی - نه‌ی - نه‌ی - زه‌نی -) كه به‌هوی نه‌م دووباره‌کردنه‌وه‌یه‌وه ناوازیکی زور جوانی له ناوه‌وهی شیعره‌كه دا دروست کردوو .

• هه‌روه‌ها شیخ نوری له شیعی (نه‌ی دوله‌ری جانی) دا , ده‌نیټ :

یاقووتی له‌بت , قووتی منی رووته به‌قوربان

رووت ده‌رخه‌ كه‌بروا شه‌و وبی وه‌ختی به‌یان (دیوان . ل ۱۷۴)

^{۱۶۹} / عزیز گه‌ردی , سه‌روا , ده‌زگای ئاراس , چ , هه‌وئیر , ۱۹۹۲ , ل ۶۵

لیزه‌دا ده‌بینین شاعیر له‌ریگه‌ی دووباره‌کردنه‌وه‌ی ده‌نگی بزوینی (و) (کورت) - (وو) (دریژ) (موسیقاییه‌کی جوانی بو‌ناوازی ناوه‌وه‌ی شیعره‌که‌ی دروست کردووه، نه‌ویش له‌ریگه دووباره‌کردنه‌وه له وشه‌کانی (یاقووت - قوت - پروت - قوربان - پروت - برپوا - وه‌خت - شه‌و)

• دیسان شاعیر له‌شعیری (به‌هار) دا ، نه‌م دووباره‌کردنه‌وه‌یه‌ی ده‌نگی بزوینی هی‌ناوه‌ته‌وه

وابه‌هار هات و هه‌وا غالی یه‌سایی چه‌مه‌ند

نه‌فسی یادی سه‌با ، نافه‌گوشایی چه‌مه‌ند (دیوان . ل ۲۰۶)

لیزه‌شدا شیخ نوری له‌ریگه‌ی دووباره‌کردنه‌وه‌ی ده‌نگه بزوینه‌کانی (ا - ه) هوه، ناوازیکی ناسکی به شیعره‌که‌ی به‌خشیوه . لیزه‌دا ، ده‌نگی بزوینی (ا) (۸) جار هاتووه، ده‌نگی بزوینی (ه) (۱۰) جار هاتووه.

• شاعیر له‌شعیری (مه‌لی نامال) دا ، ده‌ئیت:

له‌شاخساری ژیان هه‌ئفری مه‌لی نامال

له‌خویه‌وه نه‌فپی ، به‌ردی ده‌ستی نافامی (دیوان . ل ۲۲۱)

لیزه‌شدا شاعیر ده‌نگی (ی) ، بزوینی له‌وشه‌کانی (شاخساری - هه‌ئفری - مه‌لی - نه‌فپی - به‌دری - ده‌ستی - نافامی) ، (۷) جار ، دووباره‌کردنه‌وه ، ناوازیکی جوانی ناوه‌وه‌ی پی‌دروست کردووه .

• دیسان شیخ نوری له‌شعیری (شه‌و) دا نه‌م دیارده‌یه‌ی به‌کار هی‌ناوه

هه‌ر که‌رووی تووی دی ، ئیراده‌ی به‌یعه‌تی ئافتاب

توره‌یی موشکینی تازه‌ی کرده‌نیمانی شه‌و (دیوان . ل ۲۱۷)

لەم دێره‌دا شاعیر دەنگی بزوینی (ی) دووبارەکردووەتەوه له وشەکانی (دی -بەیعەتی -موشکینی - تازە - ئیمانی) ، ئەمەش بۆتە هۆی دروست بونی ئاوازی ناووه، له پال ئاوازی دەرەوهی شیعەرەکه‌دا جوۆره جوانییەکی لەراده بەدەری به هۆنراوه‌که به خشیوه.

• شیخ نوری له شیعری (له خهوما) ده‌ئیت :

ئیمشه و له‌وه‌ختی نیوه شه‌ودا سهر له‌سهر سه‌رین
 نه‌تلامه‌وه به‌کرده‌وهی رۆژگاره‌وه
 (دیوان . ل ۳۳۹)

لێره‌دا شاعیر له‌ریگه‌ی دووبارەکردنه‌وهی ده‌نگه‌کانی (و- ه) ئاوازیکی ناسکی به شیعەرەکه‌ی به خشیوه .

• یان له‌م دێره شیعره‌دا شیخ نوری ده‌ئیت :

وه‌ك قه‌وت له‌گه‌ل خوا‌کردووه ... هه‌رگیز ده‌سی نه‌گرێ
 نه‌ویشته‌ خو له‌ ده‌س دی وه‌ك سه‌گی لاق كه‌سی نه‌گرێ
 (دیوان . ل ۲۴۷)

ده‌بینین شاعیر ده‌نگی بزوینی (ی) ، له‌وشه‌کانی (له‌ده‌س دی -سه‌گی - كه‌سی -ده‌سی) دا ، دووبارەکردووەتەوه و ئاوازی ناووه‌ی پی دروست کردووه .

سییەم : دووبارەکردنه‌وهی ده‌نگی کۆنسانت : consonance

ئەم دووبارە کردنه‌وهیه بریتیه له (دووبارە کردنه‌وهی له‌یه‌ك نزیکی ده‌نگی نه‌بزوینی پیش یان پاش بزوینی جیاواز ، واتا له‌نیوان ئەم دوو وشه‌ی كه له‌دوای یه‌كدین ، مه‌رج نیه له‌ملاو ئه‌ولای بزوینه‌که هه‌ردوو نه‌بزوین بن ، وه‌كو یه‌ك بن ، یه‌کیان هاوبه‌ش بیته‌ به‌سه ، وه‌كو (داك- پووك) (ناسك- بروسك) ،
 ((١٧٠ .

١٧٠ / عه‌زیز گه‌ردی ، سه‌روا ، ل ٦٧

شیخ نوری یش ، ئەم دیاردەییە وەکو شیوازیکی شیعرەکانی بەکارهێناوە ، دەتوانین چەند نمونەیک بەهێنینهووە بۆ زیاتر خستنه‌پرووی ئەم دیاردەییە لای شیخ نوری :

• شاعیر دەئیت :

بریار درا ئەخاکی عیراق دەر بەدەر کری
بەریته چۆل و هۆل ئەوی دەس بەسەر کری
(دیوان . ل ۲۴۷)

دەبینین شاعیر دیاردەیی کونسۆنانتی ئەنیوان وشەکانی (چۆل-هۆل) دروست کردوووە و ئاوازیکی ناسکی بە دێرەکە بەخشیووە .

• یان ئیڕەدا

گۆشەییە بگرە ئەسەرچاوهی ئاو چەمەنی
دەست ئەمل (مول) کە ، بەیادی سەنەمی یا سەمەنی
(دیوان . ل ۳۴۰)

شیخ نوری ئەم دیاردەییە ئەنیوان وشەکانی (سەنەمی – سەمەنی) ، دروست کردوووە

• ئیڕەدا

گەهی خەیاڵی و یصالی جەمالی یادم ئەکرد
گەهی ئومیدی ئەمەم بوو ، کەبی بەمیوانی
(دیوان . ل ۳۵۷)

دەبینین دیاردەیی کونسۆنانس ئەنیوان وشەکان (خەیاڵ – ویصال – جەمال) دروست بوووە و بووئەهۆی دروست بوونی ئاوازیکی زۆرجوان ئەهۆنراوێکەدا .

• شاعیر ئیڕەشدا دەئیت :

چۆن موبەدەل بوو بەصەفرای تالی ئیش و دەردی دل

ئەوشەرابەى شەمەى جەمەى ئاشنا و بېگانە بوو

(دىوان . ل ۳۷۰)

دەبىنەن شاعر دياردەكەى بەھۆى وشەكانى (جەمەع و شەمەع) دروست كردهو ئاوازی ناوہوہى پى پىك ھىناو.

- شېخ نورى ئە شىعەرى (وىژدان) دا , دەئىت :

لاى ئەوان كە ناپاك و خائىنى و تەنن

(دىوان . ل ۱۵۷)

گرو تەزوى بەزەبى , ناكەوئتە سەر لەشيان

دەبىنەن ديسان دياردەكە ئە نىوان وشەكانى (گرو- تەزو) دروست بووہو ئاوازیكى جوانى ئە ناوہوہى

شىعەرەكەكەدا دروستكردوہو .

چوارەم / دووبارەكردنەوہى نامرازەكان : مەبەست ئە دووبارەكردنەوہى نامراز ئە شىعەردا , تەواكردن و

جوانكردنى واتايە , (رەھەندى دەربەرىن جوانتر دەكەن و ھەتا مەوداى وشە دووبارەبووہكان كەم بىت رىتمەكەى پتەوتر ئەبىت)^{۱۸۱} , بېگومان ئەمەش ئاواز بە جۆشتر دەكات و بەھىزەوہ مۇسقىاى ناوہوہ دروست دەبىت .

شېخ نورىش ئەم دياردەبەى دووبارەكردنەوہى نامرازی ئە شىعەرەكانىدا بەكارھىناوہ و ئاوازی ناوہوہى

شىعەرەكانى پى رازاندوہتەوہ و وەكو شىوازیكى شىعەرەكانىشى خستوہتەبە روو .

شاعىر دەئىت :

ديسان ئە غەببەوہ يەكى ئىم ھاتەوہ زبەن

فەرمووى ئەوى كەدەت ئە خەودا , راستە بېگومان

چونكى خەرىكى خىرە , ئە بو خاكى نىشتيمان

(دىوان . ل ۲۵۵)

تەفسىرى ئەم خەوہت , ئەمەبە بو ت ئەكەم بەيان

^{۱۸۱} / ھىمەن عومەر خوشناو , شىعەرىتە دەقى چىروكى كوردى , ۱چ , چاپخانەى رۇشنىرى , ھەولئىر , ۲۰۱۰ , ل ۱۲۰

دەبىنن شاعر چەند جار ئىك ئامرازى پەيۋەندى (ئە - دا) (ئە - ھو) (ئە - بۇ) ، دووبارە كىردۈ تەو ،
ئە وشەكانى (ئە غەببەو - ئە خەودا - ئە بۇ) ئەمىشى بەمەبەستى جوانتر كىردى ھۇنراو كە كىردۈ .

- شىخ نورى ئە شىعەرىكى تىردا دەئىت :

ئىستا ئىرەبوو ، ئە دەستەم بەر بوو

ئە ئەزەلەو ھات بۇ ئەبەد چوو

رۇيشتەم ئەوم جىھىشت ئە خاكا

ئە گۆرى تارىك ، تەنگ و غەمناكا

ئەو تەئىسەى دل ، ئاسارى ئەما

ئە (بەىروت) غەىرى ، مەزارى ئەما

كۆبى بۇ بگەرىم ، ئەو دل رۇباىە

ئەكى بىرسەم ، ئەو بى ئەواىە

(دىوان . ل ۴۵)

دەبىنن شاعر ئىرەدا (۷) جار ئامرازى (ئە) ، دووبارە كىردۈ تەو ، ئە گەل (۲) جار ئامرازى (بۇ) ،
كە بوونە تە ھۇى دروستكىردى ئاوازىكى جوانى ناوہوئى ھۇنراو كە .

- يان ئىرەدا

ئەم موژدە خۇشە ، خەو بوو ، يان گۆبم زراىەو

يا راستە پەردەىسى خەرەبە ، ھە ئدراىەو

يا ئەجمى تەرەقى كوردە ، طئوعى كىرد

يا نورى مەرىفەت ، ئەولاتا پىژاىەو

(دىوان . ل ۳۷)

لیره شادا شاعر (۴) جار نامرازی (یا) ی دوباره کردووته ووه ناوازیکی ناسکی پیی دروستکردووه .

شیخ نوری له شیعی شیوهنی (محمود جهودت) دا , ده لیت :

نه بووه قهت نه مدیووه تا نیستا له پایزدا به هار

بوچی یه و بوچی جلی شینی له بهر کرد کائینات .. ؟

بوچی وا وشک و برینگه , مهوسمی زستانه که ی .. ؟

بوئه نالینی به هاوین , وه عدی بی وه عدهی نه هات .. ؟

بو به هاری خهسته پایز , بوچی هاوین بوو به دهی .. ؟

بوچی زستان بوو به گر , بهر بوو له خه زمانی وولات .. ؟ (دیوان . ل ۱۲۹)

به گوینگرتن له شاعر , ههست به جوانیه کی زوری ناوازی ناوهوهی شیعه که ده که یین , کاتیک شاعر له ریگه ی دوباره کردنه وهی نامرازی (بو) و شان به شانی (بوچی) , که شاعر له لایه ک دیاردهی دوباره کردنه وهی نامرازی به کار هیناوه , له لایه کیش ناوازیکی به هیز و کاریگری له و ریگه یه وه دروست کردووه , له هه مان کاتدا جه ختی له پرسیارو وه لاهه کان کردووته وه .

دووهم / دوباره کردنه وهی وشه : بیگومان شیخ نوری ته نها له ریگه ی دوباره کردنه وهی ده نگه وه ناوازی ناوهوهی دروست نه کردووه , به نکو شیوازیکی تر بو نه وهی ناوازی ناوهوهی پی دروست بکات , دوباره کردنه وهی وشه یه , نه م دوباره کردنه وه یه ش هندی جار له سه ره تاوه یان له ناوه پراسته وه یان له کوتاییه وه ده بیت , دوباره کردنه وه که ش ده بیت به هه مان واتای خو ی بیت , واتا ده توانین بلین نه م دیارده یه بریتیه : له دووباره کردنه وهی چهند جاره ی وشه له دیر یان نیوه دیردا , نه میس (له شوینه

جیاجیایکانی رسته‌دا ، بایه‌خی ریتهم و به‌های واتایی هه‌یه))^{۱۷۲} ، بیگومان نه‌ویش به واتای جه‌ختکردنه‌وو ده‌یت ، هه‌روه‌ها ((نه‌رکی جه‌ختکردنه‌وه و دنئیایی شاعیره‌وه تی ده‌په‌ریت ، بو‌بواره جیاجیایکان ، چهند ره‌ه‌ندیکی تر که پیویسته بو‌ته‌کنیک و جوانکاری شیعریه‌ت، بو‌رازانده‌وه‌ی ده‌قه شیعریه‌که))^{۱۷۳} .

نه‌مانه‌ش مؤسیقایه‌کی به‌هی‌زو کاریگر دروست ده‌کن ، شیخ نوریش له هه‌ردوو ناستی ستونی و ناسویدا ، دووباره کردنه‌وه‌ی وشه‌ی له شیعره‌کانیدا به‌کار هی‌ناوه ، و ناوازی شیعره‌کانی پی‌رازانده‌وته‌وه ، بیگومان نه‌میش ده‌کریت به دوو به‌شه‌وه : (دووباره‌کردنه‌وه‌ی وشه له ناستی ستونی – دووباره کردنه‌وه‌ی وشه له ناستی ناسویی) .

یه‌که‌م / دووباره کردنه‌وه‌ی وشه له ناستی ستونیدا : لی‌ره‌دا شاعیر په‌ناده‌باته به‌ر دووباره کردنه‌وه‌ی وشه له هونراوه‌که‌یدا ، مه‌رج نیه له هه‌ر کوئی شیعره‌وه بی‌ت ، واتا ده‌کریت له سه‌ره‌تاوه یان ناوه‌ند یان کو‌تایی هونراوه‌که‌وه بی‌ت ، وشه دووباره‌کان به‌دوای یه‌کدا دین یان به شیوه‌ی بلاو و دوور له‌یه‌کتر دین ، ده‌بنه هو‌ی جه‌ختکردنه‌وه و به‌هی‌زکردنی ناوازی ناوه‌وه‌ی شیعر ، شیخ نوری یش له چهند شوین و شیعریکدا نه‌م دیارده‌ی دووباره‌کردنه‌وه‌یه‌ی وشه‌ی به‌کار هی‌ناوه ، نه‌م نمونه‌ی خواره‌وه نه‌وه زیاتر رونده‌که‌ینه‌وه ، شیخ نوری ، ده‌ئیت :

ده‌میکه مه‌وجه‌ی خرۆشانی عونصری نه‌کوان

نه‌بیته واعیزی نه‌دواری بی‌نیهایه‌تی کان

ده‌میکه له‌معه‌ی ناسورتی عالمی نی‌مکان

(دیوان . ل ۷۴)

له‌سه‌رمه‌دی یه‌ته‌وه نور نه‌دا به‌رۆح و جان

ده‌بینین شاعیر به شیوه‌ی ستونی وشه‌ی (ده‌میکه) ی ، دووباره کردنه‌وته‌وه .

^{۱۷۲} / محمد عبدالکریم ابراهیم ، بی‌کها‌ته‌ی زمانی شاعر له‌پروانگه‌ی ره‌خنه‌ی نویوه ، چ ۱ ، چاپخانه‌ی موکریان ، هه‌ولیر ، ۱۱۲۲۰۰

^{۱۷۳} / عوسمان ده‌شتی ، له‌باره‌ی بنیاتی زمان و شیوازی شیعره‌وه ، ل ۱۸۷

- بیان لیبره‌دا

نهی نه‌وره‌سید ، لاله‌ی باغی ته‌فه‌کورات

نهی نه‌و ده‌مید ، غونچه‌ی به‌ژمردی حه‌یات

نهی باعیسی ته‌ضاهوری نه‌فکارو حسسی یات

نهی سه‌فحه‌ی وه‌قایی مه‌ضبوطی کائینات

نهی خادیمی مه‌عاریفی مه‌جموعی خاطرات

نهی ره‌ونه‌قی حه‌یات (دیوان . ل ۱۰۷)

ده‌بینین شاعیر چه‌ند جاریک ووشه‌ی (نه‌ی) دووباره‌ کرده‌ته‌وه ، به‌ شیوه‌یه‌کی ستونی و ناوازه‌که‌ی پی
راواندوه‌ته‌وه .

بیان شاعیر نه‌شعیری شیخ عه‌زیزی برای ده‌لیت :

نه‌فواره‌ی دل نه‌به‌رچی خوینی گه‌ش نه‌رژیتته‌ سه‌رچاو

نه‌به‌رچی سورنه‌بی داوینی به‌دبه‌ختی به‌خویناوم (دیوان . ل ۱۱۹)

ده‌بینین شاعیر ووشه‌ی (نه‌به‌رچی) دووباره‌ کرده‌ته‌وه و ناوازه‌که‌ی پی راواندوه‌ته‌وه .

بیان شاعیر نه‌شعیری (روتبه‌ی عه‌زهمه‌ت) دا ، ده‌لیت :

روتبه‌ی عه‌زهمه‌ت ، لائیقی زاتیکه‌ بزانی

وه‌ك خوشی ده‌زانی و بزانی که‌ ده‌زانی

نەك لائىقى شە خىيىكە ، نەزانى و نەزانى

نازانى نەووخۇشە بەلای خەلى جىھانى

بى سود زىانى (دىوان . ل ۱۱۱)

دەبىنن شاعىر چەند جارىك وشەى (بزانى - دەزانى) ى ، دووبارە كىردۈتەوۈ ، كىردۈۈپتەپ ھۈى دروست بونى ئاۋازى ناۋەۈى شىعەرەكەى .

دوۈم / دووبارە كىردنەۈى وشە لە ئاستى ئاسۈى دا : ئەم جۈرە دووبارە كىردنەۈىپە ، بىرىتەپ : لە دووبارە كىردنەۈى ھەمان وشە لە دىرىكدا بەھەمان واتا ، وشە دووبارە كىنىش يان بەدۈى يەكدا دىن يان بەشىۈى بلاۈ دىن ، شىخ نورىش ئەم دووبارە كىردنەۈىپەى ۈك بەشىك لە شىۋازى شىعەرەكانى بەكار ھىناۈە و لە شىعەرەكانىدا رەنگى داۋتەۈە .

شىخ نورى لە شىعەرى (شوشە) دا ، دەئىت :

(شوشە) چ بە شوشە ، قەدى شوشە ۈكو شمشال

چاۋى مەست و ، دەھەندە خونچە و پىر عىشۈۈ لىۈئال (دىوان . ل ۳۲۸)

دەبىنن شاعىر چەند جارىك وشەى (شوشە) ى ، دووبارە كىردۈتەۈە و ئاۋازىكى جوانى بۈ شىعەرەكەى دروست كىردۈۈە .

- شاعىر دەئىت :

لەشكرى ناردۈتە سەرتەان - بۈتالان و بۈكۈشتەنتان

ساف لە ساف تالانى كىردۈۈن - سەرۈتە و سامانى بىردۈۈن (دىوان . ل ۲۲۷)

دىسان شاعىر دىاردەى دووبارە كىردنەۈى وشەى پەپىرەۈ كىردۈۈە ، وشەى (ساف) ى دوجار دووبارە كىردۈتەۈە لە شىعەرەكەدا و ئاۋازىكى ناسكى پى دروست كىردۈۈە .

- شیخ نوری دهلیت :

دلی خوم به خوینی جهرگی خوم ناو داوه رۆژو شهو

(دیوان . ل ۳۳۱)

به شیعی خوم به خیوم کردوه رۆلهی به لا بوخوم

دهبینین شاعیر وشهی (خوم) ی , دووباره کردوتهوه , به لام لیلهدا وشهکان له پال یه کهوه نه هاتون ,
به لکو به شیوهی بلاو دوباره ی کردونه تهوه .

شیخ نوری له ستایشی (موته صهریفی سوله یمانیدا) دهلیت :

شهوئ له مائهوه دانیشتبوم به جهی — رانی

له چهرخ و نه ختەر نه فکریم و وهزعی یهزدانی

شهوئیکی پر له سرور شهوئیکی پر به ره کهت

(دیوان . ل ۳۵۵)

شهوئیکی پر له ضیاو شهوئیکی نورانی

دهبینین شاعیر لیلهدا وشهی (شهوئیکی) چهند جاریک به شیوهی بلاو دووباره کردوتهوه , ناوازی
ناوهوهی شیعه کهه ی پی رازاندوتهوه .

شیخ نوری له شیعی (بو ماته می شه شی نه یلول) دهلیت :

نه یلوول و رۆژی شومی شهش تاکو نه فخی صوور

رۆژی غهزاو ماته می ئیوهی وه صیبیه ته

نهم رۆژه , رۆژی شیوهن و گریانه تانه بهد

نهم رۆژه , رۆژی ماته م و رۆژی عیاده ته

نهم رۆژه , نهم زانجیه تارۆژی رهستخی

(دیوان . ل ۳۸۹)

سهر له وحه ی صه حایفی ته ئریخی ئومه ته

شاعیر له ریگه‌ی دووباره کردنه‌وی وشه‌ی (رؤژ - رؤژی) به شیوه‌ی له پال یه‌کترو بلاو ، له‌هه‌ردوو باری ناسویی و ستونیدا ، ئاوازیکی جوانی به شیعره‌که‌ی به‌خشیوه و شیعره‌که‌ی به‌هیز کردوه .

سییه‌م / دووباره کردنه‌وی دهسته‌ی واژه : له نیو شیعره‌کانی شیخ نوری شیخ صالح دا ، له‌گه‌ن نه‌و دیاردانه‌ی که له پیشه‌وه ئاماژه‌مان پیکردوو و نمونه‌مان بو هیناوه‌ته‌وه ، دیارده‌یه‌کی تری دووباره کردنه‌وه ده‌بینریت ، نه‌ویش دیارده‌ی دووباره کردنه‌وی دهسته‌ی واژه‌یه که شاعیر هه‌وئی داوه له‌م ریگه‌یه‌وه ئاوازی ناوه‌وی شیعره‌کانی پی جوانتر بکات ، بۆنومه :

شاعیر له شیعی (گله‌یی) دا ، ده‌ئیت :

دیته‌ی بیرت نه‌و ده‌مه‌ی تو‌رووت له په‌یمان بوو

من دل و خوینی دلم بو‌تومه‌ی و مه‌یخانه‌ بوو

دیته‌ی بیرت هه‌ر ته‌نیا توله‌ی په‌رده‌ی سینه‌ما

سینه‌ما بووی له‌ویدا غه‌یری تو‌سیما نه‌ بوو

دیته‌ی بیرت کاره‌بای رووی حوسنی خوئقی تو‌له‌کوی

شوعله‌ی نه‌فزا بوایه (نوری) زوو له‌وی په‌روانه‌ بوو (دیوان . ل ۳۶۹)

شاعیر لی‌رده‌دا دهسته‌ی واژه‌ی (دیته‌ی بیرت) ، چه‌ند جارێک دووباره‌ ده‌کاته‌وه‌و جوانییه‌کی زۆرتر به شیعره‌که‌ی ده‌به‌خشییت .

یان شاعیر که ده‌ئیت :

ئاگری نه‌ورۆز به‌ شاپلیته‌و په‌رۆ ناگریته‌وه

زوو ببیته‌ خوله‌ میس و تینی دا‌بمرکیته‌وه

ئاگری نه‌ورۆز به‌ گیان و دل نه‌بی‌واخۆش کری

گه‌ر به‌خو‌ر دیجله‌و فوراتی بیته‌ سه‌ر نه‌کوژیته‌وه (دیوان . ل ۲۹۸)

شاعیر دەستەواژە (ئاگرى نەورۆزى) دووبارە کردووتەووە

یان شاعیر ئە شیعری (عیلمت میللەت) دەئیت :

واسیتەى عیلمە بەشەر ئەمرو کە مانەندى طیور

وابەسەر ئەوجى سەماوہ سەیر ئەکا و طەیران ئەکا

واسیتەى عیلمە کە ئەمرو هەروەکو ماسى , بەشەر

کەشفى فەعری بیکرانى , بەحرى بى پايان ئەکا

واسیتەى عیلمە کە (قوتومب) ناوى دايم زیندوہ

واسیتەى عیلمە کە (واسقو) کەشفى هیندستان ئەکا (دیوان . ل ۳۳)

دەبینین شاعیر چەند جارێک دەستە واژەى (واسیتەى عیلمە) دووبارە دەکاتەووە , ئاوازی ناوہوہى

شیعرەکەى پى دروست کردووە .

چوارەم / دووبارە کردنەوہى دىرو نیوہ دىر : شیوازیکی تری دروستکردنى ئاوازه لای شیخ نوری , شاعیر

دیت ئەریگەى دووبارە کردنەوہى دىریک یان نیوہ دىریکەوہ ئەم دیاردەیه بەکار دەهینیت و ئاوازی پى

دروست دەکات .

بۆ نمونە شاعیر ئە شیعری (سلیمانى) دا , دەئیت :

جەوانانى چەمەن هاتونە ئەنجە

بەئاوازی جگەر سۆزى هۆزاران

بەعیشوہو نازوہو خۆت پى بناسى

بزانی دولبەرەو هاتوتە سەیران

به چاویکی نه شه رما که م هه لاتوو

بیچرینی هه ناوی دل فیگاران

چه مهن که وتوته خه ندهو من به گریان

نه نائنه وهکو هه وری به هاران

جه وانانی چه مهن هاتونه نه نجه (دیوان . ل ۱۹۹)

نیزه دا شاعیر نیوه دیری (جه وانانی چه مهن هاتونه نه نجه) ی نه هونراوه که ییدا دووباره کردوه ته وه .

شاعیر نه شیعری (ساقیا نه و به هاره) دا , ده ئیت :

ساقیا نه و به هاره روویی دهی

فرسه ته و هاتوو نه دهستی نه دهی

نه و به تی عه یش و نوشه , دهی سادهی

بینه گهردوش بیانه پرکه نه مهی

چونکه بیستومه من نه نائهی نهی

(ومن الماء کل شیء حی)

ساقیا بولبولان نه سه رنقی گول

نائه یان دیته کویم به سوزو کول

توش وهره هه سه بوفه راغه تی دل

بینه گهردوش , بیانه پرکه نه مهی

چونکه بیستومه من نه نائهی نهی

(ومن الماء کل شیء حی)

ساقیا ئیمرۆ جهژنی نه ورۆزه

جهژنیکی قه دیم و پیرۆزه

جهژنیکی موبارهکی هۆزه

وه ره گهردوش پیاڤه پرکه نه مهی

چونکه بیستومه من نه ناڤهی نهی

(دیوان . ل ۱۹۶)

(ومن الماء كل شيء حي)

لیره دا ده بینین شاعیر نه ههر سی کۆپله که دا دیری (بینه گهردوش پیاڤه پرکه نه مهی – چونکه بیستومه من نه ناڤهی نهی) دووباره کردوته وه و ناوازی ناوه وهی هونراوه که یی جوانتر کردوه . نه مه جگه نه نیوه دیری (ومن الماء كل شيء حي) .

یان شاعیر نه شیعی (فهرياد) دا , ده ئییت :

ئومیدی زه مانه نه مه ئکه به دو بی سود

ماضیت هه موو ههر دهردوفیراقتی نه له م نه فزود

حالیشت وه کو راحه تی رابوردو غه م تالوود

موسته قه ل و ناخر نه فه ست مه قه بری مه سدود

له م خه ئقه , مه قصوودی چی یه جه زه تی مه عبوود

(فهرياد ازین نوع وجود عدم الود)

بۆسه یری , مووه قه ع , نه نه بوو دیتته دهر ئینسان

کوا چه شمه ت و کوا سه ئته نه ته ت و ته ختی سوله یمان

نه دیدیوه که سی له دهس گه ردووشی دهوران

که هی خوره م و خه ندان که هی ماته م و گریان

بونیش وه کوئی ظاهری عه ده م , بو نه بوو نابوود

(دیوان . ل ۲۱۶)

(فه ریاد ازین نوع وجود عدم الود)

ده بینین شاعیر له کوئی له هموو کوپله کاندای نیوه دیریکی وه رگرتووه , هاتووه دووباره ی کردووه ته وه که

نه ویش نیوه دیری (فه ریاد ازین نوع وجود عدم الود) . نه مه له هه مان کاتدا دیارده ی تییه ئکیشه , که

شاعیر به کاریهیناوه .

دیارده ی کرتاندنی دهنگ

نه م دیارده یه بریتیه : له ((کرتاندنی فونیمیک یان چند فونیمیک , که له وشه که که م ده کریته وه ,

نه مه ش چ له بهر راگرتنی کیشی شیعره که بیت یان بو مه بهستی کورتی و چری))^{۱۷۴} , بیگومان نه م کرداری

کرتاندنه په یوه ندی به چند شتیکه وه هه یه له وانه ((سوککردن و خوشکردنی ناوازی گوتنه که له سه ر

زمان , که مه به ستمان هینانه وه ی کاریگه ری زیاتره له سه ر خوینهر))^{۱۷۵} , هه ئبه ته شوینی فونیمه

کرتیندراوه که ش دیاریکراو نیه ! ده کریت له سه رتا یان ناوه ند یان کوئی به وه بیت , شیخ نوریش نه م

دیارده ی کرتاندنه ی له شیعره کانیدا به کاریهیناوه , که هه ندی جار به مه به ست بو جوانکردنی ناواز و هه ندی

جاریش کاریگه ری شیوه زاری پیوه دیاره هه ندی جاریش له پیناو کیش و سه روادا نه مه ده کریت , بو نمونه :

^{۱۷۴} / سافیه محمد احمد , لادان له شیعری هاوچه رخی کوردی , چ ۱ , چاپخانه ی هاشم , هه وئیر , ۲۰۱۳ , ل ۱۰۵

^{۱۷۵} / که ژال همه امین احمد , بنیاتی هونه ری له شیعره کانی (فریدون عبدالبرزنجی) , نامه ی ماسته ر , زانکوی

سلیمانی , کۆلیژی زمان , ۲۰۱۰ , ل ۵۲

شیخ نوری له شیعی (په چه) دا , ده ئیت :

دایگرن بیگرنه ناو خوتان و دهوری لیبدن

به لکو بیبینه به چاوی خوم به پوح کیشانه وه

لای بهرن توخدا , فری بدن بیخه نه تهن دوره وه

(دیوان . ل ۴۳۵)

حه یفه رۆژی روو , نه نینه ناو شهوی ده یجووره وه

ده بینین شاعیر لیبه دا کرتاندنی له ههردوو وشه (توخدا - رۆژی روو) دا , کردووه , نه وهی

په یوهندی به وشه یه که مه وه هه یه , رهنگه شاعیر له ژیر کاریگه ری زمانیکی بیگانه دا یان شیوه زاردا نه م

وشه یه یه ینا بیته وه , له جیاتی وشه (توخدا) , به لام هه رچی وشه دووه مه , مه به ستم (رۆژی روو) ,

شاعیر یان روخساری ئافه رته ی چواندووه به رۆژ , یان هه ر له بنه رته دا مه به ستمی (رۆژی رووناکه) چونکه

دوا به دوا ی نه و (شهوی ده یجووری) هینا وه ته وه , هه ر چو ئیک بیت له م مه به ستمه دا , شاعیر ده بینین

کرتاندنی نه نجام دا وه لیبه دا .

یان شیخ نوری له شیعی (مه قبه ر) دا , ده ئیت :

فاتیمه له مه زار سه ری ده ربینه

(دیوان . ل ۴۷)

رهنگی جارانت توژی بنوینه

ده بینین شاعیر کرتاندنی له وشه (بینه - ده ربینه) نه نجام دا وه , که ده کرا له بری نه و وشه یه (

ده ربینه) ی , بنوسیبا یه , به لام شاعیر به مه به ستمی ریکه ستمی موسیقای شیعه که نه مه ی کردووه .

شیخ نوری له هه مان شیعه دا ده ئیت :

پیکه نین تیکه ل به نیو نیگای چاوکه

(دیوان . ل ۴۷)

ئاخری ژیانم به وه ته واو بکه

دهبیین شاعیر کرتاندنی له وشه‌ی (چاوکه) دا، کردووه، که دهیتوانی (چاوبکه) بهینیتتهوه، به‌لام دیسان بۆ جوانکردنی ئاوازه‌که‌ی ئه‌مه‌ی کردووه، یان ئه‌زانین له یاساکانی زمانی کوردیدا، نه‌گه‌ل کرداری داخواری ده‌کریت (ب) داخواری له کرداره لی‌کدراوه‌کاندا نه‌نوسریت، بی ئه‌وه‌ی پی‌چه‌وانه‌ی یاساو ده‌ستوری زمانی کوردیش بی‌ت، بۆ‌نموونه له‌بری ئه‌وه‌ی بلیین (چاپ بکه) — ده‌توانین بنوسین — چاپ که (راکردن — راکه... هتد). نه‌گه‌ل ئه‌مه‌شدا له‌دوای وشه‌ی (تیکه‌ل) ئامرازی (به) ی کرتاندووه، که ده‌کرا بلیت، (تیکه‌ل به نیو نیگای چاو بکه)، به‌لام که ئه‌مه‌شی نه‌کردووه، بۆ ئه‌وه بووه که کیش تیک نه‌چیت و هۆنراوه‌که نه‌شیویت.

یان شاعیر دیسان لی‌ره‌دا ده‌لیت :

کاشکی پیش ئه‌و بومایه به‌خاک

(دیوان . ل ۵۰)

نه‌مدیایه بنوی له‌خاکا غه‌مناک

لی‌ره‌شدا شاعیر دیارده‌ی کرتاندنی له هه‌ر دوو وشه‌ی (بومایه — نه‌مدیایه) دا، کردووه، چونکه ده‌یتوانی له‌بری وشه‌ی یه‌که‌م بنوسی (بووبومایه به‌خاک)، چونکه ئه‌مه‌یان له‌په‌ری ده‌ستوری زمانییه‌وه راست ترو گونجاو تره‌بوو، به‌لام شاعیر بۆ ریک‌خستن و جوانکردنی ئاوازه‌که‌ی وشه‌ی (بومایه‌ی) به‌کار هیناوه، ئه‌وه‌ی په‌یوه‌سته به‌وشه‌ی دوومه‌وه ده‌کرا بنوسیت (نه‌مدیتبایه) که ئه‌مه‌ش گونجاوتر نه‌بوو، به‌لام دیسان به‌مه‌به‌ست ئه‌وه‌ی کردووه.

یان لی‌ره‌دا شاعیر ده‌لیت :

بی‌ت و تیپه‌ریم به‌لایا جاری

(دیوان . ل ۵۱)

فرمی‌سکی خوینی‌نم له‌چاو ئه‌باری

دهبیین شاعیر کرتاندنی له وشه‌ی (به‌لایا) کردووه، له‌بری وشه‌ی (به‌لایدا) به‌کاریه‌یناوه، ره‌نگه ئه‌مه‌یان له‌ژێر کاریگه‌ری شیوه‌زاردا نه‌نجامی دا بی‌ت.

یان شاعیر که ده‌لیت :

ئه‌ی مهرگ ئه‌م خه‌سته‌ی، به‌بی شیفايه

نه نه مرد گهر تو وازت بينايه

(ديوان . ل ۵۵)

دهبينين شاعير کرتانندنې له وشهې (بينايه) دا , كردووه , له بېرى وشهې (بهينايه) به كار يهيناووه

شاعير له شيعرې (يانهې سهركه و تن) دا , ده ئيت :

دوئ شو و نه خهوا سيروهي بادي سه حهر نه نگووت

وهك صوبحي به هاران

شو و عاقبېه تي هات و درې صوبحي گريبان

(ديوان . ل ۱۱۳)

روژ بووه نه كوردان

دهبينين شاعير کرتانندنې له گريي (دوئ شو و) دا . له بېرى بنوسيت (دويني شو و)

- شيخ نوري له شيعر يكددا له گه ل علي كه مال دا , ده ئيت :

هه رچي باش و چاكه بيكه ي , وه قتي صهرفي هيمه ته

(ديوان . ل ۳۱۳)

هه چ كه سي كووش نه كا راستت نه وي بي مروه ته

دهبينين شاعير کرتانندنې له (هه چ كه سي) دا , كردووه , كه له بېرى (هه رچي كه سي يان هه رچ كه سي)

به كاري هيناوه .

يان ليړه دا

واز لهم و بينه , هه ربو نه و بهره شه كواي دنت

(ديوان . ل ۳۱۹)

ياري پيشوي خوته , لوتفي خوي به تو ته مسيل نه كا

دهبينين شاعير کرتانندنې له (واز لهم و بينه) كردووه , له بېرى (واز لهم و نه و بينه) به كاري هيناوه ,

بيگومان نه مه شي به مه به ستي جوان كردن و ناسان كردن به كار هيناوه .

دياردهي دژيهك

نهم دیاردهیه بریتیه : لههینانی دوو وشه‌ی دژیه‌ک لههونراوه‌دا , کهله‌روی واتاوه پیچه‌وانه‌ی یه‌کتر بن , یان ((هینانی دوو وشه‌ی میل و دژیه‌ک , وه‌کو : تاریکی و پوناکی , پیس و پاک , به‌رزو نزم , رۆژو شه‌و , ره‌ش و سپی , گه‌وره و بچوک , نه‌مانه هه‌مووی دژو پیچه‌وانه‌ی یه‌کترن))^{۱۷۶} , بیگومان نه‌میش یه‌کیکه له هونه‌ری جوانکاری , ((لای عه‌ره‌به‌کانیش به‌زاراوه‌ی (الطباق والمطابقة , والتطبیق والتضاد والتکافوء) , ناو ده‌بریت))^{۱۷۷} .

شیخ نوریش دیارده‌ی دژیه‌کی به‌شیوه‌یه‌کی به‌رچاو له شیعره‌کانیدا به‌کار هیناوه , نه‌میش ده‌سه‌لات و توانای شاعیر ده‌رده‌خات ,

شیخ نوری له شیعری (کۆچی مه‌لا فه‌ندی هه‌ولیر) دا , ده‌ئیت :

نه‌گری ته‌رهب , خه‌فه‌ت ده‌سی کردۆته بیکه‌نین

شایی له شیوه‌نایه , که‌ده‌ر که‌یفی که‌وته سه‌ر (دیوان . ل ۱۳۴)

ده‌بینین شاعیر وشه‌کانی (شایی - شیوه‌ن) ی , دژ به‌یه‌کتر هیناوه‌ته‌وه و ئاوازیکی جوانی پی دروست کردووه , هه‌ر لی‌رده‌دا شاعیر وشه‌ی (خه‌فه‌تی) هیناوه‌ته‌وه و له دوایدا وشه‌ی (که‌یفی) به‌دوادا هیناوه .

یان شاعیر شیعری (تالی کوردی به‌دبه‌خت) ده‌ئیت :

بۆ‌غه‌یری تۆوه‌فاو و حقوقت له‌حاکمان

گه‌وره‌و بچوکی میله‌ت و پیرو جوانی کورد (دیوان . ل ۱۴۹)

شیخ نوری لی‌رده‌دا هاوه‌ئناوی (گه‌وره) ی , هیناوه‌ته‌وه و به‌دوایدا هاوه‌ئناوی (بچوک) ی , وه‌کو دژێ ئه‌و هیناوه‌ته‌وه , ئاوازه‌که‌ی پێان جوانتر کردووه , دواتر شاعیر وشه‌ی (پیر) دینیته‌وه , وشه‌ی (جوان) ده‌کات به‌دژێ و دیره‌که‌ی پێده‌پارزینیته‌وه .

^{۱۷۶} / عه‌زیز گه‌ردی , ره‌وانیژی له‌ئه‌ده‌بی کوردیدا (جوانکاری) , به‌رگی دووهم , هه‌ولیر , ۱۹۷۴ , ل ۶۸

^{۱۷۷} / ادريس عبدالله , جوانکاری شیعری نویی کوردی , چ , چاپخانه‌ی هیشی , هه‌ولیر , ۲۰۱۲ , ل ۸۷

یا شاعیر له شیعرى ستایشی موته سه‌ریفی سلیمانی دا ده‌ئیت :

به خوشی و غمی نه‌م ناسیابه ته‌فرمه‌خو

(دیوان . ل ۳۵۹)

که‌هروه‌ها بووه نه‌وضاع و چه‌رخ و ده‌ورانی

شاعیر دیسان دیارده‌ی دژیه‌کی لی‌ره‌شدا به‌هوی وشه‌کانی (خوش — غم) ناخوشی هوه , دروستکردوه ,

نه‌وه‌ی جیی تی‌رامانه شاعیر که وشه‌ی (غمی) له‌به‌رامبه‌ر (خوشی) هی‌ناوه‌ته‌وه , بو‌ری‌ک‌خستنی

کی‌ش و سه‌روا جوانکردنی شی‌عه‌که نه‌مه‌ی کردوه , نه‌گه‌ر نا ده‌کرا وشه‌ی (ناخوشی) له‌بری (غم)

به‌کار به‌ئیت .

یان شاعیر له‌شی‌عری (غمی زه‌مانه) ده‌ئیت :

له‌میش خه‌را په نه‌بی , چاکه توشی نه‌بوو سی سال

(دیوان . ل ۱۸۳)

وه‌کو مه‌رو بزن , دوو سه‌فا هوت نه‌بروشیم

شاعیر لی‌ره‌دا به‌شی‌وه‌یه‌کی زورجوان دیارده‌ی دژیه‌کی له نیوان وشه‌کانی (خه‌را په — چاکه) دا ,

دروست کردوه و ناوازو هونراوه‌که‌ی پی‌ی جوانتر کردوه .

شاعیر له‌شی‌عری (گه‌راجی شار) دا , ده‌ئیت :

به‌دیمه‌نی خوش و ناخوش

پی‌که‌نین و گریانیان بی

نەم گریان و پیکه نینه

نەم شاییه نەم شینه

بەهە ئبەستی ریک و رهوان

(دیوان . ل ۲۷۳)

بیخه نە بەرچاوی جیهان

دەبینین لیڤەدا شاعیر زۆر شارەزایانە دیاردەى دژیەکی دروست کردووہ , ئەبری جارێک چەند جارێک دژیەکی نەم چەند دڤیرەدا هیناوہتەوہ , وشەکانی (خوش و ناخوش) (گریان – پیکه نین) (شای – شین) نەمانەى هەموو ئەدژی یەکتەر هیناوہتەوہ , ئاوازو هۆنراوہکەى پی راواندوہتەوہ.

دیسان شاعیر ئەیەکی ئە شیعەر تاکەکانیدا دەئیت :

دئی خۆم بە خوینی جەرگی خۆم ئاوداوہ شەو و رۆژ

(دیوان . ل ۳۳۱)

بەشیری خۆم بە خپۆم کردوہ رۆلەى بە لا بو خۆم

شاعیر وشەى (شەو) ی هیناوہتەوہ , ئە دوایدا وشەى (رۆژ) ی , وەکو دژی ئەو بەکار هیناوہ.

دیسان شاعیر ئە شیعری هینانەوہى جەنازەکەى شیخ مەحمودا دەئیت :

غەمبارین و جلی رەشى ماتەم ئەبەر بکەن

(دیوان . ل ۱۵۲)

پیرو جوان و هەموو بەدئی غەمگوسارەوہ

شاعر لیڤەشدا دیاردەى دژیەکی بەهۆى وشەکانی (پیرو جوان) وہ , دروستکردووہ .

دیاردەى رەگەزدۆزى

رەگەزدۆزىش وەكو دىادەيەك رۆئىكى گرنگ و كارىگەرى ھەيە ، ئەدروستگردنى لايەنى جوانكارى شيعرو
ئاوازي ناووه ، ئەويش برىتيه : ئە (بوونى دوو وشە كە ئەدەرپریندا ليکچون و ئە واتادا جياواز بن ، يان
بەواتايەكى تر ھەقىقەتى رەگەزدۆزى ئەوھيە وشە دەرپراوھەکان يەكبن ، يان ھاوشيوھو يەكچوبن ،
واتاشيان جياواز بيت ، ئەميش دوو جوړى ھەيە ، رەگەزدۆزى تەواو ، رەگەزدۆزى ناتەواو)^{۱۷۸}.

۱/ رەگەزدۆزى تەواو: رەگەزدۆزى تەواو ئە عەرەبیدا (الجناس التام) ی ، پى دەئین ، مەبەستەكەش
ئەوھيە كە شاعیر چەند وشەيەكى وا بينيت كە ئەرەوا ئەتدا وەك يەك بن ، واتا وشەكان ئەروى ژمارەى
پیتەكان و ریزبوونيان و شيوھيانەوھ وەكو يەك بن ، بەلام ھەريەكەيان دەكریت خاوەنى واتای خويان بن و
واتايان جياواز بيت^{۱۷۹} ،

شیخ نوریش وەكو شاعیریكى بەتوانا دیاردەى رەگەزدۆزى ئەشيعرەكانیدا بەكارھيئاوھ ، دەتوانین ئەو
نمونانەى رەگەزدۆزى ئە شيعرەكانیدا بخەينە روو :

شاعیر ئە شيعریكى دا كە بو (شیخ ئەتيف ئەبەسرا) نوسیویەتى دەئیت :

ھەئسەو داوینت ، بکە بەلادا

وەك تەتەر برۆ ، بەرپی ھەوادا

بەئەرزامەرۆ ، رینگەت لی بەسرا

(دیوان . ل ۳۹۶)

بەئاسمانا ، برۆ بو بەسرا

دەبینین شاعیر رەگەزدۆزیەكى تەواوی بەھوی وشەکانی (بەسرا – بەسرا) دروستگردووھ ، كە ئەوھى
یەكەمیان : بە مەبەستى (رینگە ليگيران – رینگە ليذاخستن) دیت ، شاعیر بەھوی كرتاندنى دەنگى (ت)
مەھ ، وشەكەى ئە (بەسترا – گۆرپوھ بو – بەسرا) بەلام ئەوھى دووھمیان بەواتای شاری (بەسرا) دیت .

^{۱۷۸} / ادريس عبدالله ، جوانكارى شيعرى نوڤى كوردى ، ل ۱۵

^{۱۷۹} / عەزیز گەردى ، رەوانیژی ئەنەدەبى كوردیدا (جوانكارى) ، بەرگی دووھم ، ل ۷

٢ / رهگه ز دۆزی ناته واو : ئەمیش وهك به شیکێ رهگه ز دۆزی , ((له زمانێ عه ره بیدا (الجناس الناقص) ی , پی ده ئین , مه به ستیش نه وه یه : وشه کان له ره واته تدا ته واو وه کو یه ک نین , له پوی ژماره ی دهنگه کان و شیوه ی ریزبونیانه وه جیاوازیان هه یه , جا جیاوازییه که زور بیت یان که م ,))^{١٨٠} , بیگومان نه و وشانه ی ده بنه هوی دروست بونی رهگه ز دۆزی ناته واو له پوی واتاوه له گه ل یه کتر جیاوازن , هه رییه که یان خاوه ن واتای سه ربه خوی خویه تی . ئەم رهگه ز دۆزی ناته واوه ش چه ند جوړیکێ هه یه له وانه :

((١ / رهگه ز دۆزی ئا ئۆز , ئەمیش ئەم جوړانه ی ئیده بیته وه

أ / رهگه ز دۆزی زیاد

ب / رهگه ز دۆزی جودا

ج / رهگه ز دۆزی لار

٢ / رهگه ز دۆزی دوو پات

٣ / رهگه ز دۆزی سه روا دار))^{١٨١} ,

لای شیخ نوریش دیارده ی رهگه ز دۆزی وه کو به شیک له شیوازی شیعه رهکانی به شیوه یه کی به رچاو ده بینریت .

شیخ نوری له شیعی (مه قبه ر) دا , ده ئیت :

ببینم هه ئبی , نه و مانگه له خاک

له خاک سه ر ده رکا , شوعله ی نوری پاک (دیوان . ل ٤٨)

ده بینین شاعیر دیارده ی رهگه ز دۆزی ناته واوی له نیوان هه ردوو وشه ی (خاک- پاک) دروست کردوو ه , که وشه کان له پوی ژماره وه یه کسانن , به لام شیوه و واتایان جیاوازه له دهنگی (خ- ف) دا .

^{١٨٠} / ادريس عبدالله , هه ندی هونه ری جوانکاری له شیعه رهکانی پیره میرددا , ژماره (١٦) نه کادیمی (کوواری

کووری زانیاری کوردستان) , هه ولییر , ٢٠٠٧ , ل ٢٥٢

^{١٨١} / عه زیز گه ردی , ره وانبیرتی له نه ده بی کوردیدا , به رگی دووم , ل ٢٧

يان ئيره‌دا

يارى بو بويى دوژمن و ره‌قييب

بوئازارى دل دهرمان و ته‌بييب (ديوان . ل ۵۰)

ده‌بينين ره‌گه‌زدوژى ناته‌واو له‌نيوان وشه‌كانى (ره‌قييب – ته‌بييب) دروست بووه , ديسان ئيره‌شدا ژماره‌ى پيسته‌كان يه‌كسانن , به‌لام شيوه‌يان جياوازه له پيسته‌كانى (ر – ت) دا .

يان ئيره‌دا :

له‌خه‌م خواردنا , بده‌ى ساباتم

پيشه‌م نائين بى , تاروى مه‌ماتم (ديوان . ل ۵۶)

ئيره‌شدا شاعير ره‌گه‌زدوژى ناته‌واوى به‌هوى وشه‌كانى (ساباتم – مه‌ماتم) دروست كردووه .

ديسان شاعير نمونه‌ى ره‌گه‌زدوژى تر له نيو شيعره‌كانى ده‌بينرييت , وه‌كو

ديار نه‌بوو گهرمى و ساردى له نه‌شيا

په‌نه‌ان بوو عيلله‌ت , له‌رووى گه‌شيا (ديوان . ل ۵۸)

ئيره‌دا شاعير ره‌گه‌زدوژى ناته‌واوى له جوئى جودا پيئك هيئاوه , له وشه‌كانى (نه‌شيا – گه‌شيا) , چونكه جياوازيبان هه‌يه له پيئتى (ل – گ) سه‌ره‌تادا .

به‌هه‌مان شيوه ئيره‌شدا :

هه‌ر كه‌سى خوئى بكا به قوربانى ميلله‌ت

له‌قه‌برا هه‌تا مه‌ حشهر , ناكيشى زيلله‌ت (ديوان . ل ۶۳)

ديسان شاعير ره‌گه‌زدوژى ناته‌واوى به‌هوى وشه‌كانى (ميلله‌ت – زيلله‌ت) هوه , دروست كردووه له جوئى

جودا .

یان لیله‌دا شاعیر که ده‌لیت :

نه‌نالی و نه‌لی ، به‌دهم دهردهوه

(دیوان . ل ۳۹۷)

به‌چاوی سورو ، ره‌نگی زهردهوه

لیله‌دا شاعیر ره‌گه‌زدۆزی نات‌ه‌واوی لاری له‌هه‌ردوو وشه‌ی (دهردهوه — زهردهوه) دروست‌کردوو ، ده‌بینین ژماره‌ی پیته‌کان وه‌ک یه‌کن و ریزبوونیشان چونیه‌که ، به‌لام جیاوازی بیان له‌هه‌ردوو پیتی (د — ز) هه‌یه .

دیسان شاعیر له‌و شیعری ناوی ناوه له‌ شیخ نوریه‌وه بو‌ژیوه‌ر، ده‌لیت :

هاوار نه‌کا به‌حوزنه‌وه ، نه‌ی قه‌ومی نامدار

ئیجرازی مه‌عریفه‌ت بکه ، بو‌ناتی یه‌کی چاک

(دیوان ، ل ۱۰۸)

روناک و خوش و پاک

شاعیر به‌هۆی وشه‌کانی (چاک — پاک) هوه ، ره‌گه‌زدۆزی نات‌ه‌واوی دروست کردوو .

دیارد‌ه‌ی هیئانه‌وه (دوا بو‌سه‌ر) (رد العجز الی صدر)

ئه‌م دیارد‌ه‌یه ، به‌یه‌که‌وه به‌ستنی چه‌ند دیره‌ شیعیك ده‌گریته‌وه ، که وشه‌یه‌ک یان چه‌ند وشه‌یه‌ک کۆتایی دیره‌ شیعیك له‌سه‌ره‌تای دیری دواتر دووباره‌ده‌گریته‌وه ، یان (دوا بو‌سه‌ر ئه‌وه‌یه نیوه‌دیری دووه‌م له‌گه‌ل نیوه‌دیری یه‌که‌م و دووه‌م له‌چه‌ند شتیك وه‌کو یه‌ک بن ، یان له‌یه‌کتر بچن)^{۱۸۲}.

ده‌توانین بلیین دیره‌ شیعیری به‌دوا یه‌کدا هاتوو به‌یه‌که‌وه گری‌ده‌درین ، ئه‌م دیارد‌ه‌یه‌ش هه‌ندی جار (سه‌روای ئه‌لقه‌به‌ندی پی‌ده‌لیین) ، ئه‌م دیارد‌ه‌یه‌ی لای شیخ نوری ده‌بینیریته‌وه‌کو به‌شیك له‌ شیوازی شیعیری شیخ نوری .

بو‌نمونه :

شاعیر له‌ شیعیری مه‌قبردا ، ده‌لیت :

^{۱۸۲} / موحسین نه‌حمه‌د مصطفى گه‌ردی ، به‌هاری ره‌وانبیزی ، ۱چ ، چاپخانه‌ی نارین ، ۲۰۱۳ ، هه‌ولیر ، ل ۲۶۷

ببینم هه ئیبی ، نه ومانگه له خاك

(دیوان . ل ٤٨)

له خاك سهردهركا شوعلهی نوری پاك

شاعیر له نیوه دیری یه که مدا وشه ی سهروای (له خاك) ی به کار هیناوه ، هه مان وشه ی له سه ره تای نیوه دیری دو مه مدا دووباره کردوه ته وه ، دیارده ی هینا نه وه ی دروست کردوه ، هه ردوو دیره که ی به یه که وه به ستوه .

یان که شاعیر ده ئییت :

گیانم فیدای نه و که سه بی وا نه هله

سه ر که ر بخرمه ژیر به ری پی لام سه هله

که رتو نه ته وی بزانی مه عنای دوزه خ

(دیوان . ل ٨٨)

دوزه خ له جیهان ره فاقه تی نئه هله

ئه گهر ته ماشا بکه یین شاعیر نیوه دیری سیهم و چواره می به هو ی وشه ی (دوزه خ) هوه ، به ستوه ته وه ، واتا وشه ی (دوزه خ) که له کوتایی نیوه دیری سییه مدا به کاری هیناوه ، دووباره له سه ره تای نیوه دیری چواره مدا هیناویه تیه وه ، نه م دیارده ی (دوا بو سه ر) هی ، دروست کردوه .

دیسان شیخ نوری له شیعری (هاوار له دهس مالییه) دا ، ده ئییت :

به شه و چاو هه ئبرم ، ئیجمالی شه هری دیته به رچاوم

(دیوان . ل ٤٢٢)

که چاویش دانه وینم ، کومه ئی نه رقام میوانم

شاعیر ئیره دا زور به جوانی دیارده ی هینا نه وه ی نه نجام داوه ، هاتوو له نیوه دیری یه که مدا وشه ی (به رچاوم) ی ، وه کو وشه ی سهروای دیره که داناوه ، دواتر له نیوه دیری دووه مدا هه مان وشه ، به لام به لابردنی پیشگری (بهر) ، دووباره کردوه ته وه و هه ردوو دیره که ی به یه که وه به ستوه .

یان ئیره دا شاعیر له شیعری کیدا که بو شیخ له تیفی نویسه ده ئییت :

نہ مجا بلی؁ نہی دووچاوی نووری

(دیوان . ل ۳۹۷)

وا نووری نہمری؁ بہدہردی دووری

شاعیر بہشیوہیہکی ہونہری ہہردوو نیوہ دیرہکہی بہ ہوی وشہی (نووری) ہوہ؁ بہیہکہوہ گری داوہ؁
دیاردہکہی دروستگردوہہ جوانیہکی ہونہری بہ دیرہ ہونراوہکہ بہ خشیوہہ .

بەشى سېيەم

شېۋازى شىعرەكانى شېخ نوورى ئە ئاستى وشەدا

پارى يەكەم :

زمانى شىعەرى

پارى دووہم :

يەكەم : رەمز

دووہم : ئەفسانە

پارى سېيەم

يەكەم : پاش و پېش خستن

دووہم : وینەى هونەرى

پاری یه که م

زمانی شیعی

هر له زووهوه، مهسه لهی زمانی شیعی لای زۆریک له نووسهران و رهخه گران گرنگی پیدراوه و جیی بایه خ بووه، زمان هر له سه رهتای پهیدا بوونیهوه، وهکو هۆکار و نامرازیکی لیک تیگه یشتن و گه یاندن و ئاوگۆرکردنی بیرو راگان بووه، له نیوان خه نکیدا، نه مه به زمانی ناسایی خه ئکی ناسراو بووه، به لام نهوهی مه بهستی نییه، لیره دا نهو زمانه ناساییه نیه که خه ئکی قسهی پیده کهن! به لگو مه بهستی نییه زمانی شیعییه، که هر له کونهوه لیبی کۆنراوه تهوه، بوته جیی باس و خواسی زۆریک له رهخه گران و لیکۆله رهوان، نه رستۆ رای وایه که: ((زمانی شیعی له زمانی ناسایی جیایه و بو نهوه ده چیت که شاعیر مافی نهوهی ههیه زمانیکی تاییهت به کار بهینیت، که له زمانه ناساییه بلاوه کهی ناو خه ئک دوور بیت، ههروه ها پیبی وایه زمان له شیعر دا ده بیت پرون بیت))^{۱۸۳}، زمانی شیعی لهو دهستور و یاسایانه لاده دات، وله ریگاکانی ده برپینی باوی زمان دووره پهریز ده بیت، چونکه نهو زمانه ناساییه خه ئک قسهی پیده کات خاوهنی نهو تواناو هیزه نییه! هه موو جوړه ده برپینیکی ناخی شاعیر و جوړه ها بیروههستی سروشتی تازه ببه خشییت به وشه و ده برپینه کانی، نه گهر نه مه شی پیبکریت نهوه کاریگه ریه کی نهوتۆ دروست ناکات، به سه ر خوینهر و گوینگه وه، نه فلاتۆن کاتیکی هه ئویستی خوئی به رامبه ر به شاعیران دیاریده کات، هه ئویستیکی توندیان به امبه ر ده نوینیت، له چه ند شوینیکی کۆماره کهیدا باس له ته ئسیرو کاریگه ری شیعر ده کات له سه ر خه ئک، نه مه ش به لگه ی نهوه یه که نه فلاتۆن جوړیک له تاییه تی داوه به شیعر، نه فلاتۆن پیبی وایه ((شاعیر به هوی وشه و رسته کانییه وه، شیوه یه کی گونجاو ده داته هه موو هونه ریکی، بی نهوه ی له سروشتی نهو هه نگاوه بگات، ته نها نهوه نده نه بیت که تاییه ت به لاسایکردنه وه که یه تی و کار له که سانیکی ده کات، که له خوئی نه زان تر نین! جا نه گهر قالیبه شیعییه که ت له شیعر دامالی، نهوه ده توانین له کاتی گۆرانی بو په خشان پوهه راسته قینه کهی ببینین،))^{۱۸۴} نه گهر له م رایه ی نه فلاتۆن ورد بینه وه، نه گه ل نهوه ی نه فلاتۆن شاعیر به نه زان له قه لیم ده دات، هوی نه زانینه که شی به پیبی تیوری زانین ده گه رنیتته وه بو مامه له کردنی شاعیر له گه ل شته هه ستیپیکراوه کان و دوورکه وتنه وه له عه قل، به لام دواتر نامازه به وه ده کات، که شاعیر به هوی وشه و رسته کانییه وه، به رگیکی هونه ری له به ر شیعر ده کات،! که واته زمان لای شاعیر به کارهینانیکی تاییه تیه!، چونکه له نه نجامی نهوه دروست ده بیت، که به شیوه یه کی تاییه ت نهو زمانه به کارده هینیت، تاوه کو به هوییه وه

^{۱۸۳} / ارسطو طاليس، فن الشعر، ترجمة. عبدالرحمن البدوي، بيروت، ۱۹۷۳، ص ۶۱

^{۱۸۴} / افلاتون، جمهورية افلاتون، ترجمة. د. فؤاد زكريا، مطابع الهيئة المصرية العامة للكتاب، ۱۹۷۴، ص ۵۵۶

مانایه‌کی تازه و جیا له‌مانا ئاساییه‌که‌ی بگه‌یه‌نیته خوینەر , بویه ئه‌و به‌کاره‌ینانه تاییه‌تی‌ه‌ی زمان , سه‌رباری ئه‌و بیرورا جیا جیایانه‌ی له‌باره‌ی پیناسه‌ی شیعه‌وه‌ی دروستی کردووه , ره‌خنه‌گرانی لیک جیا کردووه‌ته‌وه ,! به‌لام له‌گه‌ل ئه‌وه‌شدا خالی یه‌ک‌گرتنه‌وه‌یانی لا به‌جیه‌یشتووه , چونکه ریک نه‌که‌وتنیان له‌سه‌ر پیناسه‌ی شیعر , رپی ئه‌وه‌ی لینه‌گرتوون دان به‌و راستیه‌دا بنین , که سروشت و‌خاسیه‌تی سه‌ره‌کی شیعر دیاریده‌کات , ئه‌ویش تیروانینه له شیعر وهک: ((جوړیکی تاییه‌تی له‌به‌کاره‌ینانی زمان))^{۱۸۵} , زمانی شیعر له‌بنه‌ره‌تدا بونیاتیکی پر مانا و ناوه‌پروکه , ئه‌میش له ئه‌نجامی هه‌لبژاردن و دۆزینه‌وه‌ی وشه‌ی داهینه‌رانه‌وه‌یه , کاروچالاکی زمانی شیعر بو‌ده‌لاله‌تی ناخی شیعر و شاعیره ,! شیعریش له‌ریگای ده‌سه‌لاتی زمانه‌وه هه‌ولده‌دات , ((ئه‌وشته به‌ده‌ست به‌نییت , که له‌زمان به‌هیز تر بیټ و ره‌مه‌رکانی جیهانیش شاراوهر و پر مانا تر بین))^{۱۸۶} , دیاره زمان به‌هوی ده‌وله‌مه‌ندیه‌وه له‌فه‌ره‌نگی لیکسیکی وشه‌دا , بو پیکه‌ینانی وینه‌ی شیعر لایه‌نیکی چالاک و به‌هیزه , هه‌ر ئه‌م نرخ و گرینگییه‌ی وایکردووه بابه‌ت و پوخته‌ی زمانی شیعر و وینه‌ی شیعر بیټ , له‌ره‌وانبیزی زمانی شیعردا , خواستن به‌وینه‌ی خالیکی زیندوو ئاساییه , ئه‌ویش زیاتر سوود له‌لایه‌نی ره‌مزو ده‌لالیه‌کانی وشه وهرده‌گیریت , خواستن له‌ زمانی شیعردا , ((په‌رینه‌وه‌ی زمانی ده‌لالیه‌ به‌ره و زمانی ره‌مزکردن))^{۱۸۷} , زمانی شیعر زمانیکی ره‌وانه , ده‌شی چه‌ندی و اتای جو‌ربه‌جو‌ر به‌خشیت , وته‌ش لای شاعیران نه‌ک هه‌ر واتای زمانه‌وانی ئاشکرا نه‌به‌خشیت ! به‌ئکو ده‌لاله‌تیش له‌واتای (به‌یانی) ئه‌وتو ئه‌کات , به‌جوړیک نه‌گه‌ر خوینەر شاره‌زایی لایه‌نی ره‌وانبیزی نه‌بیټ به‌ئاسانی ناتوانیت لپی تیبگات , ئه‌و وشانه‌ی له‌شیعردا به‌کارده‌هینریت , هه‌رگیز واتا تاییه‌تی‌ه‌که‌ی به‌ته‌نها ناب‌ه‌خشیت , به‌ئکو واتایه‌کی قول تری هه‌یه , که‌واته : زمان به‌وپییه‌ی دیارترین نامرزی شیعره ! زمانیش شیوه‌یه‌کی ره‌مزی هه‌یه , په‌یوه‌ندی نیوان شیعر و دنیای ده‌ره‌وه‌شی ئه‌و ره‌مه‌ریه که به‌باته‌که‌وه‌یه , بویه زمانه‌که‌کت و مت نابیته وینه‌یه‌کی بابه‌ته‌که , واتا زمانی شیعر زمانیکی تاییه‌تییه , جیاوازه له‌زمانه ئاساییه‌که و خاوه‌ن به‌کاره‌ینانیکی تاییه‌تییه , مانایه‌کی نویی ئاسایی ده‌گه‌یه‌نیټ , ((نه‌ینی شیعریش نا له‌مه‌دایه , واته خاسیه‌تی شیعر له‌ده‌ربرینی ئه‌و جیهانه‌دایه , که‌زمانی ئاسایی به‌رامبه‌ری ده‌سته و‌هستان ده‌وه‌ستیت و توانای ده‌ربرینی نییه ! ئه‌و زمانه سنورداره ! له‌کاتی‌کدا ئه‌و جیهانه سنوری نییه , ناشتوانریت به‌سنورداریک بی سنوریک ده‌ربردریت , که‌واته ده‌بیټ روو بکه‌ینه ئه‌و هویانه‌ی که له ریگیانه‌وه به‌سه‌ر ئه‌و سنوردارییه زال ده‌بین ,

^{۱۸۵} / د. عدنان خالد عبدالله, النقد التطبيقي التحليلي, دارالشنون الثقافية العامة, ط ۱, بغداد, ۱۹۸۶, ص ۲۰

^{۱۸۶} / جان کوهن, بنية اللغة الشعرية, ت. محمد الولی و محمد العمري, ط ۱, دار توبقال للنشر, المغرب, ۱۹۸۶,

ص ۲۵

^{۱۸۷} / د. عناد غزوان, مستقبل الشعر وقضايا النقدية, مطبعة دارالشنون والثقافة العامة, بغداد, ۱۹۹۴, ص ۱۳۸

ئەو ھۆيانەش بە شېۋەيەكى ديارىكراو خاسيەتى شيعرى يان زمانەكەيە، كە ئە كۆندا ناويان نابوو زمانى (خوازە)،^{۱۸۸}.

ئەم زمانەش دەربېرىنى مانا بىنەرەتتېبەكەى ئەزمانى ئاسايدا ھەيە، ئەگەر چى زمانى شيعرى كۆمە ئېك خاسيەتى ھەيە كە ئە زمانە ئاسايەكەى جىادەكاتەو، بىنچىنەكەى خۆى ئامازەيە بە ھەندى لايەنى وەكو ھە ئچوون و خەيائگەردن، كە چى ئەزمانى ئاسايدا، دەربېرىن تەنيا ئامازە بۇ ئەو واقىعە دەكات كەراستەوخۇ ئەبەرچاۋە، بېگومان ئەو بىرورپايانەى كە پېشتەر باسماں كورد، بە ئگەى ئەو ھەن كە زمانى شيعرى جۆرە دەربېرىنىكى تايبەتتە، ئە ئەنجامى بەكارھىنانى تايبەتى زمانەو دەست دەبېت، بۇ دۆزىنەو و بەخشىنى ماناى نوئى و دووركەوتنەو، بە پېى توانا دەسەلاتى شاعىر ئە شېۋازى دەربېرىنى راستەوخۇ وگەياندىنى مانا فەرھەنگىيە پوونەكان، بېگومان ئەمەش لاي شاعىرو رەخنەگرانى كورد ئەرپگە و ئەنجامى چەند ھۆيەكەو بەيەخىان بەزمانى شيعرى داو، گرېنگەتېرىن ئەو ھۆيانەش ھەستەردىيان بوو، بەو جىاوازيبەى كە ئە نېوان زمانى شيعرى و زمانى ئاسايدا ھەيە، چۈنكە ھەستىيان بەو كوردو، كە زمانى شيعرى، وەك: زمانى قسەكەرى ئاسايى نېبە! كە تەنھا ئامرازىك بېت بۇ ئە بەكتەر گەيشتن، بە ئكو زمانى شيعرى بەكارھىنانىكى تايبەتى ھونەرىيە، ھەوئى بەدەست ھىنانى كۆمە ئە خاسيەتتىكى نوئى جوانكارى دەدات، بە چەشنىك وەك زمانىكى نوئى و جىاواز خۆى دەربخات، ئەھەمان كاتىشدا بېتتە ھۆى دەست بوونى بەرھەمىكى نوئى جىا ئەنووسىنى ئاسايى، ھەر ئەمەش واىكردو و كە مەسەلەى دەستنىشانكردنى خاسيەتە تايبەتتەكانى بەرھەمە ئەدەبىيەكان و جىاگردنەوئى ئە نووسىنى ئاسايى، بېتتە جىئى بايەخى شاعىران و رەخنەگرانى كورد، ئەو خاسيەتە تايبەتتەكانە ديارىكراو، كە بەرھەمى ئەدەبى وەك بەكارھىنانىكى تايبەتى زمان و دارشتنى ئە قالىبىكى ھونەرى ديارىكراو ديارىدەكات.

شېخ نورى شېخ صالح بناغەى جىاگردنەوئى ھەر بەرھەمىكى (نووسىنىكى) ئەدەبى ئە نووسىنى ئاسايى بەستوئەتەو بەبوونى لايەنى ئىستاتىكى، ئە بەرھەم و نووسىنە ئەدەبىيەكەدا، دارشتنى ئەقالبىكى ھونەرى شايستەدا، ئەوئىش كاتىك دەئىت: ((ئەساسى ئەدەبىيات جوانىيە، يەئنى ئىباسىكى جوان بدرى بەمەعنايەك))^{۱۸۹}، ئەمە ئەو دەسەلېنىت، كە شېخ نورى دارشتنى بەرھەمە ئەدەبىيەكان بەشېۋەيەكى ئىستاتىكى كوردو بە يەككە ئە ديارتېرىن و گرنگەتېرىن مەرجى ديارىكردنى خاسيەتە تايبەتتەكانى ھەر بەرھەمىكى ئەدەبى، خالى جىاكەرھەوئى دەربېرىن ئەناوەرپۇكى بەرھەمە ئەدەبىيەكان ئەبەرگىكى جواندا، شېخ نورى گرېنگى و بايەخى داو بەلايەنىكى تر، ئەوئىش مەسەلەى چۆنىەتى بەكارھىنانى كەرەستە

^{۱۸۸} / ارنيست فيشر، الاشتراكية والفن، ترجمة اسعد حليم، دارالقلم، بيروت، ۱۹۷۳، ص ۴۳

^{۱۸۹} / م. نوری، ئەدەبىياتى كوردى، رۇژنامەى ژيان، ژمارە (۲۴)، ۱۵-۷-۱۹۲۶، ل ۱

ئەدەبىيەكانە ، سەرکەوتنى بەرھەمە ئەدەبىيەكانى گرىداۋە بەتواناۋ لېھاتوۋى شاعىر، ئە روۋى بەكارھىنەنى ئەو كەرەستانە و ھىنەندى ئەو ھەستە كارىگەرەى كە ئە ئە نجامى جوان بەكارھىنەنى كەرەستەكانەۋە دروست دەبىت ، ھەئبەتە ئەمەش ھەموو ھونەرەكانى نووسىنى ئەدەبى و ھونەرەكانى مۇسقىقاۋ بىناسازى و ۋىنەكېشان ... ھتد ، دەگرىتەۋە ، ((بەعزى ۋەسائىت ھەيە ۋە ئەم ۋەسائىتە ، ۋەكو بەيانمان كرد رەسم معماری مۇسقىقاۋ سائىرەيە ، عەجەبا ھەموو رەسمى ، ھەموو قسەيەك ، ھەموو ھەيكەلېك ، ھەموو مۇسقىقەيەك ، حەزو ھەيە جانېكى بەدئىعى ئەئىمەدا حاصل ئەكا ؟! نەخىر ... كەۋابوو ئەم ۋەسائىتە موختەلېفەدا كە حىسابمان كرد ، ئەۋەى كەلەرۋحى ئىمەدا حەزىكى بەدئىعى حاصل بكا ئەۋەيە كە ئە دەستى ساحىبى مەھارەتېك ۋەسەنەتكارىك دەرىچى ، يعنى ھەموو ۋەقتىك ئەۋەى كە ھەيە جانېكى بۇ ئىمە حاصل ئەكا ، رەسم و مۇسقىقا نىە ! بەئكو ئەو سەنەت و مەھارەتەيە كە قىمەت ئەدا بە مانا))^{۱۹۰} ، ئەمەش ئەۋە دەسەلېنىتەۋە كە شىخ نورى سەرکەوتنى بەرھەمى ئەدەبى و ھونەرى بۇ بەرھەم و جوړى كەرەستەكانىان ناگەرېنىتەۋە ! بەئكو سەرکەوتنى بەرھەمى ئەدەبى بۇ تواناۋ بەرھەم دەسەلاتى شىعەرى شاعىر دەگەرېنىتەۋە ، ئەۋىش لەرۋى چۈنەتەى مامەئە كەرن ئەگەل كەرەستەكان و جوړو شىۋەى بەكارھىنەنىان بەشىۋەيەكى داھىنەرانە .

پاشان شىخ نورى سەبارەت بەجىاكرەدئەۋەى نووسىنى ئەدەبى، ئە نووسىنى ئاساىى بۇ تەئكىدكەرن لەسەر تواناۋ دەسەلاتى شاعىر و سەرکەوتنى شىعەرەكەى، دەگەرېنىتەۋە بۇ چۈنەتەى مامەئەكەرن ئە بەكارھىنەنى كەرەستەكان ، بۇ ئەم مەستەش دوو نمونە دەھىنەتەۋە ، ((۱/كاسبى پىاۋ ئەژىنى ۲۰۰ / زەحمەت رەحمەت ئەھىنى)) ، مەعناى ئەم دوو جوملەيە ئەگەر تەحلىل بكرى ھەر دووكىان زۇر نىكى يەكن ، ئەتوانم بلېم عەينى يەكن ، بەلام مىسالى راست و رەۋان مەقسەدەكە ئىفاد و بەيان ئەكا ، فەقەت تەماشای مىسالى دووم بكەين ئەم جوملەيە ، جوملەيەكى سادە نىيە ! بەئكو پىچ و پەناى زۇرى تىدايە چونكە (زەحمەت رەحمەت ئەھىنى) ھەر چەندە زاھىرەن جوملەيەكى تەزادە ، بەلام ئىفادەيەكى حەقىقەتە بە تەرزىكى جوان و مەعنادار، يەعنى ئىنسان كە ئىختىيارى سەعى و زەحمەتى كرد ، فەيزو رەحمەت دەستگىر ئەبى ، بى زەحمەت ئسراحت تەئمىن ناكرى ، بى ھەۋلەدان پىاۋ دەۋلەمەند نابى، بى خويندن پىاۋ عالېم نابى ، خولاسە ھەزار مەعناى ئى ئەدۇزرىتەۋە))^{۱۹۱} ، واتا ماناى ھەر دوو رستەكە زۇر ئە يەكترەۋە نىكن و تەنەت دەكرىت بلېن : ۋەكو يەكن ، بەلام ئەدەرېرىندا جىاۋازن ! واتا ھەر دوو رستەكە ئەگەياندى مانايەكى ھاۋبەشدا يەكەدەگرنەۋە ، بەلام بە دوو شىۋەى جىاۋاز دەرېراون ! يەكەمىان دەرېرىنىكى ئاساىيە ئە بەكارھىنەنە گشتىيەكەى زمان دەرەنەچوۋە ، ئەۋىش گەياندى مانايەكى

^{۱۹۰} / م. نورى ، ئەدەبىياتى كوردى ، رۇژنامەى ژيان ، ژمارە (۲۱) ، ۱۷-۶-۱۹۲۶ ، ۱ل

^{۱۹۱} / م. نورى ، ئەدەبىياتى كوردى ، رۇژنامەى ژان ، ژمارە (۲۲) ، ۲۴-۶-۱۹۲۶ ، ۳ل

حه قیقییه، ههرچی دووه میانه به هوی دارشتنی له قالیبکی هونه ری دیاریکراودا که له نه نجامی به کارهینانیکی تاییه تی زمانه که وه هاتوو، چند مانایه کی تریش دهدات به دهسته وه، بیگومان نه میش بو توانا و لیها تووی شاعیر له پرووی چوئیه تی مامه له کردنی له گه ل دهسته زمانیه کاندادا ده گه ریته وه، هه لبه ته هاوشیوهی جیاوازی زمانی شیعی و زمانی ناسایی، زمانی شیعی هر شاعیریك جیاوازه له یه کیکی تر، زمانی شیعی تاییه تی خوی هه یه، بیگومان نه میش په یوه ندی به نه زمون و دنیا بینی شاعیره وه هه یه، چونکه زور جار نه رکی شاعیر بریتی ده بیت له به رزکردنه وهی زمان به و شیوه گشتیهی که هه یه تی بو دهنگیکی تاییه ت،^۱ چونکه شاعیری به توانا به دهسه لات وشه و به مانا باو و فرهه نگییه که ی به کار ناهینیت، به لگو وزه و هیزی پیده به خشیت، هر نه مانه ش واده کن که یارمه تی شاعیر بدن، بو نه وهی شاعیر زمانیکی تاییه تی به دونیای شیعی خوی هه بیت، واتا شاعیر له ریگای نه و زمانه تاییه ته وه ده بیته خاوهن شیوازیکی تاییه ت به خوی، شیخ نوری شیخ صالحیش نه و توانا دهسه لاتهی هه بووه^۱ بویه له ریگای زمانه تاییه ته که یه وه توانیویه تی دنیا یه کی شیعی تاییه ت به خوی دروست بکات، وه ببیته خاوهن شیوازیکی شیعی تاییه ت به خوی، شیخ نوری وه کو هر شاعیریکی تر گرینگی زوری به زمانی شیعی داوه، ده توانین زمانی شیعی لای شیخ نوری به سهر سی قوناغدا دابه ش بکه یین به م شیوازانهی خواره وه...

۱ / قوناغی لاسایی کردنه وهی زمانی شاعیرانی کلاسیکی کوردی

۲ / قوناغی کاریگه ربوون به نه ده بیاتی تورکی (لاسایی کردنه وهی نه ده بیاتی تورکی)

۳ / قوناغی به کارهینانی کوردی په تی

یه که م : قوناغی لاسای کردنه وهی زمانی شیعی شاعیرانی کلاسیکی :

ده توانین نه مه به قوناغی یه که می شیعه کانی شیخ نوری دابنیین، که له سهر ریچکه ی شاعیرانی کلاسیزم رویشتوو،^۱ زمانی شیعه کانی له م قوناغدا زمانیکی تیکه ل به وشه و زاراوهی بیگانه بووه، (شیخ نوری سهرتای ده ست پیکردنی شیعی له ژیر کاریگه ری شاعیرانی کلاسیک بووه به تاییه تی قوتا بخانه ی (نالی)، زوربه ی نه و وشه و زاراوانه به کارده هینیت، که له و قوتا بخانه یه به کارهاتوو^{۱۹۲}) .

بو نمونه شیخ نووری له شیعی (عه سکه ر) نه م شیوازه زمانیه ی به کارهیناوه و ده لیت :

صه ف صه ف که دین و تی نه په رن چست و باویقار

^{۱۹۲} / ناسو عمر مسته فا، به ها نیستانیکیه کانی شیعی لای پیره میردو شیخ نوری شیخ صالح و گوران، ل ۹۱

مازی له صدیقی ئیوه ، نه بینم ئه کا فیرار

صوبحییکی پاک و بی غهش ، نه بینم وه کو به هار

موسته قبه ئیکی بی له که ، پرکه یف و نه شه دار

بی توژ و بی غوبار (دیوان : ل ۱۰۰)

لیرده دا شیخ نوری وشه کانی (صه ف صه ف - باویقار - مازی صدیق - فیرار - صوبح - موسقبل - نه شه - غوبار) ی ، به کار هیئاوه ، که سه رجه میان وشه ی بیگانه ن ، نه مه بوته هوی نه وهی که شیعره که ی زمانیکی تیگه ل به وشه ی بیگانه بیت ، که نه مانه نه شیعری شاعیرانی کلاسیک دا به کارهاتوون ،

دیسان شاعیر نه شیعری (چاوم که دوو مفتاحی کوتبخانه ی سه رمه) ده ئیت :

چاوم که دوو مفتاحی کوتبخانه ی سه رمه

قوربانی دوو چاوت بی ، که ئالوده ی شه رمه

ته فسیری چه واشی خه تی نه ورسته ی کوئمت

ل . ۱۷۸

موحتاجی موتالا نیه ، یه کده فعه نه به رمه

لیرده دا ده بینین وشه کانی (مفتاح - کوئب - ته فسیر - چه واشی - موحتاج - موتالا - ده فعه) ، نه مانه هه موویان وشه ی بیگانه ن ، شیخ نوری به کار هیئاون ، به لام نه وهی شیخ نوری له شاعیرانی کلاسیک جیاده کاته وه نه وهیه ، که شیخ نوری هه ندی جار نه م وشانه ی بو مه به ستی جیاوازتر ، نه شاعیرانی کلاسیکی به کار هیئاوه ، بو نمونه وشه کانی (چاو - مفتاح - قوربان - ئالوده - شه رم ، نه م وشانه له پیش نه مدا له شیعری کوردیدا به کار هاتوون ، به لام نه وهی که تازه بیت له به کار هیئانی نه م وشانه نه وهیه ، که بو چ هه ئویستیک به کار هیئاون ، دووچاوی خوی و دووچاوی یاری به رامبه ر به یه ک راگرتوون ، ئینجا له یه کی جیاکردونه ته وه و ده ئیت : چاوه کانی خوم کلین و ده رگای کتیبخانه ی سه رم ده که نه وه ، که چی چاوه کانی یار ئالوده ی شه رمن و نه وسا نه و کلیلی ده رگای کتیبخانه یه ، ده کات به قوربانی نه و چاوه شه رمنه)^{۱۹۲} ، نه میش شیوازیکی تاییه تی شیخ نووری شیخ صالحه نه رووی به کار هیئانی زمانی شیعری به وه .

^{۱۹۲} / کوئستان جمال سه لام ، ده وری شیخ نوری له نوئیکردنه وهی شیعری کوردیدا ، نامه ی دکتورا ، ل ۱۶۶

دووم: قوناغی کاریگەر بوون به نه‌دهبیاتی تورکی :

شیخ نوری له قوناغه‌دا له ژیر کاریگه‌ری نه‌دهبی تورکیدا , زمانه شیعییه‌که‌ی به‌ره و قوناغی‌کی تر بردوووه , نه‌وه‌ش به‌هوی نه‌وه‌ی که تورکی زانیکی باشبووه , ! کومه‌تیک وشه‌ی تورکی (عوسمانی) وه‌رگرتوووه و له‌شیعره‌کانیدا به‌کاریه‌یناون , هه‌ر له‌م باره‌یه‌وه رفیق حیلمی ده‌لیت : ((شیخ نوری چاوی به‌دهوری خوی گپراوه و شیعی شاعیره‌گه‌وره‌کانی تورکی ده‌وری ژیا‌نه‌وه و ئینقیلابی عوسمانی به‌ووردی خوی‌ندوووه‌ته‌وه , باش سه‌رنجی داوه‌ته مه‌غزو نسلوبی نه‌دهبی تازه و بی نه‌وه‌ی نه‌بله‌ق و چه‌په‌ساو دا‌بمی‌نی دوا‌یان (که‌وتوووه))^{۱۹۴} , له‌م قوناغه‌دا شیخ نووری کومه‌تیک وشه‌ی به‌کاریه‌یناوه که به وشه‌ی عوسمانی ناسراوه , شاعیرانی نویخواز له ژیر کاریگه‌ری شاعیرانی تورکی ئوده‌بای فه‌جری ئاتی به‌کاریان هی‌ناوه , له‌م جو‌ره وشانه وه‌کو : (نه‌شنه‌دار – سو‌بجی‌کی پاک – غه‌مگوسار – مو‌دافیع – موکه‌ده‌ر – ته‌فه‌کورات – شه‌باب – شه‌تاب – مو‌حته‌ره‌م – با‌ویقار – ئیفتیخار – ته‌زاهور – ته‌جه‌دوود – ته‌نوویر – جلوس – ته‌شه‌کوورات – هه‌یه‌جان – ته‌ودیع ... هتد) , له‌م وشانه بنه‌ره‌تیان عه‌ره‌بییه , به‌لام له‌ زمانی کوردی و عه‌ره‌بی و فارسیدا به‌کار هاتوون , ((شیخ نووری له‌م وشانه‌ی له‌ ژیر کاریگه‌ری شیعه‌کانی توفیق فیکرت به‌کار هی‌ناوه))^{۱۹۵} , نه‌گه‌ر بر‌وانینه شیعی (گریه‌ی خوسران) ی , شیخ نوری که له شیعیکی توفیق فیکرت‌ه‌ته‌وه شیخ نوری وه‌ریگرتوووه , نه‌و وشه عوسمانیانه به‌روونی ده‌رده‌که‌ون و هه‌ستی پیده‌که‌ین , له‌وانه (ناته‌وان – نامال – کفن بروش مه‌لال – سه‌سه‌ری – نه‌فسورده – چه‌ره‌ی خه‌زان – هه‌یه‌جان – وه‌قفی) , نه‌مانه سه‌رجه‌میان له نیو نه‌دهبیاتی تورکیدا به‌کار هاتوون و شیخ نوریش له‌گه‌ل نه‌وه‌ی شیعه‌که‌ی وه‌رگرتوووه , به‌لام له‌م وشانه‌ی هه‌ر به‌کاریه‌یناوه .

شیخ نوری له‌م قوناغه‌دا گو‌رانی به‌سه‌ر زمانه شیعییه‌که‌یدا هی‌ناوه , راسته‌ زمانه شیعییه‌که‌ی زمانیکی تیکه‌ل بووه به وشه‌ی بیگانه , به‌لام جیا‌وازییه‌کی زوری هه‌یه له‌گه‌ل زمانه تیکه‌له‌که‌ی شیعی کلاسیکی کوردیدا , له‌م باره‌یه‌وه عیزه‌دین مسته‌فا ره‌سول ده‌لیت : ((له‌گه‌ل راپه‌رینی رۆمانتیکی نیوان دوو جه‌نگدا زمانیکی تازه‌ی شیعی هاته‌ ناوه‌وه))^{۱۹۶} , وه‌ک ناماژهمان پیدا زمانه شیعییه‌که‌ی دیسان زمانیکی تیکه‌لی وشه‌ی بیگانه بوو ! , به‌لام وشه و ده‌رپرینه غه‌یره کوردییه‌کان راسته‌وخو له‌زمانه‌که‌ی خویه‌وه وه‌رنه‌ده‌گیران , به‌ئکو له‌ریگای زمانی تورکییه‌وه ده‌هاته‌ ناو زمانی کوردییه‌وه بویه نه‌و وشه‌و

^{۱۹۴} / ره‌فیق حلمی شیعه‌و نه‌دهبیاتی کوردی , ۲ب , چاپخانه‌ی خوی‌ندنی بال‌ا , هه‌ولیر , ۱۹۸۸ , ل ۲۰۵

^{۱۹۵} / کو‌یستان جمال سه‌لام , ده‌وری شیخ نوری له‌ نویکردنه‌وه‌ی شیعی کوردیدا , نامه‌ی دکتورا , ل ۱۶۷

^{۱۹۶} / عیزه‌دین مسته‌فا ره‌سول , نه‌دهبیاتی نوی کوردی , چاپخانه‌ی فیکردنی بال‌ا , هه‌ولیر , ۱۹۹۰ ل ۴۴

دەرپرینانه، به کار هیئانیکی جیاوازترین هه بووه ! نه به کار هیئانه کۆنه که ی شیعری کلاسیکی و مانایه کی جیاوازو نوییان ده به خشی .

شیخ نووری له سه ره تای ده ستکردنی به نویکردنه وه ی شیعری کوردی ، له شیعری (ژیانی ئاده میزاد) گۆرانکارییه کی زۆری به سه ر زمانه شیعریه که ییدا هیئاوه ، هه ر نه مه ش وایکردوو به بیته جیی گرنگی و بایه خی ره خنه گرانی کورد ! ، چونکه شیخ نووری له م شیعره دا به هۆی نه و گۆرانکارییه نه ی که له م شیعردا کردبووی ، چ له رووی ناوه رۆک و چ له رووی شیوه هونه رییه که یه وه ، له میژوو ی گۆران و په ره سه ندنی شیعری نویی کوردیدا بایه خییکی گه وره ی په ییدا کرد ، هه ر نه مانه ش بوونه هۆی نه وه ی که ره خنه گران به م شیوه یه بیرو رای خویان له سه ر دهر به رن

نمونه یه ک له هۆنراوه ی (ژیانی ئاده میزاد)

له ناو شه پۆلی خه ما سه رنگون و بی ئارام

به کیوی سه ختی ژیا نا ، به پی و ، به چنگه ری

خه ریکی هه ئه ته تی سه رکه وتنه ، بگاته مه رام

له پر نشیوی کلۆیی بواری ئی نه ته نی

به دوای جه ورو خه فه ت ، تاروپۆی له ئیش و له زام

زه بون و ری هه نه بووی ده شتی چۆل و هۆله به لا

شکسته بال و شپه زه ی په لاری ده ستی قه دهر

نه ده ست گه ری له لاره ده ستی بداته په لی

نه هاوده می خه فه تی خۆی له لا بدا به هه وا

به لایه کا نه یه وی تیپه ری ، نییه ره به ر

ل . ۲۲۹

سه ره تا ره فیه ق هیلمی ، سه رنج و بوچوونه کانی خۆی له سه ر ، شیعری ئاده میزادی شیخ نوری ده خاته روو سه باره ت به و گۆرانکارییه نه ی که شیخ نووری به سه ر شیعری دا هیئاوه و له م رووه وه ده ئیت : ((ژیانی ئاده میزاد یه کیکه نه و شیعرا نه ی (نوری) که له سه ر ئه سلوبی توفیق فیکره ت دا یئاوه و وه کو توفیق فیکره ت

ئەمیش زۆر وشەى فارسى و عەرەبى بەکارهیناوه , بەلام ئەگەل ئەوهشدا وشەى كوردى پەتى تەعبىر جوان و تازەشى خستۆتە پال وشە بیگانەکان , بەم جوړه شیوهیهکی دلگىرو ئاههنگىكى موسیقى شیرینی ئى پەیدا کردووه , بەکورتیهکەى , چ ئە نسلوب , چ ئە وهزن و قافیە و ئاههنگا , تەرزىكى تازەى بو شىعر داناوه , واتا ماوهیهک ئەشيعرى كوردى ئىنقىلابى گىپراوه, وشەو تەعبىرهکان وهكو : سەرنگون , بى نارام , یهئس ئەلەم , شکستەبال , رەهبەر , سوورەت , ئاوەر , زەبوون , استهزا , استعجال , تیرهو تار , ... که هەندىکیان فارسى و هەندىکیان عەرەبىیه , هەموویان بەلای كوردىكى خویندەوارووه بەتایهتیه که دەم بە ئەدەبهووه بدا بیگانە ناژمىردىن))^{۱۹۷} , ئەمەش ئەوه دەسەلینىت که شیخ نوورى چ گۆرانىكى بەسەر زمانى شىعرهکانیدا هیناوه , که جیاواز بووه ئە زمانى شىعرهکانى ئەقوناعى یهکەمى و شىعرى کلاسیكى كوردى .

مامۆستا عەلانىدىن سجادى سەبارەت بە شىعرى ژيانى ئادەمیزاد , راي وايه : ئەگەل ئەوهى شیخ نوورى وشەى بیگانەى ئەم شىعرەدا بەرکار هیناوه , بەلام بەهوى ئەوهى توانیویهتى بەشیوهیهکی جیاواز و نوى بەکاریان بهینىت و مانای نوییان پى ببهخشییت , بویه بایهخىكى زۆرى بەبوونى ئەو وشە بیگانە نەداوه , وهك چەند وشەیهکی فەرهنگی وەرگىپراوى زمانانى تر , بەئكو مانا و گۆزارهکانى ئە بەر چاو گرتووه . دەئیت : ((بو باری لىكۆلینهوه ئەو رەخنەیهى که ئەم هونراوهیه بگىرى , ئەوه نییه که وشەى بیگانەى ئەبرى وشەى كوردى ئەهەندى شویندا بەکار هیناوه , چونکه با ئەم هونراوانه ئەسەر شیوهى رۆمانتىكىش چووین , ئەو وشانە زیان بەو بوونى رۆمانتىکه ناگەیهنن , بەتایهتیه که ئەم جوړه هونراوهیه بەچه پەرى بەیتى دوو قوناغ دانەنریت , که ئەقوناعى یهکەم دوورکه وتبیتەوه و لوتى ژەندى بەقوناعى دووههوه , واتا ئەبەینى کلاسیک و رۆمانتىکدا))^{۱۹۸} .

رای عىزهدين مستهفا رهسول ئەگەل ئەو راپهى عەلانىدىن سجادى یهکدهگریتەوه , ئەبارەى مانەوهى شیخ نوری ئە نیوان قوناعى کلاسیک و رۆمانتىکدا , بەلام ئەوهش زیاد دەکات ((که شاعیر ئەوه نەبیت که نەیتوانیوه هەنگاو بهاویت بەئكو گۆرانکاری ئە زمانه شىعریه که شیدا کردووه))^{۱۹۹} , بە پشت بەستن بەو بیرو رایانەى سەرروه دهگەینه ئەو راستییهى که شیخ نوورى دواى قوناعى لاسایى کردنهوه , زمانى شىعرهکانى بەرهو نوێکردنهوه بردووه و شیوه و شیوازىكى تری بەهونراوهکانى بەخشیوووه ,

هەر بۆ زیاتر ئاشنابوون بە زمانه شىعرییه کهى ئەم قوناعه چەند نمونهیهکی تر دەهینینهوه ,

^{۱۹۷} / رهفیق هیلمى , شىعرو ئەدەبىياتى كوردى بەرگی دووهم , چاپخانهى فیپرکردنى بالا , ههولێر , ۱۹۸۸ , ل ۲۰۰

^{۱۹۸} / عەلانىدىن سجادى , ئەدەبى كوردى و لىكۆلینهوه ئە ئەدەبى كوردى , چاپخانهى معارف , بغداد , ۱۹۶۸ , ل

شیخ نوری له شیعی (واسیتهی عیلم) دا دهئیت :

عیلمت میلهت ناییلی جاھو شکۆھو شان ئەکا

دایهیی پاکی وەتەن , پڕ نەشئەو خەندان ئەکا

واسیتهی عیلمە بەشەر ئەمڕۆکە مامەندی طیور

وا بەسەر ئەوجی سەماوە سەیر ئەکا وطە یران ئەکا

واسیتهی عیلمە کە ئەمڕۆ ھەرۆھ کو ماسی بەشەر

کە شفی قەعری بیکرانی , بە حری بی پایان ئەکا

واسیتهی عیلمە کە (قۆنومب) ناوی دايم زیندووہ

ل . ۳۳

واسیتهی عیلمە کە (واسقۆ) کە شفی ھیندستان ئەکا

لەم شیعرەدا شاعیر ھەمان ئەو زمانە تیکە ئەی کە ئە شیعی کلاسیکیدا بەکار دەھات , بەکارھیناوە , بەلام ئەوہی ئەم شیعرە جیادەکاتەوہ , ئە شیعی کلاسیکی کوردی ئەوہیہ , کە دەبینین ئەژیر کاریگەری ئەدەبیاتی تورکی چەند وشەییەکی تازە بەکارکارھیناوە کە بەرگیکی جیھانیان ھەییە ئەوانە (قۆنومب – واسقۆ)

یان لیرەدا شیخ نوری دەئیت :

ئەی موحتەرەم , موعەئیمی ھۆشیارو باویقار

ئەی دوژمنی جەھالەت و ئەی خادیمی بەشەر

ئەی خەصمی یەئسی دائیمی , ئەی مایە زەفەر

ئەی مەحزەری سەعادەتی میللەت بە ئیفتیخار

ل . ۱۶۴

لادەن لەرووی ماھی وەتەن , زیللەتی نیقاب

نیره‌شدا ده‌بینین شاعیرگۆرانکاری له‌شیوازی زمانه‌ شیعرییه‌که‌یدا کردووه‌ نه‌میش له‌ریگای به‌کار
هینانی چهند وشه‌یه‌کی بیگانه‌ و (عوسمانی) یه‌وه‌, له‌وانه‌ جه‌هاله‌ت - باویقار - موخته‌ره‌م - زیلله‌ت
- نیقاب - هتد .

سییه‌م : قۆناعی کوردی په‌تی :

شیخ نوری, له‌م قۆناعه‌دا ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ بو‌ زمانی کوردی په‌تی و به‌کارهینانی وشه‌ و زاراوه‌ی ساده‌ی
سه‌رزاری خه‌نک و نه‌ده‌بی میلی کوردی و فۆلکلۆر , شیخ نوری توانیویه‌تی سه‌رکه‌وتوانه‌ به‌م وشه‌ کوردیانه‌
نه‌فراندن و جوانی و رازاوه‌یی به‌رجه‌سته‌ بکات, ره‌فیع حیلمی له‌م باره‌یه‌وه‌ رای وایه‌ که‌ شیخ نوری
به‌زه‌عیمی ئینقیلابی شیعری نویی کوردی ناوچه‌ی سلیمانی و دامه‌زینهری قوتابخانه‌ی شیعری نویی کوردی
داده‌نریت , نه‌م رایه‌ی ره‌فیع حیلمی له‌وه‌دا که‌ شیخ نوری به‌رابه‌ری شیعری نویی کوردی داده‌نیت , ره‌نگه‌
پییوستی به‌ لیگۆلینه‌وه‌و تیرامانی زیاتر هه‌بیت , به‌لام نه‌وه‌ی په‌یوه‌ندی به‌کاره‌که‌ی ئیمه‌وه‌ هه‌یه‌ ,
ده‌مانگه‌یه‌نیتته‌ نه‌و قه‌ناعه‌ته‌ی که‌ شیخ نوری خاوه‌ن شیوازیکی تریش بووه‌ له‌به‌کارهینانی زمانی
شیعریدا, عه‌لانه‌دین سجادی له‌باره‌ی یه‌کیک له‌شیعه‌کانی نه‌م قۆناعه‌ی شیخ نووری یه‌وه‌ ده‌نیت : ((
چۆته‌ جه‌رگی گوزاره‌کانه‌وه‌ و به‌ساده‌یه‌کی نزیك له‌ساکارانه‌ وشه‌کانی بو‌ داناوه‌))^{٢٠٠} , ره‌فیع حیلمی
نماژه‌ به‌شیعری (په‌ پوله‌) ی , شیخ نوری له‌م قۆناعه‌دا ده‌کات و ده‌نیت : ((په‌ پوله‌ی نوری له‌و شیعه‌
تازانه‌یه‌ که‌ چ به‌ مه‌وزوع و نسلوب وه‌ چ به‌ وه‌زن و ئاهه‌نگ و مؤزیکا له‌شیعری کلاسیکی ده‌وری کۆن ناچی !
به‌وشه‌ی کوردی په‌تی و سه‌لیسی ته‌عبیری و ماناشیا به‌ته‌واوی شیعریکه‌ به‌ پیی چه‌شه‌که‌ی نه‌ده‌بی نه‌م
چه‌رخه‌))^{٢٠١}.

شیخ نوری له‌ شیعری (په‌ پوله‌) دا ده‌نیت :

خۆزگه‌ نه‌م زانی تۆبوؤ ؟

واخۆت کردووه‌ ره‌ نه‌چه‌رۆ ؟

په‌ پوله‌ی بال هه‌ ئوه‌ریو !

به‌تیشکی گر دارزیو !

بالداری جوان و ره‌نگین

^{٢٠٠} / عه‌لاء الدین سجادی , نه‌ده‌بی کوردی و لیگۆلینه‌وه‌ی له‌ نه‌ده‌بی کوردی , چاپخانه‌ی معاریف , ١٩٦٨ ل ٣١٩

^{٢٠١} / ره‌فیع حیلمی , شیعه‌وه‌ نه‌ده‌بیاتی کوردی , ل ٢٠١

نهم شیعره زمانیکی سادهو ساکاری نزیك له خهئکی ههیه ، شاعیر ههولئی داوه وشهئ کوردی پهتی بهکار بهینیت ، نهگهر ته ماشا بکهین له وشهکانی (رنجهرؤ - دارزیو - تیشکی گر - ئیسك سوک - بال نه خشین) نه مانه وشهئ کوردی سهرزازی خهئکن ، شاعیر بههوی سه لیههئ خویهوه داهینانیکی کردووه .

شیخ نوری له شیعرهئ (هه ناسهئ ساردی شهوینی ژینی تال) دا ، دهئیت :

هه ناسهئ ساردی شهوینی ژینی تال

خو تو تیژ تری له سروهئ شه مال

هه ئسهو داوینت ، بکه به لادا

ل . ۳۲۲

وهك ته تهر برؤ بهرپی هه وادا

لیره شدا شاعیر زمانیکی زور سادهو کوردیهکی پهتیی بهکار هیناوه ، وشهکانی سوک و ناسک و رهوانن و له سروشتی زمانه کوردیهکه وه وهرگیراون ، جگه له و نمونانهئ له پیشهوه خستمانه روو ، شاعیر له شیعرهکانی (بو میژوو) که باسی ژیانی نه و کاتهئ خهئکی سلیمانئ دهکات ، له شیعرهئ (بو بی کهس) که له یادی بی که سدا نووسیویهتی ، شیعرهئ (به کوردی ناوی مانگه کان) دهبینن، زمانیکی کوردی پهتی و سادهئ بهکار هیناوه ، که جیاوازه له زمانی شیعرهکانی دوو قوناغه کهئ که پیشتر باسمان کرد ، به واتایهکی تر شیخ نوری له قوناغه شدا شیوازیکی تری پهیرهو کردووه له بهکارهینانی زمانی شیعریدا بهوهئ بهرهو کوردی پهتی ههنگاوی ناوه .

پاری دووهم

یه کهم : رهمز - هیما

رهمز به ههیهکی ئیستاتیکی تری شیعره ، رۆئیکی گرنگی له بنیاتی شیعرهئ ههیه ، چه مکی رهمزیش بریتیه له : (بهکارهینانی وشهیهک یان دهسته واژهیهک یان رستهیهک که له دووتوییدا ، جگه له واتا رووکه شهکهئ خوی ، مه بهستیک خوی هه شار دابیت)^{۲۰۲} ، واتا رهمز دوو واتا له خو دهگریت ! یه کیکیان

^{۲۰۲} / علی جعفر العلق . د ، الشعر العربی الحدیث رموزه واساطیره ، مجلة الاداب ، عدد (۱۱ - ۱۲) ، بیروت ، ۱۹۸۸ ، ل

ئاشكرايه ، ئەوئى ترىان رۈون نېيە و ھەموو كەس بە ئاسانى تىي ناگات ، زاراوئى رەمز ئە زۆرئەي زمانە زىندووھەكانى جىھاندا بە كاردىت ، ((ئەزمانى ئىنگلىزىدا symbol و ئە زمانى ئەئمانىدا symbol و ئە زمانى فەرەنسىدا symbole و ئە زمانى ئىسپانىدا simbolo و ئە زمانى عەرەبىدا الرمز و ئە زمانى كوردىشدا رەمز و ھىماو جەفەنگ ، بە كاردىت))^{۲۰۲} .

رەمز بە شىۋەيەكى گشتى دوو چەمكى ھەيە ، يان دوومەبەستى سەرەكى ئە پىشتەوھەيە :

۱/ ((ھىنانەوئى شتىك ئە جىياتى شتىكى تر ، ياخود ئاماژە بۇ شتىكى تر بىكات

۲/ رەمز كارلىكى نىوان دوو شتە يەكىكىان ئاشكراو ئەوئىترىان نەينىە))^{۲۰۴} ،

ئەرووى بەكارھىنانىشەوھ رەمز مېژووئەكى كۆنى ھەيە ، ((دەگەرئىتەوھ بۇ سەدە كۆنەكان و ئەگەل دروست بوونى شارستانىيەتدا رەمز بەكار ھاتووھ ، سەرەتا وئىنەكان رەمزى شتەكان بوونە ، پاشان وشە شوئىنى وئىنەكانى گرتووھتەوھ ، ئەم چەمكە ئە ئەدەبىشدا گرنكى و بايەخى خۇي ھەبووھ ، لاي ھونەرەندان و نووسەران وەكو بەھايەكى ئىستاتىكى و ھەندى جارىش ئەبەر ھۆكارى سىياسى و كۆمەلايەتى بەكارھىنراوھ))^{۲۰۵} ، رەمز ئە ئەدەبىدا ((ئاماژەكردنە بەوشەيەك كەواتاى شتىكى ھەستى يان ژىرى دەگەيەئىت ، بۇ مانايەكى نادىار و جىاواز ، خوئىنەرىش بە پىي ئاستى رۇشنىرى و ھەستى دەرپرىنىان ئە تىگەيشتن و درك پىكردنى مەوداكەي جىاوازن ، ھەندىكىان لايەنىكى دەبىنن ، ھەندىكى ترىان لايەنىكى تر دەبىنن ، كە بە روونى و ئاشكرايى دەردەكەوئىت و رۇشنىر بە ئاسانى ئىي تىدەگات))^{۲۰۶} ، ئەمەش ماناى ئەوھەيە ، كە رەمز كاتىك ئە ئەدەبىدا بە كاردىت ، خوئىنەرى ئاسايى تەنھا لايەنە روون و ئاشكراكەي دەبىنن و لايەنە شاراوھكەي دىووى ناوھەي نابىنن و ھەستى پى ناكەن ، كە چى رۇشنىبران لايەنە شاراوھكەي دەبىنن و ھەستى پى دەكەن ، بە واتايەكى تر تىگەيشتن و دركپىكردنى مەوداى رەمز ، لاي ھەموو خوئىنەرىك چون يەك نېيە ! بەئكو جىاوازە ، بە پىي ئاستى رۇشنىرىيان ، ھەر يەكە ئە دىدگاي خوئىوھ لىكى دەداتەوھ و ئىي تىدەگات ، كەواتە : مەرج نېيە ھەموو خوئىنەرىك بەيەك جور رەمز لىكبدەنەوھ ، ئەمىش وەكو ئاماژەمان پىداوھ ئە پىشەوھ ، بەھوى ئەوئى رەمز دوو واتا ئە خۇ دەگرئىت ، ئە خۇگرئىت ئە و واتايانەش ئەبەر ئەوھەيە ، ((وئىنەي رەمزى وئىنەيەكى خودىيە وئە واقىعەوھ ھەئدەستى ، بەلام ئەو واقىعە

^{۲۰۲} / لىژنەي ئەدەب ئە كۆرى زانىبارى كوردستان ، زاراوئى ئەدەبى (كوردى – عەرەبى – ئىنگلىزى) چاپخانەي

وھزارەتى پەرورەدە ، ھەولئىر ، ۲۰۰۶ ، ل ۹۶

^{۲۰۴} / نصرت عبدالرحمن د ، فى نقد الحديث ، ط۱ ، مكتبة الاقصى ، عمان ، ۱۹۷۹ ، ص ۱۵۰

^{۲۰۵} / ناسۇ عومەر مستەفا ، بەھا ئىستاتىكىكەكان لاي پىرە مېردو شىخ نورى شىخ صالح و گوران ، ل ۱۱۸

^{۲۰۶} / جبور عبدالنور ، المعجم الادبى ، دار العلم للملايين ، بيروت ، ۱۹۸۴ ، ص ۱۲۴

تیک دهشکی و واقعیکی تازه دیتته ناروه , وینهکه زیاتر په یوهسته به جیهانی بیرهوه و له جیهانی ماددی دوور دهکه ویتتهوه , نهو واتایه ی رهمز دهریده بریت سنوردار نییه ! له وانه یه گه لئ واتای جیاواز بگریته خوئی^{۲۰۷} , نه مهش نهوه دهگه یه نیت که وینه ی رهمزی که رهسته کانی خوئی له واقعیه وه وهرده گریت , به لام دواى وهرگرتنیان نهو واقعیه گورانکاری به سهردا دیت و ده بیته به شیک له جیهانی بیر .

به کارهینانی وشه ی رهمز لای نه رستو له سر بنه مای سیمانتیکه , نه رستو دهگه یه نیتته نهو رایه ی که وشه کان رهمز بؤ واتای شته کان , کاتیک ده نیت : (وشه گوکراوه کان رهمزی حالته ته دهرونییه کانن و وشه نووسراوه کانیش رهمزی وشه گوکراوه کانن)^{۲۰۸} , ههر نه رستو رهمزی بؤ سی ناست دابهش کردووه , به م جورانه ی خواره وه :

(۱) رهمزی تیوری یان نوژیکی (theoretical symbol) که به هوئی په یوهندی رهمزیه وه به رهو زانست دهروات .

۲/ رهمزی پراکتیکی practical symbol که به واتای کرداری دیت .

۳/ رهمزی شیعی یان نیستاتیکی poetical-or-Aesthetic symbol که به واتای حالته کانی دهروون و هه نویستیکی عاتیفی و ویژدانی دیت)^{۲۰۹} .

به کارهینانی رهمزیش له لایه ن شاعیره وه , بؤ چند فاکته ریک دهگه ریته وه , له وانه : هه ندی جار شاعیر به مه به ستی جوانکردن و به خشینى به هایه کی نیستاتیکی به به ره مه که ی رهمز به کار ده هی نیت , هه ندی جاریش هوکاره که سیه کان , یان له ترسی دهسه لاتی سیاسی نووسهر په نا ده باته به رهمز بؤ گوزارشتکردن له بیرو باوه ری خوئی , هه ندی جاریش نووسهر به هوئی داب ونه ریته کومه لایه تییه کانه وه , ناتوانیت گوزارشت له هه ندی شت بکات , بویه په نا ده باته به رهمز .

رهمزو خوازه : رهمزو خوازه په یوه نندییه کی به هیز له نیوانیاندا هیه , چونکه شاعیر به هوئی خوازه وه رهمز دروست دهکات و به کاریده هی نیت , ههر سه بارت بهو په یوه نندییه ی نیوان رهمزو خوازه (ماریو پرانس) ده نیت : (رهمزو خوازه به ری داریکن)^{۲۱۰} , خوازهش بریتیه : (له وه ی که وشه یه ک بؤ مانای

^{۲۰۷} / سهردار حسن گهردی , بنیاتی وینه ی هونه ری له شیعی کوردیدا , چاپ و په خشی سه رده م, سلیمانی , ۲۰۰۴ ,

۲۶۲ ل

^{۲۰۸} / محمد فتوح احمد . د. الرمز والرمزية فى الشعر المعاصر , ط۱ , دارالمعارف , القاهرة , ۱۹۷۸ , ص ۳۵

^{۲۰۹} / عاطف جودة نصر . د. الرمز الشيعرى عنده الصوفية , ط۱ , دارالاندلس للطبع والنشر والتوزيع - دارالکندی للطبع والنشر , بیروت , ۱۹۷۸ , ص ۱۹

^{۲۱۰} / ک . ک . رتفن , الاعجاز الذهنی , ترجمة عبدالواحد لوءلوءة , دارالحرية للطباعة , بغداد , ۱۹۸۷ , ص ۴۹

دروستی خوئی به کار نه بری، به لکو بو مه به ستیکی تر بخوازی و مه به ستیکی تر بگه یه نی^{۲۱۱}، شیخ نوریش به هوئی هوکاری سیاسی و کومه لایه تیبیه وه، په نای بردوته بهر به کارهینانی رهمز، به هوئی رهمزه وه به هایه کی ئیستاتیکی به شیعه کانی به خشیووه.

رهمزو خواستن: رهمزو خواستن په یوه نډیه کی باشیان به یه کتریبیه وه هه یه، چونکه خواستن بو خوئی به شیکه له خوازه (خوازه زما نی)، ههر خواستنیسه به شداریبیه کی گرنګ له دروستبونی رهمزدا دهکات، ((نه وهی پیویسته له شیعی نویدا تییبینی بکریت، نه وهیه که شیعی نوی جیاوازی له نیوان لیکچوون و خواستندا داناییت و ههر یه که یان وینه یه کی رهمزی بارګاویکراو به واتا دروست دهکن))^{۲۱۲}، له هه مان کاتدا جیاوازی له نیوان (خواستن و رهمزیشدا) هه یه، و جیاوازی به که شیان نه وهیه ((خواستن پاریزګاری نه و دوالیزمه دهکات، که له یه کیتیبیه که یدا یه، به لام رهمز نه و دوالیزمه ناهیلیت و ناماژه بو زیاتر له واتایه کی یان بریک یا سوزیک دهکات، به مهش ده بیته دربرینی که ناتوانریت گوزارشتی لیبکریت))^{۲۱۳}، (پراین) پیی وایه جیاوازی خواستن و خوازه له گه ل رهمزدا له وه دایه، ((که له مه جازدا له بهر خودی جوانی بایه خ به وینه جوانه کان نادریت، به ته نها مانا ناوه کیه کان گرنګه، له کاتیکدا شاعیری سیمبولیزم گرنګیبیه کی له راده به دهر دهدات به وینه جوانه هیما گه ربیه تیبیه کان، له بنه رهدا یه کی که له و هوکارانه که ده بیته هوئی نه وهی سود له هیما وهر بگریت، جوانی ویناندنه کانیه تی))^{۲۱۴}.

شیخ نوری خواستنی به شیوه یه کی به رچاو له شیعه کانی به کارهیناوه و شیعه کانی پی رازاندووه ته وه، شیخ نووری له شیعی (بو ماته می شه شی نه یلوول، سالی ۱۹۳۰) ده لیت:

نهم باغه بو به جاری ودها بوو به گوئی خوین؟

بو مه نزه ری له تافه تی بو بوو به م قه ساووته

نهم موت گوئی نیه، که نه سوتی دئی به کورد

روو زهر د نه بی له مه نزه ری نهم فه جاعه ته

ل ۳۸۶

^{۲۱۱} / عزیز گه ردی، رهوانبیژی، ب ۲، ل ۶۷

^{۲۱۲} / روز غریب، تمهیر فی النقد الحدیث، ط ۱، دارالمکشف، بیروت، ۱۹۷۱، ص ۲۲۶

^{۲۱۳} / أمینة حمدان، الرمزية والرومانتیکیة فی الشعر البنانی، دار الرشید للنشر، بغداد، ۱۹۸۱، ص ۲

^{۲۱۴} / فهراه ناززاده کرمانی، هیما گه ربیه تی له نه ده بیاتی شانوی دا، و. پیشروه حسین سالیج، ده زګای چاپ

و په خشی سه رده م، سلیمانی، ۲۰۰۶، ل ۱۶

ئەم شىعەردەدا شىخ نورى وشەى(باغ) ى , خواستوه , وهك : رەمزىك بۇ بەردەركى سەرا بەكارهينناوه , كه خەلك ئەويدا كۆبونەتەوه و ئەلايەن داگيركەرانهوه خەلكى خەلتانى خوین كراوه .

رەمزو ليكچواندن : ليكچواندن وهكو هونەريكى رەوانبىزى ھۆكارىكە بۇ دروستكردنى رەمز , چونكە ((ليكچواندن تىكەل بە قولايى بوونى مرؤف دەبى و ھەولى راوكردنى راستەكان و ليچوو و ئەوچوو دەكا و زۆر دووبارە بوونەوهى ليچوو ئەوچوو پەيوەندى رەمزى دەگەيەنيت , دوور ئەپەيوەندى نيوان دوولايەن))^{۲۱۵} ,

شىخ نورى ئەم دياردەيەشى ئە شىعەرەكانيدا بەكارهينناوه , ئەوہتانى شىخ نورى ئە شىعەرى (شيوەنى مەلا مەحمودى بيخود) دا , دەئييت :

بەھەورى ماتەمى رۆزى دئم وھا گيرا

ل . ۱۲۵

بەحال تروسكەى ئەدا , چەشنى چاوى تانە ئەسەر

ئەگەر تەماشابكەين, فرىزى (ھەورى ماتەم) ئەسەر بنەماى ليكچوون دروستكراوه, ئەھەمان كاتدا رەمزە بۇ ناخوشى و خەم و نازار , ھەروھە فرىزى (رۆزى دئم) ديسان ئەسەر بنەماى ليكچواندن دروستكراوه و رەمزە بۇ دلخوشى و ناسودەيى , بەلام شاعير بەھوى كۆچى دوايى بيخودەوه, نامازە بەوه دەكات, كه خوشى و شادى ئەلاى بارى كردووه و ھەورى ماتەم بائى بەسەر رۆزى دئى دا گرتووه.

جوړو شيوازەكانى رەمز لای شىخ نورى شىخ صالح ئەمانەن :

۱/ رەمزى كەسى : ھەموو شاعيرىك ئە ئە نجامى ئەو ئەزمونە شىعيرىيەى كه ھەيەتى كۆمەليك رەمز دروست دەكات , كه پەيوەستن بەخويەوه , رەمزى كەسپش ئەو رەمزە بەرزانەن كه بىرى شاعيرى داھينەر دەيان خولقينييت , بەبى ئەوھى پيشتر نمونەى ھەبوى , ئەم رەمزانە رەمزى زيندوون, شاعير رەمزى كەسى ((بە دوو شيواز دروست دەكات, يەكەميان : بە بەكارهيننانى نوئى رەمزە كۆنەكان , ئەم كارەش ئەلادانى

^{۲۱۵} / نصرت عبدالرحمن .د , الصورة الفنية فى الشعر الجاهيلى فى الضوء النقد الحديث , مكتبة الاقصى , عمان ,

واتاي نزيك دهكه ويتهوه ، دووهميان: به خولقاندنى رهمزى نوى ، نهويش ليلى زمانى شيعرى
ليدهكه ويتهوه))^{۲۱۶}.

شيخ نورى له شيعرى (شيوهنى شيخ مه حمودى سرؤك) دا ، دهئييت :

چ نووكى خه نجهرى بوو وابرى ريشهى دل و گيان

چ تينى ئاگرى بوو وا به جارى جهرگى سوتانم

له سرچاوهى ته قيوى دلمه وه خويناوى ئال و گهش

به ناو شهريانه كانا ديته سرچاوهى دوو چوانم ل. ۱۴۱

ليردها (نووكى خه نجهر) و (تينى ئاگر) رهمزى كه سين ، تاييه تن به شاعيره وه ، بو نه و نازار و
ناخوشييه به كارها تووه كه به روكى شاعيرى گرتووه به هوى مردنى شيخ مه حمودى نه مره وه.

۲ / رهمزى گشتى : نه و رهمزانه يه كه له لايهن زوربه ي ميلله تانه وه بو يهك واتاو مه به ست
به كاردئييت ، شاعير دييت و هريان ده گرييت و له شيعره كانيدا به كاريان ده هيئييت ، بو نمونه (كوتر رهمزى
ئاشتييه ، له بهر نه وهى هه والى كوتايى هاتنى لافاوه كه ي نوحى راگه ياندا ، سنديباد بوته رهمزى گه شتى
زور ، پاش بلا بوونه وهى چيروكه سهركيشيه كانى له هه زارو يهك شه ودا ، مار رهمزى فيل بازييه ! ، له بهر
نه وهى (حه وا) هه ئخه له تاند تاكو دارى گه نمه كه بخوات ، رۆژ هه لات رهمزى ده ست پيكردى ژيانه و
رۆژ ئاوا و گه لاي پايىز رهمزى كوتايى هاتنييت))^{۲۱۷} ، هه ر نه م رهمزانه هه ندى جار به رهمزى مردو ناو
ده برين ، چونكه هيچ زيندويتييه كيان تييدا به دى ناكرييت ، بويه (يونگ) ده ئييت : (رهمزى مردوو نه و
رهمزه يه كه له قسه كردندا به كاردئييت و گوزارشت له ماناي ئاسايى ده كات ، وه كو گول بو رهمزى خوشه ويستي
و كوتر زه يتون رهمزى ئاشتيين))^{۲۱۸}.

نه م جوهره رهمزه ش لاي شيخ نورى به روونى ده بينرييت ، له شيعره كانيدا رهنگى داوه ته وه ، شيخ نورى له
شيعرى (كاره ساتى هيئانه وهى جه نازه كه ي شيخ مه حمود) دا ، ده ئييت :

^{۲۱۶} / محمد عبدالكريم ابراهيم ، پيکهاته ي زمانى شيعرى له روانگه ي ره خنه ي نويوه ، چ ، چاپخانه ي حاجى

هاشم ، ۲۰۱۲ ، ل ۱۳۸

^{۲۱۷} / روز غريب ، تمهيد فى النقد الحديث ، ط ۱ ، دار المكشوف ، بيروت ، ۱۹۷۱ ، ص ۲۲۷

^{۲۱۸} / ناسو عمر مسته فا ، به ها ئيستاتيكه كانى شيعرى لاي پيرهميردو شيخ نورى شيخ صالح و گوران ، ل ۱۲۵

غەمبارىن و جلى رەشى ماتەم ئەبەر بىكەن

پىرو جوان ھەموو بەدلى غەمگوسارەو

وختى ھىزى (شورته) يى ئى خستە كارەو

ل . ۱۵۲

ئەم شىعەرەدا شىخ نورى شاعىر, (جلى رەش) ى بەكارھىناو, وەكو رەمزىكى گشتى, شاعىر بەمە بەستى تە عزىيە بارى بەكارھىناو ئەوئىش بەھوى مردنى شىخ مە حمودى نە مرەو.

۳ / رەمزی ئەفسانەیی : ئەم جوړه رەمزانە ئە ئەفسانە میلیه کانه وە وەرده گىرین, رەمزو ئەفسانەش پەيوەندییەكى بەھىزىان ھەيە, چونكە زۆر بەي ئەفسانەكان رەمزىكى سروشتىيان ھەيە, ((ھىماگەرىبەتى ئەھونراو و شانۆشدا ئە جوړىك بە ئاگایى و شایەتى سەرەتایى دەشتە كىيەو و سەرچاوى گرتوو, كە ئە رۆحى مرقایە تىدا بوونى ھەيە, پىدە چىت ناوەرۆكى تىروانىنى ئەفسانە يىش بىت, كە سات بە سات و ھىدى ھىدى قوتتر و روونتر دەبنەو, ھىماگەرەكان پشت بە رەوالەتە ژىرىبەكان و پەيوەندییە بەرچاو بەلندەكانى نىوان كردهو و واقىعە باوہكان دەبەستن, دەكەونە گەرەن بە نىو ھۆكارە ئەفسونىيەكانداو ئەسوچە نەينىبەكان و كردهو نەناسراوہكاندا شىكارى كردهو واقىعىيەكان دەكەن))^{۲۱۹}.

ئەم جوړەش ئە رەمز ئە شىعەرەكانى شىخ نورى بەدى دەكرىت, شىخ نورى ئە شىعەرى (دىنارى موەزەفین) دا, دەئىت:

ھەر خارو خەسى شوومىيە, گولزارى مووہزەف

كاوول بوو, جىي كوندەبوو شارى مووہف

خوئى جگەرە بوته و شەراب و مەيى مەئموور

دەنگى دئە, ئاوازي نەي و تارى مووہزەف

ل . ۴۰۲

^{۲۱۹} / فەرھاد نازرزادەى كرمانى, ھىماگەرىبەتى ئە ئەدەبىياتى شانۆيدا, (و) پىشەرەو حسين سالىح, چ, ۱, دەزگای

چاپ و پەخشى سەرەم, سلیمانى, ۲۰۰۶, ل ۲۶

شاعیر (کونده په پوو) ی ، به کارهیناوه ، که بو خوی رهمزیکی نه فسانه ییبه ، رهمزه بو شوومی و نه هاتی نه گبه تی و دهر به دهری و مال ویرانییبه له کومه لگای کوردیدا ، شاعیر ژیانی فه رمانبه رانی که به گوئزار ناویبردوووه ، پاشان به هووی وه زعی گرانی و که می موچه وه بوته شوینی کونده بوو ، نه ویش شارو ژیانی فه رمانبه ری کاول کردوووه ، کردووویه تی به که لاهه و ویرانه شار.

٤ / رهمزی ئاینی : ناین به گشتی ، ناینه ئاسمانییه کان و کتیبه پیروزه کان ، هه می شه هوکاریک بوونه بو دروستکردنی رهمز ، چونکه (له ریگه ی رهمزی ئاینییه وه حه قیقه ته کانی مرؤف ناشکرا ده بییت ، کاری هه ره که وهری رهمز ناشکراکردنی ئاسته کانی حه قیقه ت و ئاسته کانی عه قلی مرؤفایه تییه !)^{٢٢٠} ، واتا په یوه ندییه کی زور باش له نیوان ناین و رهمزدا هه یه ، شاعیر ناین و که سایه تییه ئاینییه کان وه کو رهمز له شیعه رکانیدا به کار ده هیئیت ، به لام مه رج نییه شاعیر به عه قلییه تی ئاینی بیر بکاته وه ! ، (رهنگه سو فی له قوناغه سه ره تاییه کاندایه بتوانییت گوزارشت له بینینه کان بکات ، به لام له قوناغه پیشکه وتوووه کاندایه ، نایه وییت گوزارشت له بینینه کانی بکات ، له کاتیکیدا شاعیر هه موو ساتیک ته نها به بینینی شت گوزارشتی ئیده کات ، واتا بینینه کانی هوکاری گوزارشت کردنه که یه تی ، هه روه ها جیاوازییه کی تریش نه وه یه که بابه تی بینین به رده وام روونه لای شاعیر ، له کاتیکیدا نه زمونی سو فییدا نه م بینینه روونه ون ده بییت)^{٢٢١} .

نه م جوهری رمزیش له نیو شیعه رکانی شیخ نوری ده بینریت ، شیخ نوری له شیعی (سه عاده تی راستی) دا ، ده بییت :

سه عاده ت گهر به راستی تو ده پرسی ، عیزه تی نه فسه

نه گهر به دناوی شارت نه وی ، نه فست به ره ئلا که

نه گهر به رزی مه سیحت بو نه بی ، ته قلیدی یوسف که

نه گه ییه ئاسمان هه وئی بده زیندانی په یییدا که

ل ١٦٢

^{٢٢٠} / عاطف جوده نصر . د. الرمزی الشیعی عنده الصوفیة ، ط ١ ، دارالاندلس للطبع والنشر والتوزیع - دارالکندی للطبع والنشر ، بیروت ، ١٩٧٨ ، ص ٣٣

^{٢٢١} / عزالدین اسماعیل . د. الاسس الجمالیة فی النقد العربی ، ط ٣ ، دارالفکر العربی ، ١٩٧٤ ، ص ١٩٧

لیڤرەدا شاعیر مەبەستی ئە (مەسیح) حەزرتی عیسی کوری مەریەمە، کە خواى گەورە ریزیکى زۆرى لیڤرتوو و پلهى بەرزکردووتەوه، شاعیر دواى ئەوهى دەکەوتتە گفتوگو ئەگەل (خۆش بەختیدا) هەر دوو پەيام دەرى خواى گەورە، (حەزرتی عیساو حەزرتی یوسف) وەکو رەمزیک بۆ خۆش بەختى دەهینیتەوه، شاعیر ئە رێگەى ئەم رەمزە ئاینیهوه ئەیهویت ئەوهمان پى بلیت، کە مەرج نییه مروق خوشبەختى تەنها ئە ژيانیکى بى نازارو بى کیشەدا بەدەست بهینیت، بەئکو رەنگە وەکو حەزرتی یوسف لەزیندانەوه بگات بەو خۆش بەختییه، واتا شاعیر وەکو ناماژەى بۆ دەکات گەنگ ئەوهیه مروق عیزەتى نەفسى هەبیت و نەفسى خۆى ئە خراپەکارى بپاریت، بەمانایهکی تر ئە نجام نەدانی خراپە و تاوان دەبیتە خۆش بەختى بۆ مروق، ئەگەر ئە زیندانیشدا بیت.

ه/ رەمزی کە ئە پوری :

کە ئە پور لای هەر میلیه تیک ئەو گەنجینه بەنرخ و بایهخ و گەنگەیه، کە تاکەکانى کۆمەل شانازی پیوه دەکەن و هەولئى پاراستنى دەدەن، ئەهەمان کاتدا کەرەستەیهکی بەکەئک و باشى بەردەستى شاعیرانیسه، کە ئە پور ((کە ئە پوری نەتەوايهتى شیوهى ژيانى کۆنى پيش هەزارن سالى باو و باپیرانمان دەرئەخات، پلهى شارستانییهت و خوو رەوشت و بیرو باوەریان پيشان ئەدات، ئەمانەش هەموو سەرچاوهن بۆ ژيانى ئەمرومان، واتا ژيانى پیشومان ئەبەستى بە ژيانى تازەمانەوه))^{۲۲۲}، زۆریک ئە شاعیرانى کوردیش بەتاییهتى شاعیرانى نوێخواز، سوودیان ئەبەرهمى کە ئە پوری کوردی بینیهو و کردوو یانە بەسەرچاوهى شیعرەکانیان، ئەمیش بەهۆى ئەوهى ((کە ئە پور پردیکى هەمیشەیه رابردوو بە ئیستاه گری ئەدات، چونکە کە ئە پور هەمیشە نامادەیی بوون و زیندویتی تیدایه، ئەم خەسلەتەش وایکردوو بەبەتەکانى سنورى زەمەن و شوین و گشت پیوانەکان بپرن و بۆ هەموو کات و سەرەمیک بشیت))^{۲۲۳}، کەواتە : بەرهمە کە ئە پوریهکان ئەهەر سەرەمیکدا دەتوانریت سوودی لیوهربگیریت و بکریت بە کەرەستەى نووسین لای نووسەران و ئەدیبان.

شیخ نوریش وەکو شاعیرانى تری کورد، سوودی ئەبەرهمە فۆلکلورییهکان وەرگرتوو، کردوو یه تیه کەرەستەیهکی باشى بەردەستى خۆى و ئە شیعرەکانیدا بەکاریهیناوه،

شیخ نوری ئە شیعرى (خونچه و شیرین و کالى) دا، دەئیت :

^{۲۲۲} / ئەقابهى مامۆستایان لقی هەولیر، سەرنجیک ئەدەرەوازهى فۆلکلورى کوردەوه، چاپخانهى نیرشاد، بەغداد

ل، ۱۰

^{۲۲۳} / پەخشان سابیر ئەحمەد، رەمز ئە شیعرى هاوچەرخی کوردی کرمانجى ناوەراست—کوردستانی عیراق—

۱۹۷۰-۱۹۹۱، نامەى دکتۆرا، زانکۆى صلاح الدین، هەولیر، ۲۰۰۲، ل ۲۳۸

{خونچه} و {شیرین} و {کالی} سی کچن نهو لادی گیو

قابیلن ههرسی و وزن بکرین به نالتون و بهزیو

عیشوهی {شرینی} صهد فههاد نه خاته بیستون

چاوی مهست و کالی {کالی} پر له بادهی عیصمهته

رهبی ههرسی تاجی بهرزی بن له بو نه م میلهته

باغی بی خاری حهسادهت , نهوزوهوری وا دهبی

خونچه شیرین بی به کالی , باغی مهسعوودییهته

ل . ۴۱۸

نه گهر سه رنج له م شیعرهی شیخ نوری بدهین ! ده بینین شاعیر سودی له داستانی فولکلوری رۆژه لاتی (شیرین و فههاد) و هرگرتوه , فههادی وهکو ره مزیک بو خوشه ویستی راسته قینه به کارهیناوه , شاعیر ناماژه به وه دهکات , که چون فههاد به هوئی عیشقه که یه وه دهستی به هه لکولینی شاخی بیستون کرد , ههر به و شیوهیه نهو وینه یه مان ده خاته بهرچاو که (عیشوهی شیرین) سه د که س به دهردی فههاد ده بات .

۶ / ره مزی میژوویی :

کاره سات و رووداوه میژوویییه کان , که سایه تییه میژوویییه کان , نهو شهرو شۆرهی که کاتیکی زۆر به سه ر کاتی روودانیان تیپه ریوه , نه مانه سهرچاوه یه کی به که لک و گرنگن بو شاعیران , هه تا دهستی بو بهرن و وهکو ره مزیک له شیعره کانیا نا به کارییهینن , چونکه ((میژوو , زانستی زانسته کانه , وهک خویی چیشت وایه بویان , به لام له هه مووی گرنگتر میژووی ژیا نه , که گشت زانسته کان و رووداوه کانی رۆژانه و نالوگۆره کانی کۆمه ل دهگریته وه , بو ههر که سیك بیهوی دهرسه کانی میژوو گه ورنه ! , یه کجار گه ورنه ! نه مری راسته قینه لای میژووه))^{۲۲۴} , که واته : میژوو مهیدانیکی ناماده کراوه له بهر دهستی شاعیردا , هوکاریکیشه بو به گهر خستنی بیر , تا کو شاعیر سودی لیوه ریگریت .

شیخ نوری وهکو ههر شاعیریکی تر , سوودی له میژوو و هرگرتوه , شاعیر له شیعی (۱۴ ته مووز) دا , ده ئیت :

^{۲۲۴} / که مال مه زهر , میژوو , دارالافاق العربیه , بغداد , ۱۹۸۳ , ل ۷

عالم رژانه قه سره وه , ناو ژورو ناو ته لار
 لاشه گه مائه گه وره كه يان خسته ناو هه زار
 هه روهك سه گيكي بوگه ني توپيو له ربي گونزار
 كه نناسه كان , كه نه يبه نه دووري كه ناري شار
 واپه ت خراوه ته قوله پيي رانه كيشري

ئهمري شه عب وه هايه كه نابي بنيژري ل . ۳۱۰

(لاشه گه مائه گه وره و سه گيكي توپيو) رهمزن بو (نوري سه عيد) , كه به هوي شورشي ۱۴ ته موزي
 ۱۹۵۸ , دوه , له سه ر ته خت لادرا , رژيميكي جمهوري شويي گرته وه , شاعيريش سودي لهم رووداوه
 وهرگرته وه له شيعره كه يدا به جواني به ديارده كه وييت , يان ده توانين بليين شاعير رووداوه كاني نه و روزه
 ۱۴ ته مووزمان به شيعر بو ده گيرن ته وه .

دووه م: نه فسانه

نه فسانه مامه له كردنه له گه ل هه ست و سوزدا , نهك عه قل , چونكه نه فسانه كان كومه نيكي شتي
 ناعه قتلانين و له سه رووي تواناو بيركردنه وه ي مروفن , هه رگيز ناتوانرئيت به راست دابنرئيت , هوكاره كه شي
 هه ر نه وه يه كه زورجار باس له زور شتي ناعه قتلاني و نالوژيكي ده كه ن كه ناتوانرئيت به پيوه ري عه قل
 هه ئبه سه نگينرئيت , نه فسانه له رووي ميژووييه وه ده گه رن ته وه بو چاخه سه ره تاييه كاني مروف , يه كه مين
 سه رچاوه ش بووه لاي مروف , بو گوزارشتكردن له بيرو باوه ره كاني خو ي سه باره ت به گه ردوون , چونكه
 (نه فسانه يه كه م قوناغي بيركردنه وه ي فه لسه في نه نويني , نه م قوناغه فه لسه فييه سه ره تاييه وهك
 قوناغه فه لسه فييه كاني تر له نه نجامي قوئبو نه وه له ديارده كاني گه ردوون و په يوه ندييان به ژياني مروف
 له سه ر نه رز په يدا نه بيت)^{۲۲۵} , چه مكي نه فسانه ش له كتيبي هونه ري شيعري نه رستودا , به واتا كاني
 (گريي رومان – plot يا خود بيناي رومان ... و چيروك له سه ر زمانى نازهلان يان چيروكه ناماقوله كان كه
 له سه ر بنه ماي رومان و خه يالي بي به رنامه دامه زراوه)^{۲۲۶} , سه باره ت به بيناسه ي نه فسانه ش (جيمس
 فريزر) نه فسانه به سيحروه گري دهدات و لهم باره وه ده ئيت : (نه فسانه په يوه نده به باري قوناغي

^{۲۲۵} / نه بيله نيبراهيم . د . نه فسانه , (و) محمد بدرى , چاپخانه ي علاء , به غداد , ۱۹۸۶ , ل ۱۴

^{۲۲۶} / قيس نوري . د . الاساطير وعلم الاجناس , دارالكتب للطباعة والنشر , موصل , ۱۹۸۱ , ص ۱۰

سیحری بنیادەم ، بەلای ئەو ئەفسانە لەقوناغە بەرایبەکاندا هاوشانی سیحەرە و بە پێی گۆرانی باری تیگەشتن و پیشکەوتن سیحرو چەمکی ئەفسانەش بەرەو پێش دەچیت)^{٢٢٧} ، (بیتەر مۆنز) ئەفسانە بە چیرۆکی خورافی دادەنیت و ئەم روانگە یەو دەنیت: (ئەفسانە یان وینە یان مەجازی Myth یان Mythos ، جۆرە چیرۆکیکە تاییە ئەمەندی خۆی هەیه ، بە ئاسانی تیگەتی ئەو چیرۆکانە دەبی که سیمایەکی خورافی یان سیحرییان هەیه ، ئەو زاراویە ئە بنەچەدا ئەغریقێ بەواتای ئەو (وشانە ی دەگوترین) ، دوایی زاراوەکە بەو ئەیکدرا یەو که حیکایەتی خواوەندی بیت)^{٢٢٨} ، دکتۆر. عیزەدین مستەفا رەسول یش ، سەبارەت بە ئەفسانە دەنیت : (گەر لە کونجی فەلسەفەو بەروانینە ئەفسانە ، ئەتوانین بە جۆریکی هۆشیاری کۆمەلایەتی دابنێین ، هەرۆک بە هەولدانیکی سەرەتایی مروڤ ئەزانری بو ئەو ی ئە جیهان بگات و جیهان بناسیت)^{٢٢٩} .

لە زۆرە ی ئەفسانەکانیشدا کە سایەتییەکان زۆرە ی کات لەسەر ووی سروشتەوین ، بە جۆریک خواوەند یان نیمچە خواوەندن ، هەرۆهە ئە ئەفسانەکاندا ئەندیشەو خەیاڵ بەشدارییەکی گەورەیان هەیه !
جۆرەکانی ئەفسانەش ئەمانەن :

١/ (ئەفسانە ی نەریت و بۆنە ئاینییەکان : بریتییە لەلایەنی قسە یی یان دەربەرینی زاری ئەم بۆنەو نەریتە ئاینییانە .

٢/ ئەفسانە ی گەردوون : نەرکی ئەم ئەفسانە یە ئەو یە کە بە پێی ئەیکدانەو ی مروڤی سەرەتایی دەریخات کەوا چۆن ئەم گەردوونە دروست بوو .

٣/ ئەفسانە ی هیمایی : ئەم چەشنە ئەفسانە یە لەقوناغیکی پیشکەوتوو تر لە قوناغەکانی ئەفسانەکانی تر پەیدا بوو ، کە تەنها خۆی بەگەردوونەو نابەستیتەو ، بەئکو لەناو جەرگە ی ژیانەو هەل ئەقوینت .

٤/ ئەفسانە ی قارەمانی خواوەند : ئەم چەشنە ئەفسانە یەدا قارەمانە کە ئاویتە یە کە ئە ئادەمیزادو خواوەند ، قارەمانی ئەم چەشنە ئەفسانە یە لەلایە کەو خواوەندی کە و لەلایەکی ترەو ئادەمیزادیکە ، سیفەتە ئادەمیزادییەکانی بە ژیان ی سەر زەمینەو دەبەستیتەو .)^{٢٣٠} ،

^{٢٢٧} / خالد جوتیار ، تارمایی ئەفسانە ی کوردی ، ج ١ ، چاپخانە ی ئۆفیسیتی ژین ، کۆیە ، ٢٠٠٧ ، ل ٣٦

^{٢٢٨} / خالد جوتیار ، سەمای ئەجندان ، چاپخانە ی سیما ، هەولێر ، ٢٠٠٦ ، ل ١٧٠

^{٢٢٩} / عەزەدین مستەفا رەسول . د ، ئەدەبی فۆلکلۆری کوردی ، چاپخانە ی دارالنجاح ، بەغداد ، ١٩٧٠ ، ل ١٢

^{٢٣٠} / کامەران موکری ، ئەدەبی فۆلکلۆری کوردی ، ج ١ ، چاپخانە ی زانکۆ ی صلاح الدین ، هەولێر ، ١٩٨٤ ، ل ٤١

نهوهی تاییه تیشه به نه فسانه‌ی کوردیشهوه ، کوردیش نه فسانه‌ی هه‌یه ، که خاوه‌ن سروشتی کومه لایه‌تی و ناینی و شوینی جوگرافی خویه‌تی ، نه فسانه‌ی کوردی ((نهو چیرۆکه‌یه که دانه‌ره‌که‌ی دیار نییه ! و نه نیو کومه لانی خه‌ئک ده‌گی‌ردینهوه ، که سییه‌تی نه فسانه‌ی به‌هوی ئامپرو که‌ره‌سته‌ی نه فسانه‌ی نه کات و شوینی نه فسانه‌ی بیدا کاری نه فسانه‌ی تیدا ده‌که‌ن))^{۲۲۱} ، نه نه فسانه‌ی کوردیدا به شیوه‌یه‌کی سه‌ره‌کی دوو هی‌یز یان دوو خاوه‌ند ده‌رده‌که‌ون ، که بریتین له : ((خاوه‌ندی خپرو پوناکی) هورمز ormuzd) ، که سوپایه‌کی به‌هی‌زی نه‌بینراوی له‌شیوه‌ی پهری له‌به‌ر ده‌ستدایه ، بو یارمه‌تی دانی مرووق و چاکه کاری به‌کاری دینی ، خاوه‌ندی شه‌رو تاریکی (نه‌هریمه‌ن Ahrimn) ، که سوپایه‌کی نه‌بینراوی له‌شیوه‌ی دیوو درنج و مارو نه‌ژدیهای له‌به‌رده‌ست دایه ، که بو خراپه‌کاری به‌کاری نه‌هینیت ، ئاهورامه‌زداش ، خاوه‌ندی گه‌وره‌یه و نه‌م دوو هی‌زه‌ی له‌به‌ر ده‌ستدایه))^{۲۲۲} ، نه فسانه‌ی کوردی به‌رده‌وام له مملانی نیوان هی‌زی خراپه و هی‌زی چاکه‌دایه ، ((له‌م کیشه‌یه‌دا هی‌زی خپرخوا ، که بریتیه : له ئاده‌میزادو نه‌مه وینه‌ی میله‌ته هه‌موو شوینیکی گرتوه‌ته‌وه ، له‌هه‌موو شوینیکی‌دا هه‌یه‌و بی ترس له‌ژیر تیشکی رۆژدا نه‌ژی و هه‌ر چاکه‌و خوشه‌ویستی بنیاد ناوه ، به‌لام هی‌زی خراپه‌و به‌دی که‌مه‌و له تاریکی‌دا نه‌ژی ، له نه‌شکه‌وت و کۆلانی تاریکی‌دا ، له که‌لاوه‌ی کۆن و ویرانه‌دا ، له تیشکی رۆژ نه‌ترسی و هه‌ر رۆژه‌لات نه‌و وون نه‌بیت))^{۲۲۳} .

نه فسانه‌ی کوردیش چه‌ند تاییه تمه‌ندییه‌کی هه‌یه له‌وانه :

((۱ / تاییه تمه‌ندی زمانی ، به‌زمانی کوردی ده‌گی‌ردینه‌وه .

۲ / تاییه تمه‌ندی میژوویی ، باس له واقیعی میژووی کورد ده‌کات به‌شیوه‌یه‌کی نه فسانه‌ی .

۳ / تاییه تمه‌ندی ناینی ، به‌شیوه‌یه‌کی نه فسانه‌ی باس له سه‌ره‌ه‌ئدانی ناینه کوردیه‌کان ده‌کات .

۴ / تاییه تمه‌ندی جوگرافی باس له جوگرافیای کوردستان یان شوینیکی جوگرافی تاییه‌ت به‌کوردستان

نه‌کات .

^{۲۲۱} / مه‌لود ابراهیم حسن ، قه‌ده‌غه‌ شکی‌ن ، چ ۱ ، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م ، سلیمانی ، ۲۰۰۰ ، ۱۵ل

^{۲۲۲} / کریم شاره‌زا ، نه فسانه له‌شعیری هاوچه‌رخ‌ی کوردیدا ، چ ۱ ، چاپخانه‌ی رۆشنی‌یری ، هه‌ولێر ، ۲۰۰۵ ، ۱۰ل

^{۲۲۳} عزه‌دین مسته‌فا ره‌سول . د ، نه‌ده‌بی فۆلکلۆری کوردی ، ۳۵ل

٥ / تاییه تمهندی داب و نه‌ریتی کومه‌لایه‌تی ، باس له داب و نه‌یته کومه‌لایه‌تییه‌کانی کوردستان ده‌کات))^{٢٣٤} .

نه‌وه‌ی په‌یوه‌سته به نه‌فسانه‌و شیعریش، هه‌ئبه‌ته له نیوان شیعو نه‌فسانه‌دا په‌یوه‌ندییه‌کی پته‌و هه‌یه ، هه‌ر له کۆنه‌وه سروود و بۆنه ناینییه‌کان و جادوو‌ییه‌کان به شیوه‌ی شیعر و گۆرانی گوتراون ، د.که‌مال مسته‌فا معروف ، پیی وایه نه‌فسانه جوړیکی نه‌دبه‌و ده‌وله‌مه‌ندی دونیای نه‌فسانه وایکردووه ، که شاعیر وه‌کو که‌ره‌سته‌یه‌کی شیعی به‌کاری به‌یئیت ، له‌م باره‌یه‌وه ده‌ئیت : ((نه‌فسانه جوړه نه‌دبه‌یکه ، به‌سته‌ئک به‌لاوه ده‌نی و به‌ره‌و پێشکه‌وتن و گۆران هه‌نگاو ده‌هاوێژیت ، ده‌وله‌مه‌ندی جیهانی نه‌فسانه بوته‌ هو‌ی مانه‌وه‌ی وه‌کو سه‌رچاوه‌یه‌کی ره‌نگین به‌ده‌ست شاعیرانی نوێخاوزه‌وه))^{٢٣٥} ، له‌م پیناسه‌یه‌ی که‌مال معروفدا ، نامه‌زه به‌وه ده‌کات ، که نه‌فسانه وه‌کو که‌ره‌سته‌یه‌کی باش ، ته‌نها به‌ده‌ستی شاعیرانی نوێخاوزه‌وه‌یه ، نه‌مه له کاتی‌کدا ، ده‌کرا بو‌ترایه نه‌م که‌ره‌سته ده‌وله‌مه‌نده لای زۆریه‌ی شاعیران ده‌بینریت ، هه‌ر له کۆنه‌وه تا‌کو ئیستا ، به‌ختیار عه‌لی نه‌فسانه به‌پییوستییه‌کی گرنگی شیعر ده‌زانیت ، نه‌و رای وایه ((نه‌فسانه بو‌ شیعر گرنگه ، چونکه نه‌فسانه هه‌مان شیوه‌ی نه‌و چاوه‌یه که له‌سه‌ره‌تاوه مرو‌ف جیهانی پینینیه ! نه‌و چاوه میتو‌لوگییه چاوی سه‌ره‌تاییه ، چاوی مرو‌ف به‌ر له‌وه‌ی لوژیک و لوگۆس و هیزه‌کانی تر کۆنترۆلی بکه‌ن))^{٢٣٦} ، هه‌روه‌ها ره‌زا به‌راهه‌تی ده‌ئیت : ((بنه‌ما سه‌ره‌کییه‌کانی شیعر کیش و سه‌روا نییه به‌ته‌نها ، به‌ئکو کومه‌لی شتی له‌مانه بالاترن و پییوسته نیویان بنه‌ین جه‌وه‌هر و کرۆکی زیندووی شیعر ، نه‌م جه‌وه‌هر و کرۆکانه‌ش له‌حاله‌ته هه‌ره ساده‌که‌یدا بریتین له لی‌کچون و له حاله‌تیکی هه‌ندی بالاتردا بریتین له خاوزه‌و له حاله‌تیکی بالاترو قو‌لتردا بریتین له‌ره‌مز و پاشان له حاله‌ته هه‌ره به‌رزو لو‌تکه‌که‌یدا بریتین له نه‌فسانه))^{٢٣٧} ، به‌پیی نه‌م رایه‌ی ره‌زا به‌راهه‌تی کیش و سه‌روا به ته‌نها بنه‌مای سه‌ره‌کی شیعر نیین ، به‌ئکو شیعر چه‌ندین بنه‌مای سه‌ره‌کی تری هه‌یه ، که بریتین له لی‌کچوون و خاوزه‌و ره‌مز و نه‌فسانه ، له‌مه‌وه ده‌گه‌ینه نه‌و رایه‌ی که شیعو نه‌فسانه په‌یوه‌ندییه‌کی نه‌وه‌نده به‌هیزو توند له‌نیوانیان هه‌یه ، به‌جوړیک که شیعر ناتوانیت ده‌ستبه‌رداری نه‌فسانه بی‌ت ، چونکه وه‌کو که‌ره‌سته‌یه‌کی ده‌وله‌مه‌نده له‌به‌ر ده‌ستی شاعیردا

^{٢٣٤} / ئیبراهیم حسن ، گه‌ران به‌دوای نه‌مری له نه‌فسانه‌ی کوردی و فارسی دا ، نامه‌ی ماسته‌ر ، زانکۆی سلیمانی ، ٢٠٠٠ ، ل ١٨ ،

^{٢٣٥} / که‌مال مسته‌فا معروف ، د. ره‌مز له‌شیعه‌کانی شیرکو‌بیکه‌سی شاعیردا ، گو‌فاری زانکۆی سلیمانی ، ب B ، ژماره ١٤ ، ٢٠١٤ ، ل ١٤٥ ،

^{٢٣٦} / به‌ختیار علی ، گه‌ران بو‌مانا‌کانی دیکه‌ی شیعر ، گو‌فاری پامان ، ژماره ٧٢ ، ٢٠٠٢ ، هه‌ولێر ، ل ١٠

^{٢٣٧} / ره‌زا به‌راهه‌تی ، ده‌رباره‌ی شیعو شاعیری ، وه‌رگێرانی ، حه‌مه‌کریم عارف ، گو‌فاری نوسه‌ری نوی ، ژماره (٥) ، ١٩٩٨ ، ل ٣٢ ،

شیخ نوری و ئەفسانە

بەکارهێنانی ئەفسانە لە شیعری کوردیییدا هەر لە کۆنەوه ئەلایەن شاعیرانی کوردەوه بەکارهاتوووە ،
(بەلام شاعیرانی کلاسیکی کەمتریان لە سنوورێکی کەم و تەسکدا بەکاریان هێناوە ، ئەمیش لەنیو
هونەرەکانی ڕەوانبێژیدا دەبینرێت ، وەکو چواندنی زوڵفی یار بە مارو ئەژدیها ، یان خۆشەویستەکانیان
بە پەری ، بەلام ئەگەر تەماشای شاعیرانی نوێی کورد بکەین ، ئەفسانەیان بە شیۆهیهکی بەربلاو و تازەتر
بەکارهێناوە)^{٢٢٨} ، گەنگی زۆریشیان پێداوە ، هۆکاری ئەمەش (ئەنەنجامی کاریگەری ئەدەبیاتی
ئەوروپییەوه سەری هەڵداوە ، بەتایبەتی شاعیرانی ئینگلیزی دواي _ گیتس ، و دوو شاعیری گەورە تر
(ئەزرا پاوەن و تۆماس ئیلیۆت) ، کە شوێن پەنجەیان لەم بوارەدا دیارە)^{٢٢٩} .

شیخ نوری و هەر شاعیرێکی دیکە کورد ئەفسانە بەکارهێناوە ، کردوویەتی بەهەوینی
زیندوویی و بەردەوامی شیعەرەکانی و ئەفسانەش بو خۆی دەبێتە مایە ئەمەری شیعەرەکانی .

شیخ نوری لە شیعری (بەهار) دا ، دەئێت :

بەهارە ئەمرۆ ئەباغا وەنەوشە مەستی ئەکا

سەبا لە پەری گۆندا ، دراز دەستی ئەکا

لەمن فیدایی تری ئێرەدا نیە ئەمرۆ

بەغەیری غونچە کەرەفەیی حیجابی هەستی ئەکا

لەخاکپای گۆلا وا گریه کەوت بلبل

دەئیی (برەهەند) مەستانە بت پەرستی ئەکا

ئەدەب لەسەرۆوی سەهی وەرگرە ئەگەر ژیری

ئەگەل بلندی خویا ، هەوای پەستی خۆی ئەکا

ل . ٢٠٨

شیخ نوری لەم شیعەرە خۆیدا (بلبل) کە لەبەر پێی (گۆلا) کەوتوووە و ئیی دەپارێتەوه ، شاعیر خۆی
بەبلبل و بلبلیش بە (برەهەند) ی ، خواوەندی ئەفسانەیی هیندییهکان چواندوووە ، کە ئەمیش لەبەر پێی

^{٢٢٨} / ناسۆ عومەر مستەفا ، بەها ئیستاناتیکیهکان لای پیرەمێرد و شیخ نوری شیخ صالح و گۆران ، ١٣١٧

^{٢٢٩} / کەمال مستەفا معروف . د . رەمز لە شیعەرەکانی شێرکۆ بیکەسی شاعیردا ، گۆفاری زانکۆی سلیمانی ، ب B

ژمارە ١٤ ، ٢٠١٤ ، ١٤٥٧

بتدا كه وتوووه و خواپهرستی نهكات, ((برههمه ندىيان (براهما) نهو خواوهنده خوتقینه رهيه كه ژيان ده به خشى, نهو هيژه كاريگهرو دهسه لاتدارهيه نه گهردووندا كه هه موو شته كان نه ووهوه كه وتنه وه, رۆح نه به ره كانيش لىي ده پارينه وه و داواي به زه يي و توتفى لىده كه ن, خوريش ده دهنه پال نهو خواوهنده, كه به هوى نه ووهوه لاشه كان ده بوژينه وه و به پىي قسه كانى خويان ژيان نه نازه ل و خولدا ده گه رىي, (براهما) , يه كيكه نه خواوهنده كان, كه نه هيند بره همييه كان په رستويانه, نه وانه به قسه ي خويان هيژه كاريگهرو دهسه لات داره كانى ناو گهردوون و گورانكار ييه كانى ناو گهردوونيان په رستوووه ...))^{٢٤٠}, شيخ نوري له م شيعره يدا, خويي و بلب له به رده م خوشه ويسته كانيان چوك داده دن, شاعير له بهر ده م دنبه ره كه ي و بوبل بوليش له به رده م گول و خونچه دا, پاشان شيخ نوري هه ر دووكيان ده چوينيت به براهمه ندى خواوه ندى نه فسانه يي هيند ييه كان.

شيخ نوري له شيعريكي تر دا ده لىيت :

نه شرافى كورده, ده ستى له قفلى كه نه پچه دا

حه پس و زه ليله, مه ظاهرى زل و حه قاره ته

نه م رهنگه, خوينى ميشكى پزاوه سياهه شه

به رگى گولى بيساطى, زه مينى حه مييه ته

ل. ٣٨٨

لي ره دا شاعير ژيان و كاره سات و به سه ره اتى كوردى به رجه سته كردوووه, رشتنى خوينى كه نج و لاوى كوردى به رشتنى خوينى (سياره ش) چواندوووه, سياهه ش, پاله وانى داستانى شانامه يه, پياويكى خيرخواز بووه, نه تو له ي خوينى نه ودا شه رىكى زور كراوه و بووه به په ند, شاعير سودي نه و پاله وانه نه فسانه ييه ي شانامه بينيوه, له م شيعره يدا به راوردى كردوووه به ره شه كوژى و خوين رزاني شه شى نه يلول.

شيخ نوري له شيعرى (شيعريكي ناته واو) دا, ده لىيت :

^{٢٤٠} / نازاد عبدالواحييد, ديوانى شيخ نوري شيخ صالح, به رگى يه كه م - به شى دووه م, چاپخانه ي الجاحظ,

به غداد, ١٩٨٩, ل ٢٠٨

ئە مچا تۆبى خوا چۆن من بویرم	كە دەست و برد كەم
ئە ئوتكەى وا بەرز بېم خۆم ھە ئدیرم	ملى خۆم ورد كەم
بە كویرە وەرى بە ھە ناسەى سارد	داما و غە مگین
ئە گەل ئە و دەورە بەم جۆرە رامبوارد	بى ھیزی و بى تیین
تا خودا رە خسان	وەك شیری مەیدان
تە لېسى قە لای دیوہكەى شكاند	بنچینەى روخاند
ھیلانەى شومی بوومی ھە ئوہشان	بە دارووخواوى
گیانى كوندەبووی ھە موو ھە ئفران	بە بائشكاوى
بە سەر دنیاوہ ناسورینەوہ	تاشەعب مابى
بیبىراى بىبىراى قەت ناگەرینەوہ	ھە تا ھە تاىى

ل . ۲۹۵

شیخ نوری ئەم شیعەرەیدا نامازە بە زوئەم و ستەمى دەسەلاتداران دەکات ، كە خەئکیان چۆن چۆنى چەوساندووہتەوہ و ستەمیان ئى کردوون ، بوونەتە مایەى دروست کردنى ترس و تۆقاندنى خەئک ، خەئک ئە ترسى ئەوان نە یویراوہ ھېچ بکات و ھېچ بلیت ، بە جۆرئک شاعیر باسى ئە و ناخۆشى و دەردە سەرى ئە و رۆزگارە دەکات ، كە ئە بەر زوئەم و زۆرى دەسەلاتداران ھەولئى خۆکوشتن بدات ، ھەر وەکو شاعیر ئە و دەسەلاتە بە (تە لېسى قە لای دیو و ھیلانەى كوندە پە پوو) ناوی دەبات ، كە چ دیو چ كوندە پە پوو ، وەکو ئەفسانەئەك بەکاربەیناوہ و نامازەئەکن بۆ کاولکاری و ھینانى ناخۆشى و نەگبەتى ، بەلام وەکو شاعیر باسى دەکات خوائەكى بۆ ناردوون ، بووہ بەمایەى ئە ناویردن و ویرانکردنى قە لای دیو و ھیلانەى كوندە پە پوو ، خەئکەكەش رزگاریان بووہ و ئەوانیش بۆ ھەتاھەتایە ئە زوئەم و ستەمى زۆرداران رزگاریان بووہ . ھەرئەم شیوہ موستەزادە بۆخۆى جۆرئکە ئە شیوازی شاعیر

شیخ نوری ئە شیعەرئکى تردا دەئیت :

نابینمەوہ ئیرە یەكى، یارو وەف_____ادار

حه قمه كه نه بينم له شه ودا ، خه و به مه لاه

ئینسانی وهكو عه بده ، له كوی دهست نه كه وی ناخ

نایدۆز مه وه ، هه رچه نده بگه رپم بوی به چراه

ئهو شه خصه كه وا لای قه ئه و لای وهكو (ری) یه

پیریكه به شه و هیمه تی شه و کیل به دهواوه

ل . ۴۱۹

شیخ نوری له م شیعرهیدا ئامازه به پیاو چاکی نه فسانهیی (پیری شه و کیل) دهکات ، که یه کیکه له پیاو چاکه نه فسانه بییه کانی ناوچهی شارباژێر ، که گوايه شه وان له گۆره که ییدا ده رچوووه و زهوی کیلاوه به ته نها ، شاعیر ته نهایی خوی به شه و کیل چواندوووه ، له هه مان کاتدا گلهیی له رۆژگار و به ختی خوی دهکات ، که که سیکی هاو ده م و هاو رپی نیه .

پاری سییه م

یه که م : دیاردهی پاش و پیش خستن

دیاردهی پاش و پیش خستن یه کیکه له دیارده سه رنج راکیشه کان ، که له ئاستی رسته دا روو ده دات ، هه ر زمانیکه سیسته م و یاسای تاییه ت به خوی هه یه ، بو ریزکردنی که رهسته کانی رسته ی زمانه که ، واتا شوینی هه ر وشه یه که له زماندا چه سپاوه له ئاستی رسته دا ، به لام له کاتی قسه کردن و ناخاوتندا ده کریت ئه رک و شوینی وشه کان گۆرانکارییان به سه ردا بیته ، واتا ئاوه گۆرکردنی یاسای ریکه خستن و ریزبونی که رهسته کانی ناو رسته ، وه کو کار پیش بکه ر دیته ، یان ناو و ئاوه ئناو پیکه وه دین ، هاتنی ئاوه ئناو پیش ناوه که ... هتد ، بو نمونه ((له زمانی کوریدیدا بکه ر ده که ویته سه ره تای رسته و کار ده که ویته کو تایی ، به لام له زمانی عه ره بیدا کار ده که ویته سه ره تاو به رکار له کو تاییدا یه ، نه م پاش و پیش خستنه له نیوان ره گه زه کانی رسته و رۆنانه که ی گرنه گرتین نه دگاری لادانه له ئاستی پیکه اته یی بو یه (جان کو هن) له تیۆره که ییدا گرینگه زوری پیداه))^{۲۴} ، که واته شاعیر له رینگه ی نه م کرداری پاش و پیش خستنه وه ریکه خستنی که رهسته کان تیگ ده دات ، هه ر بو یه جان کو هن ، ((نه و لادانه ی له نه نجامی پاش و پیش خستنه وه روو ده دن ناوی ناوه لادانی ریزمانی ، که واته پاش و پیش خستن په یوه ندییه کی به هیزی

^{۲۴} / سافییه محمه د نه حمه د د ، لادان له شیعری هاوچه رخی کوریدیدا ، چ ۱ ، چاپخانه ی حاجی هاشم ، هه ولیر ،

به یاسای ریزمانه وه هه یه ، دیاردهی لادانی پاش و پیش خستنیشی به هه لگه رانه وه ناو ده بات)^{۲۴۲} ،
 نه میش بو (سیسته می شیوازگه ری ده گه ریته وه که له سه ر بنه مای راستییه کی گه وه هری گرنگ کار ده کات
 که لادانه ، واتا هه وئیکه بو بنکو لکردنی ریزمان و یه کی تی یاسایی زمانه وانی ، نه میش ریگه و هو کاریکه
 بو ده رختنی راستییه کان و جوانکارییه کانی نیو دهقی نه ده بی و شیوازی تاکه که سی)^{۲۴۳} نه م دیاردهیه
 لای شاعیرانی نویخواز ده بینریت ، به لام هه ری که یان ریگه ی تاییه تی خو یان به کارهینا وه له بیرکردنه وه و
 هه ست و سۆز ، بو پاش و پیش خستنی که رهسته کانی زمانی نیو دهقه شیعییه که ، واتا ریگه یه که که
 شیوازی نوسه ر – شاعیری پی دهناسریتته وه ، له پرووی ئیستاتیکیشه وه پاش و پیش خستنی وشه کان
 جوانییه کی زور به رسته که ده به خشیت ، نه و جوانییه ی له م جو ره دا به رسته ده به خشریت ، هه رگیز
 له ریزکردنی وشه له سه ر بنچینه ی ریزمانی دا نه و جوانییه به رچاو ناکه ویت .

نه م دیارده ریه ش لای شیخ نوری به پرووی ده بینریت ، بو زیاتر خستنه پرووی دیارده ی پاش و پیش خستن
 لای شیخ نوری چه ند نمونه یه که ده هیئینه وه :

شاعیر له شیعی (کۆچی مه لافه ندی هه وئیر) دا ، ده ئیت :

دووباره دل له مه جلیسی پر سۆزی سینهدا

سووتا به ناری حادیسه ، وه ک مۆمی ناوفه نهر . ل. ۱۳۲

له م دیره شیعه ردا شاعیر یاریه کی جوانی به شوینی وشه کان کردوو ، کاتی که کرداری (سووتا) ی ،
 له سه ره تای نیوه دیری یه که مدا پیش خستوه ، لی ره دا نه گه ر به پیی ده ستوری زمانی ئیی بروانین به م
 شیوه یه ی لیدیت ، (دل سووتا به ناری حادیسه) ، به لام شاعیر له ده ستوره که لایدا وه ، زمانه که ی تیک
 شکاندوو ه .

شاعیر له هه مان شیعه ردا ده ئیت :

نیژرا سرور و خه م سه ری هیئایه ده ر له خاک

خه و که وته چاوی خوشی و هه ئسا له خه و که ده ر . ل. ۱۳۲

^{۲۴۲} / ناز نه حمد سعید ، لادان له شیعی له تیف هه ئمه تدا ، چ ، چاپخانه ی بینایی ، سلیمانی ، ۲۰۱۳ ،

ل ۲۳۲ (هه وه ها بروانه) جان کۆهن ، الفه الشعریه ، ص ۱۷۹

^{۲۴۳} / ژوان عبدالسلام عزیز گه ردی ، شیواز له شیعه رکانی کامه ران موکری ، ل ۱۷۶

لیره‌شدا شاعیر کرداری پیش خستوه که (نیژرا) یه ، نه‌گهر به پیی دستوری زمانه‌که بینوسینه‌وه به‌م شیویه ده‌بیت ، (سرور نیژرا) ، به‌لام شاعیر دستوره زمانیه‌که‌ی تیک شکاندوه ، نه‌هه‌مانکاتدا به‌هایه‌کی جوانتری به‌شعیره‌که به‌خشیوه .

شیخ نوری له شاعریکی تردا ده‌بیت :

گریا وه‌ته‌ن ، وتی : جگهری من برایه‌وه

نوری نه‌له‌کتزیکی شه‌وی من کوژایه‌وه . ل . ۱۴۹

به‌هه‌مان شیوه شاعیر یاری به‌شوینی وشه‌کان ده‌کات و دستوری زمانه‌که تیک ده‌شکینیت ، نه‌ویش له ریگه‌ی پاش خستنی بکهر ، که لی‌ره‌دا (وه‌ته‌ن) ه ، هه‌روه‌ها پیش خستنی کردار که (گریا) یه ، که له بنه‌ره‌تدا که‌ره‌سته‌ی زمانه‌که به‌م شیویه‌یه (وه‌ته‌ن گریا) ، به‌لام شاعیر بو جوانکردنی شاعره‌که‌ی بکهری پاش خستوه و کرداری پیش خستوه .

شیخ نوری له شاعیری (هه‌نکه‌نن بوم خزمینه‌قه‌بری) دا ، ده‌بیت :

خوشه تاریکی قه‌بر ، بو‌راحتی قه‌لبی زه‌بوون

نامه‌وی پروناکی دنیا ، من به‌ده‌م نازاره‌وه . ل . ۲۱۸

لی‌ره‌دا شاعیر بو جوانکردنی شاعره‌که‌ی دستوری زمانه‌که‌ی تیک شکاندوه ، یاری به‌شوینی وشه‌کان کردوه ، شاعیر ناوه‌ناوی لی‌ره‌دا پیش خستوه ، کاتیک ده‌بیت : (خوشه تاریکی قه‌بر) که ناوه‌ناوه‌کان له سه‌ره‌تاوه هی‌نراونه‌ته‌وه ، نه‌گهر به‌پیی دستوری زمانی کوردی بینوسینه‌وه ، رسته که به‌م شیویه‌یه‌ی لی‌دیت ، (قه‌بری تاریک خوشه) ، به‌لام شاعیر له‌وه‌دستوره لایداوه ، دیسان له نیوه دیری دووه‌مدا شاعیر ناوه‌ناوی پیش ناو خستوه ، کاتیک ده‌بیت : (پروناکی دنیا ناوی) ، له بری (دنیا‌ی پروناک) به‌کاری هی‌ناوه .

شیخ نوری له شیعیکی تردا دهئیت :

خۆکفری نه کرد تیپه‌ری کرد رۆژی به لاتا

زوو هۆگرت بوو وانه‌گریا به دواتا

سوتا وهکو په‌روانه له‌ناو شه‌وقی چراتا

ئه‌تلیته‌وه بیچاره له‌ناو دهر‌دو به لاتا

ل . ۱۷۰

لیره‌دا شاعیر لادانه زمانیه‌که‌ی گه‌یاندووته لوتکه! کاتیك له نیوه دیری دووهدا هاوه‌ناوی (زوو) ی , پیش خستوه , له سه‌ره‌تای نیوه دیری دووهدا هیناویه‌تیه‌وه , پاشان له نیوه‌ی یه‌که‌می دیری دووهدا کرداری (سوتا) ی , پیش خستوه , نه‌گه‌ر پسته‌که به پی‌ده‌ستوری زمانه‌که بنوسینه‌وه , به‌م شیوه‌یه ده‌بیت (وهکو په‌روانه له‌ناو شه‌وقی چراتا سوتا – له‌ناو شه‌وقی چراتا وهکو په‌روانه سوتا) , شاعیر له نیوه‌دیری کۆتاییدا , دیسان کرداری (ئه‌تلیته‌وه) , پیش ده‌خات , شاعیر به شیوه‌یه‌کی زۆر هونه‌ریبانه ده‌ستوره زمانیه‌که‌ی تیک شکاندوو , له پیناوی جوان کردنی شیعه‌که‌و به‌خشینی به‌هایه‌کی نیستاتیکی جوان ئه‌م لادانه زمانیه‌ی ئه‌نجام داوه .

شیخ نوری له شیعی (دئی مندا) دهئیت :

له‌و رۆژه‌وه تۆی دیوه په‌ریشانه دئی من

سه‌ودا زه‌ده‌و بی‌سه‌رو سامانه دئی من

پیشه‌ی خه‌فته و شیوه‌ن و گریانه دئی من

گا ویلی که‌ژو کیو و بیابانه دئی من

ل . ۱۶۷

شاعیر لهم شیعره‌دا کرداری پاش و پیش خستنی نه نجام داوه و یارییه‌کی جوانی به شوین و نه‌رکی وشه‌کان کردووہ ، شاعیر لیره‌دا بکهری رسته‌که‌ی پاش خستووہ ! که (دلی من) ه ، به‌لام شاعیر ده‌ستوری زمانه‌که‌ی تیک شکاندووہ .

شاعیر له شیعی (دل) دا ، ده‌ئیت :

به‌س به‌ردی بیا بمائه نه‌وه‌ک پاره پاره‌بی

وه‌ک شووشه‌ییکی نازکی ، پر ئینقیلا به دل . ل . ۱۷۹

لیره‌دا شیخ نوری کرداری پاش و پیش خستنی نه نجام داوه ، به پاش خستنی به‌رکار که (دل) ه ، شاعیر له کوتایی رسته‌که‌وه هیناوییه‌تییه‌وه ، که به پیی ده‌ستوری زمانی کوردی شوینه‌که‌ی ده‌بیت بکه‌ویته دوا بکهر و پیش کرداری رسته‌که‌وه . به‌لام شاعیر یارییه‌کی جوانی به شوینی به‌رکار کردووہ و شیعره‌که‌ی پی رازاوه تر کردووہ .

شیخ نوری له شیعی (گائته‌یان پی دی به ئاوی چاوی پر گریانه‌که‌م) دا ، ده‌ئیت :

گائته‌یان پی دی ، به ئاوی چاوی پر گریانه‌که‌م

ئیسته نیم روونه که‌که‌س نه‌یدیووہ رووی جانانه‌که‌م

بو‌گوئی باغی جه‌مالت ، روچی شیرین بولبوئه

بو‌چرای روخساره‌که‌ت ، سوتا دله‌ی په‌روانه‌که‌م . ل . ۱۸۱

لیڤرەدا شاعیر لەدیڤری دووهدا ، بەتایبەتی لە نیووە دیڤری ، دیڤری دووهدا کرداری (سووتا) ی ، پیش خستوو ، ئەمیش دیاره بەمەبەست و لە پیناوە سەرۆای دیڤرە شیعرەکهیدا ئەمە ی کردوو ، واتا بۆ ریکخستنی سەرۆای شیعرەکه ی دەستوری زمانەکه ی تیک شکاندوو ، چونکە ئەگەر بە پێی دەستوری زمانەکه ئەم نیووە دیڤرە بنوسینەو ، بەم شیوێهێ ی لیدی ، (دڵی پەروانەکه م سووتا) .

دووهم : وێنە ی هونەری

وێنە وەکو لایەنیکی گرنگ و بایەخدار ی شیعر ، هەرلەکۆنەووە لەگەڵ شیعدا هاتوو و لێی جیا نابێتەو ، چونکە ((لەوکاتەوێ شیعر هەبوو هەتا ئەمڕۆ لەسەر وێنە بنیات نراو ، بەلام لەرووی بەکارهێنانەو ، ئەو وێنانە لە شاعیریکیەو بۆ شاعیریکی تر ، یان لە شیعی کۆن و نویدا جیاوازییان هەبوو))^{٢٤٤} ، مەبەستیش لە وێنە شیعییەکان لە شاعیریکیەو بۆ شاعیریکی تر ، یان لە نیوان شیعی کۆن و نویدا ، ئەوێهێ ئەگەر تەماشای شیعی کلاسیکی بکەین ، دەبینین وێنە ی شیعی زیاتر لە چوارچێوێ هونەرەکانی رەوانبێژییەو سەیر کراو ، مەبەستیش لێی بۆ رازاندنەو و لایەنی جوانکاری شیعرەکه بەکارهاتوو ، بەلام ئەمە لەشیعی نویدا ، وێنە شیعییەکان لە چوارچێوێهێکی فراواندا بەکارهاتوون و پانتاییهێکی فراوانیان داگیرکردوو ، که بۆتە هۆی ئەوێ بەیەکیک لە دیارترین بنەما گرنگەکانی داھینانی دەقی شیعی دابنریت و پرۆسە ی داھینانی دەقی شیعییان پێ تەواو بکریت ، وێنە ی هونەری لە سادەترین پیناسەیدا ، بریتییە لە ((وێنە یهێکی هونەری بە وشە کیشراو))^{٢٤٥} ، بەلام ئەمەبەس نبیە! بۆ ناساندن و پیناسەکردنی وێنە ی هونەری ، بەئکو دەبیت لە هەمان کاتدا شاعیر لەرێگە ی سۆزو ئەندیشە ی قول و بەکارهێنانی وەسف و لیکچواندن و خوازەو خواستن و درکەووە ئەو وێنە هونەرییە بخوێنیت ،! هەر سەبارەت بە پیناسە ی وێنە بەم شیوێهێش پیناسە کراو ((وێنە دەرھاتووی ناخ و دەررونی شاعیر ، کاتی وەصفی بینراوێکان دەکات ، که خوێنەر شیعرەکه دەخوینیتەو ، نازانی که شیعیکی نووسراو دەخوینیتەو ، یاخود دیمەنیکی لە دیمەنەکانی بوون دەبینیت ، کاتیکی وەصفی ئەوێ ناو ویزدانی خۆی دەکات ، خەیاڵی خوێنەر بۆ ئەو دەچیت که ئەگەڵ ئەوێهێتی و گفتوگۆ لەگەڵ ویزدانیدا دەکات ، چونکە پارچە یهێکی هەلبژاردە ی شاعیریکی نەمر دەخوینیتەو))^{٢٤٦} ، کەواتە : مەبەست لە وێنە ئەوێهێ که بەهۆی رازاندنەو واتا لە بیرو ئەندیشە ی شاعیردا دەخوێنیت ، وێنە ی هونەری دەرپرێ ئەو هەست و سۆزە

^{٢٤٤} / احمد عباس د. فن الشعر ، ط ٣ ، بیروت ، لبنان ، د. ت ، ١٩٩٨ ، ص ٢٣٠

^{٢٤٥} / سیسیل دی لوئیس ، الصورة الشيعرية ، ت. احمد الجنابي ، دار الرشيد للنشر ، بغداد ، ١٩٨٢ ، ص ٢١

^{٢٤٦} / سەردار حسن گەردی ، بنیاتی وێنە ی هونەری لە شیعی کوردیدا (١٩٧٠-١٩٩١) ، چاپ و پەخشی

سەردەم ، سلیمانی ، ٢٠٠٤ ، ج ٢٦٢

شاراوهیهی دهروونی خودی شاعیره که بههوی وشه بهدوای یهکهکاندا لهپرگه‌ی زمانهوه دایدپرئیت ، که له پیناو مه‌به‌ست و واتایه‌ک به‌کاریده‌هینیت ، که ره‌نگه نه‌توانریت راسته‌وخو گوزارشتی لی بکریت ، واتا شاعیر وینه هونه‌ریه‌که له میشکیدا هه‌لده‌گریت ، دواتر له‌گه‌ل هه‌ست و سوزو ویزدانیدا تیکه‌لیان ده‌کات و له‌پرگه‌ی نه‌ندیشه‌وه وینه‌یه‌کی تازه‌یان لی دروست ده‌کات ، دروستکردن و داهینانی وینه‌ش ، جا به‌هوی هه‌رچیبه‌که‌وه بیت ، ده‌ه‌ستیتته سهر توانای خه‌یال و بیرکردنه‌وهی نه‌و شاعیره و راده‌ی کاریه‌گری و کارلیکردنی و هه‌رگرتنی نه‌و دیمه‌نه‌ی که شاعیر به‌هویه‌وه وینه هونه‌ریه‌که دایدپرئیت ، نه‌مه‌ش به‌واتای نه‌وه‌یه که نه‌و وینه‌یه‌ی که به‌هوی نه‌ندیشه‌وه دروستی ده‌کات ، کوی وینه واقیعیبه‌که نیبه ، به‌لکو جوهره قوئبوونه‌وه و داهینانیکی تیدایه ، به‌هوی نه‌وه‌ی که هه‌ست و سوزی شاعیری تیدا ده‌تویتته‌وه ، هه‌روه‌ها له‌گه‌ل دیاریکردنی نه‌و شته‌ش که شاعیر ده‌یه‌ویت بیگه‌یه‌نیت ، نا لیره‌شدا گرنگی و بایه‌خی نه‌ندیشه له خوتقاندنی وینه‌ی هونه‌ریدا دهر ده‌که‌ویت ، ههر له‌م باره‌یه‌وه کامیل حه‌سه‌ن به‌صیر دوو جوهر وینه دیاریده‌کات و پی‌ی وایه په‌یوه‌ندیبه‌کی راسته‌و خویان به‌ نه‌ندیشه‌وه هه‌یه ، کاتیک ده‌نیت : (یه‌که‌میان وینه‌ی راسته‌وخویه که به‌ته‌نها واتای راسته‌و خوی وشه‌و دهر‌برینه‌کان خویان ده‌گه‌یه‌نن ، بی نه‌وه‌ی پشت به‌زانستی ره‌وانبیرتی به‌سترابیت ، دووه‌میان : وینه‌ی هونه‌ری ، که بریتین له وینانه‌ی که به‌مه‌به‌ست و به شیوه‌یه‌کی کارامه و هوشیارانه نه‌نجام ده‌درین ، به‌هوی بابه‌ته‌کانی خوازه‌و خواستن و درکه‌وه ، که به‌هوی زمانی دهر‌برینی نه‌ندیشه‌وه سازدراون ، بی‌گومان هه‌ردوو جوهری وینه‌که‌ش ، راسته‌وخو په‌یوه‌ندیان به نه‌ندیشه‌وه هه‌یه)^{۲۴۷} ، له‌م رایه‌ی کامل به‌صیره‌وه ده‌گه‌ینه نه‌و باوه‌ره‌ی ، که شاعیر ههر وینه‌یه‌ک دروست بکات ده‌بیت تیکه‌لی نه‌ندیشه‌ی بکات ! به‌لام له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا وینه‌ی هونه‌ری وه‌کو نامرازیکی سه‌ره‌کیبه که ناستی زمانی شیعی به‌رز ده‌کاته‌وه و وزه‌ی زمان دهر‌وینیت و له‌ناوه‌وه ده‌یتته‌قینیتته‌وه و بنه‌مای داهینانیکی بی سنوری بؤدروست ده‌کات ، چونکه توانای هه‌نگاونانی هه‌یه به‌ره‌و قولایی وشه‌کان له توانیدایه که له واتا وه‌زیفیه‌که‌یه‌وه به‌ره‌و واتایه‌کی فراوانتری ببات ، که پر بیت له‌کاری داهینه‌رانه ، نه‌میش ده‌مانگه‌یه‌نیتته نه‌و باوه‌ره‌ی که (وینه‌ی هونه‌ری زیاتر له ره‌گه‌زیکی وه‌کو نه‌ندیشه دروست ده‌بیت ، له‌وانه‌ش (زمان ، واقیع ، بیر ، سوز ، هه‌ست و لاشعور... هتد ، که هه‌ست و نه‌زمونی شاعیر یه‌کیان ده‌خات ، بؤ نه‌وه‌ی له کوتاییدا توانایه‌کی گوزارشتییان لیدهر‌بجیت ، به مه‌به‌ستی شیکردنه‌وه‌ی وینه ، ههر یه‌که له ره‌گه‌زه‌کانیش رۆلی گرنگ و تاییه‌تیان له بنیاتنان و پیکهینانی وینه‌ی شیعیدا هه‌یه ، و ره‌گه‌زه‌کان وه‌کو یه‌ک گرنگن ، بویه نابیت شاعیر له‌کاتی دروستکردنی وینه‌دا ههر یه‌که له‌م ره‌گه‌زانه فه‌رامۆش بکات ، نه‌گه‌ر بیت و یه‌کیک له ره‌گه‌زه‌کان پشتگوی بخرین ، ده‌بیتته هوی لاوازی نه‌و ره‌گه‌زه

^{۲۴۷} / کامل حسن عزیز بصیر ، بناء الصورة الفنية في البيان العربي ، المجمع العلمي العراق ، ۱۹۸۷ ، ص ۲۶۸

ئەوئىنەكەدا ، ئە ئە نجامىشدا ناتەواۋى ئە بنىياتى وئىنەكەدا بەرپا دەبىت)^{۲۴۸} ، پىۋىستە شاعىر بە وورىيىپەۋە مامە ئە ئەگەل رەگەزەكان بكات ، چونكە بەھەموويانەۋە وئىنەيەك دروست دەكەن ، بىرۇكەيەك ئە نىۋو دەقەكەدا ھەئدەگەن ، ئەركى دەبىرەن و شىكردنەۋە بەدواى خۇيدا دەھىنەت ، ئەمەش دەكەۋىتە سەر تۈناۋ بەھرەۋ زىرەكى شاعىر .

شىخ نورىش گەنگىيەكى زۆرى بە وئىنە ھونەرىيەكانى داۋە ، وئىنە ھونەرى ئە زۆر بە شىعەرەكانىدا دەبىنەت ، زۆر بە دەگەن شىعەرىكى دەبىنەت وئىنە ھونەرى تىدا نەبىت ، شىعەرەكانى سەرچەمىيان وئىنەيەكى گشتىيان ھەيە و ئەم مەبەستەش دەبىرەنى بىرىكى تايىبەتى وئىنە خۇى ھەيە ، جا وئىنەكان راستە وخۇبەن يان خود ئە رىگەي ھەستەكانى (بىنەن ، بىستەن ، بۆنكەرن ، تامكەرن ، دەستلىدان) ھەۋە ، بن ، ئەمىش بۇ ئەزەمەن و شارەزايى و تاقىكردنەۋە شاعىر دەگەرىتەۋە ئەم بۈارەدا ، چونكە (وئىنە شىعەرى ۋەكە ھەموۋ ھونەرىكى تر ، پىۋىستە بە بەھرەۋ رۇشەبىرى و تاقىكردنەۋە كاركەرن و چىزى پەرۋەدەكراۋى تايىبەتى و شارەزايى و قالىبۈۋەن ھەيە)^{۲۴۹} ، ئەزەمەن قولى و فراۋانى شاعىر ھۇكارىكە بۇ ئەۋەي وئىنەكان زىاتەر بەھىزۈ كارىگەرن ، ئەمىش بۇ ئەۋە دەگەرىتەۋە كەۋىنە شتىكى وىژدانىيە ۋ پەيۋەستە بەناخ و دەرونى شاعىرەۋە ، شىخ نورى ئە شىعەرەكانىدا وئىنە جوان ۋ بە پىزۈ سەرنج راکىشى ۋاى دروستكردۈۋە ، كە زۆرتەرن كارىگەرى دروست دەكەن ، نىمە ھەۋئدەدەين ئەۋ جۇرۈ شىۋازانەي وئىنە ئە شىعەرەكانى شىخ نورى شىخ صالح خولقانداۋىيەتى بەخەينە ۋو : ..

ئەۋ بابەتەنەي كە شىخ نورى وئىنە ھونەرىيەكانى تىدا چىۋە

((۱ / نىشتىمان و ژيان و قورىانى دان

۲ / پرسە نامە

۳ / سروشت

۴ / شىعەرى دلدارى)^{۲۵۰}

^{۲۴۸} / ھىتەلەر ئە ھەمە ، وئىنە شىعەرى لاي نالى ، نامە ماستەر ، كۆنۇزى ئاداب ، ز. صلاح الدىن ، ھەۋنەر

، ۲۰۱۰ ، ل ۶ ،

^{۲۴۹} / كاكەي فەلاح ، وئىنە شىعەرى چىبە ؟ ، گۇقارى كاروان ، ژمارە (۴۹) ، ۱۹۸۶ ، ل ۲۴ ،

^{۲۵۰} / عبدالسەلام سالار عبد و رەھمان ، وئىنە ھونەرى ئە شىعەرەكانى شىخ نورى شىخ صالح دا ، نامە دكتورا ،

كۆنۇزى زمان ، زانكۆى سلېمانى ، ۲۰۰۶ ، ل ۴۲ ،

یەكەم : نیشتیمان و ژیان و قوربانی دان : ئەگەر بېروانینە بەسەرھات و رووداوەکانی ژیانى شیخ نوری ، دەگەینە ئەو راستییەى كە بەردەوام وینەى نیشتیمانى ئەهەست و دەرونى شاعیردا هەبوووە چەكەرەى كردوووە ، هەر ئەمەش واىكردوووە بەشیوەیهكى زۆر فراوان ئەوینە هونەرییەکانیدا ، كیشەکانى نازارەکانى نیشتیمان بەرجەستە بکات ، وینە هونەرییەکانى تیکەلى هەئویستی جوامیرانە بوونە ، بەلگەشمان بۆ نیشتیمان پەرورەى شاعیر ئەوویە ، كە ئەسەر ئەم هەئویستانەى چەند جارێك توشى گرتن بوووە ئەلایەن دەسەلاتدارانى ئەوساووە ، تەنانەت هۆكارى دورخستنهووى ئەكارەكەى ئەلایەن عومەر عەلى یەووە ، هەر بۆمەسەئەى نیشتیمان پەرورەى شاعیر دەگەریتەووە ،

شیخ نوری ئە شیعریکیدا دەئیت :

ئاگرى نەورۆز بە شاپلیتەو پەرۆ ناکریتەووە

زوو ببیتە خۆل میس و تینی دا بمریتەووە

ئاگرى نەورۆز بەگیان و دل ئەبى واخۆش كرى

گەر بە خور دیجلەو فوراتى بیتەسەر نەكوژیتەووە . ل . ۲۹۸

ئەم شیعەرەدا شاعیر وینەى نەورۆزىكى زیندووى خولقاندوووە ، كە هیچ كات خۆلەمیشى لى نەكەویتەووە ، بۆ جۆشدانیش گیانى كردوووە بە سوتەمەنى و بە یەكخستنى دوانەیهكى دژ بەیهك وینەكەى چنیووە ، شاعیر بەشیوازی خواستنى هاودژ وینەكەى خولقاندوووە ، ئەمیش بەهوى ئەووى كە ئاگر بە ناو و خوین كپ نابیت ، بەلكو زیاتر گرو كلپەى زیاتر دەبیت ، ئاگرەكە زیاتر زیندو دەبیت ، ئەووى ئەم وینەیهدا تیبینی دەكریت ئەگەل ئەووى وینەیهكى سادەیه ئە روکەشدا ، بەلام واتایەكى گەورەى هەیه ! ئەم وینەیهش ئە سۆزىكى راستەقینەى شاعیرەووە هەئەدەقوئیت .

دیسان شاعیر ئە شیعری (ویزدان) دا دەئیت :

نیه نیشانەى حیسى ، كە پى ئەئین و یجدان

وہیا شعورى كەوا ناوى لى نراوہ زەمىر

ئەلەي ئەوانە كە ناپاك و خائىنى وەتەنن

كرو تەزووى بەزەيى ، ناكە وئىتە سەر لە شىيان

ئەلەي ئەمانە جىهان دووشتە بەبى كەم و زىياد

بەككى مەنفعەتە زاتىيە ، بەبى شەرعىش . ل . ۱۵۷

ئىرەدا شاعىر خىيانە تەكرىد ئە نىشتىمان بە بى وىژدانى ئەقە ئەم دە دات ، ئەوانەي كە خىيانەت كارن بە ناپاك و بى ھەست و بەزەيى دەناسىنىت ، شاعىر بە جۆرىك ئەو جۆرە كە سانە دەناسىنىت كە ھەموو شتىك ئەلەيەن تەنھا ئە پىناو سودو بەرژەو ھەندى خويان دەكەن ، تەنانەت شاعىر پەنا دەباتە بەر ئەم وئىنەيە كە (گرتىبەر بوونى رووى زەمىنە) كە دەئىت :

بە تەنگەو ھە نىيە ! گر بەر بىتە رووى زەمىن

وھيا بە شەر بىروا بە ھايىدرو جىن . ل . ۱۵۷

ئىرەدا شاعىر وئىنەي (گر تىبەر بوونى رووى زەمىن) كە شتىكى مەھالە دەوروزىنىت ، كە ئەگەر ئەمىش رووبىدات ئەو كەسە ناپاكانە بەلەيانەو ھە ناسايىيەو باكيان نىيە ! بۇيە شاعىر بىزارى خۇي دەردە بىرپىت بەھامبەريان ، ئەوبارە دەرونىيە خراپەي خۇي پىشان دەدات بەھامبەريان ، تەنانەت تارادەي ئەوھى كە ئارەزوئى مردن دەكات بەھۇي كىردارى ئەو جۆرە كە سانەوھ .

دووھم / پرسە نامە : شىخ نورى ئەم جۆرە وئىنانەي بەھۇي مردن و ئە دەستدانى كەسە نىزىك و خۇشەويستە كانىيەوھە خوتقاندووھ ! كە ژان و بىرىنى قولى دوركە و تەنەوھى ئەو نازىزانەي وئىنەكان دەسە پىنن ، ئەك كىش و سەروا ! واتا بارە دەرونىيە كەي شاعىر بووھتە سەرچاوەي دروست بوونى وئىنەكان ، ھەر ئەمە و ايكردووھ زۆرتىرىن سۆزىان تىدئابىت ، بەلام ئەگەل ئەمە شدا ھەندى جار وئىنەكان كىچ و كائىن ، چونكە سۆزە كەيان راستە قىنە نىيە !

شیخ نوری له شیعرى (شیوهنى بیخود) دا ، دهئیت :

خەمم نەدیوه که دل هە ئدری وهکو نەشتەر

خەمم نەدیوه وهکو تیر بدا له بهندی جگەر

خەمم نەدیوه که رووناکى و فەرەح لەدلا

ل. ۱۲۲

وهها نههیلئى ، له جیگه‌ی نه‌مینی شوین و نه‌سه‌ر

شاعیر ئەم شیعرەى له خەم هۆنیوه‌ته‌وه ، به‌جۆریک مردن و ئەده‌ستدانی بیخود کارى تیکردوه ، شاعیر ئەوه‌نده تاکید ده‌کاته‌وه له به‌نازارى ئەده‌ست دانەکه‌ی به‌هۆى دووباره‌ کردنه‌وه‌ی ده‌سته‌واژه‌ی (خەمم نەدیوه) هوه ، پاشان شاعیر خەم و نازاره‌که‌ی ، جاریک به‌ هه‌ ئکوئین و دروست بوونی برین لەدل به‌هۆى نەشتەر هوه ، واتا به‌ نەشتەر و جاریک به‌ تیر ده‌ی چوینیئیت ، که‌به‌ندی جگه‌رى پیکابیت ، ئەم جۆره‌ وینانه‌دا ، به‌هۆى خەم و په‌ژاره‌ی شاعیره‌وه ، سۆز زال ده‌بیت به‌سه‌ر بیرى شاعیردا ، به‌جۆریک بواری بیرکردنه‌وه‌ی قولئى شاعیر نادات ، ته‌نها هه‌ست ده‌ربرین نه‌ بیت .

دیسان شیخ نوری بو کۆچى (شیخ مه‌حمودى نه‌مر) نوسیبویه‌تى و ده‌ئیت :

چ نوکی خه‌ نجه‌رى بوو وابرى ریشه‌ی دل و گیان

ل. ۱۴۱

چ تینی ناگرى بوو وا به‌جاری جه‌رگی سوتانم

لی‌ره‌دا شاعیر به‌شیوازی پرس ! وینه‌که‌ ده‌خولقیئیت ! که‌ له‌ نه‌ نجامی نه‌و ئیش و نازاره‌ی به‌هۆى مردنی شیخ مه‌حموده‌وه‌ دروست بووه ، شاعیر نه‌و نازارو خه‌مه‌ی ناخی خوئى ، جاریک به‌نوکی خه‌ نجه‌ر ده‌چوینی ، که‌ په‌گ و ریشه‌ی دئی بریوه ، جاریک به‌ گری ناگرئیک ده‌چوینی ، که‌ جه‌رگی سوتاندوه .

سبیه‌م / سروشت : ئەم جۆره‌ وینانه‌ به‌تاییه‌تى وینه‌ی سروشتی جوان و رازاوه‌ی نیشتیمان و به‌هاری ولات ، که‌ پرن له‌ گول و سه‌وزایی دل رفین ، له‌شیعره‌کانی شیخ نوری دا ره‌نگی داوه‌ته‌وه ، ! ئەم وینانه‌ به‌

شیوهیهکی بهرچاو له شیعرهکانیدا ده‌بینریت ، شاعیر له‌ریگه‌ی وه‌سفی دیمه‌نه جوانه‌کانی سروشتی کوردستان و هۆنینه‌وه‌ی شیعر بو‌خونچه‌و گوئه‌ نی‌رگزو یاسه‌مه‌ن وینه‌کان ده‌خوئقی‌نییت ،

شیخ نوری له شیعی (به‌هار) دا ، ده‌نییت :

به‌هاره ، نه‌مرو له‌باغا وه‌ نه‌وشه مه‌ستی نه‌کا

سه‌با له‌په‌ره‌ی گوئدا ، دراز ده‌ستی نه‌کا

هه‌تا‌کو ده‌گاته نه‌و شوینه‌ی که ده‌نییت :

نه‌گه‌رچ مه‌ی نیه‌ له‌م به‌زمه‌دا به‌ ته‌نگه‌وه‌نیم

ل . ۲۰۸

به‌بی پیا‌ئه له‌باغا ، وه‌نه‌وشه مه‌ستی نه‌کا

شاعیر نه‌م شیعی ده‌رباره‌ی به‌هار هۆنیوه‌ته‌وه ، به‌هار له‌ وینه‌ی باده‌دا ده‌بینییت ، ده‌یکاته سه‌رچاوه‌ی خو‌شی و شادی ته‌نانه‌ت تاراده‌ی نه‌وه‌ی که گوئ و خونچه‌و وه‌نه‌وشه‌ی به‌هار مرو‌قه به‌بی باده مه‌ست و چه‌یران ده‌کات ،

دیسان شاعیر له شیعی به‌هار دا ده‌نییت :

خه‌نه‌ی گرته ده‌ست و پی گو‌لا‌ئه و گوئه سور

لا‌ئه تارای سه‌روو ، سه‌بزه که‌وایی چه‌مه‌نه

خونچه پشکووت و ده‌می دایه‌وه وه‌ک لیوی نیگار

ل . ۲۰۶

بو‌لبولی وا له به‌دل نه‌غمه سواریی چه‌مه‌نه

ئەم شىعەردا شېخ نورى وىنەي دىمەنە دل فرىنەكانى بەھارى جوان ، ئەكردارو جوانى كچىكى شوخدا
ئاويىتە و تىكەل كىردووه ، ئەووتانى خەنەي خواستووه بو گولى سوري گولائە ، لالەشى چواندووه بە (تارا)
، دواتر شاعىر وىنەي غونچەي پشكوتوو و شەكانەوہى گول و درەختەكان و لەرەو ئاوازي بولبولى
چواندووه بە ھاتووچو و سواری كەسەكان .

چوارەم / دلدارى : شېخ نورى شان بەشانى خوشەويستى نىشتيمان و نەتەوہكەي و سروشتى
كوردستان ، خوشەويستىبەكى پاكىش لە شىعەرەكانىدا دەبىنرىت ، كەبونەتە ھوى خولقاندنى چەندىن
وىنەي جوان ، بەلام شاعىر ئەم وىنانەي بەجورىك دروستكردووه ، بەبى ئەوہى خوينەر ئاشنا بكات بەناوى
كەسە خوشەويستەكەي ،

شېخ نورى ئەشيعرى (پەشيوى پەرچەمى شوخىكم) دا ، دەئيت :

بزانم رۆحى شىرىنم بەقوربانى ئەكەم ، ئەمرم

ئەسائىكا ئەگەر بو فاتىحايىك دىيتە سەر خاكەم

كەمىجرابى برۆى تۆى دى ، ئىتر لەو وەختەوہ دايم

خەرىكى نامشوى مزگەوت و وىردو نويز و سىواكم

ل . ۱۸۹

شاعىر ئەم شىعەرى (برۆى) يارەكەي بە ميجرابى مزگەوت چواندووه ، شېخ نورى ئەيەويىت ئەوہمان پى
بلى ! كە چۆن ميجراب پىرۆزەو شوينى خواپەرستىبە ، ئاواش بەبىننى برۆى يار دەكەومە زىكروپەرستنى
يار ، واتا شاعىر پەرستنى يارو پەرستنى ئە ميجرابدا ھاوتاكردووه بە رامبەر بەيەك دايناون .

شاعىر ئە شىعەرى (شەو) دا ، دەئيت :

خەت ئەگەرچى ھىرشى ھىناوہتە سەر روومەتت

حازرە ئەم رۆزە بو شكستى شانى شەو

ل . ۲۲۷

شاعیر ناماژه به‌وه‌ده‌کات ، نه‌گه‌رچی مو و تائه قژه‌کانی یار نه‌یانه‌وئیت روومه‌تی دا‌پوشن ، به‌لام نه‌به‌ر تیشک و دره‌وشاوه‌یی روومه‌تی ، تائه مووه‌کان توانای شاردنه‌وی نه‌و کوئمه رووناکه‌یان نییه ! شاعیر نه‌م وئینه‌یه به‌وئینه‌یه‌کی تر فراوانتر ده‌کات به‌وه‌ی تاریکی شه‌و توانای شاردنه‌وی تیشکی رۆژی نییه .

وئینه نه شاعیره کلاسیکیه‌کانی شیخ نوری دا

نه‌شاعیری کلاسیکدا ((وئینه به‌رجه‌سته‌کردنی هه‌ئچونی به‌رگیراو داهینانی شاعیر نه‌لاسانی کردنه‌وی دیمه‌نه‌کاندایه ، بی‌ئوه‌ی نه‌خودی خۆیه‌وه نه‌م دیمه‌نانه بنوئینی ، هه‌روه‌ها وئینه نه‌م رپیازده‌دا ، زیاتر بۆ روونکردنه‌وه‌یه نه‌به‌رئهمه ساده‌یه‌و ئیجا به‌خش نییه ! ته‌نها سه‌لاندن و فراوانکردنی زانیارییه ده‌رباره‌ی نه‌و شتانه‌ی که‌زانراوه))^{۲۵۱} ، نه‌شاعیری کلاسیکدا خوئینه‌ر(مرؤف) ، ملکه‌چ و ناراسته‌ی سروشت و دیمه‌نه‌کانی کراوه ، نه‌شاعیری کلاسیکدا شاعیر به‌دوای واژه‌ی نوی و چرا ناگه‌ری و وئینه‌کانیش ده‌بنه‌هوی ده‌برن نه‌ک داهینان.

وئینه نه‌ شاعیره کلاسیکیه‌کانی شیخ نوریدا ، وه‌کو شاعیرانی تری کلاسیک نه‌ژیر کاریگه‌ری شاعیرانی نه‌ته‌وه دراوسیکاندا بووه ، وئینه‌کان زیاتر به‌راوردی نیوان شته هه‌ستییه‌کان بووه ! ، زیاتر نه‌ بیره‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتووه ، بۆ زیاتر روونکردنه‌وه چه‌ند نمونه‌یه‌ک ده‌هینینه‌وه ،

شیخ نوری نه‌ شاعیری (نه‌ی دولبه‌ری جانی) دا ، ده‌ئیت :

نوری به‌صهر و شه‌معی شه‌بستانه‌ جه‌مالت

مه‌حبوبی دل و مه‌خره‌می صه‌د رازی نیهانی . ل. ۱۷۴

لی‌ره‌دا شاعیر جوانی یاری به‌روناکی دیده‌و شه‌معی شه‌بستان چواندووه ، وئینه‌کانیشی نه‌ سنوری هه‌سته‌کاندا خوئقاندووه ، واتا شاعیر هه‌ستی بینینی به‌کارهیناوه ، لی‌ره‌دا چواندنه‌که ، چواندنی ره‌وانه ، چونکه شاعیر ته‌نها (لی‌چوو و نه‌وچوو) ی ، هیناوه‌ته‌وه .

^{۲۵۱} / عبده‌نسه‌لام سالار عبد و ره‌حمان ، وئینه‌ی هونه‌ری نه‌ شاعیره‌کانی شیخ نوری شیخ صالح دا ، ل ۵۳

ديسان له هه مان شيعردا شاعير دهئيت :

موژگان و برۆت صهف وهكو عهسكه كه ده بهستن

ل . ۱۷۴

باكت چيه تو صاحيبي شمشيرو سيناني

له شيعردها شاعير , ويئيههكي ههستي دروستكردوووه و ههستي بينيني بهرجهستهكردوووه , ويئيهكان ويئيهي كلاسيكين , شاعير (موژگان و برۆي) , بهعهسكه رچواندوووه , ويئيهي ريك وهستاوي موژگان و برۆي يار به جوړيك كاريگهري دهروني لهسه ر شاعير و لاي خوئنه ر دروستكردوووه , ههروهكو چون عهسكه له كومهنگاي كوردي مايهه شهرو شوپرو مايهه كاويل كارييه , لئاواش موژگان و برۆي يار شاعير دادهروخيئي له ناخهوه بههوي جوان وهستانيهوه , لههه مان كاتدا نه م ويئيهه , ريگا بو ويئيهكاني نيوه دييري دووهم و دواي خوي خوش دهكات , واته ويئيههكي گواستنهويه , چونكه شاعير له نيوه دييري دووهمدا ديسان (موژگان و برۆي) , به شمشيرو سينان دهچويئي , به شيوهيهكي ناراستهوخو .

شيخ نوري له دييريكي تردا دهئيت :

خوئيني منت بهو گهرده بي روژي قيامهت

ل . ۱۷۴

نه م عالهمه شاهيدمه كه تو م قاتيلي جاني

شاعير لييره دا هونهري دركهه له خوئقاندني ويئيه هونهرييهكانيدا بهكارهيناوه , نهگه رچي نهو ويئيههه له ريگهه هونهري دركهوه ده خوئقيني , زور كاريگه ر نيين , چونكه ((زوريان به نامادهكراوي هه ن و خه لك پييان لاشنايه , بهوشيوهيه ههست ناو روژيني , تهها نهو دركانه نه بييت كه له چيني بييري شاعير خوئين , كه نه ميش زوركه من))^{۲۰۲} , به لام له گه ل نه مه شدا شاعيرانه كلاسيكي له شيعرهكانياندا هه ر به كاريان هيناوه .

شاعير يار به تاوانبار ده زانييت و به كوشتني خوي تاوانباري دهكات , به شيوهيهكي ناراستهوخو , شاعير وشهه (قاتل) ي , خوازتوووه بو يار , كه دهئيت : تو قاتيلي مني , واتا خواستني لاشكراي پاشكوي

^{۲۰۲} / عبدالسهلام سالار عبد و رهحمان , ويئيهه هونهري له شيعرهكاني شيخ نوري شيخ صالح دا , ل ۵۶

به کارهیناوه ، شاعیر له ئه نجامی ئه و ئیش و ئازاری به دهستی یارهوه دهینووشی ، ئه مه وایکردوو به قاتیلی
خوی تاوانباری بکات .

شیخ نوری له شیعی (شوشه) دا ، ده ئیت :

شوشه چ به شوشه قه دی شوشه وه کو شمشال

چاوی مه ست و ده هنده خونچه پر عیشوه و لیو ئال

ماری که دوو ماری سه ری زونفی له ملام دا

ل . ۳۲۸

جولایه وه که وتم به ده ما بیخوود و بی حال

شاعیر ئه م چوارینه یه به پازاندنه وهی واژه یی ده ستی کردوو ، که ئه ویش ره گه زدووزی ناته واوه ،
له نیوان وشه کانی (شوشه — به شوشه) ، دوا ی ئه وه هونه ری لی کچواندنی به کارهیناوه ، له (قه دی شوشه به
شمشال) ، شاعیر ئه م وینه یه به وینه ی بینراو به بینراو هیناوه ته وه ، شاعیر (شوشه ی چواندوه به
شمشال به هو ی قه دی شوشه ی) کو که ره وه ی نیوانیا نه وه ، له م چوارینه یه دا هه موو ره گه زه کانی لی کچواندن
بوونی هه یه وه کو : لیچو ، له وچوو ، نه وزار ، رووی لی کچواندن .

دواتر شاعیر وه کو وه سف ، بو جوانی شوشه په نای بردوته بهر (چاوی مه ست و پر عیشوه و لیو ئال) ،
وشه ی (ئال) وه کو وه سف هاتوو و نه خوازراوه بو ئه وه ی ئیجا بو واتای تربکات ، ته نها رهنگی لیوی
دهر خستوو ، پاشان شاعیر وینه ی (ده هینده خونچه) به ریگای چواندنی ره وان وه دروست کردوو ، ئه وه ی ده م
و خونچه له م وینه یه دا کو ده کاته وه بچوکی و خری و سوریه ! ئه مه ش وینه یه کی هه ستی بینینه ، شاعیر
خولقاندوو یه تی ، چونکه رووی لی کچواندن له شیوه ره نگدایه ، له م دوو سیفه ته ش له ریگه ی بینینه وه
هه ستیان پی ده کریت .

ئه وه ی په یوه ندی به نیوه دی ری دووه مه وه هه یه ، شاعیر سه ره تای ئه م دی ره ی به ره گه زدووزیه کی ته واو
ده ستی کردوو ، (ماری) یه که م ناوی کچیگی گاوه ، دوومیش (مار+ ی) به هاوکی شه ی چواندنی کی ره وان
وینه یه کی دروست کردوو ، ئه مه ش به وه ی پیچوینراوی خستوته سه ر چوینراو ، واتا (ماری) خستوته (سه ری

زولفی) ، ئیرهدا دریژی و رهشی هەر دووکیان واتا (مارو زولف) کۆکه رهوهی نیوانییانه و رووی لیکچواندنه که یه ، ئه ویش به بینین ههستی پیده که یین .

وینه له شیعره رۆمانتیکییه کانی شیخ نوریدا :

وینه لای رۆمانتیکه کان کۆمه ئیک دیاردهی جور به جوری هیئایه کایه وه ، مروڤ و سروشتی زیاتر له به کتر نزیک کرده وه ، وینه لای رۆمانتیکه کان زیاتر گوزارشت کردن بوو له ههست و بیرى شاعیر ، ((شاعیری رۆمانتیک باوه ری به واقعیه نه ما بو داهینان ! به ئکو به ره وه سه رچاوه یه کی تر رۆیشت که نه ویش ئیلهام و سۆزه ، که خه یال رۆئیکی گه و ره له به رجه سته کردنیاندا ده بینیت ، له به ر نه وه ی وینه له م رپیازه دا له سه ر بنه مای (تداعی) بنیات دهنریت ، له وانیه به شه کانی پیکه وه گری دراو نه بن و بوونیش له ریگای خوده وه ده بینیت))^{۲۵۲} ، وینه لای رۆمانتیکه کان به شیوه یه کی فراوان به کارهاتوه ، بووه ته هوی دهربرین و گواستنه وه ی سۆز، که پیشتر لای کلاسیکییه کان ته نها هۆکاری رازاندنه وه بوو .

شیخ نوری له شیعری (هاواری وهته ن) دا ، ده ئیت :

دوینی شه و له خه ودا دیم که ژنی موشفیق و مه عصوم

هاواری نه کرد من و وهته نم ماده ری ئیووم

ئه یفه رموو به حوزنی که وه زور عاجزو مه غموم

هه م داری سه مه ردارم و هه م له زه تی میووم

گه ر ئاو بدریم و به شه فیقانه بکیلریم

پشکو تنی گو پکه ی ئه مه ئم حازری ئانه

ئه و خه لفه نه مامه ی ، ئق و پوپ ناسک پیرم

بی ئاوبیه ! ئه سبابی به هارم که خه زانه

^{۲۵۲} / سه رچاوه ی پیشوو ، ل ۵۹

بی لوتفی و بی خزمه تی نیوه سه راسه ر

نه وراقی نه مه ل , غه نچه ی ئویدی وهرانم

گه ربیتو بکه ن موبالات به ژیانم

ل . ۳۰۰

ماندوو نه چه سیتته وه , هه م سیبه رو هه م بهر

شیخ نوری له م شیعره دا , باس له و گفتوو گوویه دهکات که نه ناخیدا نه نجام دراوه و به شیوه ی خه و هاتوته دهره وه , نه میش تیگه یشتنی دیارده کانی واقیعه , که نه نه نجامی کیشمه کیشمی نیوان خودی شاعیر و واقیعه دا هه یه , شاعیر نه وه نده نیشتیمان و سروشته که ی لا خوشه ویسته , نه وه نده عاشقی سروشته جوانه که ی نیشتیمانه , شاعیر چواندوو یه تی به دایک و نه زمانی نه و دایکه وه گفتوو گو دهکات, شاعیر نیشتیمان له وینه ی ژنیکی موشفیق دا نیشان نه دات , که نیشانه ی میهره بانی و به پیتی و به ره که تیبه , گیان خستنه بهری بی گیان و یه کسانی له نیوان مروّف و دیارده کانی تری سروشتدا , له سیما هه ره دیاره کانی مروّفایه تیبه , لیّره دا نیشتیمان ده بیّت به دایک و گله یی و گازانده له روّله کانی دهکات و هه وئی دروستکردنی ههستی نیشتیمانی ده دات ,

شاعیر کاتیك ده ئیّت :

گه ر ئاو بدریم و به شه فیقانه بکیلدریم

پشکوتنی گو پکه ی نه مه له م حازری نانه ل . ۳۰۰

له م دیره شیعره دا بو سه مانندی تیروانینه که ی , مامه له ی له گه لّ که رهسته کانی سروشتدا کردوو , کومه ئیک وینه ی دروستکردوو , تاکو واقیعی خراپی کومه ئی کورده واری تییدا به رجه سته بکات, شاعیر که له نه نجامی گفتو گو که دا ده ئیّت : (نه گه ر ئاو بدریم و بکیلدریم) , مهرجی به کاره ییناوه , واتا (ئاودان - کیلران) , مه بهستی شاعیریش له مانه هه وئدان و خه بانکردن و خو به ختکردنه , ئاو لیّره دا به خشینی خوینی روّله کانی نیشتیمانه , له پیناو دروستکردنی ناینده یه کی گه ش و هیوا یه کی نوی , به دواهاتنی

وینه‌کان به‌رجه‌سته‌کردنی سۆزی شاعیره، واتا لیڤه‌دا وینه به‌رچاو خستنی داهاتوووه نه‌بینه‌راوه‌کانه ،
به‌لام به‌مه‌رج نه‌گهر

نه‌وخه‌لفه نه‌مامه‌ی ، لق و پۆپ ناسک پیرم

بی‌ئاوییه ، نه‌سبابی به‌هارم که خه‌زانه ل . ۳۰۰

نه‌و بی‌ئاوییه ، که بۆته هوی هه‌ئوه‌رینی گه‌لا و وشک بوونی لق و پۆی ناسک ، نه‌گه‌ن نه‌وه‌ی ده‌شیت
نه‌م ده‌رپرینه ، بۆ واتای راسته‌قینه‌ی خویان به‌کاره‌اتین ، به‌لام دیوی دووه‌می نه‌م وینانه ، نه‌وه‌یه که
به‌هاری نیشتیمان و ئازادی وولات بی‌به‌خشینی خوینی رۆله‌کانی وولات ، هه‌ر ده‌بیته نه‌و به‌هاره خه‌زان
بیته ، رۆژگاریشی تال و تاریک ده‌بیته و ئازادیش به‌ده‌ست نایات.

بۆیه مه‌رجه‌که نه‌وه‌یه نه‌ پیناو جوانکردنی به‌هارو وه‌ده‌ستخستنی ئازادی نیشتیمان ، پێویسته خوین
برژینین ! رۆله‌کانی نیشتیمانیش ده‌ست نه‌نیو ده‌ست و یه‌کگرتوو بن ، خو نه‌گهر وانه بوو ، نه‌وه وه‌کو
شاعیر ده‌بیته :

بی‌لوتفی و بی‌خزمه‌تی ئیوه سه‌راسه‌ر

نه‌وراقی نه‌مه‌ل غونچه‌ی ئومیدی وه‌رانم ل . ۳۰۰

لیڤه‌دا شاعیر هیواو ئومیدی واتایی نه‌ گه‌لاو غونچه‌دا به‌رجه‌سته کردوووه ، به‌رجه‌سته کردنی
واتاییه‌کانیش نه‌ سیما هه‌ره دیاره‌کانی رۆمانتیکه‌کانن ، مه‌به‌ستیش لیڤه‌دا نه‌وه‌یه ، که نه‌ بی‌خزمه‌تی و
هه‌وئنه‌دانتان بۆ به‌ده‌ستخستنی ئازادی ، نه‌وا هیچ هیوایه‌ک بۆ پیشکه‌وتن و گه‌یشتن به‌ئامانج نه‌ماوه.

دواتر شاعیر ده‌بیته :

گه‌ر بیته و بکه‌ن ئیوه موبالات به‌ژیانم

ماندوو نه‌حه‌سینه‌وه هه‌م سیبه‌رو هه‌م به‌ر ل ۳۰۱

به کارهینانی (ماندو - حهسانه وه ی) نیشتییمان خوازراوه , چونکه مروفت نیه , تاکو مانویتی
بعه سیته وه , واتا نهی رۆله کانی نیشتییمان , نه گهر ئیوه ههر یه که وه له لای خوی و له بواری خویدا , بو
نیشتییمان تی بکوشیت , نه وه نیشتییمان سه ره رزده بییت و ههنگاو به ره و خوشگوزهرانی و نازادی ده نیت , خه م
و نازاره کانی رابردوشی ده ره ویته وه .

دواتر شاعیر ده نیت :

نه ی رۆله ی جگهر گوشه ی نافاتی نه مه لمن

نه مرۆیه که موحتاجی وه فاو خزمه تی ئیوه م

رونایی چوانم , ده رمانی سپلمن

سبجهینی منیش باعسی حوری یه تی ئیوه م ل ۳۰۱

شاعیر به رده وام ده بییت له سه ره ده رخستنی گفتمو گۆی نیشتییمان و خوشه ویستی نیشتییمان , له هه مان
کاتیشدا ناگاداریان ده کاته وه , له وه ی که نه مرۆ له هه موو کات زیاتر پیویستی پیاانه , له خوئقاندنی
نه م وینانه ش دوو هاوکیشه تیکه ئی یه کتر بوونه , یه که میان به که سکردنی نیشتییمان و گفتوگۆکردن له گه ل
رۆله کانی نیشتییمان , دووهمیشیان : به زاندنی هه موو شوین و کاتیکه له لایه ن وینه کانه وه , چونکه خه و
وینه کان ده جوئینیت .

وینه ی لیکچواندن له شیعره کانی شیخ نوریدا :

وینه ی لیکچواندن , یه کیکه له هونه ره کانی ره وان بیژی , ههر له کۆنه وه به کاره اتوه , نه م هونه ره ش
به لای ره خه گره وه زۆر گرینگه , لیکچواندنیش بریتیه له : ((له ساغ کردنه وه ی سیفه تی کزو نادیار
شتیک به هو ی شتیکی تره وه , که هه مان سیفه تی به شیوه یه کی زه ق و ناشکرا تیدایه))^{۲۰۴} , نه م جو ره وینه یه
په یوه ندیه کی به راوردکارییه , پشت به دوو لایه ن ده به ستیت , که له هه ندی شتدا له یه ک ده چن و له
هه ندیکیشدا جیاوازن .

^{۲۰۴} / سه ردار احمد حسن گه ردی , بنیاتی وینه ی هونه ری له شیعی کوردیدا (۱۹۷۰ - ۱۹۹۱) , ل ۲۲۸

شیخ نوری ئەم جوړه وینه‌یه‌ی به‌شیوه‌یه‌کی فراوان له‌شيعره‌کانیدا به‌کاره‌یڼاوه ، نيمه‌ش چهند نمونه‌یه‌ك ده‌خه‌ينه روو ،

یه‌که‌م جوړه له‌وینه چواندنه‌کانی شیخ نوریدا : جوړه له وینه‌ی هونه‌ریدا ، به‌رامبه‌ر به‌چالاکی مروفت ده‌وستیت ، وینه‌ی جولاو نه‌و ((جولانن که له چینی بیری شاعیر نیین ! به‌ئکو به‌دیکردن و وینه‌گرتنی جوړه‌ی شتیکه له‌لایه‌ن شاعیر یان نه‌دیبه‌وه))^{۲۵۵} ، وینه بو‌خوی یه‌کیکه له‌و دیاردانه‌ی که جوړه‌ی تیدایه ، بو‌دوژینه‌وه‌ی لایه‌نه‌کانی جوړه‌ش له‌وینه‌دا پیوسته بگه‌ین به‌ په‌یوه‌ندیبه‌کانی ژیان ، که له‌گه‌لی ناستدا خوی دهنویت ، یان وینه‌ی جولاو بریتیه‌ی له : ((کارلیککردن و وه‌لام دانه‌وه‌ی نیوان شت و دژکه‌یدا ، به‌بی دژ هیج جوړه‌یه‌ك بوونی نییه ! دژیش به‌رامبه‌ر به‌ ره‌نگدانه‌وه‌ی پیچه‌وانه‌ی شته‌یان نه‌و فرمانه‌ی که هه‌یه ، بو‌یه دژایه‌تی له‌ناو وینه‌ی شیعریدا شتیکی نه‌نگ نییه ! به‌ئکو پیوسته))^{۲۵۶} ،

وینه‌ی جولاویش له‌شيعره‌کانی شیخ نوریدا به‌م شیوازانه‌ی خواره‌وه ده‌بینریت ،

شاعیر ده‌ئیت :

دهم پر له‌شه‌که‌ر خه‌نده ، مه‌له‌ك چیه‌ره ، نگاری

ل ۱۷۲

بارانی غه‌زب ، هینده له‌ روانینی نه‌باری

له‌م دیره شیعره‌دا به‌تاییه‌تی له‌ نیوه‌ی دووه‌می دیره‌که‌دا ، وینه له (باران غه‌زب ... نه‌باری) دا ، دروست بووه ، که چواندنی ره‌وانه ، چونکه غه‌زب خوی جوړه‌ی نییه ! نه‌م وینه‌یه جوړه‌ی پیبه‌خشیوه ، نه‌وه‌تا (نه‌باری) له‌م وینه‌یه‌دا چهند هاودژیک به‌شدارییان له‌ خوثقاندنی وینه‌که‌دا کردووه ، (شه‌که‌ر خه‌نده و مه‌له‌ك چیه‌ره‌ی) ، (غه‌زب - باران) ، باران بو‌به‌رجه‌سته‌کردنی شیوه‌ی که‌وتنه خواره‌وه به‌کار هاتووه ، که له‌ بنه‌ره‌تدا باران هیمایه‌که بو‌گه‌شه‌کردن و هاتنی هه‌رزانی و خوشگوزرانی ، به‌لام ده‌بینین شاعیر (غه‌زب ده‌باری) ی ، به‌کاره‌یڼاوه ، که غه‌زب ته‌واو پیچه‌وانه‌ی بارانه ، ره‌نگه شاعیر له‌بیری خویدا نه‌م غه‌زب بارینه نارام به‌خشیویت ، به‌به‌نگه‌ی نه‌وه‌ی که (مه‌له‌ك چیه‌ره و شه‌که‌ر خه‌نده) چاوه‌روانی غه‌زب بارینیان لیناکریت .

^{۲۵۵} / عبده له‌سلام سالار عبده و ره‌حمان ، وینه‌ی هونه‌ری له‌ شيعره‌کانی شیخ نوری شیخ صالح دا ، ل ۷۴

^{۲۵۶} / سهردار احمد حسن گه‌ردی ، بنیاتی وینه‌ی هونه‌ری له‌شيعری کوردیدا ، ل ۲۱۹

وینہی جوئہ بہرہو سہرہوہ :

شیخ نوری لہ شیعری (شیوہنی شیخ عہزیزی برای) دا , دہئیت :

لہ فوارہی دل لہ بہرچی خوینی گہش نہرژئتہ سہرچاوم

۱۱۹

لہ بہرچی سوور نہبی داوینی بہد بہختی بہ خویناوم

شیخ نوری لہ نہ نجامی نہو بارہ دہرونییہ ناخوش و نازار بہخشہی کہ لہ نہ نجامی مردنی براکہ یہوہ توشی بوہ , پہنای بردوہتہ بہر وینہیہ کی ہستی , کہ (فوارہیہ) , نہویش بہرئگای چواندنی رہوان , ناراستہی خوینہ کہ بہرہو سہرہوہیہ , وہکو ناراستہی ناوی فوارہ , بہلام دہبینین شاعیر کرداری (دہرژئتہ) ی , بہکارہیناوه , کہ ناراستہی رژان بہرہو خوارہوہیہ , نہمیش بو خوی دژہ لہ گہل ناراستہی ناوی فوارہ , نہ ہمان کاتدا شاعیر بہہوی نہو بارہ دہرونییہ ناخوشہی کہ تی کہوتوہ , نامازہ بہوہ دہکات نہو خوینہی لہ دلہوہ ناراستہ کہی بہرہو سہرہوہیہ , نہچاویش سہری کردوہ و دواتر رژاوتہوہ سہرچاو .

وینہی جوئہ بہرہو خوارہوہ :

شاعیر لہ شیعری (دلئ من) دا , دہئیت :

گاہی وہکو لافاوی چیا روو نہ بیابان

ل ۱۶۸

وہک ہہوری تہری فہصلی بہہاران لہ نزاران

دیشان شاعیر لہ نہ نجامی نہو خہم و ناخوشیہی کہ دلئ پرکردوہ و فرمیسک و خوینی بہخور لی دہچورئیت , وینہی نہم حالہتہی لہسروشندا بہرجہستہ کردوہ , کہ نہویش نہو ناوہیہ کہ لہ نہ نجامی ہہوری بہہاران کہ بہ لیزمہ دیتہ خواری و نہ چیاکانہوہ وہکو لافاو بہرہو بیابانہکان شور دہبیتہ خوارہوہ , نہو سیفہتہی نہم دوولایہ نہش بیکہوہ دہبہستیتہوہ بہ خور ہاتنہ خوارہوہیہ .

وینەى جوئەى ھاتوچۆ :

شیخ نوری ئە شیعری (شیوەنى مەلامە حمودى بیخود) دا , دەئیت :

ئەدەب ئەرۆحى ئەودا چەشنى خوین ئەھات و ئەجوو

ل ۱۲۴

وھکو فوارە ھەئەرژایە سەر پـھـرەى دەفتەر

وینەكە ئەنیوھدیڤرى بەكەمدا بەرپىگای چواندى دريژ خوتقینراوه , ئەمیش وھکو ئەوھى كە چۆن مرؤف پىویستی زۆرى بە خوینە , خوینیش وھکو ئەركى خۆى بەرامبەر بەمرؤف ئەھاتوچۆدایە , ئاواش ئەدەب لای بیخود خۆشەویست و پىویست بووھ چەشنى خوین .

ئەركەكانى وینەى چواندن ئە شیعەرەكانى شیخ نوری دا :

۱/ ئەركى بەرجەستەكردن : شیخ نوری ئە شیعری (وهرەبادى صەبا) دا , دەئیت :

قسەى راستت ئەوى وەئلا ئەگەر بشم كوژن دەيليم

ل ۳۹

نەبونی عیلم و صنعاتە كە میقرۆبى ھەموومانە

لەم دیرە شیعەرى شیخ نوری دا (عیلم و صنعات) , ئەمە بو خۆى بوونىكى بەرجەستەىى نییە! بەلام دەبینین شاعیر بەشیوەیەكى ھونەرى جوان بەھوى وشەى (میقرۆب) ھوھ, بەرجەستەى کردووھ , خوینەر بەھویەوھ تیدەگات , كەنەبونی عیلم و صنعات مرؤف توشى دواكەوتوویى و مال ویرانى دەكات .

۲/ ئەركى بەكەسكردن : شیخ نوری ئە شیعری موی سپى و پشتى خەمیدەم) دا , دەئیت :

نییە كەس بارى نیازم بگريتە سەرشان

له‌م شیعه‌دا ده‌بینین (نه‌جه‌ل) چوینراوه به‌یار , (نه‌جه‌ل) که‌واتاییه و به‌پریگای (یار) هوه, به‌دوو هه‌نگاو گیانی به‌به‌رداکراوه , ئیمه له وشه‌ی (یار) دا , ده‌ییپینه‌وه , که‌یه‌که‌میان به‌رجه‌سته‌کردنه هه‌نگاوی دووه‌میش گیان به‌به‌رداکردن و هه‌ئسوکه‌وتکردنیه‌تی وه‌کو مرو‌ف , ئیره‌دا رووی ئیک‌چواندنه‌که , که‌کوکه‌ره‌وه‌ی نیوان یارو نه‌جه‌له , خوشه‌ویستییه .

۳/ نه‌رکی جوانکردن : شیخ نوری له شیعی (له‌شیخ نورییه‌وه بو‌زیوه‌ر) دا , ده‌ئیت :

لاگیره به‌سه‌ریانه‌وه وه‌ک روژی دره‌خشان

ل ۱۰۵

گه‌ردانه له‌ملدا نه‌بووه ماهو ستاره

وینه‌کان به‌پریگای چواندن خولقی‌نراون, مه‌به‌ستیش له وینه‌کان جوانتر کردن و به‌رزراگرتنی (لاگیره و گه‌ردانه) یه , له‌نیوه دیری دووه‌مدا کرداری چواندنی وینه به وینه په‌یره‌و کراوه .

هه‌ندیک شیوازی وینه‌ی هه‌ستی له شیعه‌کانی شیخ نوریدا

مرو‌ف نه‌وشته مادیانه‌ی هه‌ستیان پیده‌کات , هه‌ر نه‌وانیش هه‌ست و سۆزی مرو‌ف ده‌وروژینن , به‌شداریکی کاریگه‌رو به‌هیزن له‌سه‌ر ژیری و زه‌ینی مرو‌فدا, (وینه‌ی هه‌ستیش به‌رجه‌سته‌کردنی نه‌و وینانه‌یه که‌قه‌باره‌و بارستاییان هه‌یه و شوینیکی دیاریکراو داگیر ده‌که‌ن له بو‌شاییدا, به‌ر یه‌کیک له پینج هه‌سته‌کانیش ده‌که‌ون)^{۲۵۷} , بیگومان نه‌و شته مادیانه‌ی که‌ مرو‌ف هه‌ستی پیده‌کات , شاعیر راسته‌وخوو ده‌قاو ده‌ق نایان گوازیته‌وه ! به‌ئکو هه‌ست و سۆزی ده‌خاته سه‌ر بو‌ نه‌وه‌ی زۆرتین کاریگه‌ری له‌سه‌ر خوینه‌ر به‌جیبه‌لیت , شیخ نوریش له خولقاندنی وینه هونه‌رییه‌کانیدا , هه‌سته‌کانی کردوو به‌ نامرازیکی چالاکی دروستکردنی وینه هونه‌رییه‌کانی , بو‌ خستنه رووی نه‌و شیوه‌و شیوازانه‌ی وینه هه‌ستییه‌کان لای شیخ نوری شیخ صالح , چهند نمونه‌یه‌ک ده‌هینییه‌وه‌و شیان ده‌که‌ینه‌وه و جو‌رو کاریگه‌ری هه‌سته‌کانیش ده‌خه‌ینه‌ روو.

^{۲۵۷} / سه‌ردار احمد حسن گه‌ردی , بنیاتی وینه‌ی هونه‌ری له‌شیعی کوردیدا (۱۹۷۰ - ۱۹۹۱) , ل ۲۰۱

۱/ وینه به‌ریگای هه‌ستی بینین : شیخ نوری له شیعی (گیژه‌لۆکه‌ی بای به‌تین ... دا , ده‌ئیت :

(زی) به‌لیلی و سوریا دایم له‌چاوی من نه‌چی

ل ۴۱۱ ئاوی ئه‌و لیله‌و به‌خوردی , ئه‌م تنۆک و دیته‌ خوار

له‌م دیره‌ شیعی شاعیردا , به‌تایبه‌تی له‌ نیوه‌ دیری یه‌که‌مدا , وینه‌یه‌کی هونه‌ری جوانی به‌شیوه‌ی لیک‌چواندن خوئقاندوووه , (زی) ی , به‌ (چاوی) چواندوووه , له‌لیلی و سوریدا , له‌نیوه‌ دیری دوه‌میشدا شاعیر که‌ ده‌ئێ : ئاوی ئه‌و به‌خوردی و ئه‌م تنۆک دیته‌ خوار , له‌م نیوه‌دیره‌دا شاعیر وینه‌یه‌کی جولای دزی خوئقاندوووه , له‌ریگای هه‌ستی بینین و هه‌ستی بیستنیشه‌وه .

۲/ وینه به‌ریگای هه‌ستی بیستن : شیخ نوری له شیعی (گردی سه‌یوان) دا , ده‌ئیت :

شنه‌ی با هه‌روه‌کو نه‌ی , نه‌غمه‌ په‌ردازی مه‌قاماته

ل ۳۰۲ هه‌زاران ناله‌یی زاری له‌ناو ئاهو ئه‌نینایه‌

شاعیر له‌م دیره‌ شیعی ده‌دا به‌ هوی هه‌ستی بیستنه‌وه وینه‌یه‌کی جوانی خوئقاندوووه , شاعیر ده‌نگی شنه‌ی بای چواندوووه به‌ ده‌نگ و نه‌غمه‌ی نه‌ی .

۳/ وینه به‌ریگای هه‌ستی به‌رکه‌وتنه‌وه : شیخ نوری له شیعی (له‌خه‌وما) دا , ده‌ئیت :

خوباسی حلفی نه‌گبه‌تی به‌غدا بکا یه‌کی

ل ۲۵۲ پشکوی سووری ئاگره‌ ئه‌ینیته‌ سه‌رزمان

شاعیر له‌ریگای هه‌ستی به‌رکه‌وتنه‌وه وینه‌یه‌کی جوانی چنیوه , لییره‌دا ناوه‌ینان و باسکردنی حلفی به‌غدا چواندوووه به‌ (پشکوی ئاگر) , له‌گه‌ل هه‌ستی به‌رکه‌وتن , هه‌ستی بینینیش به‌شداره‌ به‌هوی وشه‌ی (سور)وه , له‌خوئقاندنی وینه‌که‌دا .

۴/ وینە بەرپڭای هەستی چەشتن : شیخ نوری ئە شیعریکدا کەبو (موتەسەریفی کەرکۆکی نوسیووە) دەئیت :

تابەکە ی تالای ئەم زەهرەت بچپێژم رۆژو شەو

ل ۳۸۱

ئیش و ئازارت هە تاکە ی کە یف و خوشیم دیل ئەکا

لێرەدا هەستی چەشتن رۆلی بینووە ئە خولقاندنی وینە کەدا , (تالای زەهر) خوازراوە بۆ ژیانە ناخۆش و ئیش و ئازار خواردنی شاعیر .

۵/ وینە بەرپڭای هەستی بۆنکردن : شیخ نوری ئە شیعری (۱۴ تەمووز) دا , دەئیت :

هەر وەکو سەگێکی تۆپیو لەرپی گۆنزار

ل ۳۱۰

کە نناسەکان کە ئەببەنە دووری شار

لەم شیعردا هەستی بۆنکردن بۆتە هۆی دروستکردنی وینە کە , هاوشانی هەستی بینین , شاعیر تەرمی کۆژراوەکانی تەرمی پاشایەتی چوواندووە بە سەگی تۆپیوو .

وینە ی خواستن

هەر ئە کۆنەووە , زانیانی رەوانبێژی خوازەیان دابەشکردووە , بۆ خوازە ی زمانی و خوازە ی ژیری , خوازە ی زمانیشیان دابەشکردووە بۆ خوازە ی بەرەلا و خواستن , واتا خواستن ئقیقە ئە خوازە ی زمانی , (وینە ی خواستن ناسۆی بەرزی رەوانبێژی و نیشانە ی داھینانە , هونەرێکە ئە هونەرەکانی وتن , زمانی ناارامی هەلچوونی دەروونییە ؟ چونکە یارمەتی دەری مروڤە بۆ ئەوێ بە بەرزی ناستی ئەو هەلویستە توندە دەربریت کە وروژاندووویەتی , شیوہیەکی چری چواندنیشە))^{۲۵۸} , بیان خواستن بریتییە ئە :

^{۲۵۸} / عبدالسلام سالار عبدالرەحمان , وینە ی هونەری ئە شیعەرەکانی شیخ نوری شیخ صالح دا , ل ۱۰۸

((به کارهینانی وشهیهك بۆ دهبرینی مانایهکی تر , بیجگه له مانایی دروستی وشهکه , بهمهرجی په یوهندی نیوان مانای دروست و مانای خوازیی وشهکه ویکچوو بییت , نه بی نیشانهیهکی هه بییت , که نیمه مه به ستمان نه م وشه خواستراوهیه نهك وشه دروسته که))^{۲۵۹} , خواستن تا رادهیهك نزیکه له لیکچواندنه وه , به لام جوړیکیش نیه له لیکچواندن .

شیخ نوری له دروستکردن و خوئقاندنی وینه هونه ریبه کانیدا , خواستنی به شیوهیهکی بهرچاو به کارهیناوه ,

نیمه چهند نمونهیهکی وینه خواستنه کانی شاعیر دهینینه وه , که بهم شیوهو شیوازانه دروستی کردوون :

۱/ وینهی خواستنی ناشکرا : شیخ نوری له شیعی (په چه) دا , ده ئییت :

دایگرن توخدا فرپی بدن , بیخه نه ته ندوره وه

هه یفه رۆژی روو , نه نینه ناو شهوی ده یجوره وه ل ۴۳۲

شاعیر له م شیعه دا (شهوی ده یجوری) خواستوه بۆ (په چه) , شاعیر وینه که ی به ریگی خواستنی ناشکرا چنیوووه , چونکه وشه (شهو) به ناشکرا هاتوووه , دهسته واژهی (شهوی ده یجوور) ته نها ناماژه نییه بۆ رهشی و تاریکی , به لگو ناماژه شه بۆ دواکه وتووویی و نه زانی و.... هتد , لییره دا (شهوی ده یجوور په چه ش) وینهی هه ستین .

۲/ وینهی خواستنی شارهو : شیخ نوری له شیعی (دیاری ژیان) دا , ده ئییت :

نه م شهو به یادی تووه نه نوسم هه تا به یان

^{۲۵۹} / هه ژار فهقی سلیمان حسین , رونبیزی له شیعی مه حوی دا , چ ۱ , چاپخانه ی سه رده م , سلیمانی , ۲۰۱۴ , ل

لیره دا شاعیر وینه کهی به ریگای خواستنی شاره چنیوووه، شاعیر قهله می خواستوووه، بو مروقی دوو روو! به لام شاعیر نه می به ناشکرا نه کردوووه، به هه مان شیوه گفتوگو خواراوه بو نوسین.

۳/ وینهی خواستنی نواندن: شیخ نوری له شیعی موتیه صهریفی که رکوکدا ده ئیت:

ئانی بیشهی شیر، نه کاته لانهی ریوی غه ریب

ل ۳۸۱

به یینی نه بیینی که سه رگه رگه به لاشه ی فیل نه کا

شاعیر لهه دیره شیعه دا، دادو بییدادیه تی له دست جهوری زه مانه، وینه یه کی دوو لایه نی چنیوووه به هوی (بیشهی شیر - لانهی ریوی) هوه، نهه وینه یه بیرو ههستی مروق راده کی شی بو لای وینه ی تر، وهکو پایه و پیگه ی پیاو چاک و قاره مان ده گوریت، بو پایه و پله یه کی نزم و پیاو خراپ، واتا ده توانین بلین وینه ی یه کهم (بیشهی شیر) خواستراوه بو پله و پایه ی پیاو چاک و قاره مان، به لام وینه ی دووه (لانهی ریوی) خواستراوه بو پیاو ترسنوک و خراپه کار.

۴/ وینه ی خواستنی جوانکردن: شیخ نوری له شیعی (تالی کوردی به د به خت) دا، ده ئیت:

نه گری و نه ئی وه تن، جگه ری من برا یه وه

ل ۱۴۸

نووری چرای مه جلیسی عیرفان کوژایه وه

شیخ نوری وشه ی (چرای) خواستوووه، بو زیاتر به رزکردنه وه و جوانکردنی که سایه تی عبدالکریم به گی حاجی عبدالله کهرکوی زاده، له پوناکی چرادا سیفه تی به رزی نه و پیاوه ی به رجه سته کردوووه، دواتریش کرداری (کوژانه وهی) بو مردنی نه و پیاوه خواستوووه.

وینە ی درکە یی ئە شیعەرەکانی شیخ نوری دا

درکە یەکیەکە ئە گەرنگترین پایەکانی زانستی رەوانبێژی ، ئە پال هونەری لیکچواندن و خوازه دا ، درکە ئە کورتترین پیناسەیدا بریتیه : ئەو ی که بمانەوی باسی بابەتیک بەکەین ، بەلام راستەوخۆ ناوی ئەو بابەتە ئەبەین ، بەئکو باسی بابەتیک تر بەکەین که پەییوەندی بە واتای یەکەمەوه هەیه بیت ، درکە رۆئیک بەرچاوی هەیه ئەزمان و ئەدەبیشدا ((توانای گوزارشتکردن بە درکە لیهاتویی شاعیر دەگەیهنی ئەدارشتنی ماناکەیدا بە شیوازیکی بەرزو زۆر کورت ، که جۆرە جوانیبەک پیشکەش دەکات ، که بە بی ئەو ی ناتوانی دەربخستری))^{٢٦٠} ، بیگومان ((هەموو هونەریکی رەوانبێژی واتا دەگەیهنی ، بەلام ئەدرکە دا داهینانی زیاتر ئەشیووی گەیاندن و چەسپاندنی واتاکەدایە ، که بەشیووی هەندی شاراوە دەگەیه نریت ، بەلام ئەو شاراوەییە دیارەییەکی هونەرییە و زۆر ئە گەیانندی راستەوخۆ رەوانترە و بەهای هونەری درکە کاریگەرییەکی گەورە ی هەیه ئە پیکهینانی وینە ی هونەری))^{٢٦١} .

ئەم جۆرە وینە یەش ئە شیعەرەکانی شیخ نوری شیخ صالح دا بەروونی دەبینریت بەم شیوازی خوارەوه :

شیخ نوری ئە شیعری (شیوونی ئەورەحمانی خائوزای) دا ، دەئیت :

ئەباغا گول که چاوی کردەوه ، تو چاوی خوت لیکن

مەگەر بو چاوی لیکنوت بە چاوی چاوه پروان ئەگری
ل ١٣٩

شاعیر ئە نیو دەیری یەکەمدا وینە هونەرییەکی ئە ریگە ی هونەر درکەوه خولقاندوو ، بەهوی (چاوت لیکن) که بە واتای مردی ، دیت ، هەروەها شاعیر بەهوی دروستکردنی پەییوەندی ئەنیوان وینەکانی شیعەرەکه وەکو (چاوی خوت لیکن) ئەگەل (گول که چاوی کردەوه) ، دیرە شیعەرەکی بەهیرتر و جوانتر کردوو ، شاعیر بەهوی درکە ئە سیفەتدا وینەکانی دروستکردوو .

شیخ نوری ئە شیعریکی تر دا دەئیت :

صانع که گلی و جوودی ئارایش دا

^{٢٦٠} / قسمة مدحت حسن القیس ، الصورة الشعرية عند لبید العامری ، رسالة الماجستير ، كلية التربية للبنات ، جامعة بغداد ، ١٩٨٩ ، ص ٩٧

^{٢٦١} / عبدول سه لام سالار عبدو رەحمان ، وینە ی هونەری ئە شیعەرەکانی شیخ نوری شیخ صالح دا ، ل ١٤٨

شاعیر وینە هونەراییەکی ئەرپگەهی درکە ئە وەسفکراودا دروستکردوووە ، شاعیر مەبەستی ئە (خودا) یە ، بەلام راستەوخۆ ناوی ئەبردوووە ، بەئکو سیفەتیکی ئەوی باسکردوووە ، کە خوینەر ئەرپگەهی ئەو سیفەتەووە دەتوانیت بگات بەمەست کە خودایە .

شیخ نوری ئە شیعری (بۆعلی کەمال) دا ، دەئیت :

رێک بەقەد سەرته کلاوی کەرەم و ئەفسەری جوود

خشت بەقەد قامەت و بالاتە کەوایی حەسەنات

ل ٣٦٧

شاعیر وینە هونەراییەکی بەهۆی هونەری درکەووە چینیوووە ، شاعیر وەسفی علی کمال دەکات ئە گەورەیی و پایەبەرزێ و چاکەکاری ئەودا ، بەلام شاعیر ئەم سیفەتانی راستەوخۆ ئەداوەتە پال علی کمال ، بەئکو داویەتیبە پال کلاوقەد و قامەتەکی .

شیخ نوری ئە شیعری شیوەنی مەلامەحمودی بیخود دا دەئیت :

حەفیدی حەزرەتی عەللامە ، موقتی چاومار

فەقیدی میللەتی کورد ، جی نشینی جەدو پەدر

ل ١٢٣

نیره‌شدا شاعیر به‌هه‌مان شیوه وینه‌کانی به‌ریگای درکه نه وه‌سفدا چنییووه ، شاعیر نه هه‌موو
ده‌برینه‌کانیدا مه‌به‌ستی نه بیخوده، به‌لام راسته‌وخو ناوی بیخودی نه‌بردووه ، به‌نگو نه‌ریگای سیفه‌ت و
پیویستی واتای بیخوده‌وه مه‌به‌سته‌که‌ی گه‌یاندووه .

نُه نجام

ئه نجام

ئهم ئیکۆلینه وه یه دا به چه ند ئه نجامیکی گرنگ گه یشتین ، نه وانه :

۱ _ شیخ نوری شیخ صالح چه ندین شیوازی کیشی به کار هیئاوه ، چونکه له سه ره تادا شیخ نوری لاسایی شاعیرانی کلاسیکی کردۆته وه و کیشی عه روزی به کار هیئاوه ، که له کیشه عه روزیه کاندای (۷) ده ریای به کار هیئاوه ، که ئه مانه ن : هه زه ج ، ره مه ل ، موزاریع ، موجته س ، خه فیف ، ره جه ز ، سه ریع ، دواتر شیوازه که ی گۆپیوووه و پرووی کردووته به کار هیئانی کیشی تیکه ل ، واتا تیکه لکردنی کیشی عه روزی له گه ل کیشه خۆمائییه که ، پاشانیش شیوازی به کار هیئانی کیشی گۆپیوووه ، رویکردۆته به کار هیئانی کیشی برکه ی خۆمائی (برکه - په نه ج) .

۲- سه بارت به سه روا : شیخ نوری له گه ل په پیره و کردنی یه کیتی سه روا ، سه روا ی مه سنه وی و ره نگا ورهنگی به کار هیئاوه .

۳- له پرووی ناوازی ناوه وه : شیخ نوری بو به هیزکردنی شیعه رکانی ئهم دیاردانه ی به کار هیئاوه : دووباره کردنه وه ی دهنگ و دووباره کردنه وه ی وشه و دووباره کردنه وه ی دهسته واژه و دووباره کردنه وه ی دیر و نیوه دیر ، له گه ل به کار هیئانی دیارده کانی وه کو : دژیه ک ، ره گه زدۆزی و هیئاوه .

۴- له ئاستی وشه دا : شیخ نوری شیخ صالح ، زمانه شیعییه که ی به سی قوناغ دا تپیه ریوووه به م شیوازانه ، له قوناغی یه که مدا : لاسایی وشه و ده برینه کونهانی کلاسیکی کردۆته وه ، له قوناغی دووه مدا : شیخ نوری زمانه شیعییه که ی به ره و به کار هیئانی وشه ی عوسمانی بردوووه ، له قوناغی سییه میشدا : به ره و به کار هیئانی وشه ی ره سه نی کوردی هه نگاوی ناوه .

۵- له پرووی ره مزه و ئه فسانه وه : شاعیر له به کار هیئانی ره مزدا ، دهستیکی بالای هه بووه ، سه رکه و تروانه شیوازه کانی دروستکردنی ره مزی له شیعه رکانیدا به رجه سته کردوووه . له هه مان کاتیشدا شیخ نوری چه ندین ئه فسانه ی کوردی و جیهانیسی له شیعه رکانیدا به کار هیئاوه .

۶- له پرووی ئه فسانه وه ، شاعیر ئه فسانه ی به مه بهستی به خشین به هایه کی نیستاتیکی به کار هیئاوه ، له هه مان کاتا بو به رجه سته کردنی به هایه کی قولو سایکۆلۆژی ئه فسانه ی به کار هیئاوه .

۷- شیخ نوری له پال به کارهینانی وینهی باوی شیعی کلاسیکی ، هندی جار به هه مان که رهسته و هندی جار به که رهسته ی تازه! وینهی جورا و جوری نویی دروستکردوو ، وینه هونه ریبه کانی شیخ نوری زیاتر له سه رینه مای لیکچواندن و خوازه و درکه خوئقاندوو. تیکه ئکردنی ههسته کانی (بینین ، بیستن ، بونکردن ، چه شتن ، بهرکهوتن ، لای شیخ نوری شیخ صالح دیاردهیه کی تره بو چینی وینه هونه ریبه کانی .

۸- شیخ نوری شیخ صالح به شیوهیه کی هونه ری بهرز پهیرهوی خالبه ندی له شیعه کانییدا کردوو ، به تاییه تی دانان و به کارهینانی نامرازه کانی پرس و سه رسورمان .

سه رچاوه گان

سه‌رچاوه‌كان

كوردییه‌كان :

۱. ئارنۆلد بینیت : چه‌شه‌ی ئه‌ده‌بی , (و) . عه‌زیز گه‌ردی , ۱چ , چاپخانه‌ی جامعه , بغداد , ۱۹۸۷
۲. ئارینا ابراهیم : شیوازه ئه‌ده‌بییه‌کانی رۆژنامه‌ی خه‌بات (۲۰۰۰ - ۲۰۰۶) , چاپخانه‌ی رۆشنبیری , سلیمانی , ۲۰۰۵
۳. ئازاد احمد محمود : بونیاتی زمان له شیعری هاوچه‌رخ‌ی کوردیدا (۱۹۸۵ - ۲۰۰۵) , ۱چ , چاپخانه‌ی حاجی هاشم , هه‌ولێر , ۲۰۰۹
۴. ئازاد عبدالواحید : دیوانی شیخ نوری شیخ صالح , به‌رگی یه‌که‌م , به‌شی دووهم , چاپخانه‌ی جاحظ , به‌غداد , ۱۹۸۵
۵. ئیدریس عبدالله . (د) : شیواز و شیوازگه‌ری , ۱چ , چاپخانه‌ی رۆژه‌ئات , هه‌ولێر , ۲۰۱۰
۶. ئیدریس عبدالله : جوانکاری له شیعری نوێی کوردی دا , ۱چ , چاپخانه‌ی هێشی , هه‌ولێر , ۲۰۱۲
۷. اسماعیل ابراهیم سعید : ئه‌سیری شاعیری نه‌ته‌وه‌خوازی کورد , ۱چ , چاپخانه‌ی ئه‌رابخا , که‌رکوک , ۲۰۰۶
۸. ئه‌حمه‌د تاقانه : توفیق فیکرته و شاعیره نوێخوازه‌کانی کورد , ۱چ , چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده , هه‌ولێر , ۲۰۰۱
۹. ئه‌حمه‌د هه‌ردی : عه‌رووز له شیعری کوردیدا , (و) ئاسۆه‌ردی , ۱چ , ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م , سلیمانی , ۲۰۰۹
۱۰. ئه‌رسه‌لان بایز اسماعیل : سیمای شیعری دوای راپه‌رین (۱۹۹۲ - ۲۰۰۲) , ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م , سلیمانی , ۲۰۰۳
۱۱. ئه‌رخه‌وان , خوشه‌ویست , ۱چ , چاپخانه‌ی راپه‌رین , سلیمانی , ۱۹۷۲
۱۲. بکر عومه‌ر علی و شیرکو حه‌مه‌ امین : زار و شیوه‌ زار , ۱چ , چاپخانه‌ی چوار چرا , سلیمانی , ۲۰۰۶

۱۳. په‌خشان‌علی‌احمد : شیوازی‌شيعری‌گوران , ۱چ , چاپخانه‌ی‌ره‌نج , سلیمانی , ۲۰۰۹
۱۴. په‌ریز‌سابیر : ره‌خنه‌ی‌ئه‌ده‌بی‌کوردی‌و‌مه‌سه‌له‌کانی‌نو‌یک‌ر‌دنه‌وه‌ی‌شيعر , ۱چ , چاپخانه‌ی‌ناراس , هه‌ولیر , ۲۰۰۶
۱۵. پیتەر‌هائیلیرگ : تیووری‌ئه‌ده‌بی‌و‌شیو‌از‌ناسی , (و) .انور‌قادر‌محمد , ۲چ , چاپخانه‌ی‌یادگار , سلیمانی , ۲۰۱۰
۱۶. جان‌کۆهن : بنیاتی‌زمانی‌شيعری , (و) ازاد‌عبدالواحد‌کریم , ۱چ , چاپخانه‌ی‌ئه‌رابخا , که‌رکوک , ۲۰۰۸
۱۷. جبار‌احمد‌حسین : ئیستاتیکی‌ده‌قی‌شيعری‌کوردی , ۱چ , ده‌زگای‌چاپ‌و‌په‌خشی‌سه‌رده‌م , سلیمانی , ۲۰۰۸
۱۸. جمال‌حبیب‌الله (بیدار) : ده‌روازه‌ی‌شيعر‌ناسی , ۱چ , چاپخانه‌ی‌نارین , ۲۰۱۳
۱۹. حسین‌که‌لاری : شیو‌از‌ئه‌هونراوه‌کانی‌فه‌راه‌شاکه‌لی‌دا , ۱چ , چاپخانه‌ی‌یاد , سلیمانی , ۲۰۱۱
۲۰. حه‌مه‌نوری‌عومه‌رکاکي : شیو‌از‌ئه‌شيعری‌کلاسیکی‌کوردیدا , ۱چ , چاپخانه‌ی‌تیشک , سلیمانی , ۲۰۰۸
۲۱. حه‌مه‌نوری‌عومه‌رکاکي : شیو‌از‌ئه‌شيعری‌نو‌یی‌کوردی - کرمانجی‌ناوه‌راست (۱۹۲۰- ۱۹۷۰) , ۱چ , چاپخانه‌ی‌روون , سلیمانی , ۲۰۱۲
۲۲. خالید‌جوتیار : سه‌مای‌ئه‌جیندان , ۱چ , چاپخانه‌ی‌سیما , هه‌ولیر , ۲۰۰۶
۲۳. خالید‌جوتیار : تارمایی‌ئه‌فسانه‌ی‌کوردی , ۱چ , چاپخانه‌ی‌ئۆفسیتی‌ژین , کۆیه , ۲۰۰۷
۲۴. دلشاد‌علی .(د) : بنیاتی‌هه‌ئبه‌ست‌ئه‌هونراوه‌ی‌کوردی‌دا , ۱چ , چاپخانه‌ی‌ره‌نج , سلیمانی , ۱۹۹۸
۲۵. دلشاد‌علی : دیلان‌و‌تاقی‌کردنه‌وه‌ی‌شيعری , ۱چ , ده‌زگای‌چاپ‌و‌په‌خشی‌سه‌رده‌م , سلیمانی , ۲۰۰۱
۲۶. رفیق‌حیلمی : شيعرو‌ئه‌ده‌بیاتی‌کوردی , ۲ب , چاپخانه‌ی‌خویندنی‌بالا , هه‌ولیر , ۱۹۸۸
۲۷. رفیق‌شوانی .(د) : کۆمه‌ئه‌وتاریکی‌ئه‌ده‌بی , ۱چ , چاپخانه‌ی‌وه‌زاره‌تی‌رۆشنبیری , هه‌ولیر , ۲۰۰۸
۲۸. سافییه‌محمد‌احمد : لادان‌ئه‌شيعری‌هاوچه‌رخ‌ی‌کوردی‌دا , ۱چ , چاپخانه‌ی‌حاجی‌هاشم , هه‌ولیر , ۲۰۱۳

۲۹. سلام ناو خوښ : پوخته يهك دهرباره ي زمانناسی , چ ۲ , چاپخانه ی کاروان , ههولیر , ۲۰۰۷
۳۰. سلیم رشید صالح : شیواز له کورته چیرۆکی کوردی دا , چ ۱ , چاپخانه ی وهزارهتی رۆشنبیری , سلیمانی, ۲۰۰۵
۳۱. سهردار احمد حسن گهردی : بنیاتی وینه ی هونه ری له شیعیری کوردی دا , چ ۱ , دهزگای چاپ و په خشی سهردهم , سلیمانی , ۲۰۰۴
۳۲. شیرکۆبی کهس : نه زموون , کۆکردنه وه ی یاسین عومه ر , دهزگای چاپ و په خشی سهردهم , سلیمانی , ۲۰۰۱,
۳۳. عهزیز گهردی : رهوانبیزی له نه ده بی کوردی دا (جوانکاری) , بهرگی دووهم , ههولیر , ۱۹۷۴
۳۴. عهزیز گهردی : سه روا , چ ۱ , دهزگای ئاراس , ههولیر , ۱۹۹۹
۳۵. عهزیز گهردی : کیشی شیعیری کلاسیکی کوردی , چ ۱ , چاپخانه ی وهزارهتی رۆشنبیری , ههولیر , ۱۹۹۹
۳۶. عهزیز گهردی : رابه ری شیعیری کلاسیکی کوردی , چ ۱ , چاپخانه ی دیکان , سلیمانی , ۲۰۰۳
۳۷. عهزیز گهردی : کیش ناسی کوردی , چ ۱ , چاپخانه ی نارین , ههولیر , ۲۰۱۴
۳۸. عه لانه دین سجادی : نه ده بی کوردی و لیکوئینه وه له نه ده بی کوردی , چاپخانه ی معارف , به غدا , ۱۹۶۸
۳۹. عه لانه دین سجادی : نرخ شناسی , چاپخانه ی معارف , به غداد , ۱۹۷۰
۴۰. عبدالقادر حه مه امین قادر: بنیاتی کارنامه یی له دهقی نوئی کوردیدا, چ ۱, چاپخانه ی تیشک , سلیمانی, ۲۰۰۸,
۴۱. عبدالرزاق بیمار : کیش و موسیقای هه لبهستی کوردی , چ ۱ , چاپخانه ی دار الحریه , به غداد , ۱۹۹۲
۴۲. عوسمان دهشتی : شیعیری ناوچه ی موکریان , چ ۱ , چاپخانه ی رهنج , سلیمانی , ۲۰۰۹
۴۳. عوسمان دهشتی . (د): له باره ی بنیاتی زمان و شیوازی شیعیری , چ ۱, چاپخانه ی حاجی هاشم , ههولیر , ۲۰۱۲,
۴۴. عیزه دین مسته فا رهسول : نه ده بی فۆلکلۆری کوردی , چ ۱, چاپخانه ی دار الجاحظ , به غداد , ۱۹۷۰

٤٥. عیزه‌دین مسته‌فا ره‌سول : ئه‌ده‌بیاتی نویی کوردی , ١چ , چاپخانه‌ی فی‌کردنی بانا , هه‌ولیر , ١٩٩٠
٤٦. فه‌هاد نازر زاده‌ی کرمانی .(د) : هی‌ماگه‌ریتی له‌ ئه‌ده‌بیاتی شانویی دا , وه‌رگی‌رانی . بی‌ش‌ره‌و حسین صالح ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م , سلیمانی , ٢٠٠٠
٤٧. فواد رشید .(د) : ده‌قی ئه‌ده‌بی (ئه‌دگا ر , چیژ , به‌ها) , ١چ , چاپخانه‌ی ناراس , هه‌ولیر , ٢٠٠٧
٤٨. فه‌یس کاکل توفیق : ئاسایشی نه‌ته‌وه‌یی و پلانی زمان , ١چ , چاپخانه‌ی ناراس , هه‌ولیر , ٢٠٠٧
٤٩. کامیل حسن عزیز بصیر : شیخ نوری شیخ صالح له‌کۆری لی‌کۆئینه‌وه‌ی ویژهی و ره‌خنه‌سا زیدا , چاپخانه‌ی کۆری زانیاری عی‌راق , به‌غدا , ١٩٨٠
٥٠. کامران موکری : ئه‌ده‌بی فولکلۆری کوردی , ١ , چاپخانه‌ی زانکۆی صلا خالدین , هه‌ولیر , ١٩٨٤
٥١. که‌ریم شاره‌زا : ئه‌فسانه‌ له‌ شیعی‌ هاوچه‌رخ‌ی کوردی دا , ١چ , چاپخانه‌ی رۆشن‌بیری , هه‌ولیر , ٢٠٠٥
٥٢. که‌مال مه‌زه‌ه‌ر : میژوو , چاپخانه‌ی دارالافاق العربیه , به‌غداد , ١٩٨٣
٥٣. که‌یوان نازاد انور .(د) : ری‌بازی لی‌کۆئینه‌وه‌و ری‌بازی لی‌کۆئینه‌وه‌ی میژووی , ١چ , چاپخانه‌ی روون , سلیمانی , ٢٠٠٨
٥٤. گیۆی موکریانی : دیوانی ئه‌ده‌ب , ١چ , چاپخانه‌ی هه‌ولیر , هه‌ولیر , ١٩٩٦
٥٥. لیژنه‌ی ئه‌ده‌ب له‌کۆری زانیاری کوردستان : زاراوه‌ی ئه‌ده‌بی (کوردی-عه‌ره‌بی-ئینگلیزی) , چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده , هه‌ولیر , ٢٠٠٦
٥٦. ماریف خه‌زنه‌دار : میژووی ئه‌ده‌بی کوردی , به‌رگی شه‌شه‌م , ده‌زگای ناراس , هه‌ولیر , ٢٠٠٦
٥٧. محه‌مه‌دی مه‌لا مسته‌فا : دیوانی صافی , ١چ , چاپخانه‌ی وه‌زاره‌تی په‌روه‌رده , هه‌ولیر , ٢٠٠٤
٥٨. محمد عبدالکریم ابراهیم : پیکه‌اته‌ی زمانی شیعی‌ له‌ روانگه‌ی ره‌خنه‌ی ئه‌ده‌بی نوی وه , ١چ , چاپخانه‌ی موکریان , هه‌ولیر , ٢٠٠٦
٥٩. مه‌حمود زامدار : له‌بانیه‌ی شیعه‌وه‌ه , ١چ , چاپخانه‌ی معارف , به‌غداد , ١٩٨١
٦٠. معروف خه‌زنه‌دار .(د) : کیش و قافییه‌ له‌ شیعی‌ کوردی دا , ١چ , چاپخانه‌ی الوفا , به‌غداد , ١٩٦٢
٦١. محسین احمد مصطفی گه‌ردی : به‌هاری ره‌وانییه‌ی , ١چ , نارین , هه‌ولیر , ٢٠١٣

۶۲. مولود ابراهيم حسن : قەدەغە شىكىن ، چ ، ۱ ، دەزگای چاپ و پەخشى سەردەم ، سەلىمانى ، ۲۰۰۰
۶۳. نەبىلە ابراهيم . (د) : ئەفسانە ، وه رگىپرانى . محمد بد رى ، چ ، ۱ ، چاپخانهى علا ، بەغداد ، ۱۹۸۶ ،
۶۴. ئەقابەى مامۇستايان نقى ھەولپىر : سەرنجىك ئە دەروازەى فۆلكلورى كوردەوہ ، چ ، ۱ ، چاپخانهى ئىرشاد ، بەغداد ،
۶۵. ناز احمد سعید : لادان ئە شىعرى ئە تىف ھەئەتدا ، چ ، ۱ ، چاپخانهى بىنايى ، سەلىمانى ، ۲۰۱۳ ،
۶۶. ھەژار فەقى سەلىمان : رونبىژى ئە شىعرى مەھوى دا ، چ ، ۱ ، چاپخانهى سەردەم ، سەلىمانى ، ۲۰۱۴
۶۷. ھ. د . ويدووسن : سە رەتايەك بۆ زمانە وانى ، (و) . ھۆشەنگ فاروق ، چ ، ۱ ، چاپخانهى خانى ، دەھوك ، ۲۰۰۸ ،
۶۸. ھوراس : ھونەرى شىعر ، (و) . حميد عزيز ، چ ، ۱ ، چاپخانهى زمان ، بەغداد ، ۱۹۷۹ ،
۶۹. ھىمەن عومەر خۇشناو : شىعەرىيەتى دەقى چىرۆكى كوردى ، چ ، ۱ ، چاپخانهى رۇشنىبىرى ، ھەولپىر ، ۲۰۱۰ ،

فەرھەنگەكان :

۱. فەرھەنگى ئەستىپرە گەشە : فازل نىزامەدەين ، فەرھەنگى (كوردى – عەرەبى) ، چ ، ۱ ، چاپخانهى ھەزارەتى پەرورەدە ، ھەولپىر ، ۲۰۰۳
۲. فەرھەنگى تەرىفە : حسين ياره احمد جاف و عوسمان على محمود ، فەرھەنگى (كوردى – عەرەبى) – ئىنگلىزى) ، چ ، ۲ ، چاپخانهى وقف الحدیثە ، بەغداد ، ۲۰۱۱
۳. فەرھەنگى زاراوہى ئەدەبى و رەخنەيى : نەوزاد احمد ئەسودە ، چ ، ۱ ، چاپخانهى بىنايى ، سەلىمانى ، ۲۰۱۱

۴. فەرھەنگی ھەنبانە بۆرینە : ھەژار موکریانی ، فەرھەنگی (کوردی - فارسی) ، چ ۲ ، تهران ،

۱۳۲۹

گۆقارە کوردییەکان

۱. گ : ئەکادیمی ، ژمارە (۶) ، ۲۰۰۷
۲. گ : ئەکادیمی ، ژمارە ۱۴ ، ۲۰۱۰
۳. گ : ئاسۆی زانکۆ ، ژمارە (۳۰) ، ۱۹۸۱
۴. گ : ئابیندە ، ژمارە (۳۵) ، ۲۰۰۲
۵. گ : پێشکەوتن ، ژمارە (۱۵۳) ، ھەولێر ، ۲۰۰۸
۶. گ : رامان ، ژمارە (۲۸) ، ۱۹۹۹
۷. گ : رامان ، ژمارە (۷۲) ، ھەولێر ، ۲۰۰۲
۸. گ : زانکۆی سلیمانی ، ب ، ژمارە (۱۴) ، ۲۰۱۴
۹. گ : زمانناسی ، ژمارە (۷) ، ۲۰۱۰
۱۰. گ : کاروان ، ژمارە (۴۹) ، ۱۹۸۶
۱۱. گ : کاروان ، ژمارە (۲۴۳) ، ھەولێر ، ۲۰۱۰
۱۲. گ : نوسەری نوێ ، ژمارە (۵) ، ۱۹۹۸

رۆژنامەکان

۱. پ : ژین ، ژمارە (۱۷) ، سائی یەکەم ، ۷-۴-۱۹۷۱
۲. پ : ژین ، ژمارە (۱۹) ، ۲۲-۱۹۷۱
۳. پ : ژیان ، ژمارە (۲۱) ، ۱۷-۶-۱۹۲۶
۴. پ : ژیان ، ژمارە (۲۲) ، ۲۴-۶-۱۹۲۶
۵. پ : ژیان ، ژمارە (۲۴) ، ۱۵-۷-۱۹۲۶
۶. پ : ژیان ، ژمارە (۲۸) ، ۱۲-۸-۱۹۲۶

۷. پ: ژيان , ژماره (۳۲) , ۹ - ۹ - ۱۹۲۶

۸. پ: ژيان , ژماره (۵۹) , ۲۴ - ۳ - ۱۹۲۷

نامه نه کادیمییه کان:

ا.. ماستهر

۱. ناسو عومهر مسته فا : به ها نیستاتیکییه کان لای پیره میرد و شیخ نووری شیخ صالح و گوران , نامه ماستهر , کولیتی پهره رده , ز. صلاح الدین , ههولیر , ۲۰۰۷
۲. فیبراهیم حسن : گهران به دواي نه مری نه نه فسانه ی کوردی و فارسی دا , نامه ماستهر , ک. زمان . ز. سلیمانی , ۲۰۰۰
۳. جمیله احمد حسین : شیوازی ووتار نه رۆژنامه ی کوردیدا , نامه ماستهر , زانکوی کویه , ۲۰۰۸
۴. ژوان عبدالسلام عزیز گهردی : شیواز نه شیعرهکانی کامهران موکری دا , نامه ماستهر , کولیتی پهره رده , زانکوی صلاح الدین , ههولیر , ۲۰۰۸
۵. سامان عیزه دین : بنیاتی وینه ی هونه ری نه شیعرهکانی له تیف هه ئمهت دا , نامه ماستهر , ز. به غداد , ۲۰۰۶
۶. شیواو رشید : شیواز نه رۆمانی دواهه مین هه ناری دونیایی (به ختیار علی) , نامه ماستهر , کولیتی زمان , زانکوی صلاح الدین , ۲۰۰۸
۷. شعبان شعبان احمد : شیوازی شیعی جهزیری , نامه ماستهر , کولیتی زمان , زانکوی صلاح الدین , ۲۰۰۲
۸. که ژال همه امین احمد : بنیاتی هونه ری نه شیعرهکانی فهزیدون عبدال به رزنجی , نامه ماستهر , کولیتی زمان , ز. سلیمانی ۲۰۱۰
۹. کویستان جمال سه لام : دهوری شیخ نوری شیخ صالح له نویکردنه وه ی شیعی کوردی دا , نامه دکتورا , کولیتی زمان , ز. صلاح الدین , ههولیر , ۲۰۰۴

١٠. هيتلهر نه حمد حههه : ويئهى شيعرى لاي نالى , نامهى ماستهر , ك. ناداب , ز. صلاح الدين ,
ههولير, ٢٠٠١

ب : دكتورا

١. په خشان ساير احمد : رهمز له شيعرى هاوچهرخى كوردى كرمانجى خواروى كوردستانى عيراق
(١٩٧٠ - ١٩٩١) , نامهى دكتورا , ز. صلاح الدين , ٢٠٠٢

٢. عبدالسلام سالار عبد و رحمان : ويئهى هونهرى له شيعرى شيخ نورى شيخ صالح دا ,
نامهى دكتورا , ك. زمان , ز. سليمانى , ٢٠٠٦

عهره بيبه كان

١. ابراهيم خليل , النص الادبى , تحليله و بناءه , دار الكرم للنشر و التوزيع , عمان , الاردن ,
بدون سنة النشر .

٢. ارسطو طاليس : فن الشعر , ت . عبدالرحمن البدوى , ط٢ , بيروت , ١٩٧٣

٣. ارنيست فيشر : الاشتراكية والفن , ت . اسعد حليم , الدار القلم , بيروت , ١٩٧٣

٤. احمد درويش : الاسلوب و الاسلوبية مدخل فى مصطلح و حقوق البحث و مناخه , مجلد (٥) , مطابع
هيئه المصرية العامة للكتاب , القاهرة , ١٩٨٤

٥. احمد شايب : الاسلوب (دراسة بلاغية تحليلية لا صول الاساليب الادبية) , ط٧ , مكتبة الهظة
المصرية , مطبعة السعادة , القاهرة , ١٩٧٦

٦. احمد عباس .(د) : فن الشعر , ط٣ , د.ت , بيروت , ١٩٩٨

٧. احسان عباس .(د) : فن الشعر , ط٢ , د.ت , بيروت , ١٩٨٩

٨. افلاتون : جمهورية افلاتون , ت . فواد زكريا .(د) , مطابع الهيئه المصرية العامة للكتاب , ١٩٧٤

٩. امينة حمدان : الرمزية و الرومانتيكية فى الشعر البنانى , دار الرشيد للنشر , بغداد , ١٩٨١

١٠. بير جيرو : الاسلوب و الاسلوبية , ت . منذر العياشى , المركز القومى , بيروت , ١٩٩٤

١١. برويز ناتل خانلرى : اوزان الشعر الفارسى , ت . محمد نورالدين عبد المنعم . د , مكتبة الانجلو
المصرية , ١٩٧٨

١٢. جان كوهن : البنية اللغة الشعرية , ت . محمد الولى و محمد العمري , ط١ , دار توبقال للنشر ,
مغرب , ١٩٨٦

١٣. جبور عبد النور : المعجم الادبي , دار العلم للملايين , بيروت , ١٩٨٤
١٤. جوزيف ميشال شريع .(د): دليل الدراسات الاسلوبية , ط٢ , المؤسسة الجامعية للدراسات والنشر والتوزيع , بيروت , ١٩٨٧
١٥. حسين ناظم .(د) : البني الاسلوبية , دار البيضاء , ط١ , مغرب , ٢٠٠٢
١٦. حميد ادم ثني : فن الشر (١.د): (الدراسة و تطبيق عبر العصور الادبية) , ط١ , دارالصفاء , عمان , ٢٠٠٦
١٧. روبير مارتان : مدخل لفهم اليسانيات , ت . عبدالقادر المهيري , منظمة العربية للترجمة , بيروت , لبنان , ٢٠٠٤
١٨. روز غريب : تمهيد في النقد الحديث , ط١ , دار المكشوف , بيروت , ١٩٧١
١٩. سعد مصلح . (د) : الاسلوب (الدراسة اللغوية الاحصائية) , ط٣ , دار العالم للكتب , القاهرة , ١٩٩٢
٢٠. سيسيل دي لويس : الصورة الشعرية , ت . د. احمد الجنابي والاصد قائيه , دار الرشيد , بغداد , ١٩٨٢
٢١. شعبان صلاح .(د) : موسقى الشعر بين الاتباع والابتداع , دار غريب للطباعة والنشر والتوزيع , القاهرة , ٢٠٠٥
٢٢. شفيح السيد .(د) : التجاه الاسلوبي في النقد الادبي , ط١ , دار المعارف , مصر , ١٩٦٦
٢٣. شوقي ضيف .(د) : تاريخ الادب العربي – العصر الجاهلي , دار المعارف مصر , القاهرة , ١٩٦٠
٢٤. صلاح فضل .(د) : علم الاسلوب (مبادئه و اجراءته) ط٢ , هيئة المصرية العامة للكتاب , القاهرة , ١٩٨٥,
٢٥. صلاح فضل .(د) : النظرية البنائية في النقد الادبي , دار الشؤون الثقافية العامة , ط١ , بغداد , ١٩٨٧
٢٦. عاطف جودة .(د) : الرمز الشعري عند الصوفية , ط١ , دار الاندلس للطبع والنشر والتوزيع , دار الكندي للطبع والنشر والتوزيع , بيروت , ١٩٧٨
٢٧. عبدالسلام المسدي .(د) , الاسلوب والاسلوبية , دار السعاد الصباح , ط٤ , كويت , ١٩٩٣
٢٨. عدنان بن ذريل , النص و الاسلوبية , بين النظرية و التطبيق , منشورات اتحاد الكتاب العرب , بدون مكان النشر , ٢٠٠٠

٢٩. عدنان خالد عبدالله . (د) : النقد التطبيقي التحليلي , دار الشؤون الثقافية العامة , ط ١ , بغداد
١٩٨٦ ,
٣٠. عدنان علي رضا النحوي : الاسلوب والاسلوبية بين العلمانية والادب الملتزم بالاسلام , ط ١, دار
النحوي للنشر والتوزيع , مملكة العربية السعودية , رياض , ١٩٩٩
٣١. عثمان الوافي (د) : في النظرية الادب , من القضايا الشعر والنثر في النقد الادبي القديم
والحديث, دار المعارف الجامعية , الاسكندرية , ١٩٨٤
٣٢. عزالدين اسماعيل . (د) : الاسس الجمالية في النقد العربي , ط ٣ , دار الفكر العربي , القاهرة ,
١٩٧٤
٣٣. عناد غزوان اسماعيل : التحليل النقدي والجمالي للادب , افاق العربية , الاعظمية , بغداد ,
١٩٨٥
٣٤. عناد غزوان اسماعيل : مستقبل الشعر و القضايا النقدية , مطبعة دار الشؤون العامة , بغداد ,
١٩٩٤
٣٥. غراهام هاف : الاسلوب والاسلوبية , ت : كاظم سعد الدين , دار افاق العربية , بغداد , ١٩٨٥
٣٦. فاروق العمراني : تطور النظرية النقدية عند محمد المنصور , ط ١ , لبنان , ١٩٨٨
٣٧. قيس نوري . (د) : الاساطير و علم الاجناس , دار الكتب للطباعة والنشر , موصل , ١٩٨١
٣٨. ك . ك . رتفن : الاعجاز الذهني , (ت) . عبدالواحد الوء لوء ة , دار الحرية للطباعة , بغداد ,
١٩٨٧
٣٩. كامل حسن عزيز البصير . (د) : بناء الصورة الفنية في البيان العربي , المجمع العلمي العراق ,
١٩٨٧
٤٠. محمد عبدالكريم الكواز : الاسلوب في الاعجاز البلاغي للقران الكريم , ط ١ , مطبعة ليبيا ,
بنغازي , ١٤٢٦ هـ
٤١. محمد عبدالمنعم خفاجي. (د) : الاسلوب والبيان العربي , دارالمصري اللبناني , القاهرة, ١٩٩٢
٤٢. محمد عزام : الاسلوبية (منهجا نقديا) , منشورات الوزارة الثقافية , ط ١ , دمشق , سوريا , ١٩٨٩
٤٣. محمد عبدالمطلب (د) : البلاغة والاسلوبية , مطابع الهيئة المصرية , القاهرة , ١٩٨٤
٤٤. محمد فتوح احمد . (د) : الرمز والرمزية في الشعر المعاصر , ط ٢ , دار المعارف , القاهرة , ١٩٨٧
٤٥. منذر العياشي (د) : مقالات في الاسلوبية , منشورات الاتحاد الكتاب العرب , دمشق , ١٩٩٠
٤٦. منذر العياشي . (د) : الاسلوب والتحليل الخطاب , ط ١, مركز الانماء الحضاري, ٢٠٠٢

٤٧. موسى سامع ربابعة . (د) : الاسلوبية (مفاهيمها و تجلياتها) , ط١ , دار الكندي للنشر و التوزيع
الاردن , ٢٠٠٣
٤٨. نصرت عبدالرحمن . (د) : الصورة الفنية في الشعر الجاهلي في الضوء النقد الحديث , مكتبة
الاقصى , عمان , ١٩٧٦
٤٩. نصرت عبدالرحمن . (د) : في النقد الحديث , ط١ , مكتبة الاقصى , عمان , ١٩٧٩
٥٠. نورالهدى لوشى : علم الدلالة , جامعة تان يونس , بنغازى , ط١ , ١٩٩٥
٥١. يوسف مسلم ابو العدوس : الاسلوبية الروثة والتطبيق , ط٣ , دار المسيرة للنشر والتوزيع والطباعة
عمان , الاردن , ٢٠١٣

الاطروحات :

١. حسين عبود : الطبيعة في الشعر العربي المعاصر , رسالة ماجستير , جامعة البصرة , ١٩٨٤
٢. قسمت مدحت حسن النقيب : الصورة الشعرية عند ابيد العامري , رسالة ماجستير , كلية التربية
للبنات , جامعة بغداد , ١٩٨٩
٣. محمد عين الرفق : الاساليب في الاغانى مهييار الديمشقي , رسالة ماجستير , كلية علوم , جامعة
الاسلامية الحكومية مولانا مالك ابراهيم , نايجيريا , ٢٠١٠
٤. مختار سويلم : التكرار اللفظي في الشعر النقاظ جريرو والقرزوف , الدراسة الاسلوبية , رسالة
ماجستير , جامعة قاصدي مرباح ورقلة , ٢٠٠٩

المجلات

١. يوزيف شتريلكا : الاسلوب الادبي من كتاب منهج علم الادب , مجلة فصول , عدد (١) , ١٩٨٤
٢. ادونيس المقدسى . (د) : الانماط العالمية في التعبير , مجلة العربي , وزارة الارشاد والانباء بجامعة
الكويت , عدد ٨٦ , الكويت , ١٩٦٦
٣. علي جعفر العلاق . (د) : الشعر العربي الحديث رموزه والاساطيره , مجلة الاداب , عدد (١١ - ١٢)
بيروت , ١٩٨٨

سەرچاوه فارسیه‌کان

۱. سیروش شمس‌ا. (د) : سبک‌شناسی ، چ ۱ ، چاپخانه‌ی امین ، تهران ، ۱۳۸۲
۲. سیماداد: فرهنگ اص‌طلاحات ادبی ، انتشارات مروارید ، چاپ دوم، ۱۳۸۳
۳. محمد رجا نصر اصفهانی و میلاد شمعی ، سبک‌شناسی رمان (جای خالی سلوج) اپر محمزد دولت آبادی ، فصلنامه علمی - بزوهشی زبان و ادبیات فارسی ، ژماره ۱۳ ، تابستان ۱۳۸۸
۴. مختار کمیلی . (د) : درامدی برسبک‌شناسی اپار فهری سمرقندی ، مجله فنون ادبی (علمی بزوهشی) ، دانشگاه اصفهان ، سال سوم - بهار تابستان ، ۱۳۹۰

شیخ نوری شیخ صالح

ناوی ته‌واوی (نوری کورپی شیخ صالحی کورپی شیخ علی کورپی سه‌ید عبدالقادر) ه، به‌بنه‌چه ده‌چیتته‌وه سه‌ر بنه‌ماله‌ی سه‌بیدانی به‌رزنجی ، سالی ۱۸۹۶ له گه‌ره‌کی ده‌رگه‌زینی شاری سلیمانی له‌دایک بووه ، له بنه‌چه‌دا ناوی دوو وشه‌ی لی‌کدراو بووه ! (محمد نووری) ، له شیعو نووسینه‌کانیدا ، هه‌ندی جار به (م. نووری - یان شیخ نووری) به‌ره‌مه‌کانی بلاو‌کردوو‌ته‌وه ، خویندنی سه‌ره‌تایی له قوتا‌بخانه‌ی تاییه‌تی خواجه نه‌فه‌ندی بووه ، به‌رنامه‌ی خویندنی هه‌موو قوناغه‌کانی حوجره‌ی ته‌واو کردوووه ، تاگه‌یشتوته قوناغی موسته‌عیدی و نیتر وازی له خویندن هیناوه و نیجازه‌ی مه‌لایه‌تی وه‌ر نه‌گرتوووه ، له ژیا‌نی خویدا گه‌لیک پوستی میری و ئیداری وه‌ر گرتوووه ، له‌وانه : له سالی ۱۹۲۱ له شاره‌وانی سلیمانی کاتبی دوووم بووه ، سالی ۱۹۲۲ کراوه به کاتبی دوووم ، سالی ۱۹۲۶ - ۱۹۲۷ بووه به موچه‌خوری کارگیرپی پیسه‌سازان ، له‌دوای جه‌نگی جیهانی دوووم کراوه به مودیری ناحیه‌کانی (ناوده‌شت و با‌ئه‌ک - ته‌ق ته‌ق و سه‌نگاو و بارزان و وارماوه ، چه‌ند جاریکیش به‌هۆی هه‌ئو‌یستی کوردانه‌یه‌وه توشی گرتن و له‌کار دوورخستنه‌وه بووه ، شیخ نووری ناواز دانه‌رو ده‌نگ خوشیکی که‌م وینه بووه ، روونا‌کبیر و زمانه‌وانیکی زیره‌کیش بووه ، نووسه‌ریکی رامیاری دیارو شانۆ‌نووسیکی باش و وه‌رگیرپیکی لی‌هاتوو بووه ، روژنامه نووسیکی سه‌رکه‌وتوو و ره‌خه‌گریکی بلیمه‌ت بووه ، له‌هه‌مان کاتدا یه‌کیکه له رابه‌رانی کاروانی نو‌یکردنه‌وه‌ی شیعی کوردی ، شیخ نووری به زمانی کوردی و فارسی هۆنراوه‌ی نویسیوه ، گه‌لیک هۆنراوه‌ی بو مه‌به‌سته‌کانی (شین و لاواندنه‌وه - سروشت - نه‌ته‌وه و نیشتیمان - ئافه‌رت و عیشق نویسه‌وه . سالی ۱۹۵۸ کوچی دوایی کردوووه ، له گردی سه‌یوان به خاک سپێردراوه .

ملخص البحث

هذا البحث الموسوم بـ (الأسلوب الشعري لشيخ نوري شيخ صالح) يعتبر محاولة لظهور الأسلوب الشعري لشيخ نوري الشيخ صالح، و حاولنا قدر الامكان عرض كافة أنواع الظواهر الأسلوبية للشاعر،

يتألف هذا البحث من مقدمة وثلاثة فصول، مع خاتمة وقائمة بالمصادر والمراجع، وملخص باللغتين العربية والانجليزية

الفصل الأول: فصل نظري

تم تخصيصه للقسم النظري في الأسلوب والأسلوبية ومناهجه، مع بعض النواحي الأسلوبية التي تتألف من (مصطلح الأسلوب، تعريف الأسلوب، تاريخ ظهور الأسلوب، الوسائل المؤثرة في الأسلوب، الأسلوبية واللسانيات، علاقة الأسلوب بالبلاغة، أنواع الأسلوب، المدارس الأسلوبية).

الفصل الثاني: وعنوانه (أسلوب شعر شيخ نوري شيخ صالح على المستوى الصوتي) .

ويتألف من : (الايقاع الخارجي، ويتألف من: الوزن والقافية، الأوزان التي أستخدمها الشاعر، ومنها : الوزن العروضي، الوزن الكوردي الأصيل، الوزن المتعدد، وبنفس الشكل عرضنا لأنواع القافية التي استخدمها شيخ نوري ومنها : القافية (حرف الروي) الموحدة، القافية (حرف الروي) المتنوع، المستزاد، المتداخل،

الايقاع الداخلي ويتألف من : تكرر الصوت، تكرر الكلمة، تكرر الرجز، تكرر البيت أو الصدر أو العجز، ظاهرة الحذف الصوتي، ظاهرة التضاد، ظاهرة الجناس، ظاهرة رد الصدر على العجز.

الفصل الثالث: وهذا الفصل بعنوان (أسلوب شعر شيخ نوري شيخ صالح) على مستوى الكلمة.

ويضم عدة مباحث منها: لغة الشعر، الرمز، الأسطورة، ظاهرة التقديم والتأخير، الصورة الشعرية. وفي النهاية عرضت في الخاتمة أهم النتائج التي توصلت إليها في البحث .

Research Summary

This research is marked with (hair method to Sheikh Nuri al-Sheikh Saleh) is an attempt to show the poetic method to Sheikh Nuri al-Sheikh Saleh, and I tried as much as possible all kinds of phenomena stylistic poet, composed the research of an introduction and three chapters, with a conclusion and a list of sources and references, and summary in Arabic and .English

Chapter One: the separation of theoretical Has been allocated to the section in theoretical method and the stylistic and curricula, with some Alnuahaaloslobah consisting of (the term method, method definition, the date you receive method, means of influencing in style, stylistic and linguistics, rhetoric method relationship, the types of .(method, stylistic schools

.(Chapter II: The title (hair Sheikh Nuri al-Sheikh Saleh style musical level It consists of: (outer rhythm, consisting of: Weight and rhyme, weights that I use the poet, including: weight metrical, Kurdish weight authentic, weight multiple, and in the same way our offer types rhyme used by Sheikh Nuri, including: Rhyme (Ruwi character) Standard, Rhyme (Character Ruwi),diverse, Almstzad, interoperability

Internal rhythm and consists of: sound repetition, repetition of the word, shun repetition, repetition House or chest or disability, deletion voice phenomenon, the phenomenon of contrast, the phenomenon of alliteration, .the phenomenon of al-Sadr's response to the deficit

Chapter III: This chapter titled (hair Sheikh Nuri al-Sheikh Saleh style) at the .level of the floor

And it includes several sections including: the language of poetry, the icon, .the legend, the phenomenon of submission and delays, poetic image

In the end, the conclusion offered in the most important findings in the .search